

**Nemzeti Közsolgálati Egyetem  
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar  
Hadtudományi Doktori Iskola**

Somkuti Bálint

**A negyedik generációs hadviselés - az érdekérvényesítés  
új lehetőségei**

Doktori (PhD) értekezés

**Témavezető:**

Dr. Szternák György ny. ezredes

**Budapest, 2012.**

## TARTALOM JEGYZÉK

BEVEZETŐ.....	4
1. A GLOBÁLIS BIZTONSÁGI KÖRNYEZET .....	12
1.1 A TÖMEGPUSZTÍTÓ FEGYVEREK HATÁSA .....	13
1.2 A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK MEGJELENÉSE ÉS HATÁSA.....	16
1.3 A GERILLAHÁBORÚ ÉS A GYARMATBIRODALMAK FELBOMLÁSA .....	16
1.4 A SIVATAGI VIHAR HADMŰVELET ÉS HATÁSA A HAGYOMÁNYOS HADVISELÉSRE ....	24
1.5 A BUSH FORRADALOM: AZ IRAKI, AFGANISZTÁNI HADMŰVELETEK HATÁSA.....	28
1.6 A GLOBALIZÁCIÓ, A KÖLCSÖNÖS GAZDASÁGI FÜGGŐSÉG .....	30
1.7 AZ ÚJ TÍPUSÚ KIHÍVÁSOKAT LEÍRÓ JELENTŐSEBB ELMÉLETEK .....	34
2. A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS ELMÉLETE.....	38
2.1 AZ ELMÉLET RÖVID HISTORIOGRÁFIÁJA.....	39
2.2 A MODERN HADVISELÉS GENERÁCIÓI.....	41
2.3 A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS - ELŐZMÉNYEK ÉS PROBLEMATIKA.....	48
2.4 A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS JELLEMZŐI .....	52
2.5 A MODERN HADVISELÉS GENERÁCIÓI ELMÉLETÉNEK KRITIKÁI .....	61
2.6 A HADVISELÉS GENERÁCIÓINAK ÉS A HADIKULTÚRÁINAK ÖSSZEHOSONLÍTÁSA .....	64
3. A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS MÓDOSÍTOTT MODELLJE.....	68
3.1 A MODERN HÁBORÚK GENERÁCIÓINAK JELLEMZŐI, A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS MÓDOSÍTOTT MODELLJE SZERINT .....	75
3.2 AZ INFORMÁCIÓ TECHNOLÓGIAI ROBBANÁS KÖVETKEZMÉNYEI .....	79
3.3 A GLOBALIZÁCIÓ GAZDASÁGI KÍSÉRŐ JELENSÉGEI.....	82
3.4 GLOBÁLIS GERILLAHADVISELÉS .....	84
3.5 A TÁRSADALOM MINT CSATAMEZŐ: IDEOLÓGIA, MÉDIA ÉS AZ EMBERI JOGOK.....	87
3.6 ÖTÖDIK GENERÁCIÓ? .....	90
4. AZ ÁLLAM LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI.....	94
4.1 NEMZETÁLLAMOK LEHETŐSÉGEI .....	94
4.2 ÁLLAMI KORLÁTOK EGY NEGYEDIK GENERÁCIÓS KONFLIKTUSBAN.....	99
4.3 BÉKEMŰVELETEK TAPASZTALATAINAK FELHASZNÁLÁSA .....	100
4.4 KÍNA ÉS A NEGYEDIK GENERÁCIÓ .....	107
4.5 IRÁN .....	110
4.6 ESETTANULMÁNY: KOSZOVÓ, A FEKETE HATTYÚ? .....	113
5. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....	124
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE .....	130
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK .....	131
FELHASZNÁLT IRODALOM .....	132

„A nagystratégia szerepe ugyanis az, hogy koordinálja a nemzet, vagy az országcsoport minden erőforrását a háború politikai célkitűzésének elérésére. [...] Ideértendők a morális erőforrások is, mert a nép harci szellemének fenntartása gyakran ugyanolyan fontos. [...] Mi több a harcoló erő csupán egyik eszköze a nagystratégiának, mert az utóbbi számba veszi és alkalmazza a diplomáciai, kereskedelmi, és, nem utolsósorban, az etikai nyomás eszközeit is az ellenfél akaratának gyengítése érdekében.”<sup>1</sup>

B.S. Liddel Hart: Stratégia

## BEVEZETÉS

### A tudományos probléma megfogalmazása

A hadviselésben jelentős változások történtek az elmúlt hetven évben. A fejlett világban, a második világháború tapasztalatainak és az ötvenes-hatvanas évek gazdasági fejlődésének nyomán, a harmadik évezred elejére olyan társadalmi-politikai rendszer jött létre, melyből a hagyományos eszközökkel vívott, államok közötti háború szinte teljesen száműzetett. Ugyan ez a béke sokáig a hidegháború atomfegyvereinek a látszatbékéje volt, de a nyugati világ történelme során ritkán élt meg ilyen hosszú békés időszakot. A bipoláris szembenállás ideje alatt a liberalizmus és a belőle származó általános emberi jogok a korszak hivatalos ideológiájává váltak, legalábbis a nyugati világban. Ezzel szemben Kelet-Európában és a harmadik világ számos országában a baloldali diktatúrák uralma teljesedett ki. Ám a háború, ahogy Clausewitz mondja egy kaméleon,<sup>2</sup> és a világ minden tájára kiterjedő gyarmatbirodalmak felbomlása során felszabadító, vagy helyettesítő által vívott konfliktusok képében bukkant fel. John Keegan *A hadviselés történetében*<sup>3</sup> arra a következtetésre jutott, hogy az európai kultúrkörben ismert, **közelharcra**, illetve a **döntő csaták megívására összpontosító** hadművészet, Görögország hegyekkel szabdaltsíkságain alakult ki, ráadásul kizárólag egy térben és időben pontosan behatárolható területen vált egyeduralmúvá.<sup>4</sup> Azonban még ott sem tudta teljes mértékben kiszorítani azt az ősi harcmodort, melynek ellenszerét nem találta sem a Grand Armée, sem a Wehrmacht, sem a Vörös Hadsereg – hiába alkalmazta maga is néhány évtizeddel korábban – sőt a NATO, vagy az amerikai fegyveres erők sem. A gerillák, a szabadságharcosok, akik – mint azt a közkeletű mondás tartja – másoknak terroristák, legtöbbször nem szabad akaratukból választották a harc ezen módját, hanem ellenfeleik hagyományos hadviselésben fennálló fölénye miatt kényszerültek alternatív

<sup>1</sup> LIDDEL-HART: Stratégia: 494. o.

<sup>2</sup> CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról*, CD KJK KERSZÖV, reprint kiadás, Veszprém, 1999, 525. o.

<sup>3</sup> KEEGAN, John: *A hadviselés története*, Corvina, Szekszárd, 2004

<sup>4</sup> KEEGAN: 246-255. o.

megoldást keresni. Ezen helyettesítők által vívott háborúkban kiteljesedett a gerilla hadviselés módszertana, és bárki által felhasználható eszköztárrá fejlődött. Reagan elnök zseniális csillagháborús blöffje nyomán a technológiai és gazdasági versenyben egyre inkább lemaradó Szovjetunió, mely ezzel egyidőben vezetési válsággal is küszködött, elindult az összeomlás felé. Hanyatlásához jelentősen hozzájárult az olajár 1986-os zuhanása, mely súlyosan érintette a gazdasági kudarcai nyomán egyre inkább nyugatról érkező bevételekre szoruló keleti blokk vezető hatalmát.

A hidegháború végét, mint a vasfüggöny szimbólumának számító berlini fal leomlása és a Szovjetunió afganisztáni kivonulása jelezte. Bár egyesek a történelem végét és a demokrácia világhuralmát várták, az Egyesült Államok mindössze egy végiggondolatlan kísérletet tett arra George W. Bush alatt, hogy jótékony hegemonból a világ tényleges vezetőjévé váljon. Egyoldalú beavatkozásai nemcsak szövetségi rendszerét zilálták szét, hanem a hidegháború megnyerésében döntő szerepet játszó „puha erőn” alapuló vonzerejét is jelentősen csökkentették. Húsz évvel a bipoláris szembenállás befejezése után még nem nagyon látszik az új nemzetközi rendszer, mindössze az, hogy a nyugati világ fokozatosan teret veszít azon feltörekvő hatalmakkal szemben akiket összefoglalóan BRICS (Brazília, Russia – Oroszország, India, China – Kína, South Africa – Dél Afrika) néven ismernek.

Az II. világháború óriási pusztítása után létrehozott Egyesült Nemzetek Szervezete alapvetően változtatta meg a világot és nemcsak azzal, hogy alapokmányában lényegében az önvédelemre korlátozta a fegyveres erő alkalmazásának lehetőségét. A vele egyidőben (pl. Nemzetközi Valutaalap – International Monetary Fund IMF, vagy az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény – GATT és utódja a Világkereskedelmi Szervezet - WTO) létrejött nemzetközi szervezetek számos területen korlátozzák a nemzetállamok önállóságát, ezzel egyúttal növelve a nemzetközi bünszervezetektől, a hadurakon és a katonai magánvállalatokon át, az emberjogi szervezetekig terjedő nem-állami szereplők játékterét.

A nyolcvanas években felismert jelenség, a globalizáció eleinte elsősorban gazdasági téren fejtette ki hatását. Az árucikkek, a tőke és az eszmék szabad áramlása nyomán hatalmas változások mentek végbe a Földön. A kialakuló egymásra utaltság mára odáig vezetett, hogy jelentős részben Kína finanszírozza az Egyesült Államok államadosságát. Ez az interdependencia tovább csökkentette a hagyományos fegyveres konfliktusok kialakulásának esélyét. Nem meglepő módon a globalizáció kísérő jelenségei, mint pl. az információtechnológiai robbanás, vagy a számos célra felhasználható Internet elterjedése is hozzájárult ahhoz a jelenséghez, melyet Ágh Attila így fogalmazott meg: „A fő törekvés már

*nem az ellenfél közvetlen katonai vereségének elérése, hanem kifárasztása [...] és összeomlásának előidézése minden lehetséges eszközzel...”*<sup>5</sup>

Nem lehet elégszer kihangsúlyozni az információáramlás megsokszorozódásának gyakran egymást erősítő hatásait. Az internet elterjedése előtt minden felkelő csoportnak saját magának kellett végigjárnia a vérrel írt tapasztalatok útját. Az email, a fájlfeltöltő oldalak, a non-stop hírcsatornák elterjedése nyomán az információ áramlását már nem lehet megzabolázni. A XXI. század elejére a kibertér is csatamezővé vált, úgy katonai (információs dominancia), mind morális (pszichológiai hadviselés) síkon.

Felismerve a fenti jelenségeket számos katonai, vagy hadviselésre vonatkozó elmélet született, melyek megkísérelték leírni és a meglévő fogalmi rendszerbe betagozni a modern kor sajátosságaiból származó kihívásokat. Véleményem szerint egyik sem járt teljes sikerrel ugyanis nem vették figyelembe a XXI. század összes nagyhatású jelenségét, melyek elsősorban nem a hagyományos katonai, vagy haditechnikai területeken fejtették ki hatásukat. A hagyományosan nem-katonai területek előtérbe kerülése azért is kiemelten fontos, mert a hiányosságok miatt az államok függetlenségének végső eszközei, azaz a fegyveres erők sem változtak a megfelelő mértékben. John Arquilla védelmi szakértő szerint George Patton vagy Erwin Rommel ugyanolyan könnyedén elvezethetné korunk szárazföldi erőit, mint saját alakulatait,<sup>6</sup> ugyanis sem felépítésük, sem céljuk nem változott jelentősen a negyvenes évek óta. A fentiek alapján úgy vélem, hogy a fegyveres erővel történő érdekérvényesítésről alkotott képünket a mai napig elsősorban a II. világháború nehézipar alapú küzdelme határozza meg.

Éppen ezért kiemelten fontosnak tartom bemutatni, hogy kialakult az érdekérvényesítés, az általunk ismerttől jelentősen eltérő, elsősorban nem szervezett erőszakot, hanem számos egyéb terület összehatását magában foglaló módszere. **Ez a módszer pontosan meghatározott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségén alapuló általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott műveletek eredményképpen fejti ki. Létrejöttéhez elengedhetetlenek voltak a következő tényezők: a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az egyetemes emberi jogok deklarációja, a nemzetközi szervezetek megerősödése, a globalizáció és kísérő jelenségei, valamint az információtechnológiai robbanás.**

---

<sup>5</sup> ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989 186. o.

<sup>6</sup> ARQUILLA, John: Worst Enemy, Ivan R. Dee, Chicago, 2008, 31 o.

Van egy hidegháborús jelenség, melyet nevezhetünk a stratégia proliferációjának. Forgács Balázs szavaival: „*A stratégia fogalmának kibővülése mindennél jobban tükrözi a katonai gondolkodás változását, a politikai célból alkalmazott erőszak eszközeinek bővülését...*”<sup>7</sup> Ez a folyamat két területre is jelentős hatást gyakorolt. Egyrészt az eddig kizárólag katonai vonatkozásban használt kifejezések és módszerek áttértek a civil életre, majd ez a folyamat megfordult és egyre gyakoribbak a kettős felhasználású módszerek és eszközök. Másrészt a nukleáris fegyverek árnyékában előtérbe kerültek az indirekt katonai eszközök (mint pl. úrhadviselés, információs hadviselés, kiberműveletek, pszichológia hadviselés). Anton Burnhauser szerint „*A stratégia egy és oszthatatlan, és feladata a politika által megszabott körülmények figyelembevételével, felölelni az állami tevékenység valamennyi területét és azokat a politikai feladatok és célok szolgálatába állítani, [...] egy állam vagy egy koalíció összes eszközeinek alkalmazása és lehetőségeinek felhasználása.*”<sup>8</sup> Másképp megközelítve a kérdést, némileg kitérítve Liddel-Hart már idézett soraiban leírtakat, **a negyedik generációs hadviselés maga a XXI. századi nagystratégia**, mely az ország(csoport) összes erőforrását felhasználja érdekei érvényesítésekor. Az előzőekben kifejtettek miatt úgy a stratégia, mind a hadviselés szavakat kiterjesztett, és nem kizárólag, vagy nem elsősorban katonai értelmükben használom.

A fenti változásokkal együtt, valószínűleg ezek eredményeként a **hagyományos**, államok közötti fegyveres konfliktusok, vagy másképp az elsősorban katonai eszközök felhasználásával megvívott **háborúk** pontosan körülírt fogalmi napjaink jelenségeire egyre kevésbé alkalmazhatóak. Az általánosan elfogadott definíció, mely szerint a **háború politikai célokért folytatott instrumentális jellegű szervezett erőszak** továbbra is fennáll.<sup>9</sup> Mindazonáltal ahogy az erőszak fogalma folyamatos változáson és bővülésen megy át, úgy terjed ki a háború fogalma is egyre több területre. Fokozatosan mosódnak el a korábban egyértelmű határok, illetve az eszközök és a módszerek egyre kevésbé jellemzőek kizárólag egy területre. Bármennyire is megköveteli a tudományosság a pontos meghatározások használatát, a modern érdekérvényesítés leírásakor használt elnevezések folyamatosan új tartalmakat kapnak. David J. Kilcullen ausztrál-amerikai szakértő, az Egyesült Államok

---

<sup>7</sup> FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái, PhD értekezés, ZMNE HDI, 2008, 28. o.

<sup>8</sup> Idézi Forgács 28. o.

<sup>9</sup> GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011, 114. o.

Külügyminisztériumában működő Felkelés-elleni Iroda akkori vezetője által 2007-ben publikált cikkében teljesen új fogalmak bevezetését tartja szükségesnek.<sup>10</sup>

Colin S. Gray a világ seriffjének nevezi az Egyesült Államokat és véleményem szerint nem is téved sokat.<sup>11</sup> Érdekes párhuzam vonható a kifejezés és az előző rendszerben divatos „világ csendőre” megfogalmazás között, mely összekapcsolta a csendőrök és az USA hatalmának félkatonai jellegét, illetve az általuk alkalmazott erőszakközpontú módszereket. A NATO és legerősebb tagjának vitathatatlan katonai fölénye miatt a feltörekvő nemzetközi szereplők (a már említett BRICS országok) ezen katonai fölény megkerülését tűzik ki célul. Éppen ezért disszertációmban elsősorban a **NATO, azaz a nyugati nemzetállamok** szempontjából vizsgálom a XXI. századi érdek vagy másképp akaratérvényesítést. A nézőpont választás oka összetett. Egyrészt kutatásom témája: a modern hadviselés generációinak modellje is erről az eszmei és percepcionális alapról mutatja be a fegyveres erők és az őket kiállító társadalom változásait. Másrészt elvárás egy kutatástól, hogy észrevételei, következtetései a gyakorlatban (vagy a további elméleti kutatásokban) is felhasználhatóak legyenek, ezért a nemzetállamok érdekérvényesítésének középpontba helyezése ezt a célt szolgálja. Harmadrészt úgy vélem a NATO országok döntéshozói nem fordítottak elég figyelmet erre a nem-hagyományos fenyegetésre. Véleményem szerint a nyugati világ kifejezetten sebezhető ezen a területen, sőt bizonyos szempontból jelentős lemaradásban van a BRICS országokkal, azon belül is elsősorban Kínával és Oroszországgal szemben.

## A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS HIPOTÉZISEK

A fentiek alapján értekezésemben az alábbi kérdésekre keresem a választ:

1. Milyen tényezők hatására alakult ki a XXI. század globális biztonsági környezete?
2. Milyen elméletek születtek, melyek az elmúlt húsz év műveleteit magyarázzák?
3. Hogyan módosítható a kritikák jogosan kifogásolt elemeivel a negyedik generációs hadviselés elmélete?
4. Magyarország számára milyen lehetőségeket és milyen kihívásokat jelent a kialakult helyzet?

A tanulmány első hipotézise, hogy a második világháború után jelentősen megváltozott a nemzetközi környezet. A hidegháború létrejötté, a tömegpusztító fegyverek, a gerilla

---

<sup>10</sup> KILCULLEN, David J.: New Paradigms for 21st Century Conflict, <http://www.america.gov/st/peacesec-english/2007/May/20080522172835SrenoD0.8730585.html>, letöltve 2010-09-08

<sup>11</sup> GRAY, Colin S.: Another bloody century, Orion House, London, 2005, 70.o.

hadviselés, és a nemzetközi szervezetek elterjedése nyomán **a konfliktusok hagyományos katonai úton történő rendezése egyre kevésbé lehetséges.**

A második hipotézis szerint a technikai-gazdasági-információs fejlődés nyomán új, eddig csak államok számára elérhető érdekérvényesítési lehetőségek nyíltak meg. **Ezt az érdekérvényesítési formát nevezik negyedik generációs hadviselésnek.**

Végezetül a harmadik hipotézis szerint ezeket a módszereket, bár a nyugati országokban az elemzők kisebb csoportján kívül kevesen ismerték fel, a fejlődő világ számos országában már tudatosan alkalmazzák. **Tehát a harmadik hipotézis kimondja, hogy ezek az eszközök az eredeti elképzeléssel szemben az állami szereplők számára elérhetőek.**

A téma aktualitását nemcsak Afganisztán illetve az ott szolgáló magyar és NATO katonák adják, hanem a 2008-ban kirobbant gazdasági válság által felerősödött világpolitikai átrendeződés, és a gazdasági életet befolyásoló nagy hatalmú, ám ismeretlen háttérrel rendelkező szervezetek szerepének felismerése. Céloom elsősorban a megváltozott nemzetközi környezet, az érdekérvényesítés új módszereinek és eszközeinek tanulmányozása volt a tudományosság, a racionalitás és az objektivitás igényével, olyan szempontrendszer alapján, mely segítségével láthatóvá válnak a negyedik generációs hadviselés közelmúltban kialakult módszerei és lehetőségei.

Lehetőségem volt gyakorlati próbának alávetni a kutatás során megfogalmazott következtetéseket. Dr. Resperger István ezredes (Vezérkari Tanfolyam parancsnok) irányítása alatt Kiss Álmos Péter doktorandusz kollegámmal kidolgoztuk egy negyedik generációs konfliktust (felkelést) modellező parancsnoki és törzsgyakorlat forgatókönyvét. A gyakorlat eddig három alkalommal került végrehajtásra (a Vezérkari Tanfolyam két egymást követő évfolyamán illetve egy alkalommal a tatai 25. Klapka György lövészdandár törzsi tanulónapján). A gyakorlatok tapasztalatai alapján a forgatókönyvet módosítottuk és egy valóság-hű kiképzési foglalkozást készítettünk elő, jelenleg kidolgozás alatt áll a gyakorlat számítógép-szimulációs kiképzési segédanyaggá történő fejlesztése. A fentiekén túl a Zrínyi Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának *A háború és a fegyveres küzdelem megjelenése a hadtudományban és napjaink katonai konfliktusaiban* nevű tantárgyának segédoktatójaként alkalmam volt több doktorandusz felkészülését segíteni.



## KUTATÁSI MÓDSZEREK ÉS AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Disszertációmban igyekeztem Kosztolányi Dezső intelmét szem előtt tartani,<sup>12</sup> ezért ahol lehetett törekedtem a magyar kifejezések használatára, akadnak azonban olyan szavak, melyeknek nincs magyar megfelelőjük, illetve tükörfordításuk más jelentéssel bír, mint idegen eredetijük.

Értekezésemben az indukció, néhol az analógia módszerét követve a nemzetközi kapcsolatok, és érdekérvényesítés eszközszerrendszere felől közelítettem meg a modern hadviselés generációit. Úgy a stratégia, mind a háború-hadviselés fogalmakat kiterjesztett, elsősorban nem-katonai értelemben használtam, ahogy ez napjaink tudományos, illetve közbeszédében is jellemző. Az elmélet, jellemzően amerikai támogatóinak megközelítéséből kihagytam Clausewitz bírálatait, sőt teljes elvetését, ugyanis véleményem szerint a gerilla hadviselésre is érvényesek megállapításait, míg az elmélet nem erőszakos módszereire értelemszerűen nem terjednek ki nézetei.

Kutatásomat az alábbiak szerint építettem fel:

Az 1. fejezetben bemutatom a **nemzetközi környezet változásait** a második világháború óta eltelt időszakban. Ezen belül kiemelten foglalkozom a hagyományos hadviselés egyik jelentős korlátjával a nukleáris, illetve tömegpusztító fegyverekkel. Röviden áttekintem a nemzetközi szervezetek, elsősorban az ENSZ hatását a konfliktusok rendezésében. Megvizsgálom a gerillahadviselés modernkori történetét, mely a gyarmatbirodalmak összeomlása során vált bevett hadviselési móddá. Bemutatom az 1991-es Sivatagi Vihar hadműveletet és hatását a hadelméletre. Röviden tárgyalom a folyamatban lévő afganisztáni műveletek tanulságait, és kitérek a 2003-as iraki háború következményeire, illetve a globalizáció gazdasági hatására, mint a XXI. század legfrissebb fejleményeire. Végezetül bemutatok két elméletet, melyek megpróbálták a legfrissebb fejleményeket és a hagyományos ipari-katonai felfogást egyesíteni.

A 2. fejezetben a **modern hadviselés generációinak elméletét** ismertetem részletesen. Bemutatom a koncepció rövid historiográfiáját, az elmélet vállaltan nyugat, illetve nemzetállam centrikus kiindulópontját, az egymást váltó generációkat, valamint ezek hadelméleti, haditechnikai, társadalmi és politikai vonatkozásait. Kiemelten tárgyalom a negyedik generáció jellegzetességeit, céljait, módszereit. Kitérek az elmélet kritikáira és írásaikra, melyek hozzájárultak a teória pontosításához. Végezetül összehasonlítom a magyar

---

<sup>12</sup> „Nyilvánvaló, hogy senki se jobb európai és műveltebb ember azáltal, hogy a szerves vegytant organikus chemiának nevezi.” – KOSZTOLÁNYI Dezső: Nyelvművelés, Válasz Schöpflin Aladárnak, Azok az idegen szavak, Nyugat 1933. 9. szám, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00557/17383.htm>, letöltve 2010-08-09

hadelméletben Kovács Jenő által meghatározott hadikultúrákat és a **modern hadviselés generációit**, megállapítom hasonlóságukat és különbségeiket.

A 3. fejezetben bemutatom a **negyedik generációs hadviselés a kritikák illetve az elmúlt évek tapasztalatai nyomán módosított modelljét**. Tárgyalom a globális gerilla hadviselést, az információs hadviselést, a pénzügyi manővereket, és az ideológiai, emberi jogi illetve egyéb percepción alapuló műveleteket, illetve kitérek ezek felhasználására államok és nem-állami szereplők részéről. Az információs hadviselésen belül elsősorban az állami hálózatok elleni támadásokra térek ki, mivel a terület többi része tökéletesen illeszkedik a hagyományos hírszerzési műveletekbe, valamint a pszichológiai illetve elektronikus hadviselésbe. A globalizáció pénzügyi manővereiről csak érintőlegesen ejtek szót, mivel ez egy teljesen külön szakterület. Röviden bemutatom az akaratérvényesítés ilyen jellegű módszerét, illetve az így okozható háborús pusztítással egybevethető méretű károkat. Részletesen tárgyalom a hidegháború alatt kialakult gerillahadviselés változásait a globalizáció korában. Kitérek a felkelők új módszereire, mozgalmak finanszírozására, bemutatom a modern üzleti koncepciók felhasználását, illetve a szervezetek függetlenedését az állami támogatástól. Külön kitérek az ideológiai csatamező és a médiaműveletek, lejárató kampányok egyre növekvő szerepére, a másodlagos identitások fokozódó jelentőségére illetve a non-stop hírcsatornák szerepére. Végezetül megcáfolom egyes szakértők véleményét, mely szerint a negyedik generációt hamarosan követi az ötödik.

A 4. fejezetben megvizsgálom az **állam lehetőségeit és korlátait** a negyedik generációs hadviselésben. Bemutatom a hidegháborúban általános jelenséget, a helyettesítők által vívott háborút, mely napjainkban is szerepet játszik bizonyos térségekben. Alaposabban kitérek Iránra, mint a helyettesítők egyik fő alkalmazójára és bemutatom Libanonban és Irakban folytatott tevékenységét. Megvizsgálom a nemzetállam, mint eszme lehetőségeit és előnyeit, valamint az államok korlátait érdekek érvényesítésében. Részletesebben feltárom a békeműveletek tapasztalatait, illetve levonom az ezekből származó következtetéseket. Vizsgálom két állam, **Kína és Irán által megvalósított lépéseket és eszközöket**, melyek fő célja az Egyesült Államok katonai fölényének hatástalanítása nem-katonai módszerekkel.

Az 5. fejezetben **összegzem** kutatásom eredményeit, bizonyítom és értékelem az eredeti, illetve a módosított hipotézis elemeit. Végezetül ajánlásokat fogalmazok meg a NATO fegyveres erői, elsősorban a Magyar Honvédség részére, mellyel alkalmazkodhat a megváltozott környezethez.

Kézirat lezárása: 2012.04.05

Kutatás lezárása: 2012.03.25

„A konfliktus a múltban, a jelenben és valószínűleg a jövőben is szerves részét fogja képezni az ember társadalmának.”

Rupert Smith<sup>13</sup>

## 1. Globális biztonsági környezet

A lőfegyverek elterjedésétől egészen 1945-ig szinte töretlen a hadviselés európai változatának fejlődése. **Az állandó hadseregek, a központilag irányított közigazgatás és a hadelmélet együttes hatásaként az európai és amerikai fegyveres erők döntő katonai fölényre tettek szert a világ többi részével szemben.** Felhasználva hadi potenciáljuk előnyeit, illetve a magasabb fejlettségük nyújtotta lehetőségeket a nyugati civilizáció államai sorra gyarmatosították a fejlődés alacsonyabb szintjén álló területeket. Ezen a helyzeten az elszenvedett kiszámú vereség sem változtatott, melyek közül talán a legismertebb egy brit hadoszlop 1842-es afganisztáni megsemmisülése,<sup>14</sup> illetve az olaszok 1896-os etiópiai veresége.<sup>15</sup> Az egyre iparosodó hadviselés csúcspontját az I. világháború jelentette. Azonban az elhúzódozó állásháború óriási katonai veszteségei és gazdasági-társadalmi következményei elviselhetetlen terheket róttak az államokra. Egy újabb, hasonló háborútól tartva a győztes antant hatalmak létrehozták a Népszövetséget. Az első modernkori nemzetközi próbálkozás egy kollektív biztonsági szervezet létrehozására elbukott a megerősödő szélsőséges ideológiák ellenállásán, melyek összecsapása, a II. világháború a **megjósolt totális háborúvá** vált. A technológia legújabb vívmányait és a rájuk építő elméletet kombinálva a villámháború sosem látott gyors hadjáratokat és sikereket tett lehetővé. Kevesek által előrelátott módon a konfliktus kiterjedt a társadalom egészére, megjelent a információs hadviselés, tömeges méreteket öltöttek a népirtások, és a polgári lakosság elleni ún. megkülönböztetés nélküli támadások.<sup>16</sup>

Ebben a fejezetben a XX. század második felének katonai, gazdasági és politikai eseményeit mutatom be, melyek meghatározták korunk és a közeljövő fegyveres konfliktusainak körülményeit. Megvizsgálom azokat a haditechnikai, hadelméleti és gazdasági-társadalmi hatásokat, melyek a mai napig befolyásolják a NATO országok döntéshozóinak a háborúról és az érdekérvényesítésről alkotott képét. Végezetül bemutatom a

<sup>13</sup> SMITH, Rupert: The utility of force, Allen and Lane, London, 2005, 151. o.

<sup>14</sup> HOLMES, Richard (szerk.): A háborúk világtörténete: katonai újítások, amelyek megváltoztatták a történelem menetét, Corvina, Budapest, 1992, 119. o.

<sup>15</sup> FÖRSTER, Stig - POHLMANN, Markus - WALTER, Dierk: A világtörténelem nagy csatái, Szalamisztól Sínaiig, Corvina Kiadó, Gyoma, 2003, 189-200.o.

<sup>16</sup> Genfi I. Jegyzőkönyv (1949), IV. rész Polgári Lakosság, 51. cikk A polgári lakosság védelme, 4. pont., [http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/0427E059-2A14-450A-8022-A52525A1357B/0/Prot1\\_hu.pdf](http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/0427E059-2A14-450A-8022-A52525A1357B/0/Prot1_hu.pdf), letöltve 2012.02.24

hidegháború vége óta létrejött jelentősebb elméleteket, melyek a hadviselés, a háborús konfliktusok megvívásának módját, módszereit írták le az 1991 utáni időszakban.

### *1.1 A tömegpusztító fegyverek hatása a hagyományos fegyveres konfliktusokra*

Már korábban is léteztek válogatás nélkül pusztító eszközök, illetve a II. világháború során például gyújtóbombákkal is sikerült elképesztő pusztítást okozni,<sup>17</sup> a szót hallva elsősorban mégis nukleáris fegyverekre gondol mindenki. Ugyan a kategóriába majdnem azonnali és tömeges hatásra képes biológiai, radiológiai, toxikus vagy vegyi eszközök is tartoznak, relatív nehezen kiszámítható hatásuk és a már bevetett atomfegyverekhez kapcsolódó percepció miatt azonban szerepük csak másodlagos. A garantáltan és kizárólagosan nukleáris fegyverekre jellemző, szörnyű és azonnali hatások döntéshozókra gyakorolt jelentős szerepét valószínűleg nem becsüli túl Malcolm R. Davis amikor a hidegháborút – némi képzavarral – egy „hosszú nukleáris békeként” jellemzi.<sup>18</sup>

Az atombomba Japán elleni bevetése mélyreható változásokat okozott, nemcsak a hadviselésben, hanem a nemzetközi kapcsolatok területén is. Az Egyesült Államok fölénye azonban nem tartott sokáig, mert elsősorban a jól működő szovjet kémhálózatnak köszönhetően 1949-ben megszűnt az atommonopóliuma. A meginduló fegyverkezési verseny hamarosan döntetlenre végződött, abban többé-kevésbé mindenki egyetértett, hogy az 1960-as évek elejére kialakult a nukleáris paritás, avagy a kölcsönösen garantált megsemmisítés (Mutually Assured Destruction - MAD).<sup>19</sup> A több tízezernyi robbanófej és a használatuk nyomán garantáltan beálló pusztítás, melynek pontos mértékéről a nukleáris térről szóló cikk megjelenéséig<sup>20</sup> csak elképzelések léteztek, minden nagyhatalmak közötti közvetlen konfrontációt megakadályozott.

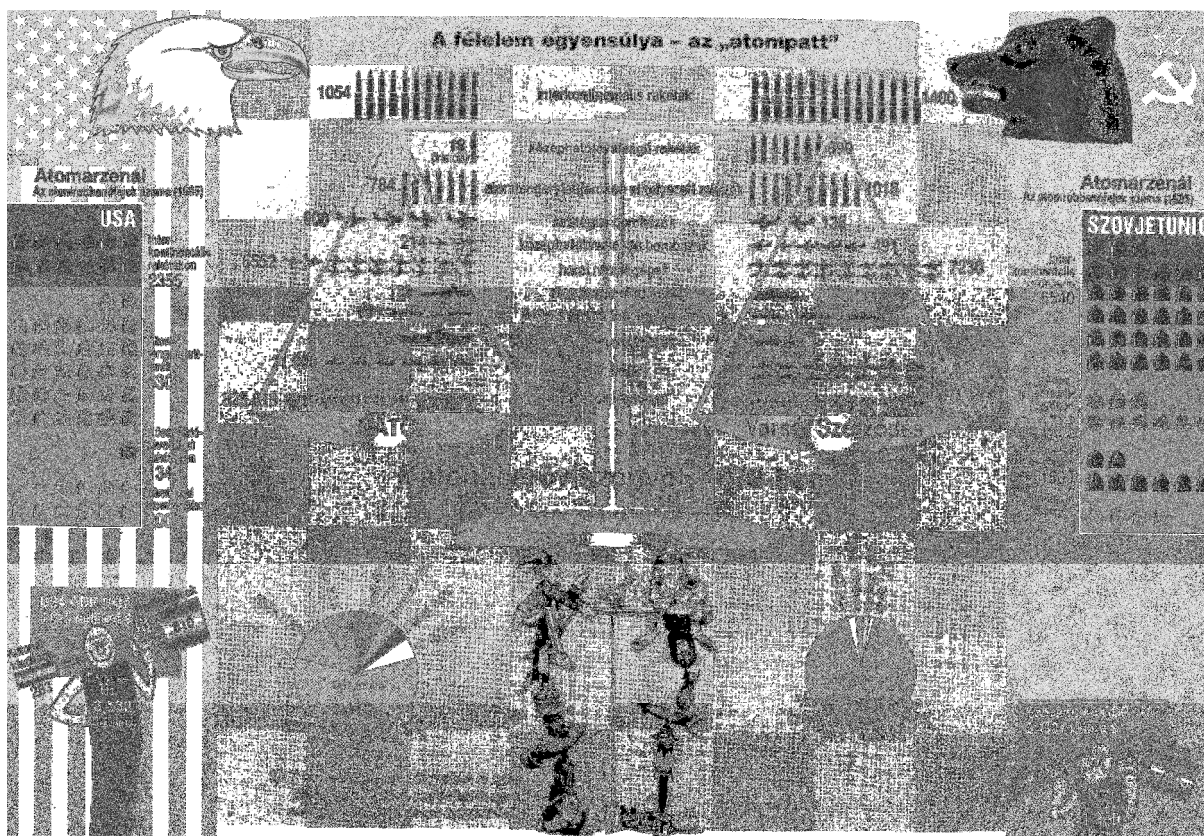
---

<sup>17</sup> pl. Dreza bombázása két egymást követő napon 1945. február 13-14-én 35 ezer halottal, 15 ezer sérülttel járt a mesterségesen keltett tűzviharnak köszönhetően GROEHLER, Olaf: A légi háborúk története 1910-1980, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980, 306. o és 339. o. illetve a Tokió elleni 1945. március 9-i támadás, mely a nehezen oltható napalm bombák és a gyúlékony, faszerkezetes japán házak miatt súlyosabb pusztítással járt mint bármelyik atombomba támadás. Közel 84 ezer halott, 41ezer sebesült. GROEHLER: Légi háborúk története 1910-1980, 329. o.

<sup>18</sup> DAVIS, Malcolm R., GRAY, Colin S.: Tömegpusztító fegyverek, In.: Stratégia a modern korban, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 325. o.

<sup>19</sup> HOWARD, Louis, et al. (szerk.): Oxford, Világtörténet a XX. században, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, 197. o.

<sup>20</sup> Az olyan híres tudósok által, mint a csillagász Carl Sagan, írt és kitűnő időzítéssel karácsony előtt megjelentetett cikk, a legelismertebb tudományos magazin, a Science 1983. december 23-i számában részletezte egy esetleges atomháború súlyos környezeti következményeit., Bővebben TURCO R. P., et al.: Nuclear Winter: Global Consequences of Multiple Nuclear Explosions, <http://www.sciencemag.org/content/222/4630/1283.abstract>., 2011. január 11.



1. ábra Az atompatt<sup>21</sup>

A korszakban számos teoretikus foglalkozott olyan stratégia kidolgozásával, mely egy nukleáris holokauszt veszélye nélkül lett volna képes meghatározott politikai célok elérésére. Ezen elképzelések szerzői szinte kivétel nélkül civilek voltak, ugyanis a felmerült kérdések elsősorban nemzetközi politikai döntésekhez, illetve ebből származó extrém krízis helyzetekhez kapcsolódtak, és nem hagyományos katonai alkalmazásokhoz.<sup>22</sup>

A hetvenes évek enyhülését követően az 1980-ban megválasztott Reagan elnök újra más hurokat kezdett pengetni és már 1981-ben megszületett az SDI – azaz a Strategic Defense Initiative (Stratégiai Védelmi Kezdeményezés), másképp a „Csillagháború” terve. Reagan hármast elvárta a programnak védelmi jellegű kezdeményezésként, a meglévő szerződések figyelembe vételével, az USA gazdasági erejét felhasználva kellett a Szovjetunió gazdaságát tovább terhelni.<sup>23</sup> A program sikere, melynek eredményeit sok esetben tudatosan eltúlozták, megszüntetéssel fenyegette a tömegpusztító fegyverek egyensúlyát, ugyanis reálissá vált az az esély, hogy a Szovjetunió atomarzenálja feleslegessé válik, elavul. Éppen ezért szovjet részről már a bejelentésétől fogva heves támadások érték a

<sup>21</sup> FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ, /1945-1989 /, Dialóg-Campus, Pécs, 2006, 316. o.

<sup>22</sup> PARET, Peter, et al. (szerk.): Makers of Modern Strategy, Princeton University Press, Princeton, 1986, 735. o.

<sup>23</sup> FISCHER: A kétpólusú világ 317. o.

programot, amely egybe esett a gerontokráciának is nevezett vezetési válsággal a Szovjetunióban. Mint később a felelősök is beismerték a program korántsem haladt úgy, mint ahogy azt a közvélemény felé bemutatták, ugyanis még az Egyesült Államok lehetőségeit is jócskán meghaladták az elképzelt megoldások, ám ez már csak a hidegháború vége után derült ki. A Szovjetunió végül is, gazdasági gyengeségének tudatában, egy blöff áldozatául esett.

**A hidegháború bebizonyította, hogy a nukleáris fegyverek sokkal inkább a politikai stabilitás eszközei, mint tényleges fegyverek.** Elrettentési potenciáljuk miatt,<sup>24</sup> nukleáris fegyvereket birtokló államok között még nem robbant ki jelentős méretű hagyományos fegyveres konfliktus (eltekintve az 1969. márciusi szovjet-kínai összecsapástól, az Usszur folyónál, melyet azonban mindkét állam határincidensként és nem katonai jelentőségüként kezelt).<sup>25</sup> Sir Michael Quinlan, egykori brit helyettes védelmi államtitkár szavaival: „A nukleáris állam olyan állam, amelyet senki sem taszíthat büntetlenül a kétségbeesésbe.”<sup>26</sup> Az Izrael és szomszédai között átlagban évtizedenként bekövetkező hagyományos háborúk elmaradása (1948, 1956, 1967, 1973, 1982), és a valószínűsíthető izraeli atomfegyverek létezése között nehezen tagadható az összefüggés. Pakisztán és India között megszűntek a nagy méretű, hagyományos katonai konfliktusok, amióta mindkét ország nukleáris hatalommá vált. Más kérdés, hogy a fenti országok nukleáris hatalommá válására az atomsorompó szerződés hatálya mellett, illetve azt megkerülve kerülhetett sor. Érdekes történelmi párhuzamot kínál a Népszövetség, valamint a nukleáris fegyverek elterjedésének korlátozását célzó szerződés sorsa, különösen az iráni és észak-koreai lépéseket figyelve.

Véleményem szerint a nukleáris fegyverek múltbéli tapasztalatokon alapuló jövőbeli szerepét Deák János szavai foglalják össze a legpontosabban: „A rakéta-nukleáris fegyvert – az azzal rendelkező országokban – ma még úgy tekintik, mint a nemzeti biztonságuk szavatolásának, minden feladatra alkalmas és legbiztosabb tényezőjét. A nukleáris fegyvert egy sor – sem politikailag, sem katonailag funkcionálisan nem értelmezhető – tulajdonsággal ruházzák fel, miközben a kihívások és fenyegetések, mint a gazdasági, a politikai, az ideológiai, a pénzügyi, a környezeti és más veszélyek semlegesítésére a nukleáris fegyver semmiféle tekintetben nem alkalmas. Ma már teljes bizonyossággal megerősíthető az a – már a hidegháború befejező időszakában elfogadott – álláspont, hogy:

---

<sup>24</sup> Ezt az elrettentő potenciált jól fejezik ki Robert Oppenheimer és Kenneth Bainbridge tudósok szavai az első, kísérleti atombomba hatását látva. „Most én lettem a halál, a világok elpusztítója. - Innentől kezdve mindenki a mi édesanyánkat fogja szidni.” Los Alamos National Laboratories honlap, a Trinity teszt története [http://www.lanl.gov/history/story.php?story\\_id=13](http://www.lanl.gov/history/story.php?story_id=13), letöltve 2010-08-08

<sup>25</sup> SZABÓ Miklós: A Szovjetunió története, <http://mek.niif.hu/02100/02129/html/1968.htm>, letöltve 2012.03.01

<sup>26</sup> idézi DAVIS, Malcolm R. és GRAY, Colin, S.: Tömegpusztító fegyverek, 334. o.

*Először: a nukleáris fegyver alkalmazása totális fegyveres erőszakként értelmezhető nem csak a küzdő feleket érintően, de az emberiség egészére vonatkozóan is.*

*Másodszor: a nukleáris háború, mint a fegyveres küzdelem sajátos formája megsemmisítené a háború tartalmát is.*

*Harmadszor: a nukleáris háborúban politikai célt elérni nem lehet, a nukleáris háborúnak nem lehet győztese.*<sup>27</sup>

### 1.2 A nemzetközi szervezetek megjelenése és hatása

Nem lehet minden kétséget kizáróan azt állítani, hogy a II. világháború után létrejött nemzetközi szervezetek (international organisations – IO) teljesen előzmény nélkül állnának a világtörténelemben.<sup>28</sup> Mégis az ENSZ Biztonsági Tanácsának létrejöttével, melynek döntései minden tagállam számára kötelező érvényűek, a szervezet tagállamai szuverenitásuk jelentős részéről lemondtak, amikor elfogadták az ENSZ Alapokmányt.<sup>29</sup> A II. világháború óriási pusztításának hatására elfogadott dokumentum kimondja, hogy a szervezet összes tagországa köteles a békés megoldást keresni, és tartózkodni az agressziótól. Ahogy az Alapokmány fogalmaz: „A szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszáltaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe.”<sup>30</sup> Természetesen nem kizárólag jól felfogott érdekükben cselekszenek így, hanem tehetetlenségük (valamely nemzetközi szervezet(ek) felé fennálló kiszolgáltatottságuk) illetve a kiközösítéstől való félelmük okán is. Bár a legnagyobb és legkiterjedtebb befolyással rendelkező szervezet az ENSZ, a Nemzetközi Valutalap (International Monetary Fund), vagy a Világkereskedelmi Szervezet (World Trade Organisation), sőt számos kevésbé ismert szervezet is rendelkezik hasonló szankcionáló lehetőségekkel, melyek nemcsak politikai, hanem gazdasági, és/vagy tudományos, környezetvédelmi stb. területeket ölelnek fel.

### 1.3 A gerillaháború és a gyarmatbirodalmak felbomlása

Amikor a west point-i akadémián tankönyvként használt *Modern Stratégák* első kiadása 1941-ben megjelent, felkelés ellenes műveleteknek, vagy gerillaháborúnak egyetlen oldalt

---

<sup>27</sup> DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja, [http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005\\_1\\_3.html](http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html), letöltve 2008-08-25

<sup>28</sup> Pl. a Szent Szövetség, vagy az ENSZ elődszervezetének tekinthető Népszövetség

<sup>29</sup> MORRIS, Justin , MCCOURBEY, Hilaire: Jog, politika és az erő alkalmazása, In.: Stratégia a modern korban, Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 79.-83. o. és BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: Nemzetközi jog, Aula Kiadó, Budapest, 1997. 334-337. o.

<sup>30</sup> MORRIS, MCCOURBEY: Jog, politika és az erő alkalmazása, 79. o.

sem szentelt. Ez azonban nem a szerzők felkészületlenségének volt köszönhető.<sup>31</sup> A francia szóhasználat forradalmi, a szocialista táborban felszabadító vagy másképp gerilla háborúk abban az időben legfeljebb néhány alig ismert teoretikus és hadvezér lassan megfogalmazódó elképzeléseiben léteztek, függetlenül attól, hogy maga az elképzelés már a XIX. század elején Denisz Vasziljevics Davidov<sup>32</sup> munkássága nyomán megjelent, sőt a hadelmélet olyan nagy alakjai is foglalkoztak vele, mint Clausewitz és Gneisenau. A két világ háború közötti nagyobb méretű felkeléseket, mint például a spanyol, később francia gyarmati területre is áterjedt marokkói Rif Háború (1920-26), vagy az angolok elleni Nagy Iraki Felkelés (1920-22) a gyarmati lét szerves részének tekintették. Mihail Dimitrijevisz Szkobelev orosz tábornok szavaival: *„Ázsiában az a szabály, hogy a béke hossza egyenes arányban van a lemészárolt ellenség létszámával. Minél erősebben csapsz oda, annál tovább tart a béke.”*<sup>33</sup> Mivel megfelelő katonai erővel az összes fejletlenebb területet sikerült meghódítani, gyakran jelentős létszámhátrány esetén is, illetve az összes 1945 előtti felkelést sikerült kegyetlen megtorlás után elnyomni, a szerzők nem láthatták okát, hogy külön foglalkozzanak a kérdéssel.

A gerilla háború azonban egyidős a hadviseléssel. Elemi formájában mutatja az alapvető katonai elemeket: a motivációt, a harci szellemet, a fegyelmet és a harcászati eljárásokat. Tűnjék bármennyire is régiesnek, vagy primitívnek a gerilla-hadviselés, az emberiség története során mindig is folyt ilyen jellegű háború, és semmi okunk feltételezni, hogy meg fog szűnni, amíg a világon hatalmi egyenlőtlenségek lesznek. A gerilla hadviselés ugyanis elsősorban a gyöngék harci módszerei a katonailag erősebb ellenféllel szemben. Szun Ce szavaival *„Akkor lehetsz biztos a támadásaid sikerében, ha olyan helyeket támadsz meg melyeket nem védenek. Akkor bízhat a védelmed biztonságában, ha olyan pozíciókat tartasz, melyeket nem lehet megtámadni.”*<sup>34</sup>

Gyengeségükből származó hátrányukat az előnyükre fordítva törzsek, felkelők, sőt bünszervezetek is egyaránt ehhez a megoldáshoz folyamodtak, melyben felhasználva a lakosság (természetes, vagy kikényszerített) támogatását számos esetben sikeresen alkalmazták a gerilla háborúk rajtaütéseinek taktikáját a központi hatalom fegyveres erőivel

---

<sup>31</sup> PARET, Peter et al. (szerk.): Makers of modern strategy, 815. o.

<sup>32</sup> DAVIDOV, Denisz Vasziljevics: A partizánháborúról. In: Kocsis Bernát (szerk.) Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985, 131-138. o.

<sup>33</sup> ARCHER, Christon I. – FERRIS, John R., – HERWIG, Holger H., – TRAVERS, Timothy H.E.: World History of Warfare, University of Nebraska Press, Lincoln, 2002, 464. o.

<sup>34</sup> SZUN Ce: A hadviselés művészete, Cartaphilus, Budapest, 2006, 52.o.



szemben.<sup>35</sup> Mindazonáltal egy megfelelő erőfölényben lévő sereg több módon is megszüntethette ezt a hátszágot, akár fizikailag (népirtás, vagy átköltöztetés),<sup>36</sup> akár kényszerítés (megszállás) útján, netán egyéb úton (pl. romanizálás). Azokban az időszakokban, mikor a lakosság csak az egyik, és nem is a legfontosabb, erőforrása volt egy meghódított területnek az ilyenfajta mozgalmaknak csak akkor volt esélyük a sikerre, ha az ellenfél nem tudott megfelelő számú katonát küldeni a területre. A jelenség, különösen a spanyol guerillák sikere nem került el Clausewitz figyelmét sem. A nagy teoretikus fölismerte a „népi háború” jelentőségét. *„A felfegyverzett nép”* című fejezet tartalmazza legeredetibb, szinte profetikus meglátásait.<sup>37</sup> Hivatásos katonaként nem hitte, hogy polgári lakosok sokáig tudnának harcolni azon kegyetlen megtorlások közepette, amelyeket az ellenség alkalmazhat velük szemben, melyet minden ellenézés ellenére logikus és magától értetődő reakció. Azt javasolta viszont, hogy hadműveleteik méreteit korlátozzák, hogy ne szenvedjenek súlyos vereségeket. A gerillák legyenek megfoghatatlanok és láthatatlanok, ne döntő csapást akarjanak mérni az ellenségre, hanem lassan öröljék fel fizikai és lelki erejét: *„A népfelkelés hatása ellenében az ellenségnek nincs más eszköze, mint az, hogy a szállítmányok fedezésére, katonai állomások, szorosok, hidak stb. biztosítására sok osztagot különít ki. Csakhogy valamint a népfelkelés első kísérletei gyengék szoktak lenni, úgy ezek a különítmények sem különbek, mert - nehogy az erő szétforgácsolódjék - kicsinyekre szabják azokat. [...] Elképzelésünk szerint a népháború a hadszínhelyen egy köd és felhőszerű lényhez hasonlítson, és tömör testté sehol se sűrűsüljön, mivel máskülönben az ellenség e magra tör, és az: széttaposva, sok foglyot kerít hatalmába. Ebben az esetben, pedig csökken a népfelkelők bátorsága és a fegyver kiesik kezükből, mert mindenki azt hiszi, hogy a főkérdés már elintézve, és hasztalan minden erőlködés.”*<sup>38</sup>

Clausewitz még nem ismerhette a következményeket a maguk teljességében és – tapasztalat híján – is nem tehette őket elmélete részévé, ám mégis fölismerte azokat az „elemeket”, amelyeket majd Mao Ce-tung „elhúzódó háború”-nak fog nevezni. A legfontosabb új elem a politikai motiváció volt, amit Clausewitz – ismét csak az államok közötti háborúk fogalmában gondolva – hazafiságnak vélt. A tapasztalatok alapján levonta a következtetést, hogy a gerillák hajlandóak életüket is föláldozni az ügyért, ezzel egyidőben

---

<sup>35</sup> KEEGAN: A hadviselés története. A híres angol történész részletes és élvezetes, ámbar hiábavaló próbálkozása Clausewitz alapelveinek megcáfolására, számos kultúrantropológiai példával szolgál

<sup>36</sup> A dél-franciaországi katharok ellen vezetett XIII. századi kereszties hadjárat vezetőjének, Arnaud Amaury-nak híres szavai szerint: *„Caedite eos! Novit enim Dominus qui sunt eius”* – „Öljétek meg mind! Isten megismeri majd az övéit.”

<sup>37</sup> CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról*, CD KJK KERSZÖV, reprint kiadás, Veszprém, 1999, 440. o.

<sup>38</sup> CLAUSEWITZ, 441. o.

többé-kevésbé katonaként viselkedni, ezért hinnie kellett abban is, hogy ellenállásuk sikerrel járhat. Felismerte: a gerilláknak katonai ismereteket kell szerezniük, ám tevékenységük elsősorban nem anyagi, sokkal inkább szellemi jellegű: nem újfajta harcmodort alkalmaznak, hanem megfordítják a hagyományos hadviselést: a csapatok koncentrációja helyett az erők szétszórását alkalmazzák, a hadműveletek időbeni elhúzásával helyettesítik a gyorsaságot, s az ellenség folyamatos zaklatása lép a nyílt ütközet helyébe. Amint Mao Ce-tung írta: „A gerilla legjellegzetesebb tulajdonsága, hogy el tud futni.”<sup>39</sup>



2. ábra Mao Ce-tung, a karizmatikus gerillavezér<sup>40</sup>

A törökök elleni arab felkelés angol résztvevőjét, Thomas Edward Lawrence-et, nevezhetjük az legjelentősebb hatású európainak, aki mélységében megértette egy népi mozgalom mozgatórugóit, miután volt alkalma évekig a lázadó arab törzseket közvetlen közletről megfigyelni. Ugyan a mai napig vita tárgyát képezi mekkora szerepe volt az egyre gyengülő Oszmán Birodalom elleni harcokban, mégis úgy vélem az általa biztosított támogatás egyértelműen megrövidítette a háborút a szóban forgó területen.

<sup>39</sup> MAO Tse Tung: On guerilla warfare, <http://www.marxists.org/reference/archive/mao/works/1937/guerrilla-warfare/ch07.htm>, letöltve 2011-08-09

<sup>40</sup> Forrás: <http://intranet.potomacschool.org/facultysites/okoth/CHINA/Leonsis/WEBLeonsis.htm>

A *Bölcsesség 7 pillére és a Lázadás a sivatagban*<sup>41</sup> című műveiben, részletesen bemutatja egy gerilla-hadjárat szervezését illetve a közben megoldandó problémákat. A nyugati írók közül nála bukkan fel először a propaganda kiemelt fontossága. Tapasztalatait így foglalta össze: „*Mozgékonyság, idő és ideológia – ha mindez megvan, a győzelem a felkelőké.*”<sup>42</sup>

Kevés olyan terület van, mely a népi háborúk jellegzetességeinek teljesebb spektrumát mutatná be, mint a II. világháború partizán mozgalmi. Legyen szó Jugoszláviáról, Lengyelországról, Görögországról, Franciaországról, Kínáról vagy a Szovjetunióról, a partizánok vagy maquisard-ok – politikai beállítottságuktól függetlenül – a be nem hódolás szellemét jelentették a megszállt országokban. Ténykedésük sikereit utólag a szocialista blokkban jelentősen eltúlozták, ám az tagadhatatlan, hogy a népi háborúk egyik fő jellemzőjének, a propagandának úgy terjesztői, mind tárgyai is voltak. A megszállt szovjet területeken elért eredményeikhez nemcsak Hitler komisszár parancsa és a náci ideológiából következő *Untermensch* (a.m. alsóbb rendű ember) nézet járult hozzá, hanem a szovjetek kreatív reakciója is, ahogy az imperializmus elleni háborút Nagy Honvédő Háborúvá változtatták.<sup>43</sup> Bár a gerillák a későbbiekben bemutatandók szerint jelentős katonai sikereket nem értek el, szemben egyes, korábban széles körben terjesztett hiedelmekkel, mégis jelentős szerepet játszottak a lakosság ellenállásában. Gyengeségüket jól jellemzi, hogy a nem túl nagy erővel, 1942 februárjában megindított magyar megszálló erők által végrehajtott akciók során például nemcsak jelentős mennyiségű hadifelszerelés, hanem egy tábori kórházuk is a honvédek kezére került.<sup>44</sup>

A partizánháborúval már Lenin is foglalkozott: „*A partizán háború nem bosszú, hanem katonai tevékenység.*”<sup>45</sup>, II. világháború partizánjainak tevékenysége pedig ismét kiemelte a lakosság támogatásának fontosságát. A szovjetek szinte a támadás pillanatától, valószínűleg a már fent idézett lenini útmutatások és történelmi tapasztalataik alapján, tudatosan készültek az aszimmetrikus hadműveletek egyik jellemző megnyilvánulási módjára a partizán műveletekre. „*Kommunisták, komszomolisták és pártonkívüliek, sok párt-, állami és gazdasági funkcionárius maradt vissza, hogy megalakítsák a köztársasági, területi, körzeti és városi pártbizottságok illegális vezetőségét, és átvegyék az ellenség hátában az ellenállás vezetését.*”<sup>46</sup>A híres-hírhedt partizán vezér Che Guevara szerint: „*Fontos annak*

<sup>41</sup> LAWRENCE, T. E.: *Lázadás a sivatagban*, Új Génius, Budapest, é.n. 31-40. old.

<sup>42</sup> HOLMES: *A háborúk világtörténete*, 255. old.

<sup>43</sup> HOLMES: *A háborúk világtörténete* 193. o.

<sup>44</sup> GOSZTONYI, Peter: *Hitlers fremde Heere, Bastei-Lübbe, Düsseldorf, 1976, 257. o.*

<sup>45</sup> Idézi KÜHNRIK, Heinz: *Partizánháború Európában 1939-1945*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1973, 19. o.

<sup>46</sup> KÜHNRIK: *Partizán háború* 57. o.

*megállapítása, hogy a partizánharc a tömegek harca; hogy a partizánegységek a nép felfegyverzett magvát, harcoss élcsapatát képezik. A partizánegységek nagy ereje abban van, hogy támaszkodhatnak a lakosságra.*"<sup>47</sup>

A partizán/gerilla teória továbbfejlesztésében az egyik legnagyobb szerepet tagadhatatlanul Mao Ce-tung játszotta, aki nem csak elméletben fogalmazta meg elveit, hanem a gyakorlatban is sikerre vitte őket. A legtöbb gerillaharcos indítéka kétségtelenül a hazafiság. Mao Ce-tung színrelépése óta ezt azonban gyakran a társadalmi forradalom marxista látomásába öltöztették. Mao az ideológiában látta azt az erőt, amely ellensúlyozza majd a gerillák széthúzását. Nemcsak katonáitól, hanem a párt tagjaitól is szigorú fegyelmet és a néppel szembeni udvarias magatartást követelt meg, amint azt „*Három szabály és nyolc megjegyzés*” című művében leszögezte. Nézete szerint „*a gerillákkal szemben hatástalan a kényszer rendszere [...] csakis az önként vállalt fegyelem képes megérteni a katonával maradéktalanul, miért harcol és miért kell engedelmeskednie*”.<sup>48</sup>

Vo Nguyen Giap, a Vietminh<sup>49</sup> egyik alapítója még tovább lépett a fegyelem és a demokrácia összeegyeztetése útján. Nézete szerint: „*Állíthatjuk-e, hogy a gerilla-hadviselésnek nincsen szüksége szigorú fegyelemre? Természetesen nem. Igaz, megköveteli a parancsnoktól, hogy minden egységnek engedélyezzen bizonyos mérvű kezdeményezést, hogy bármi olyan pozitív akciót végrehajthasson, amelyet szükségesnek ítél. De mindenkor szükségesnek bizonyult a központi vezetés. Aki hadseregről beszél, szigorú fegyelemről beszél.*”<sup>50</sup>

Mao felismerte a gerilla hadviselés korlátait, azaz azt a tényt, hogy egy hagyományos hadsereget csak egy másik hagyományos hadsereg győzhet le. Ezért sosem mulasztotta el hangsúlyozni a reguláris hadviselés szerepét: „*A Nyolcadik Útvonal hadsereg fő direktívája tehát a következő: gerilla hadviselés, ám megfelelő körülmények között azonnal váltson át hagyományos mobil hadviselésre.*”<sup>51</sup> Gerilla hadviselés című művében azt a tényt emeli ki,

---

<sup>47</sup> KIRAS, James D.: Terrorizmus és irreguláris hadviselés, In.: BAYLIS, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005, 275. o., az argentin származású Ernesto Guevara nevéhez hírneve ellenére nem köthető jelentős siker. Partizánként ugyan a Castro testvérek oldalán Kubában kivette a részét a Batista-rendszer megbuktatásában, de sem Kongóban, sem Bolíviában nem tudta sikerre vinni elképzeléseit.

<sup>48</sup> MAO Tse-Tung: Three main rules of discipline and the eight points for attention, [http://www.etext.org/Politics/MIM/classics/mao/sw4/mswv4\\_23.html](http://www.etext.org/Politics/MIM/classics/mao/sw4/mswv4_23.html), letöltve 2010. november 11.

<sup>49</sup> Viet Minh – Liga Vietnam Függetlenségéért, a francia gyarmati uralom ellen küzdő, erősen nacionalista vonásokat hordozó, vietnámi baloldali szervezet

<sup>50</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete 253. o.

<sup>51</sup> MAO Tse-Tung: On the protracted war, k.n., Beijing, 1954, 28. o.

melyről jelenleg is éles vita folyik az amerikai hadseregben,<sup>52</sup> miszerint a gerilla hadviselés elválasztható-e a reguláris hadsereg tevékenységétől, illetve a gerilla és a hagyományos harcmodor kizárja-e egymást.<sup>53</sup> Mao igazi jelentősége abban rejlik, hogy a gerilla hadviselést a társadalmi forradalom részévé tette. Mint arról már korábban is beszéltünk, előtte a szocialisták sokkalta inkább a városi, mint a vidéki küzdelmekbe vetették reményüket. Mao a Kínai Kommunista Pártot (KKP) a szocialista parasztforradalomról táplált saját elképzeléséhez idomította, de csak azután, hogy a KKP megsemmisítő vereségeket szenvedett az 1920-as években Sanghajban és más nagyvárosokban a Kuomintang<sup>54</sup> kormánytól.<sup>55</sup> Bárhogyan ítéljük is meg, a kínai kommunisták győzelme világrengető esemény volt, mely igazolta a gerilla-elmélet használhatóságát.

Jugoszlávián kívül a gerillák vagy partizánok – tevékenységük egészét tekintve – viszonylag kevés sikerrel hátráltatták a németek háborús erőfeszítéseit, csupán a megszállt területek lakosságának erkölcsi tartását tudták erősíteni. Bizonyos fajta (Clausewitz megfogalmazásában „vad és megközelíthetetlen”)<sup>56</sup> terepek kedveznek a partizán-ellenállásnak, ezt úgy a jugoszláv, mind a kínai tapasztalatok igazolták. Azonban Jugoszlávia földrajzi adottságait figyelembe véve is kijelenthetjük (hiába tehető Tito marsall fegyveres ereje 1945-re már mintegy 800 000 főnyire),<sup>57</sup> hogy a németek nem kényszerültek volna az ország feladására, amennyiben nem szenvednek általános vereséget a háborúban.

Az 1945 utáni, a francia gyarmatosító hatalom elleni vietnami ellenállás is megerősítette, hogy a gerilla-hadviselés a kor leginkább célravezető módszere. A Kína és a Vietnam közötti szembeszökő különbségeket áthidaló megoldást Mao tanítványa Vo Nguyen Giap találta meg. Az észak-vietnami főparancsnok a második vietnami háborúban (1956-1975), már nem annyira hivatásos katona, mint „politikus és stratégá” volt. Giap tizenéves korától fogva marxista forradalmárként tevékenykedett, és 1941-ben, miután Mao Ce-tung gerilláinál szolgált a Kuomintang és a japánok ellen vívott harcokban, többekkel együtt, Ho Si Minh vezetésével megalapította a Vietminh-t. Giapra egyre nagyobb szerep hárult a katonai szervezésben; 1944 decemberében ő alakította az első reguláris Vietminh egységet. Elkerülhetetlennek látta a hosszan elhúzódó gerillaháborút, ezért egy hárompilléres struktúrát alakított ki, amely összefogta a gerilla, a mozgékony és a főerők különféle hadműveleteit.

---

<sup>52</sup> Officer questions Petraeus's strategy, Wall Street Journal 2008. április 7.

[http://online.wsj.com/article/SB120753402909694027.html?mod=googlenews\\_wsj](http://online.wsj.com/article/SB120753402909694027.html?mod=googlenews_wsj) letöltve 2009.március 17.

<sup>53</sup> MAO Tse-Tung: On Guerilla warfare, k.n., Beijing, 1952, 16. o.

<sup>54</sup> Kuomintang – Kínai Hazafias Párt, politikai párt Kínában 1912 és 1949 között.

<sup>55</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete 258. o.

<sup>56</sup> CLAUSEWITZ 440. o.

<sup>57</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete, 259. o.

Ugyan az 1968-as Tet-offenzíva, melyben a gerilla és reguláris egységek kombinációjával végső győzelmet akart kicsikarni, kudarcot vallott, ám a hatalmas amerikai segély ellenére, a korrump dél-vietnami rendszer az 1975-ös, hagyományos erőkkel megindított észak-vietnámi offenzíva nyomán három hónap alatt összeomlott.<sup>58</sup>

Hiába fogalmazta meg Szun Ce a rá jellemző frappáns tömörséggel már évszázadokkal korábban a gerilla hadviselés alapelveit, hiába dolgozta ki Mao és Giap a részleteket, a gerillának nem volt esélye a sikerre mindaddig, míg a hagyományos módon harcoló ellenség elég erős és elszánt volt ahhoz, hogy kikényszerítse a nép lojalitását. A herero törzs sorsa (az 1900-as évek elején fellázadó afrikai bennszülöttek fegyvert fogott részét a német gyarmati hadsereg vaskézzel leverte, a törzs másik részét táborokban dolgoztatta)<sup>59</sup> intő példa arra mi történik egy aszimmetrikus összecsapásban, ha az erősebb fél kellően elszánt, vagy inkább kegyetlen. Talán a legjobb példa erre a búrok Második Függetlenségi háborúja, mely számos új elemmel „bővítette” az aszimmetrikus háborúk eszköztárát. A britek nagyjából hat hónap alatt tönkreverték a reguláris búr erőket, ám felkelő nép és a megmaradt reguláris egységekből felálló „commando”-k irreguláris módszerével két éven keresztül nem bírtak. A sokszor géppuskákkal is ellátott, kis létszámú lovas egységeken alapuló harcmodor ellen a britek, csak százával épített kiserődök, és több ezer kilométer szögesdrót telepítésével tudtak úgy-ahogy védekezni, ám végül csak a támogató lakosság felszámolásával, azaz a búr polgári lakosság szigorúan ellenőrzött táborokba költöztetésével tudtak felülkerekedni.<sup>60</sup>

A második világháború nemcsak a katonai erő korlátlan alkalmazásának a végét, hanem a fehér ember kultúrájának felsőbbrendűségébe vetett hit, azaz a gyarmatbirodalmak ideológia alapjának összeomlását is elhozta. Az 1941-es japán győzelmek csak felgyorsították azt a folyamatot, melynek két csúcspontját az angolok önkéntes kivonulása Indiából, valamint a japánok és a Kuomintang ellen egyszerre harcoló Mao Ce-tung győzelme jelentette.<sup>61</sup> Maga a két világhatalom eltérő okokból ugyan, de szintén érdekelt volt a gyarmatbirodalmak felbomlasztásában. Ennek során 1947 és 1975 között lényegében megszűntek a korábban hatalmas területű francia és brit birodalmak, de az olyan kisebb gyarmattartók is mint pl. Belgium, Portugália, vagy Hollandia is lemondtak külbirtokaikról. A folyamat kiindulópontját az 1941-es Atlanti Chartán alapuló Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata képezi, amely összefoglalja az ENSZ álláspontját a minden embert megillető alapvető jogokról, és a Föld minden lakójára kiterjeszti ezeket. Az 1948. december 10-én elfogadott Nyilatkozat egy

---

<sup>58</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete, 258.o.

<sup>59</sup> A hererok pusztulása, <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=6691>, letöltve 2008-12-12

<sup>60</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete 254. o.

<sup>61</sup> SMITH: 202. o.

bevezetőből és 30 cikkből áll. Ebben a 30 cikkben részletes felsorolásra kerülnek az emberi jogok (az alapvető polgári, kulturális, gazdasági, politikai és szociális jogok), melyek megilletnek minden embert, fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra vagy politikai meggyőződésre való tekintet nélkül. A deklaráció nem törvényerejű és így nem kötelez, de hatásosan lehet vele diplomáciai és erkölcsi nyomást gyakorolni kormányzatokra, ezért gyakran hivatkoznak is rá.<sup>62</sup>

Mivel a gerillahadviselés három összefüggő területen folyik egyszerre az államszervezetnek mindhárom bizonyítania kell fölényét. A napi élethez szükséges ügyintézés, azaz a közigazgatás folyamatossága, legalább olyan fontos, mint a politikai hatalom megtartása és a katonai műveletek sikere. A fentiek figyelmen kívül hagyása, illetve erőforrások hiányában a dominancia megszerzése mindhárom területen, jelentős mértékben hozzájárult a felszabadító háborúk sikerességéhez.<sup>63</sup> Bár számos helyen elhúzódó küzdelem nélkül került sor a függetlenség kikiáltására (elsősorban Afrika területén), a franciák ellen küzdő Algéria és Indokína, mind a britekkel harcoló Malajzia és Palesztína területén folyó felszabadító háborúk számos történelmi tanulsággal szolgáltak, úgy a felkelők módszerei, mind az ellenük alkalmazandó módszerek területén.<sup>64</sup>

Ugyan nem a klasszikus gyarmatosító szándék vezette őket, a Vietnámba érkező amerikai és az Afganisztánba érkező szovjet sorkatonákkal szembeszálló gerillák harcmodorukban sokat felhasználtak az ötvenes-hatvanas évek felszabadító háborúinak tapasztalataiból.

#### *1.4 A Sivatagi Vihar Hadművelet és hatása a hagyományos hadviselésre*

Az 1991-es, európai terminológia szerint II. Öböl háború,<sup>65</sup> mintegy bevezetője a hidegháború utáni korszaknak. Számos később felerősödő jelenség is már felismerhető benne, ezért részletesebben mutatom be eseményeit.

Amikor Szaddám Huszein elnök parancsára az iraki szárazföldi hadsereg három harckocsi hadosztállyal az élen és valamivel több mint százezer katonával 1990. augusztus 2-án hajnalban váratlanul bevonult Kuvaitba, azzal olyan események láncolatát robbantotta ki, melyek hatásai máig beláthatatlanok és felmérhetetlenek. Az agresszív katonai lépés, Kuvait annektálása szinte sokkolta a régió államait, és a nyugati világot. Mennyiben járultak hozzá

---

<sup>62</sup> FISCHER: A kétpolusú világ 79. o.

<sup>63</sup> ARCHER et al: World History of Warfare, 562. o.

<sup>64</sup> PARET: Makers of modern strategy 815-862. o.

<sup>65</sup> Az általunk és az Európában használatos terminológia az 1980-88 közötti iráni-iraki háborút tartja az első, az 1991-es háborút (Operation Desert Shield/Desert Storm) a második és a 2003-as (Operation Iraqi Freedom) a harmadik Öböl-háborúnak, az amerikai terminológia szerint ezek elnevezése Irak-Irán háborúja, első Öböl háború (1991), második Öböl-háború, vagy Iraki Háború (2003)

ehhez az amerikai nagykövet asszony rosszul megfogalmazott mondatai Szaddám a döntéséhez, azt jó eséllyel csak a következő történész generáció fogja csak megmondani; mégis július végi találkozásukon elhangzott szavait tárgyalópartnerére jó eséllyel vélhette cinkos félrenézésnek az USA részéről.<sup>66</sup>

Alig egy hónappal Kuvait lerohanása után George Bush az Egyesült Államok elnöke a Kongresszus előtt elmondott beszédében egy új világrend eljövételéről beszélt: „...ez az első támadás az új világ ellen, elszántságunk első tesztje. Amennyiben nem megfelelő egyértelműséggel válaszolunk erre a provokációra, amennyiben nem bizonyítjuk elszántságunk, úgy zöld jelzést adunk minden mai és eljövendő despotának. [...] fontos gazdasági érdekek is veszélyben vannak. Irak önmagában közel 10%-át ellenőrzi a világ olajkészletének, Kuvaittal együtt ez megduplázódik.”<sup>67</sup> A Bush által bejelentett új korszak lényegében az amerikai hegemonia eljövételét köszöntötte. A második világháború után kialakult rendszer a történelemben majdhogynem egyedülálló módon háború nélkül hullott szét.

A hidegháború utáni korszak első jelentősebb konfliktusának első lépésként Szaúd-Arábia segítség kérése után mintegy harmincegy óra múlva már megjelentek az első amerikai egységek a térségben.<sup>68</sup> Ahogy telt az idő, Irak esélyei fokozatosan romlottak, nemzetközi szintén is katonai szövetséges nélkül maradt. A koreai háború óta először a NATO jelentősen hozzájárult az ENSZ égisze alatt végrehajtott átcsoportosításokhoz. A Szovjetunió saját problémáival volt elfoglalva. A hadművelet első, védelmi részében (Sivatagi Pajzs hadművelet) hat hónap alatt sikerült a szárazföldi haderő kijelölt egységeit, mintegy nyolc hadosztályt és közel hatvannapi ellátmányt áttelepíteni Európából, az USA-ból és a világ más részeiből. A Sivatai Vihar két fázisra osztható. Az elsőben 1991. január 17-én megkezdődött és 34 napig tartott a légi hadművelet, a légierő és a haditengerészet légi kötelékei és rakétái bevetésével.<sup>69</sup> A légi hadművelet folyamán a légi- és a haditengerészeti erők kijelölt egységei iraki "kulcsfontosságú, vagy döntő fontosságú" célokat támadtak. Ezek elsősorban állami illetve katonai irányítási és vezetési pontok, a szárazföldi rakétaindító állások, radarállomások, repülőterek, légvédelmi rendszerek és a tömegpusztító fegyverek állásai

---

<sup>66</sup> „Az Egyesült Államok nem foglal állást az önök arab-arab nézeteltéréseiben, ahogy Irak Kuvaittal folytatott határvitájával kapcsolatban sem.” - April Glaspie, az első arab országba küldött amerikai női nagykövet szavai Szaddám Husszeinek 1990. júliusában. REGAN, Geoffrey: Történelmi Baklövések, Alexandra, Pécs, 2004 100. o.

<sup>67</sup> Toward a new world order (Egy új világrend felé), George Bush elnök beszéde a Kongresszushoz, 1990. szeptember 11. [http://findarticles.com/p/articles/mi\\_m1584/is\\_n3\\_v1/ai\\_9079574/](http://findarticles.com/p/articles/mi_m1584/is_n3_v1/ai_9079574/) 1.o. letöltve 2008.03.05

<sup>68</sup> HOLMES: A háborúk világtörténete 294. o.

<sup>69</sup> BIDDLE, Stephen: Szárazföldi hadviselés: elmélet és gyakorlat. In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005, 139. o.





elvesztette ellenálló képességét az elszenvedett veszteségek következtében. George Bush elnök a zomban leállította a támadó hadműveletet és ezzel a lépésével megakadályozta Bagdad elfoglalását, továbbá Szaddám Husszein rezsimjének megbuktatását. Az Amerikai Egyesült Államok által vezetett Szabadság Alkalmi Harci Kötelék a hadtörténelemben szinte példa nélküli és méretű győzelmet aratott, elhanyagolható veszteségek mellett.<sup>71</sup>

A hadművelet után a különleges erők "Provide Comfort" műveletével az elűzött kurdoknak juttattak segélyeket.<sup>72</sup> Az USA első jelentős méretű humanitárius missziójában a cél a kurdok támogatása volt, akik kísérletet tettek az iraki rezsim megbuktatására. A háború hadműveletei egy új, az Amerikai Egyesült Államok által koncertszerűen vezetett és vezényelt megváltozott világrendet jeleztek előre. Az egy hónapnyi légi háború bebizonyította, hogy az USA szinte egyedül képes a hagyományos katonai összecsapások megnyerésére, azaz a katonai végállapot elérésére, így a győzelem előre vetítette a hadviselési korszakváltást.<sup>73</sup>

A Sivatagi Vihar hadművelet messzire ható következményekkel járt és a mai napig meghatározza a hagyományos katonai konfliktusok tervezését. A benne felhasznált eljárásokat továbbfejlesztve jöttek létre azok az elméletek, koncepciók, melyek egyesek szerint a XVII. századi hadügyi forradalomhoz hasonló drasztikus változást okoztak a hadviselésben.<sup>74</sup> Az új koncepciók közül a hatásalapú műveletek (Effects Based Operations – EBO) terjedt el először, mely a háborút, a fegyveres küzdelmet – beleértve annak résztvevőit és az általuk végrehatott tevékenységeket egyaránt – egységes rendszerként kezeli. A hatásalapú műveletek részeként jött létre a hálózatközpontú hadviselés, mely Szternák György szavaival „a hálózatközpontú katonai művelet legfontosabb eleme az információk megszerzésének és felhasználásának teljesen új módja, amely gyökeresen átalakítja a katonai műveletek korábbi vezetési formáját, módszerét. Ennek oka, hogy szinte minden információ egy időben áll a parancsnokok rendelkezésére valamennyi vezetési szinten. Így megteremtődnek a döntés legjobb feltételei.”<sup>75</sup> A fentiekben bemutatott, információs fölényre épülő hadviselés, mely már Szun Ce sokat idézett művében is megjelenik,<sup>76</sup> elképzelhetetlen modern és precíziós fegyverek nélkül. A második Öböl-háború és a harmadik Öböl-háború

---

<sup>71</sup> HOLMES, Richard (szerk.): A háborúk világtörténete 294. o.

<sup>72</sup> Operation Provide Comfort, [http://www.globalsecurity.org/military/ops/provide\\_comfort.htm](http://www.globalsecurity.org/military/ops/provide_comfort.htm), letöltve 2009.09.21

<sup>73</sup> HOLMES, Richard (szerk.): A háborúk világtörténete 295. o.

<sup>74</sup> COHEN, Eliot: Technológia és hadviselés, In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005, 305-318 p.

<sup>75</sup> SZTERNÁK György: Gondolatok a hatásalapú és a hálózatközpontú katonai műveletekről, In.: Hadtudományi Szemle, 2008/3, 5. o.

<sup>76</sup> SZUN Ce: A hadviselés művészete, 121-122. o.

között eltelt 12 évben a bevetett precíziós fegyverek aránya 8%-ról 68%-ra emelkedett.<sup>77</sup> Jól szemlélteti a folyamatot, hogy a szolnoki vasúti híd elpusztításához 1944-ben 225 nehézbombázóra és közel kétezer tonna bombára volt szükség,<sup>78</sup> míg a XXI. században elég egyetlen vadászbombázó egyetlen bevetése egy hasonló cél elpusztítására. Ezen fegyverek és az őket hordozó járművek árának emelkedése olyan magasságokba jutott, hogy a frappáns és vicces mondásairól híres Norman Augustine légügyi szakértő szavai szerint: „A 2054-es évben a teljes védelmi költségvetésből egyetlen vadászbombázót fognak csak vásárolni.”<sup>79</sup>

A hidegháború alatt, a II. világháborús árszínvonalhoz képest a harckocsik ára reálértéken számolva megtízszereződött, a vadászrepülőké megnyolcvanszorozódott, a bombázóké megtízszereződött, a haditengerészeti egységeké hasonló nagyságrendben nőtt és a viszonylag újdonságnak számító interkontinentális ballisztikus rakéták ára is a többszörösére emelkedett. Amikor a harci eszközök ára ilyen magasságokba emelkedik, még a világ legerősebb államának is mérlegelnie kell a felhasználásának költségeiből származó haszon és a beszerzésére fordított erőforrások arányát.<sup>80</sup>

### *1.5 Bush -forradalom: az iraki, és az afganisztáni felkelés hatása*

A tálibok ellen indított Operation Enduring Freedom hadművelet szárazföldi részének tervezése egy hónappal a 2001. szeptember 11.-i támadások után indult csak meg.<sup>81</sup> Nem kis meglepetésre a sokat kritizált Donald Rumsfeld olyan tervvel állt elő, mely egyszerre volt kreatív és hatékony. Az új technológiák nyújtotta lehetőségek kihasználásával a különleges erők, valamint a légierő összehangolt támogatásával az Északi Szövetség gyorsan legyőzte a tálibokat.<sup>82</sup> Ám a gyors győzelem után beállt az az állapot, különösen miután elindult az Irak elleni 2003-as támadásra való felkészülés, melyet Heller olyan találóan jellemez. „[...] tapasztalat [...] hogy teljességgel építhetnek a Nyugat feledékeny és rövidlátó politikálására.”<sup>83</sup> A történelmi lehetőség elmúltával újra fellobbant a felkelés lángja és a

---

<sup>77</sup> RESPERGER István: Villámháború az Öbölben, In.: Új Honvédségi Szemle 2006/2, 82-105. o.

<sup>78</sup> PATAKY Iván, ROZSOS László, SÁRHIDAI Gyula: Légi háború Magyarország felett, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992, II. kötet 187. o.

<sup>79</sup> O'CONNELL, Robert: A kard lelke, A fegyverek és a hadviselés illusztrált története az őskortól napjainkig, Gold Book, Debrecen, évszám nélkül, 362. o.

<sup>80</sup> O'CONNELL: A kard lelke, 363. o.

<sup>81</sup> SCHEUER, Michael: Imperial Hubris, Brassey's, New York, 2004, 112. o.

<sup>82</sup> Összeomlott a tálib uralom Afganisztán nagy részén, 2001. november 14, <http://index.hu/politika/kulfold/tamadas/talibok1114/?print>, letöltve 2009.05.08

<sup>83</sup> NYEKRICS, A.- HELLER, M.: Orosz történelem II. (A Szovjetunió története), Budapest, 1996. 533. o.

néhány ezernyi specialista helyén 2011 végén százharmincezer ISAF katona ugyanazokkal a nehézségekkel néz szembe, mint szovjet sorstársaik húsz évvel korábban.<sup>84</sup>

A 2003-as iraki háború a Bush-doktrína első és utolsó kipróbálása volt, mely azontúl, hogy hatalmas pénzeket emésztett fel bebizonyította, hogy az USA sem hiperhatalom. Amikor 2003 márciusában az USA megtámadta Irakot, a háború megindításához szükséges kommunikációs hadjárat alapvetően az „elegendő gyanú” stratégiájára és a felszabadítást váró, elnyomott iraki nép képére épült. A „casus bellit” az a feltételezés adta miszerint a Szaddam Husszein által vezetett ország tömegpusztító fegyvereket birtokol, megtámogatva azzal az elképzeléssel, hogy az iraki, közel sem homogén, nép a valódi demokrácia iránti szabad és közös akaratát már többször kinyilvánította.<sup>85</sup> A támadás, az összefoglalóan Bush-forradalomnak nevezett stratégiai doktrína (amerikai katonai fölény, unilateralizmus, és a megelőző háború) első gyakorlati alkalmazásának nevezhetjük. Ugyan az azóta eltelt időben több elmélet is felmerült a háború okairól a legvalószínűbbnek ezek kombinációja, azaz a kőolaj mezők fölötti ellenőrzés, katonai támaszpont létrehozása a stratégiai fontosságú területen, a koncepció „kipróbálása”, a 2004-es választások megnyerése és Irán harapófogóba fogása.

A hagyományos katonai összecsapás időszakában (2003. március-május)<sup>86</sup> ajól kiképzett és felszerelt amerikai erők gyorsan elérték a kitűzött célokat. A korábbi rendszer azonnali „kitakarítása” nyomán komoly politikai, gazdasági és igazgatásszervezési vákuum keletkezett, amely szinte beszipantotta azokat, akik egyrészt jól ismerték a hibák kihasználásának előnyös módját, másrészt elegendő eszközzel, és megfelelő számú saját milicistával rendelkeztek. Az így kirobbant felkelés elhárítására és megfékezésére azonban az amerikai fegyveres erők felkészültsége már nem volt megfelelő. A kezdetben kézi fegyverekkel végrehajtott rajtaütéseket, fokozatosan felváltották az IED-ek (Improvised Explosive Device – rögtönzött robbanószerkezet), majd a kombinált támadások. A felkelés 2004-es kirobbanása és a 2007. év eleji „surge”-nek nevezett, végül az erőszak csitulását hozó csapaterősítések között az amerikai erők jelentős veszteségeket szenvedtek. A harcoló amerikai csapatok 2011 év végi kivonulása óta Irakban viszonylagos béke uralkodik, ám a síita központi kormányzat nagyrészt iráni befolyás alatt álló politikusokból és vallásai vezetőkből áll, az északi kurd területek gyakorlatilag önálló államként intézik ügyeiket.

---

<sup>84</sup> ISAF Troop numbers and contributions <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>, letöltve 2011.11.29

<sup>85</sup> Ahmed Csalabi - a jövő matematikusa, , <http://nol.hu/archivum/archiv-106143>, letöltve 2008.12.15

<sup>86</sup> Bővebben RESPERGER István: *Az „Iraki Szabadság Hadművelet” 2003 (Operation Iraqi Freedom)*, ZMNE, Budapest-Hamburg, 2003

**Az iraki „kaland” eredményeként felmerül a kérdés, megéri-e csekély pozitív eredmény esetén súlyos terheket vállalni és olyan nagymértékű beavatkozást végrehajtani, amely megbontja a huzamos idő óta kialakult regionális egyensúlyt.** Ez nemcsak Irakra igaz, hanem a Közel-Kelet egészére is, ahol pont az az Irán erősödött meg, amelynek befolyása igencsak borzolja nemcsak más térségbeli államok, hanem az amerikai döntéshozók kedélyét is.

*„Még soha nem háborúzott egymással két ország, amelyekben volt McDonald's.”* – Thomas L. Friedman<sup>87</sup>

#### *1.6 A globalizáció, kölcsönös gazdasági függőség és alternatív hatalmi centrumok*

Az eredetileg Giscard d'Estaing francia elnök kezdeményezésére 1975-ben alapított G7 (Group of Seven) az akkori világ 7 legnagyobb gazdaságát tömörítette.<sup>88</sup> Nehéz ellenállni a kísértésnek, hogy az ember ne a nehézkes ENSZ egyik alternatíváját lássa a szervezetben. Az évek múlásával a G7-ből G7+1 majd 1994-re G8 lett, ahogy a szervezet először ideiglenes jelleggel, később végleg tagjai közé fogadta Oroszországot. Az évente ülésező gazdasági konferencia jellegű szervezet végleges létszámát 1999. decemberében érte el, amikor, a globalizáció nyomán olyan államok is taggá váltak, melyek súlya korábban jelentéktelen volt pl. Brazília, Mexikó vagy Indonézia (a világ legnépesebb muszlim állama). A szervezet honlapja szerint: *„A G-20 egy informális fórum, mely a nyílt és konstruktív párbeszédet szolgálja az ipari és a fejlődő országok között, olyan fontos területeken, mint a globális gazdasági stabilitás. A nemzetközi pénzügyi szerkezet erősödésével, a nemzeti politikák valamint a nemzetközi együttműködés és a nemzetközi pénzügyi szervezetek működésének összehangolásával a G20 elősegíti a növekedést és a fejlődést a Föld egészén.”*<sup>89</sup>

A G-20 az 1990-as évek végének pénzügyi válságai valamint azon felismerés nyomán jött létre, miszerint a legfontosabb fejlődő országok piacai nem voltak megfelelően bevonva a globális gazdasági irányításba és az erről folyó párbeszédbe. Több próbálkozás után először 22, majd 33 tagra bővítették a szervezetet, mely 1999 decemberében Berlinben nyerte el végleges formáját.<sup>90</sup> Így a jelenlévők a világ össztermelésének 90%-át, a világ

<sup>87</sup> FRIEDMAN Thomas L.: Foreign Affairs Big Mac I, In.: New York Times, 1996.12.08. 3. o.

<sup>88</sup> CSÉFALVAY Zoltán: Globalizáció 1.0, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004, 123. old.

<sup>89</sup> About G-20, [http://www.g20.org/about\\_what\\_is\\_g20.aspx](http://www.g20.org/about_what_is_g20.aspx), letöltve 2009.09.29

<sup>90</sup> Jelenlegi tagjai az alábbi országok pénzügyminiszterei és központi bank vezetői: Argentína, Ausztrália, Brazília, Kanada, Kína, Franciaország, Németország, India, Indonézia, Olaszország, Japán, Mexikó, Oroszország, Szaúd-Arábia, Dél-Afrika, Dél-Korea, Törökország, Egyesült Királyság, Egyesült Államok, valamint az Európai Unió a rotációs EU elnökség képviselőjében. Elősegítendő a jobb megértést a nemzetközi

kereskedelmének 80%-át és Föld lakosságának több mint a kétharmadát alkotják. Az időben felismert kölcsönös gazdasági függőség (gazdasági interdependencia) gyakorlatilag rákényszerítette a fejlett országokat, hogy a harmadik világ fejlődő országait is bevonják a róluk szóló döntésekbe. A 2009. szeptemberi G20 ülésen döntés született arról is, hogy megreformálják a Nemzetközi Valutaalapot, az IMF-et, a mostani feltörekvő országok nagyobb beleszólást kapnak az ügyekbe, mint eddig. Ezzel elismerték ezen országok növekvő befolyását a világgazdaságban. A döntést hosszas vita előzte meg, a hírek szerint az európai országok nem akartak lemondani jelenlegi befolyásukról, illetve annak egy részéről. A találkozón arról is döntöttek, hogy a G20 látja majd el a globális gazdasági együttműködés folyamatos koordinálását, átveszi ezt a G8-aktól. Ugyanakkor a G8-ak továbbra is tartanak tanácskozásokat, melyeken például nemzetbiztonsági kérdésekről tárgyalnak majd. A gazdasági kérdésekről azonban ezentúl a G20-ak találkozóin esik majd szó. Ezt a változást egyébként az amerikaiak kezdeményezték. A találkozón felmerült, hogy megadóztatnák a határokon átlépő pénzügyi tranzakciókat, vagyis bevezetnék a Tobin-adót. Ezzel a lépéssel azt szeretnék elérni, hogy a válság terheiből a pénzügyi szektor is részt vállaljon. Erről a lehetőségről a következő G20-csúcsra készít elemzést az IMF. „A G20 csoport visszarántotta a világgazdaságot a szakadék széléről, és lerakta egy új, biztonságosabb fejlődés alapjait.”<sup>91</sup> Jelen pillanatban úgy tűnik a G20 egyike azon a próbálkozásoknak, melyek a sokszor tehetetlen ENSZ, vagy más nem hatékony nemzetközi szervezet kiegészítésére jönnek létre, de befolyásuk és hatásuk sokszorosan meghaladja a nemzetközi szerződésekkel létrehozott régebbi szervezetekét.

John Robb az iráni atomprogrammal kapcsolatos huzavonát idézi fel, mint a globalizáció és a kölcsönös gazdasági függőség hatását a nemzetközi környezetre: „Az Egyesült Államok tehetetlensége Iránnal szemben jól mutatja a globális gazdasági keresztfüggőség hatását. India és Kína rászorultsága az iráni olajra és földgázra, megghiúsítja az USA szándékát, még egy esetleg a Biztonsági Tanács által jóváhagyott akcióra is.”<sup>92</sup>

A kölcsönös gazdasági függőség másik sokat mondó példája a dollárról szóló, egyre érdekesebb fordulatokat hozó vita. Az USA közvetett hatalmának nagy része a dolláron, mint világszerte használt általános fizetőeszközön alapszik. Amíg a hidegháborúban volt egy nála

---

szervezetek között az Nemzetközi Valutaalap ügyvezető igazgatója valamint a Világbank elnöke hivatalból vesznek részt az üléseken.

<sup>91</sup> Obama a bankok szigorúbb felügyeletét sürgeti majd a G20-találkozón, <http://www.inforadio.hu/hir/kulfold/hir-303807>, letöltve 2009.09.29

<sup>92</sup> ROBB, John: Brave new war, John Wiley and Sons, Hoboken, 2007, 70 p.

nagyobb „mumus” is, a dollár árfolyam manipulálásának tényével kevesen foglalkoztak. Napjainkban azonban újra felmerült, hogy az olajexportáló országok a következő évtized vége felé már nem dollárban, hanem az euróból, a kínai juanból, a japán jenből, aranyból és egy később kialakítandó új valutából összeállított valutakosárral kereskednek majd. Szaúd-Arábia, Katar, Kuvait, Abu-Dhabi is érintett a jelentős olajtermelő országok közül. Az információt az Independent brit napilap közölte Robert Fisk újságíró cikkében. Írása Hongkongban dolgozó arab és kínai bankárokat nevez meg forrásként. A már régóta fel-felmerülő hír legújabb verzióját ismertető Fisk szerint ez az első jele annak, hogy az amerikai dollár mindenható uralmának hamarosan vége lesz. Jelentése szerint orosz, kínai, japán és brazil pénzügyminiszterek és a nemzeti bankok kormányzói már több megbeszélést is tartottak az új pénzügyi elszámolási rendszerről. Az átmeneti időszak valutája az arany lehet, mondták név nélkül nyilatkozó kínai bankárok. Kínai pénzügyi szakértők úgy gondolják Obama elnök túlságosan elfoglalt az amerikai gazdaság helyzetének kezelésével és Afganisztánnal ahhoz, hogy reagálni tudjon az új valutára és kihívásaira. Véleményük szerint a lehetséges határidő 2018. *„Ezek a tervek átalakítják a nemzetközi pénzügyi tranzakciókat”* - mondta egy Fisknek név nélkül nyilatkozó kínai bankár. *„Amerikának és Nagy-Britanniának van oka aggódni. Aggodalmukat az a tagadási hullám mutatja majd, amit ez a hír majd kivált”*.<sup>93</sup>

A geopolitikában létrejött helyzetet jól jellemzik Dérer Miklós szavai: *„[...]nem alakult ki az új világrend. Tehát ez a jelenlegi egy átmeneti állapot. Még neve sincs. Azelőtt volt multipoláris világ, többpólusú világ, kétpólusú világ. Most beszélnek egypólusú világról. Ám kiderült, hogy ez a világ nem igazán egypólusú, hiszen vannak olyan alpólusok, amelyek ezt az egy pólust – ha létezik – nagyon erősen sakkban tudják tartani. A másik megjegyzésem, hogy véleményem szerint a jelenlegi rendszernek az az alapproblémája, hogy egy globalizálódó világban a rendszerveető hatalom nem globális hatalomként, hanem – egyébként érthetően – nemzetállamként viselkedik. Tehát a saját nemzeti érdekeit transzponálja a világ érdekeihez, nem pedig a világ érdekeit teszi a saját érdekeivé. A globális világ egy globálisan gondolkodó, globalizmusban gondolkodó világrendet vagy világrendvezetőt igényelne, és nem egyszerűen csak egy olyasvalakit vagy olyasvalamit, ami a piszkos munkát elvégzi.”*<sup>94</sup>

Nem meglepő, hogy a nagyhatalmi szándékait felvállaló, lassan talpra álló Oroszország, illetve a feltörekvő Kína elkezdte keresni az Egyesült Államok hegemoniájának ellenszerét.

---

<sup>93</sup> FISK, Robert: The demise of the dollar, In: The Independent, 2009-10-06, <http://www.independent.co.uk/news/business/news/the-demise-of-the-dollar-1798175.html>, letöltve 2009-11-13

<sup>94</sup> Le Monde Diplomatique.hu: Nyugaton a helyzet változatlan? <http://www.monde-diplomatique.hu/spip.php?article224>, letöltve 2010-12-15

Az általuk és több kis közép-ázsiai ország alkotta Sanghaji Együttműködés Szervezete (Shanghai Cooperation Organisation – SCO), melyet 1996-ban alapítottak és 2001-ben nyerte el mostani formáját egyelőre elég laza szövetség, ám egyre markánsabban lép fel érdekei képviselőként. Putyin elnök többször is tagadta a NATO-val történő összehasonlítás jogosságát, például a 2007-ben az Ural-hegységben tartott anti-terrorista hadgyakorlat, a Békeküldetés 2007 után tartott sajtótájékoztatóján: *„Az SCO és a NATO egyáltalán nem összehasonlítható. Párhuzamokat sem tartalom, sem forma tekintetében nem lehet vonni. Az SCO megalapításának célja az orosz-kínai határviták rendezése volt. Ezen célunkat már elértük, így kibővítettük együttműködésünket politikai és gazdasági területekre is. Ami a katonai együttműködést illeti az sokkal inkább egy anti-terrorista komponens, mint hagyományos katonai.”*<sup>95</sup>

Az Egyesült Államok attól tart, hogy az SCO megalakulásával csökkenhet saját geopolitikai szerepe, valamint befolyása a térségben. Elsősorban az energiapiacról való kiszorulása miatt aggódhat, hiszen Kína máris kedvező kölcsönökkel segíti fejletlen, ám nyersanyagban gazdag partnereit. Stratégiai szempontból is aggasztó lehet az együttműködés Amerika számára. A 2001-ben a tálibok ellen indított hadműveletek során több volt szovjet állam átengedett katonai támaszpontokat az amerikai erőknek, azonban az SCO szorgalmazni kezdte az érintett országokban lévő támaszpontok felszámolását. A számokat ismerve az USA joggal tart a feltörekvő szervezettől, amely erőforrások, kilátások és lakosság tekintetében egyaránt felülmúlja az Európai Uniót és az Egyesült Államokat.<sup>96</sup>

Magyarics Tamás így látja az USA helyzetét: *„Az Egyesült Államok a saját érdekszféráján belül – azaz az ún. kommunista blokkon és a harmadik világon kívül – a partnerek belegyezésén alapuló, hegemonikus szerepet alakított ki magának a II. világháború után. [...] a Szovjetunió felbomlása után az egymást követő amerikai kormányzatok nagymértékben a korábbi, bevált eszközökhöz folyamodtak; elnagyolva azt is lehetne mondani, hogy az addigi, földrajzilag korlátozott stratégiát próbálták immár globális, vagy legalábbis sokkal szélesebb körben alkalmazni. [...] Az 1991-et követő évek paradoxonja az Egyesült Államok számára abban rejlett, hogy a világ különböző pontjain keletkező hatalmi vákuumok révén földrajzilag jelentős mértékben kitért előtte a tér. Washington úgy döntött, hogy ezt a geopolitikailag előnyös helyzetet a lehető legjobban kihasználja, és megpróbálja betölteni a megüresedett*

---

<sup>95</sup> Putin: SCO different from NATO, [http://news.xinhuanet.com/english/2007-08/18/content\\_6555462.htm](http://news.xinhuanet.com/english/2007-08/18/content_6555462.htm), letöltve 2008.08.22

<sup>96</sup> Orosz-kínai szervezkedés az USA ellen, Moszkvától Hágáig <http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2009/04/03/orosz-kinai-szervezkedes-az-usa-ellen>, letöltve 2009.10.10



vezetői szerepet.”<sup>97</sup> Bár az USA befolyásának csökkenése nem jelenti egyértelműen, hogy egyrészt ez a befolyás jelentéktelenné, vagy figyelmen kívül hagyható méretűvé csökkenne, másrészt azt, hogy a többi NATO ország kiszorulna az SCO Közép-Ázsiából, de a növekvő magabiztossággal meghúzott érdekszférák határai kellemetlen meglepetéseket hozhatnak. Az amerikai Nemzeti Hírszerzési Tanács által kiadott *Global Trends 2025: A Transformed World* (Globális Trendek 2025: Egy átalakult világ) című kiadvány így fogalmaz: „*A 2025-ről szóló jelentés, egy olyan világot mutat be, melyben az Egyesült Államok jelentős szerepet játszik a globális eseményekben, de csak egy azon szereplők közül, akik képesek a problémák megoldására.*”<sup>98</sup>

A Shanghaji Együttműködés Szervezetének fontosságát az adja, hogy egy olyan katonai tömb körvonalai sejlenek fel benne, mely képes lehet a NATO ellenpólusává válni. Ugyan a SESZ valószínűleg nem lesz a Varsó Szerződéshez hasonló ideológiailag egységes, és központi irányítás alatt álló szervezet, mégis megteremti a lehetőséget egy, a tagországok által túlzottnak ítélt külső befolyás ellensúlyozására. A fentiekben túl jelen értekezésben azért is kapott a SESZ kiemelt szerepet, mert két legnagyobb tagállama (Oroszország és Kína) bizonyíthatóan élt a negyedik generációs hadviselés eszközeivel, illetve a megfigyelő státuszú államok közül Irán és Pakisztán is több esetben kihasználta az elmélet egyes elemeit.

### *1.7 Az új típusú kihívásokat leíró jelentősebb elméletek*

Az alábbiakban két olyan teóriát mutatok be röviden, melyek megpróbálták a közeljövő hadviselését a fennálló paradigmák között bemutatni. Időrendi sorrendben az első, a modern hadügyi forradalom (Revolution in Military Affairs - RMA), vagy Colin S. Gray szavaival a hadügyi forradalmak legújabb fejezete.<sup>99</sup> Már maga az eredeti fogalom is sok vitát váltott ki mire polgárjogot nyert, végül azonban beépült a közbeszédbe. Az elmélet szerint a XVII. század közepén létrejött állandó hadseregekre jellemző egységes és centralizált irányítás, illetve felszerelés, valamint a tűzfegyverek elterjedése forradalmat okozott a hadviselésben. Daniel Moran megállapítása pontosan összefoglalja ennek a korújkori ugrásnak mélyreható jelentőségét: „*Kína, Franciaország, Brazília Egyiptom és az Egyesült Államok mai hadseregei jobban hasonlítanak egymásra, mint őseik hadseregére, mert a kulturális*

---

<sup>97</sup> MAGYARICS Tamás: Az unipoláris rend menedzselése, Az Egyesült Államok hegemoniája a hidegháború után, Magyar Külügyi Intézet, MKI Tanulmányok, Budapest, 2010, 1. o.

<sup>98</sup> *Global Trends 2025: A Transformed World*, National Intelligence Council, Washington, 2008, 2. o.

<sup>99</sup> GRAY, Colin S.: *Another bloody century*, Orion House, London, 2005, 117. o.

*különbségek ellenére ugyanazt gondolják a katonai erő alapvető jellemzőiről és felhasználásáról.”*<sup>100</sup>

A már korábban bemutatott 1991-es második Öböl-háború menetéből számos szakértő arra a következtetésre jutott, hogy egy újabb hasonló forradalom már nincs messze.<sup>101</sup> Ahogy William J. Perry védelmi miniszter 1995-ben megjegyezte: „A történelemben akkor beszélünk hadügyi forradalomról, amikor az új technológiák beépülnek a katonai rendszerekbe és innovatív felhasználási módjaik, valamint [az általuk kiváltott] szervezeti változások nyomán alapvetően változik meg a katonai műveletek jellege és lefolyása.”<sup>102</sup> Az elképzelés központi eleme a haditechnika, mint a fejlődés kizárólagos hajtóereje. Követői szerint a modern felderítő eszközök, és a precíziós fegyverek kombinációja, az információs uralom révén rövid időn belül és hatékonyan képesek biztosítani a győzelmet. Az 1990-es években az elmélet széles körben elfogadottá vált nem csak az Egyesült Államokban, hanem pl. az 1998-as kiadású kínai Fehér Könyvben<sup>103</sup> és Európában is.<sup>104</sup> A teória, mint azt a neve is mutatja, a civil és a katonai területen végbemenő technológiai fejlődést titulálja forradalminak. Központi látomásában teljesen automatizált szenzorok által begyűjtött információk alapján egy távoli parancsnoki központban kiadott utasítások alapján távvezérelt, lopakodó képességekkel rendelkező platformok mérnek csapást a célra. Összefoglalva elmondható, hogy az RMA elméletként meglehetősen leegyszerűsítő választ ad a felmerülő problémákra, a háború számos egyéb vonatkozását kevésbé elegánsan a szőnyeg alá söpörve.<sup>105</sup> Bár egy hagyományos konfliktusban, két nem egyenlő háttérű ellenfél esetén elképzelhető a hatalmas technológiai fölény által elérhető gyors és döntő győzelem, egy aszimmetrikus összecsapásban a célpontok gyakorlatilag nem beazonosíthatóak, ezért még a legmodernebb eszközök sem mindig lehetnek hatékonyak.<sup>106</sup>

---

<sup>100</sup> MORAN, Daniel: A stratégiaelmélet és a hadviselés története: In.: Stratégia a modern korban, Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005 31-32. o.

<sup>101</sup> BIDDLE, Stephen: Szárazföldi hadviselés: Elmélet és gyakorlat, 138. o.

<sup>102</sup> PERRY, William J.: Annual Report to the President and the Congress – 1995, Enhancing the military technological advantage, [http://www.dod.mil/execsec/adr95/adv\\_5.html](http://www.dod.mil/execsec/adr95/adv_5.html)

<sup>103</sup> Chinese view on future warfare, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/chinacont.html>, letöltve 2008-07-06

<sup>104</sup> IBRÜGGER, Lothar: The Revolution in Military Affairs, Special Report, <http://www.iwar.org.uk/rma/resources/nato/ar299stc-e.html> , letöltve 2011-01-18

<sup>105</sup> Ahogy az RMA egyik jelszava frappánsan összefoglalta. „Ha megtaláljuk, el is tudjuk pusztítani – If we can find it we can kill it.” METZ, Steven: The Next Twist of the RMA, In: Parameters, Autumn 2000, 40-53. o. és VICKERS, Michael G. - MARTINAGE, Robert C.: The Revolution In War, Center for Strategic and Budgetary Assessments, Washington 2004

<sup>106</sup> Bővebben az RMA vitáról: The RMA Debate, <http://www.comw.org/rma/fulltext/overview.html>, letöltve 2011-01-18

Az iraki és afganisztáni felkelések tapasztalatainak feldolgozása számtalan teóriát eredményezett,<sup>107</sup> a hagyományos felkelés-ellenes műveletek újjáéledésén túl új és merész elképzelésekig, melyek igyekeztek a kizárólagosan katonai kérdések mellett, a társadalmi és politikai szempontokat is figyelembe venni. Utóbbi elméletek talán legjobban sikerült példája a Hibrid háború koncepció, mely Frank G. Hoffmann nevéhez köthető. A Potomac Politikai Tanulmányok Intézetének kutatója megmaradt a hagyományos katonai erő központú szemléletnél. Műveiben sikerrel mutatott rá a jelen disszertáció alapját is képező, elemzői körökben népszerű elképzelés, azaz a negyedik generációs hadviselés hiányosságaira. Ezen teória követői a hagyományos hadviselésre felkészített amerikai hadsereg jelentős átszervezését javasolták, ez az elképzelés azonban nemcsak az USA katonai-ipari komplexumának érdekeit sérti komolyan, hanem a hagyományos érdekérvényesítési módszerek, sőt az uralkodó liberális ideológia felülvizsgálatát is szükségessé tenné. Nem meglepő, hogy minden érintett részéről (külügyminisztérium, a frissen felállított belbiztonsági minisztérium, titkosszolgálatok, lobbicsoportok stb.) jelentős ellenállással találkozott és találkozik a mai napig. A nemzetközi környezetben beálló változásokat azonban még eme nagyhatalmú szervezetek sem hagyhatták figyelmen kívül, így született meg a hibrid háborúk fogalma, melyet Hoffmann 2007 decemberében megjelentet: *21. századi konfliktusok, a hibrid háborúk megjelenésében* című tanulmányában fejtett ki.<sup>108</sup> Ebben Hoffman a tagadhatatlan tényeket (pl. a hagyományos háborúk számának drasztikus csökkenését, vagy a nem-állami szereplők megjelenését) elegyíti a negyedik generációs hadviselés elméletének kritikájával, a huntingtoni felfogás védelmével és a neokonzervatív ideológiával. „Az amerikai sebezhetetlenség mítosza és a hadsereg hagyományos összecsapások iránti elfogultsága lettek a szeptember 11-ei támadások és az ebből származó iraki háború első áldozatai. A Kaplan által megjósolt [nemzetközi] anarchia teljes erővel robbant bele életünkbe, Huntington ideológia/kultúra alapú töréseinek háborúinak kíséretében.”<sup>109</sup>

Érvelése szerint a hidegháború utáni világ bonyolultabb lett annál, hogy kicsi-nagy, hagyományos-irreguláris kategóriákra lehessen felosztani a benne zajló folyamatokat. Érdekes, és sokat sejtető, hogy a negyedik generációs hadviselés elméletét leíró eredeti 1989-es cikk és 1994-es továbbgondolásának beigazolódtott megállapításai végül bekerültek a 2006-os Nemzeti Biztonsági Stratégiába. „A [2006-os] Nemzeti Biztonsági Stratégia helyesen állapítja meg, hogy a jövő kihívói elkerülik katonai túlerőnket és alternatív megoldásokat

---

<sup>107</sup> Pl. Herfried Münkler új háború koncepciója, vagy Martin van Creveld írásai a hadviselés átalakulásáról

<sup>108</sup> HOFFMANN, Frank: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Arlington, 2007 december

<sup>109</sup> HOFFMANN: Conflict in the 21st Century 8. o.

*fognak keresni.[...] A jövőben egyre inkább hibrid kihívók hibrid háborúiban fogunk küzdeni. Ezeket a hibrid háborúkat államok vagy politikai csoportok ellen vívjuk majd, melyek a hagyományostól az irreguláris harcmodoron át a terrorizmusig, a bűnözésig [...] minden eszközt fel fognak használni.”<sup>110</sup>* Mint az a bevezetőben idézett szavakból is kitűnik akadtak, akiket nem vakított el saját nagyságuk és több mint tíz évvel a fenti szavak papírra vetése előtt már meglátták a figyelmeztető jeleket. Ugyan egyetértek a szerzővel abban, hogy a nyugati világ legvalószínűbb jövőbeli ellenfeleinek prototípusa a libanoni Hezbollah, ám a hibrid háborúk elmélete sajnos még mindig csak a katonai problémákra összpontosít és a többi kihívást (politikai, gazdasági, információtechnológiai stb.) nem próbálja meg elhelyezni, illetve megoldást sem kínál rá.

## ÖSSZEGZÉS

Összegezve elmondható, hogy a fegyveres konfliktusokról alkotott felfogást a mai napig az államok közötti, ipari háborúk képe határozza meg. Ugyan számos jelentős tényező hatását figyelembe veszik a döntéshozók, a döntéseikből kirajzolódó felfogásukat mégsem befolyásolta jelentősen sem a politikai eszközzé vált tömegpusztító fegyverek, sem a nemzetközi rendszer átalakulása, sem a népi háború kiteljesedése. Irak és Koszovó tapasztalatait is eltérően értékelték, és értékelik is a mai napig. A kutatásom szempontjából kiemelt fontosságú amerikai felfogásra sokkal jelentősebb hatást gyakorolt a második Öböl-háború technikai fölényéből származó gyors győzelem, mint bármi más a II. világháború vége óta eltelt hatvanöt évben. A technológia elsőbbségét, sőt kizárólagosságát hirdető felfogás dominanciáját, csak a gyors iraki, és afganisztáni katonai sikereket követő döntetlen közeli állapot tudta megingatni. A jelentős társadalmi, technológiai és ideológiai változások hadviselésre és érdekérvényesítésre gyakorolt hatásait két elméleten keresztül mutattam be. Kronológiailag az első a hadügyi forradalom és az idetartozó technológia elsődlegességét hangsúlyozó elképzelés, míg a második a hibrid háborúk elmélete. Bár a második elképzelés, már szélesebb körben vizsgálja a hadviselés összefüggéseit megállapítható, hogy egyik sem vette figyelembe a XX. század végének – XXI. század elejének egymást felerősítő hatású változásainak összes eredményét.

A fejezetben bizonyítottam a tanulmány első hipotézisét, mely szerint a második világháború után jelentősen megváltozott a nemzetközi környezet a tömegpusztító fegyverek, a hidegháború, a gerilla hadviselés, és a nemzetközi szervezetek elterjedése nyomán.

---

<sup>110</sup> HOFFMANN: Conflict in the 21st Century 22. o.

## 2. A negyedik generációs hadviselés

A 2. fejezetben bemutatásra kerülő elmélet már röviddel születése után komoly viharokat kavart. Újszerű, multidiszciplináris megközelítése és határozott, néha meghökkentő állításai számos szakértő és elemző súlyos bírálatához vezettek. Tagadhatatlan előnyeit azonban még ellenzői közül is csak kevesen tudják figyelmen kívül hagyni. A negyedik generációs hadviselés néven elhíresült teória azokra a jelenségekre keres választ, melyeket számos elemző felismert, de nem tudta, nem volt lehetősége vagy nem mert levonni a megfelelő következtetést. A *Military Review* folyóirat 1989. évi 10. számában megjelent cikk szerzői szerint a háborúk első három generációjára a fennálló nemzetközi rendszerben, a haditechnika és módszertan fokozatos fejlődése a jellemző. A negyedik generáció azonban teljesen szakít a kialakult helyzettel. Totalitárius, mivel megszünteti a harcolók és nem-harcolók közötti különbséget, valamint a társadalom teljes egésze részévé válik a háborúnak, nem technika, hanem eszme központú és katonai szempontból fő eleme a manőver. Külön felhívják a figyelmet terrorizmusra, mint ideológiai fenyegetésre, illetve a lélektani hadviselés, azon belül is a média egyre növekvő súlyára. Felvetik a kérdést, létezik-e az általuk bemutatott negyedik generáció és ha igen a jelenlegi fegyveres erők képesek-e szembeszállni vele? A formabontó elmélet Magyarországon sem maradt észrevétlen. A háború változó képe címmel magyarul is megjelent rövidített változata a Magyar Néphadsereg tudományos folyóiratának, a Honvédelemnek utolsó (1990/2.) számában. Érdekes módon a szerzők felsorolásából kimaradt William S. Lind, az elmélet atyja.<sup>111</sup> Az államok közötti, hagyományos, ipari és szimmetrikus háborúk rendszere kizárólagosságának megszűnését egy évekkel később Münkler így jellemezte: *„Még nem eldönthető, hogy a katonai stratégia, a politikai racionalitás és a nemzetközi jog szimmetriáira épülő rendszer az I., a II. világháború, vagy a hidegháború jelenségei és az azt elvesztő Szovjetunió bukása után, az Egyesült Államok egyedüli hatalomként történő megjelenése nyomán dőlt-e meg.”*<sup>112</sup>

A fenti észrevételeket gondolati rendszerbe foglaló szerzők több megfogalmazása még véleményem szerint is provokatívra sikerült, sőt bizonyos állításaikat idővel sikerrel cáfolták meg, mégis az elmélet hatása nyomán kialakult egy iskola, melynek követői az irreguláris, aszimmetrikus és a háborúhoz kevésbé kapcsolódó hadszínterek (gazdasági, erkölcsi és ideológiai) egyre jelentősebbé válását kutatják. Ide sorolandó az elmélet számos támogatója,

---

<sup>111</sup> K.M Nightengale – J. Shmitt – J. W. Sutton – G.I. Wilson: A háború változó képe, In: Honvédelmi Szemle 1990/2., 113-120 o.

<sup>112</sup> MÜNKLER, Herfried: *The new wars*, Polity Books, Cambridge, 2005, 70. o.

mint a kiberhadviselést megjósoló John Arquilla,<sup>113</sup> a légierő szakértőjéből a különleges műveletek támogatójává előlépett John Robb,<sup>114</sup> és az eredeti gondolatairól ismert veterán elemző Chet Richards.<sup>115</sup> Az elmélet hatását igazolja a számtalan publikáció, melyen kimutatható a hatása: legyen szó akár John H. Poole elsősorban harcászattal foglalkozó műveiről,<sup>116</sup> Sir Rupert Smith tábornok modern hadelméleti könyvéről,<sup>117</sup> vagy a híres katonai elemző Colin S. Gray<sup>118</sup> a háborút tágabb összefüggéseiben vizsgáló monográfiájáról, Frank G. Hoffman már említett hibrid háborús koncepciójáról, vagy éppen az elmélet legfőbb kritikusanak számító Antulio Echevarria új amerikai hadviselésről szóló írásáról.<sup>119</sup>

A fejezetben bemutatom az elmélet fejlődésének historiográfiáját, majd a teória háttérül szolgáló modern hadviselés generációinak jellegzetességeit, illetve a szerzők által levont következtetéseket. Részletesen bemutatom a koncepciót ért számos kritikát, és összevetem a generációkat a magyar szerzők által kidolgozott hadikultúrák elméletével.

### 2.1 Az elmélet rövid historiográfiája

Az 1980-as évek vége felé már látszódtak a globalizáció jelei és az enyhülés következtében egy nukleáris háború esélye is egyre kisebbnek tűnt. Ebbe, az elsősorban még mindig hagyományos ipari konfliktusokkal foglalkozó környezetben jelent meg 1989-ben egy cikk. „A háború változó arca: A negyedik generáció felé” című írás az amerikai tengerészgyalogság lapjában a Marine Corps Gazette-ben jelent meg, szerzői között a veterán katonai elemző William S. Lind is szerepelt.<sup>120</sup> A cikk drasztikus változást jósolt a közeljövő hadviselésében, de viszonylag kevés reakciót váltott ki.<sup>121</sup> Figyelembe véve a Szovjetunió befolyásának látványos gyengülését ez nem is meglepő. Ekkor még a legtöbb elemző a bipoláris rendszer által föld alá kényszerített ellentétek újjáéledésének esélyeit latolgatta, vagy

---

<sup>113</sup> ARQUILLA, John: Worst Enemy, k.n., Chicago, 2008

<sup>114</sup> ROBB, John: Brave new war, John Wiley and Sons, Hoboken, 2007

<sup>115</sup> RICHARDS, Chet: Neither shall the sword, Center for Defense Transformation, Washington, 2005

<sup>116</sup> POOLE: Tequila Junction és POOLE, John H.: Tactics of the crescent moon, Posterity Press, Emerald Isle, 2007

<sup>117</sup> SMITH, Rupert: The utility of force, Allen and Lane, London, 2005

<sup>118</sup> GRAY, Colin S.: Another bloody century, Orion House, London, 2005, 141-145. o., illetve 191. o.

<sup>119</sup> ECHEVARRIA, Antulio: Toward an american way of war, Strategic Studies Institute, 2004, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=374>, letöltve 2008.09.09

<sup>120</sup> LIND, William S et al.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, <http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html>, letöltve 2011-01-23

<sup>121</sup> Pld. MACKENZIE, Kenneth P.: Elegant Irrelevance: Fourth Generation Warfare, In.: Parameters, 1993 fall, 211-219 o. mely az eredeti cikk túlzottan szelektív történelem szemléletét bírálja jogosan. A hiba az elmélettel foglalkozó későbbi cikkekben kijavításra került.

éppen a történelem végéről írt,<sup>122</sup> és egy új típusú kihívás igen távolinak tűnt. A II. Öböl-háború eseményei látszólag igazolták is elképzeléseiket. Az 1992-93-as szomáliai ENSZ beavatkozás és a jugoszláviai polgárháború nyomán azonban újra látótérbe kerültek az aszimmetrikus konfliktusok. A negyedik generációs hadviselés elméletét bővebben kifejtő 1994-es folytatás, illetve első jelentős követőjének T. X. Hammes tengerészgyalogos alezredes cikke ebbe a környezetbe érkezett, jelentősen kiszélesítve a teória elméleti alapjait.<sup>123</sup> Jelentős visszhangot azonban ezek a cikkek sem váltottak ki, mindössze néhány meglehetősen egyoldalúra sikeredett választ kaptak.<sup>124</sup> A haderő fejlesztés fő elméleti irányvonalát a kilencvenes években a hadügyi forradalom – RMA technológia központú elképzelése határozta meg és a mogulishui kudarc okairól az elemzők szemlátomást igyekeztek megfeleltetni.

A szeptember 11-i támadás után a megindult Tartós Szabadság Hadművelet (Operation Enduring Freedom) 2001-ben gyors katonai győzelemmel ért véget Afganisztánban.<sup>125</sup> Jellegében ez a háború az RMA teoretikusok forgatókönyve szerint alakult. Ám a 2004 elejére kibontakozó iraki felkelés nyomán megindult a kutatás olyan elképzelések után, melyek rávilágítanak a kudarc okaira. Ekkor került előtérbe a negyedik generációs hadviselés elmélete, mely néha túlzó megállapításai ellenére is képes volt azonnal és részletes magyarázattal szolgálni. Hammes, eddigre már tengerészgyalogos ezredes, 2004-ben megjelent „*A paritya és a kő, Hadviselés a 21. században*” című könyve kiegészítette és összegezte az elmélet legfőbb eredményeit. A könyv gyorsan népszerű lett és ezzel hamarosan kiváltotta a „katonai-ipari komplexum” rosszallását. Az észrevételek egy része tagadhatatlanul jogos volt és nem mulasztott el rávilágítani a teória hibáira? Azonban egységesen elutasító hangnemük miatt sokakban felmerült a kérdés: vajon mi válthatta ki ezt a merev tagadást. Mint az egyik, a forrást látványosan rosszul idéző, címe is mutatta

---

<sup>122</sup> Lásd Francis Fukuyama: End of History? című cikke a The National Interest 1989 novemberi számában, mely a később jelentős hatást kifejtő könyv alapjául szolgált.

<sup>123</sup> LIND, William S., SCHMITT, John F., WILSON, Gary I.: 4GW: Another look, In.: Marine Corps Gazette, 1994 december, 34-37 o., [http://www.dnipogo.org/fcs/4GW\\_another\\_look.htm](http://www.dnipogo.org/fcs/4GW_another_look.htm) letöltve 2011-01-23 és HAMMES, Thomas X.: The Evolution of War: The Fourth Generation, In: Marine Corps Gazette, 1994 szeptember, 35-44 o., [http://dde.carlisle.army.mil/documents/courses\\_09/readings/2200\\_hammes.pdf](http://dde.carlisle.army.mil/documents/courses_09/readings/2200_hammes.pdf) letöltve 2011-01-23

<sup>124</sup> Például BEAN, Mark: Fourth Generation Warfare?, In.: Marine Corps Gazette, 1995 március 43-54 o., A szerző azzal vádolja a negyedik generációs hadviselés elméletének támogatóit, hogy mintegy újra feltalálva a kereket, régi ismereteket akarnak új felismerésként bemutatni. Ez a gyakran visszatérő vád figyelmen kívül hagyja az elmélet azon megállapítását, mely szerint régebb óta létező módszerek, eszközök valamint új jelenségek és elméletek együttes hatása okozta a generációváltást; azaz az új, totális és kötöttségek nélküli hadviselési mód megszületését.

<sup>125</sup> HAMMES, T.X.: The sling and the stone, Zenith Press, St.Paul, 2004, 153.p. és ARQUILLA, John: Worst Enemy, Ivan R. Dee, 2008 Chicago, 87. o.

(„*Negyedik generációs háború és egyéb mítoszok*”),<sup>126</sup> a kritika megsemmisítő szándékkal íródott és ebbéli szándékát írója egy percig sem titkolta. Szerzője nem kisebb személyiség, mint az Egyesült Államok egyik jelentős katonai intézmények (US Army War College) kutatási részlegét vezető professzor. Nagyívű cáfolata mégsem ért célzt. A modern hadviselés generációinak elmélete, vagy ahogy röviden nevezni szokták a **4GW (4th generation warfare - negyedik generációs hadviselés)**, a számos támadás ellenére is egyre szélesebb körben terjed. Eddigi legnagyobb sikerének a 2008-ban Észtországban tartott konferenciát tekinthetjük.<sup>127</sup> Hatása nyomán a már bevezetőben felsorolt szerzők mellett számos szakértő foglalkozott az elmélet kérdéseivel és részleteivel, pl. a már említett John Arquilla, John Robb, és Chet Richards.

## 2.2 A modern hadviselés generációi

Mint minden modell a negyedik generációs hadviselés elmélete is tartalmaz szükségszerű egyszerűsítéseket. A modell egyik sokat vitatott pontja a történelem eseményeinek szelektív használata. Éppen ezért fontosnak tartom ismét leszögezni, hogy maga az elmélet a nyugati világ, zsidó-keresztény alapokon nyugvó, liberális demokráciáinak tapasztalataira épít. Nem egy általános és a történelem során bármikor használható teóriát kíván bemutatni, mely véleményem szerint **Szun Ce és Clausewitz** után szinte lehetetlen feladat, hanem a nemzetállamok számára kíván használható módszertant nyújtani. A nyugati világ számára természetesnek vett újkori, jellemzően tűzfegyverekkel, állandó hadseregek által vívott modern háborúk múltját és jövőjét vázolja fel, ahol legalább az egyik oldalon nemzetállam fegyveres erői és különböző érdekei állnak. Éppen ezért a természeti népek rituális összecsapásai, a szervezett bűnöző csoportok kizárólag profitszerzés céljából végrehajtott egymásközi küzdelmei, vagy a nemzetközi vállalatok, hagyományos háborúkra rendkívül hasonló gazdasági síkon vívott harcai nem tartoznak vizsgálatom tárgyához. Az elmélet szerint az egymást követő generációk előrehaladtukkal, megfelelően alkalmazva az adott generációra jellemző sajátosságokat, dominánssá válnak az elődeikkel szemben, azaz egyenlő erőviszonyok, vagy akár jelentős létszám hátrány esetén is szinte biztosan a fejlettebb hadviselést alkalmazó fél győz az eljárások, a szervezet vagy akár jobb fegyverzet területén megmutatkozó előnye révén.

---

<sup>126</sup> ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-generation war and other myths, Strategic Studies Institute, Washington, 2004

<sup>127</sup> Colonel John R. Boyd and Contemporary Strategic Thought - Roundtable on Military History and Contemporary Strategy, [http://dnipogo.org/wp-content/uploads/2008/06/boyd\\_conference\\_estonia.pdf](http://dnipogo.org/wp-content/uploads/2008/06/boyd_conference_estonia.pdf), letöltve 2010-01-24



Elsőként tekintünk át az elmélet alapját képező hadviselési generációkat. Az 1648-ban lezárult harmincéves háború, mely egyben az utolsó európai vallásháború is volt, folyamán még általánosak voltak olyan jelenségek, melyek az írott történelemben végig elkísérték a hadviselést: polgári milíciák, teljesen zsoldosokból álló hadseregek, népirtások (pl. Magdeburg 1631-es kifosztása, mely a lakosság kétharmadának halálával járt). A nagyjából 1500 környékén elindult folyamat, a hadügyi forradalom nagyjából lezárult a háború hatására, és kialakultak a lőfegyverrel felszerelt, állandó hadseregek, valamint az ezekre támaszkodó erős központi hatalommal rendelkező államok, melyek monopolizálták az erőszakot. Fontos megjegyezni, hogy ez a folyamat elsősorban Nyugat-Európában, illetve némi késéssel Közép- és Kelet-Európában, majd Észak-Amerikában zajlott le. A harmincéves háborút lezáró békeszerződések nyomán létrejöttek a központosított nemzetállamok alkotta multipoláris nemzetközi rendszer, mely kisebb-nagyobb változtatásokkal a mai napig is fennáll, és amelyet vesztfáliai rendszernek szoktak nevezni.<sup>128</sup>

Az alábbiakban bemutatandó **hadviselési generációkat** több szempont szerint vizsgálom meg, melyek közül talán a legfontosabbnak korszakra jellemző hadelméletet tartom. Ezen felül bemutatom az adott generáció **haditechnikai, társadalmi-politikai jellegzetességeit, az ideológia háborúra gyakorolt hatását, illetve a konfliktusok kitűzött céljait.**

### 2.2.1 Első generáció: A muskéta és a vonalharcászat

Az első generációs hadviselés fő hadelméleti jellemzője az élőerő koncentrálsán keresztül kivívott győzelem. A generációra jellemző, hogy a hadászat és a harcászat még ritkán különül el, maga az egységes hadelmélet is csak a korszak során alakul ki. Ebben az 1648 és nagyjából 1840-50 közötti periódusban jellemzőek az **állandó hadseregek** által vívott, **korlátozott, szabályozott** háborúk, melyben még fel-feltűnnek az előző korszak lovagiasságának maradványai.<sup>129</sup> A nehézkesen manőverező, vonalakba felsorakozott hadseregek, vagy flották ritkán képesek egymás felett döntő győzelmet aratni. Találón jellemezte Russel F. Weigley a kort „*a krónikusan eldöntetlen háborúk*” korának.<sup>130</sup> Természetesen Napóleonhoz, vagy Nelson admirálishoz hasonló lángelmék megtalálták a módját annak, hogy felülkerekedjenek a korszak technikai és metodikai nehézségein, mindazonáltal személyük **sokkal inkább a kivételt erősíti és nem a szabályt.**

<sup>128</sup> TREMBECZKI István: A vesztfáliai rendszer vége?, In: Valóság, 2006. június, <http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=614&lap=0>, letöltve 2010-12-22

<sup>129</sup> Jó példa erre Az 1745-ös fontenoyi csatában halhatatlanná vált mondat: „Urak, angol urak! Lőjenek Önök először!”, HOLMES, Richard (szerk.): A háborúk világtörténete 89. o.

<sup>130</sup> Idézi KEEGAN, John: A hadviselés története, 68. o.

A **haditechnika** területén az elöltöltős muskéta, vagy közismertebb nevén Barna Böske,<sup>131</sup> és a közvetlen irányzással tüzelő, simacsövű, elöltöltős ágyú minden hadseregnél és flottánál megtalálható. A szállítás évszázados eszközökkel történik, a vitorlás hajó, és a szekér sebessége jelentősen korlátozza a hadműveletek sebességét és kiterjedését. A korszak háborúinak elsődleges célja az ellenfél számára **fontos területek, tartományok feletti uralom megszerzésével** a béketárgyalásokon előnyös pozíció elérése.



4. ábra Porosz gyalogság vonal alakzatban az 1745-ös Hohefrienbergi csatában, Carl Röchling olajfestménye<sup>132</sup>

Clausewitz csodás háromságának ez a periódus az aranykora. A porosz teoretikus a korszak szabályosan megvívott háborúi során jutott el híres háromságának (katona, polgár, állam) megfogalmazásához. A három terület észlelhetően elkülönült, az államok állandó hadseregei korlátozott és szabályozott háborúkat vívtak egymással, lehetőség szerint kímélve a polgári lakosságot. Formális hadüzenet után, katonai manővereket folytattak a résztvevők, majd a háborút szabályos békekötés zárta le.<sup>133</sup> **A korszak korlátozott céljai (újabb és újabb területek szerzése, elvesztettek visszaszerzése)** nyomán ugyanazok az abszolút monarchiák, vívták változó felállásban kabinet háborúikat egymás ellen. Ez a hadviselési mód természetesen nem vált mindenhol általánossá, vagy kizárólagossá, ám a már lefektetett szabályok szerint vezetett sereg legyőzhetetlen volt. A korszak egyben az ipari forradalom kora is, a jelentős társadalmi és gazdasági fejlődés nyomán fokozatosan megszűntek az agrár

<sup>131</sup> Fegyvertípusok enciklopédiája, Atheneum kiadó, 2. kiadás, Budapest, 1999

<sup>132</sup>

<sup>133</sup> ÁGH: Konfliktusok, háborúk, 178-190 o.

társadalmak. A korszaknak elejének nincsenek nagy elméleti alakjai, Szász Móric, Montecuccoli vagy Napóleon írásai sokkal inkább gyakorlati útmutatók, mint elméleti művek. A széles körben ismert és elismert híres teoretikusok, Clausewitz és Jomini írásai csak a korszak végén születnek meg és válnak az ipari hadviselés meghatározó elméleti alapjává. Természetesen, mint minden történelmi kor esetében itt sem lehet egyértelmű határokat húzni, hiszen példának okáért a XIX. század második felének háborúiban ugyanúgy szerepet kaptak szuronyrohamok, mint évszázadokkal korábban. Mégis ez a fajta hadviselés egyértelműen elavultnak tekinthető úgy felfogása, mint hadviselése területén.

### 2.2.2 Második generáció: A koncentrált tüzérség, a „Materialschlacht”

Az 1850-es évektől ugrásszerűen megnőtt a megtermelt javak összessége. Az ipari forradalom kiteljesedése nyomán bekövetkező technikai fejlődés, valamint a Francia Forradalom hatására létrejött társadalmi-ideológiai változások jelentős változásokat hoztak. Míg az első generációra az élőerő koncentrációja volt a jellemző, a technikai fejlődéssel egyre inkább a koncentrált tüzérség vált dominánssá. Az új hadviselés első jelei már a krími és az amerikai polgárháborúban is megjelentek, de kiteljesedéséhez az első világháborúig kellett várni. A második generáció jellemző felfogását a nyugati front poklában kialakult mondás foglalja össze frappánsan. „A tüzérség legyőz, a gyalogság elfoglal.”



5. ábra Skoda gyártmányú 30,5 centiméteres M11 mintájú tarack<sup>134</sup>

<sup>134</sup> Forrás:

[http://nagyhaboru.blog.hu/2011/11/16/honvedek\\_az\\_olasz\\_front\\_kezdeti\\_magas\\_hegyi\\_harcaiban\\_3\\_2\\_resz](http://nagyhaboru.blog.hu/2011/11/16/honvedek_az_olasz_front_kezdeti_magas_hegyi_harcaiban_3_2_resz)

A közvetett irányzású tüzérség, és a géppuskák megjelenése mindössze az I. világháború első időszakának óriási vérveszteségei után készítette módszerei újragondolására a hadviselő feleket. 1914 őszenek hatalmas veszteségei után, az előerő általi pusztítás helyett az ipari potenciál, az ellenség felmorzsolása, kifárasztása, kivézetése vált a fő céllá, legyen szó a szárazföldi hadviselésről, vagy a mindkét fél által bevezetett, és rendkívül hatékony módon fenntartott haditengerészeti blokádozokról.

A **haditechnika** fejlődése elsősorban a **tüzérség** területén volt érzékelhető, ám a háború végére megjelent a **géppisztoly**, a **lángszóró**, **valamint a harckocsik** és a **harci repülőgépek**, illetve a **nagy hatótávolságú tengeralattjárók** is. A **vasút** megjelenésével lehetővé vált jelentős erők gyors átcsoportosítása a szárazföldön,<sup>135</sup> míg a **gőzhajók** nyomán az időjárástól független szállítás a tengeren is megvalósult.

A kor **fő célkitűzésévé** az ellenség haderejének, **háborús potenciáljának megsemmisítése vált a felörlés, anyagsaták során**. Az ilyen típusú hadviselés igazi mesterei az angolszász hatalmak lettek, elég csak Rommel megjegyzésére gondolni, amikor meglátta az el-Alameini védőállást.<sup>136</sup> Felismerve az egyre totálisabbá váló, és a befektetett erőforrásokhoz képest kevés hasznot hozó módszer korlátait az I. világháború végére megjelentek a következő korszak, generáció jellemzői, a beszivárgó gyalogság, a koncentrált, mélységbe csapást mérő páncélosok, a hátszág bombázása, egyszóval a katonai potenciál helyett a harci kedv megtörésére irányuló erőfeszítések. Érdekes és némileg meglepő hogy a US Army egyértelműen a második generációra jellemző merev szisztematizmusból és túlzó tüzérből álló módszert alkalmazta a könnyűfegyverzetű iraki felkelők ellen Fallúdza 2004-es ostromakor.<sup>137</sup>

Ezt, a nagyjából az első világháború közepéig domináns felfogást, nem tette teljesen elavulttá a generációk változásainak okozója, azaz a **társadalmi-technológia-elméleti fejlődés**. Megfelelően elszánt politikai irányítás, vagy katonai vezetés mellett a tüzérség képes lehet a gerillák mobilitása, vagy elszántsága fölé kerekedni, mint azt a 2008-as Öntött Ólom (Cast Lead) hadművelet,<sup>138</sup> vagy a szíriai Hamá 1982-es elpusztítása<sup>139</sup> is megmutatta.

---

<sup>135</sup> A világtörténelem nagy csatái, 219. o.

<sup>136</sup> ROMMEL, Erwin: Háború gyűlölet nélkül, CO-NEXUS, Budapest, 1992, 191-194. o. „A brit hadsereg teljesen alkalmatlan volt a nyílt sivatagi küzdelemre, szilárd arcvonalon azonban kiválóan helyt állt. [...] egész kiképzési rendszere az első világháború anyagsatáiban szerzett tapasztalataira épült.”

<sup>137</sup> Lásd SOMKUTI Bálint: Fallúdza, 2004, In.: Honvédségi Szemle 2010. évf. 2 szám, 56-74 o.

<sup>138</sup> Operation Cast Lead, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/operation-cast-lead.htm>, letöltve 2012-03-08

<sup>139</sup> Asszad szíriai elnök a hatalmával szembeszálló Muszlim Testvériség központját tüzérségi és légi csapások során a földdel tette egyenlővé, nem törődve a jelentős civil veszteséggel.

„A második világháború volt az ipari, államok közötti háborúk legjellemzőbb példája.”

Sir Rupert Smith tábornok<sup>140</sup>

### 2.2.3 Harmadik generáció: Mobil hadviselés, Blitzkrieg

Liddell Hart, Fuller, Guderian, Tuhacsevszkij nagyjából egyidőben (és egymás munkáiból merítve) jutottak el arra a felismerésre, hogy megfelelő összefegyvernemi erőkoncentrációval a védelem könnyen áttörhető, ne feledjük a húszas-harmincas évekre már a technikai feltételek is adottak voltak hozzá. Tuhacsevszkij mélységi műveletei, vagy Guderian elmélete nem csak az ellenséges erők megsemmisítését tartotta fő céljának, hanem **moráljuk megtörését, utánpótlásuk, kommunikációjuk elvágásával harcképességük megszüntetését** is. Hasonló gondolatmenetből kiindulva Giulio Douhet a hátszág bombázásával akarta megtörni az ellenfél akaratát. Az elmélet a Wehrmacht, később **Blitzkrieg**nek nevezett, harcmodorával teljesedett ki. Az ellenséges alakulatok utánpótlási vonalainak, parancsnoki láncának elvágásával, a védelem mélységébe nyomuló gépesített alakulatok nem annyira az ellenséges hadsereg fizikai megsemmisítésére, hanem harcképességük, moráljuk felszámolására törekedtek.

Érdekes összehasonlítani az angolszász szövetségesek és a Vörös Hadsereg második világháborús harcmodorát. Sok szempontból a szövetségesek még mindig az előző háborút vívták. A Vörös Hadsereg, felidézve Tuhacsevszkij elméletét, a háború második felére elsajátította és megfelelő mennyiségű hadianyag birtokában gyakorolta is a mélységi hadműveleteket. Az elméletet az ötvenes-hatvanas évek helyi háborúi sem befolyásolták jelentősen. A Huba Wass de Czege<sup>141</sup> vezette munkacsoport által a hetvenes években kidolgozott Air-Land Battle koncepció gyakorlatilag a Blitzkrieg modernizált változata volt.<sup>142</sup> A doktrína vonalait mellett megvívott 1991-es és 2003-as Öböl-háborúk voltak a mozgáscentrikus hadikultúra első amerikai alkalmazásai.<sup>143</sup> Az új eljárásokban a harcászati és a hadászati szint nehezen feloldható elméleti ellentéteire kínált megoldást a hadműveleti szint megjelenése.

A haditechnika területén a **közvetlen légitámogatást nyújtó vadász és zuhanóbombázók, a négymotoros, nagy hatótávolságú nehézbombázók és a gépesített csapatok tömeges bevetése** hozott jelentős változást, melynek jelentős tényezői voltak a

---

<sup>140</sup> SMITH: 142 o.

<sup>141</sup> Huba Wass de Czege, Wass Albert fia, az amerikai hadsereg School for Advanced Military Studies intézetének alapítója és első parancsnoka, <http://smallwarsjournal.com/author/huba-wass-de-czege>, letöltve 2011-01-18

<sup>142</sup> FM 100-5 Operations (jelenleg FM 3-0)

<sup>143</sup> Forgács 126-127. o.

megbízható rádiók.<sup>144</sup> A fontosságukat jól jellemzi, hogy Guderian a „*páncélos hadosztályok legfontosabb kiegészítőjének*” nevezte őket.<sup>145</sup> Ugyan már az első világháború végén megjelent, de önállóvá csak a második világháború során vált a páncélos fegyvernem, mely méltán vált a gyors, nagy mélységű hadműveletek szimbólumává. A harmadik generációra jellemző, hogy a teljes gépesítettség elérésével a szárazföldi hadseregek a hadtörténelem során először váltak teljesen függetlenné az állatvontatású szállító eszközöktől.



6. ábra A blitzkrieg jelképe, a német Panzer IV harckocsi<sup>146</sup>

A harmadik generációs hadviselésben a cél nem az ellenség fizikai megsemmisítése, hanem a morál, az utánpótlás és a kommunikációs vonalak megsemmisítése, röviden a siker reményében folytatott küzdelem lehetőségének megszüntetése. Rommelt idézve: „*Következésképp az állóharcnak mindig az emberek megsemmisítése a célja, ellentétben a mozgóharcnal, amely elsősorban az ellenség anyagi erőinek felmorzsolására irányul.*”<sup>147</sup> A keleti front katlancsatai (Kesselschlacht) tökéletesen bemutatják Rommel mit is értett ez alatt.<sup>148</sup> Hasonló esetek 1991-ben Irakban is tömegével fordultak elő. A 3. generációra továbbá jellemző a totalitás, a hátország (a clausewitzi háromság nem harcolóinak: állam,

<sup>144</sup> Érdemes felidézni a szintén 3. generációs hadművelet, a II. világháborús Market Garden hadművelet kudarcát, melyért nem kis mértékben a megbízhatatlan angol rádiók voltak a felelősek.

<sup>145</sup> MACKSEY, Kenneth: A II. világháború katonai tévedései, Alexandra, Debrecen, 1996 22. o.

<sup>146</sup> Forrás: <http://www.achtungpanzer.com/panzerkampfwagen-iv.htm#panzer4>

<sup>147</sup> ROMMEL, Erwin: Háború gyűlölet nélkül, 37. o.

<sup>148</sup> A bekerített, vezetésüktől és utánpótlásüktől is elvágott szovjet egységek morálja összeomlott és tucatjával adták meg magukat. JORGENSEN, Christer - MANN Chris: Harckocsi-hadviselés, a harckocsik szerepe a háborúban, 1914-2000, Hajja és Fiai 2001 Debrecen, 56-57. o.

polgárok) érvényes katonai célponttá tétele. Ez a folyamat már a második generáció alatt megindult, ám technikai eszközök hiányában nem tudott dominánssá válni, sem London Zeppelinek általi bombázása nem érthette el a hátország demoralizálását, sem a lassan mozgó harckocsik csapatok nem érthettek el nagy mélységű áttöréseket. Az elmélet megvalósítása csak a második világháborúban válik elérhetővé.

Mielőtt rátérnénk az új kor, új típusú háborújának bemutatására egy dolgot szeretnék leszögezni. Az egymást követő generációk egymást kiegészítik, nem felülírják. Annak jelei, hogy az első generáció korlátozott célú dinasztikus háborúit felváltja a második generáció ipari alapú háborúja, már a napóleoni háborúk korában is egyértelmű volt.<sup>149</sup> Talán kevésbé képzelhető el olyan helyzet, ahol az ipari háborúk korában kizárólag az élőerő koncentrációja jelenti egy modern hadsereg számára a megoldást, ám könnyű belátni a tüzérő szisztematikus használata (a már említett Hamá elpusztítása), vagy a Blitzkrieg módszerei (a 2003-as Operation Iraqi Freedom művelet mélységi manőverei) korántsem avultak el.

### *2.3 A negyedik generációs hadviselés - előzmények és problematika*

A USS Cole megrongálása egy robbanóanyaggal megrakott motorcsónak által,<sup>150</sup> a bejrúti tengerészgyalogos laktanya elleni öngyilkos merénylet 1983-ban,<sup>151</sup> a WTC ledőlő ikertornyai, vagy a délkelet-ázsiai valuták összeomlása a kilencvenes évek közepén. Ha nem is mindegyik eset közismert, számos közös vonásuk van. Közös bennük, hogy mindegyik szerepelt a maga idején a médiában és mindegyik támadás elszenvedője komoly veszteségeket szenvedett a támadó aránytalanul kis ráfordításával.

A katonai műveleteket erőteljes filozófiával, ideológiával, sőt propagandával megtámogató felfogás jelensége egyidős a történelemmel. Elég a mongolok által saját (tényleges) kegyetlenségükről terjesztett hírekre, az aszasszinok célzott politikai gyilkosságaira vagy, Caesar a gallok ellen indított büntető hadjárataira.<sup>152</sup> A fentiek ismeretében nem meglepő, hogy a már említett Vietminh első reguláris alakulata a Vo Nguyen Giap által alapított fegyveres propaganda brigád volt.<sup>153</sup>

---

<sup>149</sup> ARCHER et al: World History of Warfare, 404 o.

<sup>150</sup> Attack on USS Cole, [http://usinfo.state.gov/is/international\\_security/terrorism/uss\\_cole.html](http://usinfo.state.gov/is/international_security/terrorism/uss_cole.html), letöltve 2008-07-18

<sup>151</sup> Bombing of the Beirut barracks, <http://www.arlingtoncemetery.net/terror.htm>, letöltve 2008-07-18

<sup>152</sup> vö. Keegan 381. o. „Paradox mód, van a keleti hadviselésnek egy olyan dimenziója, amelyet a Nyugat még sokáig nem értett meg, jóllehet ez adta félelmes tudatosságát, ezzel egyszerre mind a hatásosságát is korlátozva. Ez nem más, mint intellektuális dimenziója, ideológiája. A kínaiak már évezredekkel az európaiak előtt kidolgozták a háború filozófiáját a maguk számára.”

<sup>153</sup> Háborúk Világtörténete 258. o.

A harmincéves háború nemcsak a hadügyi forradalom kiteljesedését hozta, hanem a felfegyverzett polgárság európai szerepének végét és az addig domináns zsoldos seregek hanyatlását is. Az 1648-as vesztfáliai béke elhozta azt a kort melyben a polgár élesen elkülönül a katonától és azt a kort is, melyben hosszú időre megszűntek a különböző társadalmi csoportok vallási, fegyveres konfliktusai, illetve megjelentek az államok által meglehetősen szabályossággal vívott háborúk (hadüzenet, hadműveletek, békekötés). Clausewitz alaposan tanulmányozva ezeket a háborúkat (illetve a Római Birodalom hasonló elvek alapján vívott háborúit) levonta azokat a következtetéseket, melyek gyakorlatilag háromszáz évre meghatározták a háborúk megvívásának szabályait (sőt a mai napig érvényesek államok között vívott háborúkra). Az általa megfogalmazott állam, katona, polgár „csodás hármassága” sokáig kizárólagosan uralta a nyugati katonai gondolkodást. Ezt a hagyományos nézetet rombolta le végleg a szeptember 11-ei támadás, amikor is az Al-Kaida olyan pusztítást zúdított New Yorkra, melyre eddig csak államok voltak képesek. Történtek ugyan hasonló aszimmetrikus támadások már korábban is (ld. a már említett USS Cole, vagy az amerikai tengerészgyalogosok elleni bejrúti öngyilkos támadás), de ezek célpontjai mindig katonai egységek voltak, ráadásul külföldön. Mára evidenciának tűnik, azonban a XX. század végén – XXI. század elején ezek a támadások zavartságot és értetlenséget váltottak ki.

Az ikertornyok elleni támadás, illetve a későbbi londoni és madridi robbantások, azért is jelentenek új korszakot, **mert az adott ország fővárosára, vagy szimbólumára mértek** csapást. Az aszimmetrikus hadviselés (elsősorban gerillaháború) eddig csak az expedíciós, esetleg megszálló csapatokat fenyegette. A globalizáció mellékhatásaként a civilek között megbújó támadók számára egyetlen polgár sincs „lőtávolságon” kívül. A kor jelentős „újítása”, hogy a kemény katonai célpontok helyett, **puha civil célpontokra** helyezte át a hangsúlyt. A fentiek nyomán könnyű lenne arra a megállapításra jutni, hogy a negyedik generációs hadviselés valamiféle terrorista találmány. Az amerikai vezetés is elkövette ezt a hibát, amikor a szeptemberi támadások után megindította a globális terror ellenes háborút (Global War on Terror – GWOT). Azonban rövid időn belül nyilvánvalóvá vált, hogy nem minden helyi lakos terrorista, viszont terroristaként való kezelésük felkelést robbant ki. Béres János ezredes disszertációjában<sup>154</sup> alaposan körbe járta a terrorista/felkelő kérdést és megfogalmazása szerint a **terrorista és a felkelő között a fő különbség, hogy a terrorista büntet és megfélemlít, addig a felkelő ugyan alkalmazhat terrorista eszközöket, de célja**

---

<sup>154</sup> BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei, PhD értekezés, ZMNE, Budapest 2008



**elsősorban politikai.**<sup>155</sup> Az Irakban és Afganisztánban fellobbant felkelés igazi globális mozgalommá vált a XXI. század talán legnagyobb hatású technikai fejlesztése, az Internet révén.



7. ábra Afgán törzsi felkelők, mudzsahedek<sup>156</sup>

Az Internet mára a modern élet minden területét átfogó jelenség vált, azonban – mint annyi más területen – a védelem itt sem képes lépést tartani a fejlődéssel. Elsősorban a technológia jellege miatt a mai napig nem sikerült létrehozni egy átfogó szabályozást. Ezzel a helyzettel magánszemélyek, bűnözők egyaránt visszaélnek. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy csak bűnszervezetek és adattolvajok használják ki az online anonimitásban és a terület szabályozatlanságában rejtőző lehetőségeket. Nagyon jó példa erre a 2007-es orosz-észti kiberháború, melyet információk alapján a Nási (Mieink) nevű orosz ifjúsági szervezet indított, megtorlásul a tallinni szovjet emlékmű áthelyezéséért. A teljesen Internet alapú észti közigazgatás és bankrendszer rövid idő alatt összeomlott a jól szervezett támadás sorozat nyomán.<sup>157</sup>

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy az új hadviselési mód figyelmeztetés nélkül tűnt volna fel. Érdekes, de nem meglepő módon egy sci-fi regényben, William Gibson 1984-es *Neurománcában*,<sup>158</sup> szerepel először egy új, a hagyományostól drasztikusan eltérő típusú

<sup>155</sup> BÉRES: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszazorításának lehetőségei, 13. o.

<sup>156</sup> Forrás: <http://mnadvcompkiterunner.wikispaces.com/Mujahideen>

<sup>157</sup> Estonia hit by 'Moscow cyber war', <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>, letöltve 2011-01-18

<sup>158</sup> GIBSON, William: Neurománc, WALHALLA, Budapest, 1992. Egyes szakértők szerint Gibson az OMNI magazin 1982. júliusi számában megjelent Izzó Króm (Burning Chrome) című művében mutatja be a kiberhadviselést és az új típusú háborút, de a rövid novellában mindössze említés történik a III. világháborúról. Mindazonáltal tény, hogy az 1982-es novellában jelenik meg először a kbertér (cyberspace) kifejezés. Az

háború. Művében a harmadik világháború egy rövid, elsősorban az Interneten vívott kiberháborúból áll, melyet vezetési központok elleni különleges műveletek, és az információs fölény megszerzéséért végrehajtott űrhadviselés egészít ki. Az újkor másik prófétáját is Williamnek hívják, William S. Lind és társai az afganisztáni orosz és a vietnámi amerikai fiaskó tapasztalatait összefoglaló cikküket 1989-ban publikálták.<sup>159</sup> Jóslataikat fényesen igazolta a 2008-as, izraeli Winograd-jelentés, mely a 2006-os libanoni kudarc okait tárta fel.<sup>160</sup>

### 2.3.1 Van-e pontos definíció?

Napjainkban még az olyan összetett és nehezen osztályozható társadalmi jelenségeket is természettudományi szempontok szerint kell megvizsgálni, mint a háború. Éppen ezért kötelező feltenni a kérdést van-e pontos definíció a negyedik generációs hadviselésre? Sajnos a válasz az, hogy jelenleg nincs. A jelenlegi probléma méretét, ill. Thomas Kuhn nyomán a paradigmaváltás kényszerét talán az jelzi legjobban, hogy David J. Kilcullen ausztrál-amerikai szakértő (az USA külügyminisztériuma felkelés elleni irodájának volt vezetője) 2007-ben publikált cikkében teljesen új fogalmak bevezetését tartja szükségesnek.<sup>161</sup>

Mi is tehát a negyedik generációs hadviselés? Echevarria (az elmélet fő kritikusa) szerint nem tekinthető az előző három logikus következményének, és ebben igaza is van.<sup>162</sup> Az előző három logikus következménye a hálózatcentrikus, hatásalapú műveletekből álló hadviselés lenne, már amennyiben az elképzelés, a tagadhatatlan technikai fejlődésen túl, rendelkezne új módszertani és egyéb vonatkozásokkal.

Amikor megjelent a negyedik generációs hadviselés elmélete, mely természetesen magába foglalta az előző három definícióját is, a katonai-ipari komplexum támogatói és ellenzői egyaránt. A csúcstechnológiájú, drága és bonyolult eszközök kifejlesztői – a fogalom megértése nélkül – azonnal elkezdték használni, mintegy a sugárhajtású vadászgépek generációinak analógiájára. Az angol változat (4th generation warfare – 4GW) rövid és érthető, ráadásul kitűnően alkalmazható volt marketing célokra és így gyorsan elterjedt.

---

eredetileg 1984-ben megjelent Neurománc (Neuromancer) Armitage és Dean nevű karakterei foglalják össze a világháború lezajlását a főszereplőnek: 43., 54. és 112. o. A történetből egy, a szovjet hírközlési és vezetési rendszer lefejezését szolgáló, a különleges alakulatok által a különböző helyszíneken közvetlen számítógépes behatolásokból álló rövid háború képe rajzolódik ki.

<sup>159</sup> LIND, William S. et al.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation

<sup>160</sup> Winograd Committee submits final report,

[http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000\\_2009/2008/Winograd%20Committee%20submits%20final%20report%2030-Jan-2008](http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2008/Winograd%20Committee%20submits%20final%20report%2030-Jan-2008), letöltve 2010-08-07

<sup>161</sup> KILCULLEN, David J.: New Paradigms for 21st Century Conflict, <http://www.america.gov/st/peacesec-english/2007/May/20080522172835SrenoD0.8730585.html>, letöltve 2010-09-08

<sup>162</sup> ECHEVARRIA: Fourth-generation war and other myths, 5.o.

Véleményem szerint az alábbi megfogalmazásból célszerű kiindulni a negyedik generációs hadviselés definíciójakor:

**A negyedik generációs hadviselés pontosan körvonalazott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségén alapuló általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott katonai és nem-katonai műveletek eredményképpen fejti ki.**

#### *2.4 A negyedik generációs hadviselés jellemzői*

John Keegan azt írta *A hadviselés története* című könyvében, reméli, hogy a háborúk kora lezárult, úgy ahogy a nagy járványok is eltűntek a történelem süllyesztőjében.<sup>163</sup> Bár a hagyományos ipari alapú katonai konfliktusok kora tényleg lezárulni látszik, úgy tűnik, ahogy a járványok az atipikus tüdőgyulladás, a SARS képében, a háborúk is más formában tértek vissza.

Fallúdzsa példája megmutatta, hogyan harcol egy második generációs elvek szerint működő sereg, míg Dél-Libanonban a legmodernebb harmadik generációs elvek szerint szervezett és vezetett sereg sem volt képes elérni célját (azaz Észak-Izrael lövésének leállítását). Nem arathatott teljes győzelmet sem az amerikai, sem az izraeli hadsereg, mert a negyedik generációs hadviselés szakít a nyugati hadviselés alapját képező „szentháromsággal” (állam, katona, polgár). Sem az iraki felkelők, sem a Hezbollah harcosai nem felelnek meg a fenti besorolásnak, ugyanis egyiküknek sincs hagyományos értelemben vett állama, és mindkettő egyszerre katona és civil. Ugyanez elmondható a palesztinokról is akik az első intifáda mérsékelt erőszakos módszereivel elérték, ami előtte negyven évig nem sikerült. Létrejött a Palesztin Hatóság és elérhető közelségbe került az önálló palesztin állam.<sup>164</sup> Természetesen ez a fajta helyzet nem ismeretlen a történelemben, de a gyarmatosítás ideje alatt, az elsősorban primitív törzsek, vagy nomád állattartók ellen bevetett hatékony, de kegyetlen eszközöket (népirtás, kényszer átköltöztetés stb.) a XX. század második felétől egyetlen, magát civilizáltnak tartó, állam sem engedheti meg magának.

#### *I. A clausewitzi „szentháromság” megszűnése*

---

<sup>163</sup> KEEGAN, John: *A hadviselés története*, 199. o.

<sup>164</sup> KIS-BENEDEK József: *A palesztin intifáda biztonságpolitikai és katonai összefüggései*, PhD értekezés, ZMNE, Budapest, 2005 37. o.

A hagyományos hadseregek legyenek mégoly hatékonyak is, mint az Izraeli Védelmi Erők a második intifáda alatt, vagy a Vörös Hadsereg Afganisztánban, hiába érik el hadműveleti céljaikat, többek között békekötésre alkalmas állam híján nem tudják tartóssá tenni sikereiket. Kizárólag katonai eszközökkel nem lehet a katona/polgár szerepeket váltogató lakosok támogatását megszerezni. Így a háborúkat lezáró béke vagy fegyverszünet egyszerűen nem jöhet létre. Márpedig az ellenállók egyértelműen politikai célokért harcolnak.

Szeretném külön kiemelni, hogy jelen sorok szerzője szerint, szemben az eredeti elmélet legtöbb támogatójával, a negyedik generációs hadviselés nem haladja meg, nem teszi elavulttá Clausewitzet. Az elismert izraeli hadtörténész és az elmélet talán William S. Lind-nél is ismertebb támogatója, Van Creveld egy egész könyvet szentelt a témának. *A háború átalakulása* című írásában a már említett Keegan műnél alaposabban és felkészültebben járja a kérdést, ám érvei még így sem meggyőzőek.<sup>165</sup> A jelentős társadalmi, politikai, technológiai változások ellenére a teoretikus háborúról és konfliktusokról vallott nézetei nem avultak el. Colin S. Gray szavaival: „[...] *elmélete ellenáll az idő, a technológia, a politikai ideológiák és a geopolitikai helyzet felmorzsoló hatásának. Éppúgy érvényes a világűrben, mint a kibertérben, a hegyekben és a mocsarakban, a dzsungelben és a városokban.*”<sup>166</sup>

## *II. Résztevők elsősorban nem államok*

A negyedik generációs hadviselés talán legnagyobb újdonsága, hogy nem állami szervezetek lépnek fel teljes értékű „hadviselőként”, kihasználva a globalizáció nyújtotta lehetőségeket. Itt az újdonságot elsősorban a globális média hálózat jelenti, ahol rendkívül gyorsan felkerülhet egy hír az Al-Dzsazírára, a CNN-re vagy éppen a Youtube-ra, azt a látszatot nyújtva, hogy „egyenrangú felek” küzdelméről van szó. Ismét csak Van Creveldet idézve: „*A nemzeti szuverenitást aláássák az olyan, egyre növekvő számú szervezetek, melyek nem ismerik el az állam erőszakmonopóliumát.*”<sup>167</sup> A nem-állami szereplők megjelenésének gyakorlatilag egyenes következménye a hagyományos hadüzenet-hadműveletek-békekötés logikai sorrend megszűnése. A bukott államokban (failed states) az állam erőszak monopóliuma megszűnik. Ez a helyzet tovább növeli leküzdésük nehézségét a hagyományos államok közötti küzdelemre felkészítet fegyveres erők számára. Szenes Zoltán szerint: „*Az új fenyegetések világában már nemcsak az állam, hanem a nem állami szereplők (szélsőséges csoportok, félkatonai szervezetek, terroristák, nemzetközi bűnözők, drogkereskedők, hadurak,*

---

<sup>165</sup> VAN CREVELD, Martin: *The transformation of war*, Simon Schuster, New York, 1991

<sup>166</sup> GRAY: *Another bloody century*, 381. o.

<sup>167</sup> VAN CREVELD: *The transformation of war*, 225. p.

stb.) is rendelkeznek modern arzenállal. Emiatt nehéz a polgárháborús helyzeteket, a terrorizmust, a tömegpusztító fegyverek proliferációját, a gazdasági erőforrásokért folyó harcot csak állami, vagy regionális méretekben kezelni.”<sup>168</sup>

### *III. A hagyományos, ipari alapú konfliktusok háttérbeszorulása*

Az első fejezetben bemutatottak miatt nagy valószínűséggel kijelenthetjük, hogy a Golán fennsíkon zajló minden idők legnagyobb páncélos csatája, ugyanis elég kicsi az esély egy újabb tömeges páncélos összecsapásra. Mivel a várható résztvevők legalább egyike biztosan nem állam (ergo egy páncélos magasabb egység felállításához szükséges potenciál nem áll rendelkezésére), egy területszerzési célú háború egyenlő felek között nem valószínű, így maximum etnikai kisebb mértékben gazdasági okok szolgálhatnak alapul egy fegyveres konfliktushoz, ám ezek szinte biztosan nem fejlett országok területén fognak lezajlani.

### *IV. Népi (ideológiai, vallási) háború újjáéledése*

Az ellenséget csak akkor lehet legyőzöttnek tekinteni, ha ő maga is elismeri a vereségét. Márpedig ez egy jellemzően népi, 'honvédő' vagy vallásháború esetében szinte lehetetlen. Ráadásul a vallásháborúk résztvevői, a történelmi tapasztalatok szerint nem hajlamosak még a hadviselés korszakonként változó alapvető szabályainak betartására sem.

### *V. Propaganda központú hadviselés*

A felkelők legtöbb esetben (ld. Vietnam, vagy Afganisztán) bírják a lakosság többségének támogatását, ezért könnyű belátni, hogy a katonai sikerek ellenére, a propaganda, a médiában vívott küzdelem sokkal fontosabb. A percepció, a narratíva – sokszor tényleges és hagyományos katonai műveletek hiányában – sokkal fontosabb, mint az elért katonai sikerek.

### *VI. Kizárólag katonai eszközökkel nem megnyerhető*

A XXI. század fegyveres konfliktusainak többségét a nemzetközi közvélemény élénk érdeklődése kíséri, mely kikényszeríti a hadviselés többé-kevésbé elfogadott szabályainak betartását, elsősorban a clausewitzi felosztás szerinti nem harcolók védelmét. Ez különösen igaz azokban az esetekben melyben, NATO országok katonái vesznek részt. Ezen katonai műveletekben az összecsapások sikeressége nem az ellenségnek okozott számszerű veszteségben (melyek jelentős része ráadásul biztosan „járulékos veszteség”), hanem olyan

---

<sup>168</sup> SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, In: Hadtudomány 2005/4, [http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005\\_4\\_5.html](http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html), letöltve 2011-08-09

szociológiai kategóriákban mérhető, mint pl. a lakosság támogatottsága. Ráadásul a kül- és belpolitikai kihívások egyre inkább összefonódnak,<sup>169</sup> ezért egy ilyen probléma csak átfogó megközelítéssel oldható meg. Bár már több eset is bemutatásra került ahol pusztán nyers erővel sikerült egy felkelés felszámolása, ez a megoldás jelenleg a nyugati világ fegyveres erői számára nem járható út.

### *VII. Nem haditechnika centrikus*

A felkelőnek (és a véletlen áldozatoknak) mindegy, hogy egy „buta” szabadesésű bomba, vagy egy precíziós Joint Stand Off Weapon oltotta ki életüket. Ráadásul ez az esemény a túlélőkre, valamint harcmódorukra nem gyakorol hatást, illetve csak még elszántabbá, még elkötelezettebbé teszi őket. Így pontosan a szándékolttal ellentétes hatást ér el, kevesebb ellenálló helyett többet hoz létre. Mint azt már említettem egy negyedik generációs összecsapásban (legalább az egyik oldalon) nincsenek egyértelműen civilek (vagy katonák ez nézőpont kérdése), ezért semmilyen haditechnika nem képes döntő fölénybe kerülni (az orwelli 1984 totális ellenőrzését kivéve természetesen). Ezt a tényt a US Army FM 3-24 jelzésű COIN kézikönyve is kiemeli.<sup>170</sup>

### *VIII. Totális*

A harmincéves háború borzalmi után sokáig uralkodó civil, katona felosztás fokozatos megszűnése (azaz a harcoktól megkímélt hátország eltűnése) tetten érhető a háborúk generációinak előre haladásában. Az I. világháborúban a Zeppelinek és Gotha bombázók által okozott pusztítás össze sem vethető Coventry, vagy Drezda sorsával, mégis a határ teljes megszűnésére a 4. generációban került sor. Jól jellemzi ezt a folyamatot, hogy a veszteségekben a nem-harcoló aránya folyamatosan nőtt, míg korunkra elérte a 80%-ot!<sup>171</sup>

### *IX. A fegyveres konfliktus alacsony intenzitású, azaz térben és időben korlátozott*

A negyedik generációs háború fegyveres összecsapásai jellemzően kisebb területre összpontosulnak, mint a hagyományos hadviselés hadműveletei, de ott az élet minden területére kiterjednek. Ilyen például a globális gerillaháború, vagy egyéb alacsony intenzitású konfliktusok (low intensity conflict- LIC), mint például a felkelések, vagy utcai zavarások. A negyedik generációs hadviselés műveleteinek hatásai a társadalom egészét érinthetik,

---

<sup>169</sup> BABOS Tibor: Az európai biztonság öt központi pillére, Zrínyi, Budapest, 2007, 83. o.

<sup>170</sup> FM 3-24/MCWP 3-33.5. - Counterinsurgency, 2006

<sup>171</sup> MÜNKLER: 14.o.

életveszélyt a támadó korlátozott erőforrásai miatt azonban csak térben és időben erősen behatárolt területen tud jelenteni, még akkor is ha a média segítségével megsokszorozódni látszanak képességei.

#### *X. Aszimmetrikus*

Egy robbanóanyaggal megrakott teherautó, néhány tőzsdei (álhír), fájlmegosztó oldalakra feltöltött videók vagy néhány eltérített utasszállító repülőgép. A támadóknak meglehetősen kis befektetéssel sikerült nagy károkat okozni. Az elmélet egyes képviselőinek véleményével ellentétben azonban az aszimmetrikus háború mindig is jelen volt a történelemben. A metodikussá merevedett nyugati hadviselést az első komoly sokk Vietnámban érte és itt nemcsak a gerilla taktikára gondolok, hanem a gépágyú és manőverező légi harc ismeretek nélkül bevetett F-4 Phantom II pilótákra is.

#### *XI. Modern és üzleti megoldások*

Ugyan a mai napig folyik a vita az Al Kaida (a.m. A Bázis) polip, vagy pókháló természetéről, egy dolog biztos. A közgazdaságtant tanult Bin Ládin felhasználta a nyugati egyetemeken tanultakat és számos modern üzletviteli koncepciót, a franchise-t és az outsourcingot is felhasználta hálózata kiépítésében.<sup>172</sup> Míg a 9/11-es támadáshoz még az USA-ba kellett juttatni a 19 támadót, addig a londoni támadáshoz elég volt egy embernek átadni az Al Kaida franchise „know-how”-ját. A kiszervezés (outsourcing) leginkább Irakban érhető tetten, ahol egy bombagyár gyakran egymással harcban álló milíciáknak is ad el robbanó szerkezeteket, illetve az újabban használt házilag gyártott kumulatív eszközök alkotórészei gyakran készülnek „civil” üzemekben (pl. a szerkezet lelkét képező fém kúp).<sup>173</sup>

#### *2.4.1 A negyedik generációs hadviselés céljai és módszerei*

##### *Cél*

A hadviselés egyik válfaja, a népi, vallási háború jellege miatt a cél elsősorban a közvélemény támogatásának megnyerése, és nem a katonai műveleteké. Míg a nyugati hadviselés célja katonai feladatok megoldása és csak ezután kommunikálásuk, addig a negyedik generációs hadviselés eseményeit lehet egyfajta „médiacknek” is tekinteni, hiszen a minél több áldozatra való törekvés is elsősorban ezzel igazolható (szemben a bipoláris

---

<sup>172</sup> SCHEUER: Imperial Hubris 116-118. o.

<sup>173</sup> BRYCE, Robert: Surge of danger for U.S. troops, <http://www.salon.com/2007/01/22/ieds/>, letöltve 2008.05.05

világrend terroristáinak általában minőségi célpontjaival). Másik változata a hidegháború utáni időszak jellegzetességeit kihasználva, nem erőszakos eszközökkel érvényesíti akaratát maximális hatékonysággal.

### *Módszerek*

A nyugati országok hagyományos hadviselésben fennálló egyértelmű fölénye miatt a velük szembe szállók olyan módszerek felhasználására kényszerültek, melyek a nyugati civilizációban elfelejtődtek, vagy csak kiegészítő tevékenységként tartották számon őket.. Céljuk elsősorban félelemkeltés az „ellenséges” civil lakosság körében az egyik oldalon, míg a másik „saját” oldalon az elszántság, alkalmasság bemutatása. Itt merül fel a nyugati hadvezetés (és gondolkodás) egyik legnagyobb problémája az ún. mirror imaging. Ez a jelenség a saját gondolkodás, motiváció kivetítése a másik félre. Az a feltételezés, mely szerint ő is úgy gondolkozik, cselekszik mint én. Legjobb példája az 1991 utáni Irak elleni szankciópolitika, mely az átlagembernek mérhetetlen szenvedést jelentettek, de Szaddam Husszein rendszerét nem gyengítették meg. Az alapgondolat nyilván az volt, hogy a nélkülözések hatására a „nép” fellázad a zsarnok ellen, ahogy ez egy nyugati országban történne. Többek között ez a hibás koncepció tekinthető az Irakban elkövetett számos baklövés okozójának. Az elmélet megfogalmazói szerint a negyedik generációs hadviselés módszerei az alábbiak:

- Globális felkelés
- Média kampányok
- Globális pénzügyi manőverek
- Kiber-hadviselés
- Szabotázsakciók kritikus infrastruktúra ellen
- Minden egyéb eszköz (pl. környezet szennyezés, vagy egyéb infrastruktúra elleni támadások stb., melyek egy integrált terv részét képezhetik az előre meghatározott politikai célok elérése érdekében)

#### *2.4.2 A negyedik generációs hadviselés hatását erősítő tényezők<sup>174</sup>*

##### *I. Az állam erőszak monopóliumának megszűnése és erejének csökkenése*

Az elmélet atyja William S. Lind minden írásában hangsúlyozza, hogy a nemzetállam hanyatlása összefügg a multikulturalizmus és individualizmus előretörésével, valamint a

---

<sup>174</sup> LIND, William S.: Is 4GW Simply Using Military Force in New Ways?, <http://dnipogo.org/strategy-and-force-employment/fourth-generation-warfare-articles/> letöltve 2011-01-18



másodlagos identitások felerősödésével. Mindehhez ráadásul a hagyományos államszemlélet gyengülése is hozzájárul, ahogy az állami erőszak monopólium fokozatosan eltűnik. Ráadásul az állam erőszak monopóliuma elsősorban a nyugati kultúra (idesorolva Oroszországot és a Szovjetuniót is) sajátja volt, mely nézet a gyarmatbirodalmak felbomlása után is meghatározza a nemzetközi rendszert. Van Creveld már egyenesen a nemzetállam, mint fogalom végleges és elkerülhetetlen bukásáról ír, melyet véleménye szerint elsősorban az állam védelmező képességének csökkenése okoz. A modern világban azok az eredmények, melyek olyan vonzóvá és sikeresé tették a nemzetállamokat, egyre kevésbé működnek. Legyen szó akár közvetlen létbiztonságról, vagy népjóléti intézkedésekről, esetleg gazdasági stabilitásról, egyre több olyan tényező jelent meg a mindennapi életben, melyek fölött egyetlen nemzetállam sem rendelkezik befolyással.<sup>175</sup>

## *II. Globális média*

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy az új generációs hadviselés messze túllép a hagyományos politika-háború fogalmakon, ráadásul az új eszközöknek köszönhetően az Al Dzsazíra már akár tíz perccel egy cél tévesztett bomba után telekürtölheti a világot a „barbár amerikaiak rémtetteivel”. Mindezekon felül még a 2003-as iraki háborút kifejezetten támogató Fox tv-csatorna is könnyebben eladható több tucat halottat okozó robbanásokkal, mint átadott kórházakkal, vagy szennyvíztisztító telepekkel. Néhány „leleplező” újság cikkel megdöbbentő hatást lehet kiváltani. Legyen szó akár egy valuta állítólagos sebezhetőségéről, egy vállalat illetve kormány vélt vagy valós hibáiról, egy jól elhelyezett hír hatalmas erőket hozhat mozgásba. A jelen többszörösen összefüggő világában már ismert vagy ismerni vélt tényekre rájátszva ezek a tudósítások jelentős hatásokat tudnak generálni. A civil, katonai szféra és a fizikai, virtuális sík közötti határok elmosódásával<sup>176</sup> akár helyettesítők, vagy nem-állami szereplők is képesek akaratukat államokkal szemben hatásosan érvényesíteni, úgy a kibertérben, mind a fizikai világban.

## *III. Drogkereskedelem*

Az illegális kábítószer termelés és értékesítés 2001-ben, becslések szerint, 400 milliárd USD forgalmat bonyolított le.<sup>177</sup> Az így szerzett befolyás *de facto* állami hatalmat ad egyre

---

<sup>175</sup> VAN CREVELD, Martin: *The State: Its Rise and Decline*, <http://mises.org/daily/527>, letöltve 2011-01-05

<sup>176</sup> CORNISH, Paul – LIVINGSTONE, David – CLEMENTE, Dave – YORKE, Claire: *On Cyber Warfare*, Chatham House, London, 2010, vii. o.

<sup>177</sup> *Illegal drugs and drug trafficking*, Parliamentary Research Bunch, Parliament of Canada, Ottawa, 2003, letöltve 2011-05-03

több országban, egyre nagyobb kiterjedésű területeken a bűnszövetkezetek kezébe. Ezen területek nagyságának növekedésével, kialakul a nemzetközi kábítószer kereskedelem és a terrorista csoportok közötti együttműködés (pl. pénzmosási módszerek hasonlósága és a decentralizált felépítés).

#### *IV. Korlátozott erőforrások*

A gyors ütemben fejlődő országok, de elsősorban Kína növekvő nyersanyag és energiahordozó igényei miatt egyre élesebb a verseny a korlátozottan hozzáférhető nyersanyagok és energiahordozók területén. A hagyományos fegyverek terén fennálló erőviszonyok aránytalansága miatt egy hagyományos összecsapás nem valószínű.

#### *V. Globális multinacionális cégek viselkedése*

Egyre növekvő hatalmú és étvágyú multik etikátlan viselkedése a harmadik világban, melyre talán a bhopali ipari katasztrófa<sup>178</sup> a legjobb példa.

#### *VI. Magán hadseregek*

PMC-k azaz Private Military Companies. Nem felelősségre vonható, magán zsoldoshadseregek (a leghírhedtebb a Blackwater),<sup>179</sup> melyek sokszor elit alakulatok volt katonáiból állnak, akiket sokszor a legrizikósabb helyeken vetnek be, illetve az iraki törzsek és felekezetek milíciái. Ide tartozik a nyugati segítséggel Kongótól 1960-ban elszakadt Katanga-tartomány<sup>180</sup> története is. Újabb nem állami szereplők.

#### *VII. Katonai fölény*

Az amerikai katonai fölényre, az unilateralizmusra, és a megelőző háborúra alapozó már említett, katonai fölényből, megelőző háborúból és az egyoldalú cselekvésből álló Bush forradalom által kiváltott ellenérzések, illetve az USA korlátlan fölénye hagyományos hadviselésben (példának okáért az amerikai flotta 11 repülőgép hordozó harci csoportnyi

---

<sup>178</sup> Az indiai Bhopal városában a Union Carbide amerikai tulajdonú vegyipari gyárából közel 40 tonna mérgező anyag szabadult ki az előírások költségmegtakarítás miatti be nem tartása miatt. A gáz közel 3000 ember azonnali és 15 000 későbbi halálát okozta. Bhopal Medical Appeal, <http://www.bhopal.org/>, letöltve 2010.08.08

<sup>179</sup> A hírhedt cég, mely jelenleg Xe Services néven folytatja tevékenységét, azzal tett szert kétes hírnevére, hogy kihasználva a nemzetközi jog kiskapuit gyakorlatilag felelősségre vonhatatlan fegyveres alkalmazottai révén számtalan alkalmazott esetében túlzott erőt Irakban. NÉNYEI Judit: Civilek a harcmezőn – katonai magánvállalatok, 3.o., <http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf>, letöltve 2012.03.05

<sup>180</sup> A valamikori gyarmat Belga-Kongó ásványkincsekben gazdag tartománya 1960-ban nyilvánította függetlenné magát a bányászatban érdekelt nyugat-európai magáncégek segítségével.

erejével szemben mindössze 5-6 könnyű hordozó található a világ többi részén, sőt nagyobb mennyiségben nehézbombázó vagy lopakodó képességű repülőgépek sincsenek rendszerbe állítva máshol).

#### 2.4.3 *Meg lehet nyerni egy negyedik generációs háborút?*

Hagyományos gondolkodással nem. Az új hadviselési mód egyik legfontosabb jellemzője, hogy felkelés esetén széles körű társadalmi támogatással rendelkezik. Ellenséges pénzügyi manővereknél a támadóra nehezen rábizonyítható bármilyen törvénybe ütköző cselekedet elkövetése, sőt még a lejárato kampányok is csak a fennálló rendszer hibáit használják ki. Egyedül talán a globális felkelésre van többé-kevésbé katonai megoldás, melyben ilyen vagy olyan módon, de elsősorban az elkövetőket kell elszigetelni támogatóiktól, ugyanis minden mártír további elszánt követőket ad a „mozgalomnak”.

A népi harcosokat nem sikerült legyőznie sem a hagyományos háborúk megvívására felkészített a Wehrmachtnak, sem a Vörös Hadseregnek, sem az amerikai, vagy az izraeli hadseregnek, ugyanis a felkelő, vagy gerilla a rövid harccselekményt követően már „ártatlan” állampolgár és ezzel, bármilyen jól képzett vagy felszerelt is legyen, egy katona nem tud mit kezdeni.

#### 2.4.4 *Összefoglaló*

Összegezve a fentieket elmondhatjuk, hogy a XIX.-XX. századra jellemző hagyományos, nemzetállamok közötti, ipari alapú magas intenzitású háborúk számának drasztikus csökkenését, az előző fejezetben bemutatott hidegháborús hatásokon túl, a nemzetközi kapcsolatok, a gazdaság fejlődése és Rupert Smith szavaival a „*népen belüli háború*” módszertanának elterjedése együtt okozták.<sup>181</sup> A negyedik generációs hadviselés főszereplői nem-állami szervezetek, melyek ideológiai, vagy politikai célokból küzdenek olyan eszközökkel, melyeket a XXI. század technológiai társadalmi és gazdasági változásai hatásaként váltak lehetővé. Ezek a szervezetek nem tartják be a hadviselés évszázados szabályait, és egyetlen célpont sincs biztonságban tőlük. Működésükhöz felhasználják a legújabb polgári technológiát éppúgy, mint modern gazdasági és hadelméleti koncepciókat. T. X. Hammes külön kiemeli az információ áramlás felgyorsulását, mely a jelentősen hozzájárult a változások bekövetkezéséhez: „*A II. világháború előtt még a fejlett országok lakosai közül is kevesen találkoztak külföldivel, néhány üzletembertől és diplomatától eltekintve. A*

---

<sup>181</sup> SMITH: The utility of force, 17. o.

*kommunikáció drága volt, az utazás lassú és nagyon drága. [...] Ezzel szemben ma szinte bármilyen információ elérhető, még igen távoli és elszigetelt helyeken is.”*<sup>182</sup>

Megállapítható viszont, hogy nem kizárólag a negyedik generációs hadviselés modelljét követők azok, akik hasonló következtetésekre jutottak. Rupert Smith is hasonlóképpen osztja fel művének államok közötti háborúkról szóló részét. Az első fejezet a Napóleon és Clausewitz, a második a Vas, gőz, tömeg míg a harmadik a Világháborúk címet viseli, majd a könyv utolsó része a Háború a népen belül névre hallgat. Ez a felosztás kisebb eltérésekkel megfelel a jelen disszertáció témáját képező elméletnek.

### *2.5 A modern hadviselés generációi elméletének kritikái*

Természetesen, mint minden új elmélet a háborúk generációinak elmélete is kiváltotta a tudományos világ éles kritikáját. Hozzá tartozik azonban a teljes igazsághoz, hogy a már hivatkozott két Lind cikk, illetve hozzá kapcsolódva Hammes és Van Creveld, valamint számos követőjük, írásaikban észrevételeiket valami teljesen új, eddig sosem látott jelenségként mutatták be. Példának okáért a gerilla hadviselést egyenesen és kizárólag Mao Ce-tungtól eredeztették, figyelmen kívül hagyva nemcsak a Kr.u. 3. század galliai bagaudáit, hanem a spanyol partidókat és a búr commandókat egyaránt. Az elméletben megjelenített generációkat korukban kizárólagosnak bemutatva joggal váltották ki Antulio Echevarria csípős szavait. A US Army War College Stratégiai Kutató Intézetének kutatási igazgatója eképp foglalta össze véleményét az elmélet történelmi alapjairól: *„A negyedik generációs hadviselés modellje számos problémával küzd, melyeket nagyrészt magának köszönhet. A történelem rossz értelmezésén alapszik, és ahelyett hogy segítené megérteni a történelmi folyamatokat, összezavarja a megértésükre törekvőket.”*<sup>183</sup> Kritikájának hatására finomításra került a generációk történelmi indoklása, melyet a 2. táblázat mutat be érzékletesen. Echevarria a továbbiakban is joggal kritizálja az elméletet, mely alapján a negyedik generációs hadviselés nem más, mint egyfajta szuper-, vagy továbbfejlődött felkelés.<sup>184</sup> Ezt a megközelítést Hammes is tovább erősíti, amikor példáiban kizárólag felkeléseket mutat be, mint negyedik generációs háborúkat, véleményem szerint tévesen.<sup>185</sup> Azonban még Echevarria is kiemeli az elmélet teljesen újszerű megközelítését *„[...] szeretném leszögezni, hogy egy újszerű megközelítés mindig támogatandó.”*<sup>186</sup> Egyetértek a szerzővel abban, hogy a

---

<sup>182</sup> HAMMES: The sling and the stone, 39. o.

<sup>183</sup> ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-generation war and other myths, 2. o.

<sup>184</sup> U.o. 10. o.

<sup>185</sup> HAMMES: The sling and the stone, 56-172 o.

<sup>186</sup> ECHEVARRIA: Fourth-generation war and other myths 5. o.

generációk elnevezés valóban egyfajta ritmikus és szoros rendben egymást követő fejlődési ciklusokra utal, azonban ugyanez a generációs megközelítés például a sugárhajtóműves harci repülőgépek esetében teljesen elfogadottnak számít. Clausewitz egyik legjelentősebb kortárs elemzőjeként, Echevarria különösen éles szavakkal támadja az elmélet azon részét, mely Clausewitz „csodás háromságának” elavulásáról értekezik.<sup>187</sup> Véleményem szerint különösen durva az elemzés *legelső oldalának, első bekezdésében* található megállapítása, mely szerint: „*az elmélet kritikája azért is fontos és jelentős, mert alkalmat ad más, kibontakozás előtt álló megalapozatlan feltételezések megtámadására is, még mielőtt hatást gyakorolhatnának az amerikai stratégiára és katonai doktrínákra.*”<sup>188</sup> (kiemelés tőlem S.B.).

Echevarria kritikájának legérdekesebb része, hogy a negyedik generációs hadviselés bizonyos aspektusairól feltűnően nem beszél. Művében egyetlen alkalommal foglalkozik a nem-állami szereplők megerősödésével, illetve annyival intézi el őket, hogy megerősödésük elsősorban idegen államok támogatásának köszönhető.<sup>189</sup> Egy szóval sem említi a nemzetközi szervezeteket, alig utal a globalizációra, vagy a nemzetállamok csökkenő befolyásának egyes tüneteire, mint példának okáért a komoly kihívást jelentő másodlagos identitások terjedését.

Timothy J. Junio, a washingtoni Nemzetvédelmi Egyetem, Nemzeti Stratégiai Kutatások Intézetének kutatója a nukleáris fegyverekre való utalások hiányát kifogásolja az elméletben. Véleménye szerint: „*A negyedik generációs hadviselés elméletének szempontjából elengedhetetlen a nukleáris fegyverek létéből és fejlődéséből származó hatások vizsgálata.*”<sup>190</sup> Junio-nak ebben teljesen igaza van. Egyetlen magyarázat kínálkozik mindössze, a teória megalkotói éppúgy politikai eszköznek, vagy megváltoztathatatlan körülménynek és nem tényleges katonai eszköznek tekintették a tömegpusztító fegyvereket, mint jelen sorok szerzője. Ez természetesen nem indok egy legalább egy soros magyarázat hiányára. Junio azt is az elmélet hátrányának rója fel, hogy a negyedik generációs hadviselés esetében nem látszik jele annak, hogy az előző három generációhoz hasonló változást okozna a nemzetközi rendszerben.<sup>191</sup> Ez az érvelés azonban csak részben állja meg a helyét. A későbbiekben bemutatott esettanulmányt, Koszovó függetlenségét, joggal tekinthetjük egy sikerrel lefolytatott negyedik generációs műveletnek, mely vitathatatlanul jelentős hatást gyakorolt a nemzetközi rendszerre.

---

<sup>187</sup> „A clausewitz-i háromság bukásának téveszméje. Ezzel a tétellel az az alapvető probléma, hogy még azt sem érti pontosan, amit tagadni szándékozik.” ECHEVARRIA: Fourth-generation war and other myths, 6. o.

<sup>188</sup> U.o. 'v.' o.

<sup>189</sup> U.o. 10. o.

<sup>190</sup> JUNIO, Timothy J.: Military History and Fourth Generation Warfare, In.: The Journal of Strategic Studies, 2009 április, 243-269 o., 246. o.

<sup>191</sup> U.o. 249.o.

Frank G. Hoffmann szerint az elmélet túlhangsúlyozza a politikai akarat fontosságát, hiszen a Clausewitz által az erők küzdelmének és az akaratok összecsapásának mondott kettősségben, a hadtörténelem kezdete óta mindkettő ugyanolyan fontos.<sup>192</sup> Ő is felhívja a figyelmet a generációk, mint fogalom korlátaira különösen az időtényezővel kapcsolatban, melyet Hammes és Lind is többször alkalmaz, mint a változásokat kötelezően kikényszerítő egyik jelentős tényező.<sup>193</sup> A kritikusok közül azonban Hoffmann azon kevesek közé tartozik, aki elismeri az elmélet erényeit. Külön kihangsúlyozza az „*ellenfél akaratának befolyásolására szolgáló indirekt módszerek megjelenésének felismerését*”,<sup>194</sup> és a jövőbeli fegyveres konfliktusok „*összemosódó jellegét, kiegészítve az államok erőszak monopóliumának felbomlásával*”.<sup>195</sup> Külön kiemelném 2007. júliusi előadását, melyet az elméletet támogatók meghívására tartott, és amelyben összefoglalta a teóriát ért kritikákat, természetesen nem megfélemlítve pozitív oldalainak kihangsúlyozásáról sem. Hozzáállása érdekes kontrasztot képez egyes kritikusokéval, különösen figyelembe véve saját, „*konkurens*” elméletét a hibrid háborúkat.<sup>196</sup>

Összefoglalva elmondható, hogy a modern, vagy negyedik generációs hadviselés elmélete első megközelítéseiben valóban tartalmazott nem kellően megalapozott, és túlzott önbizalomról tanúskodó állításokat, melyek egy része tárgyi tévedéseken is alapult. Ezek jelentős részét kijavították az évek múlásával. A modell megalkotásában hivatásos és aktív katonák, valamint állami alkalmazásban álló civilek is részt vettek, az alapötlet mégis egy független elemző észrevételein alapszik. A teória ráadásul meglehetősen nagy időtávra jelzett előre olyan jelentős változásokat, melyek fölött a terület úgy civil, mind katonai kutatói elsiklottak. Külön érdekesség, hogy az elméletet kategorikusan elutasítók egy része, köztük Echevarria is, még a mozgáscentrikus hadikultúra, illetve angol megfelelőjének a manőverező hadviselésnek (maneuver warfare), a létét is tagadja.<sup>197</sup>

---

<sup>192</sup> HOFFMANN: Conflict in the 21<sup>st</sup> Century, 20. o.

<sup>193</sup> Például „közel kétszáz évig tartott az első generáció csúcspontjától eljutni a második generáció csúcsáig, míg a második és a harmadik között csak huszonegy év telt el.” és „immár hetven éve tart a negyedik generáció fejlődése” HAMMES: The sling and the stone, 32. és XIV. o.

<sup>194</sup> HOFFMANN: Conflict in the 21<sup>st</sup> Century 20. o.

<sup>195</sup> U.o.. 30.o.

<sup>196</sup> HOFFMAN, Frank: 4GW as a Model of Future Conflict, <http://smallwarsjournal.com/blog/4gw-as-a-model-of-future-conflict>, letöltve 2010-08-08

<sup>197</sup> ECHEVARRIA: Fourth-generation war and other myths, 14. o.

## 2.6 A modern hadviselés generációinak és napjaink hadikultúráinak összehasonlítása<sup>198</sup>

Forgács Balázs doktori értekezésében részletesen bemutatott hadikultúrák számos hasonlóságot mutatnak a modern hadviselés generációival.<sup>199</sup> Mivel a hadikultúrák megfogalmazására Kovács Jenő, *Magyarország katonai stratégiája* című művében került sor, ezért szinte kizárólag katonai szempontból vizsgálja a különböző megközelítéseket. Jelen disszertáció tárgyát képező elmélet azonban tágabb értelemben vizsgálja a múlt és jelen hadtörténelmét, ezért az összevetés értelemszerűen csak azokra a pontokra terjed ki, ahol átfedés vagy éppen ütközés van.

Az alábbiakban a modern hadviselés generációinak sorrendjét követve hasonlítom össze a két elmélet elemeit, mely módszernek elsősorban logikai okai vannak. Jelen disszertáció témáját képező generációk egyfajta fejlődési sorrendet képviselnek, ha nem is olyan merev és egymást követő sorrendben, mint azt egyes kritikusai sugallják. Természetesen nem hagyható figyelmen kívül az elkerülhetetlen szakmai elfogultság sem, másrészt Forgács nem különböztet meg sem logikai, sem alárendeltségi, sem időrendi sorrendet az egyes hadikultúrák között, párhuzamosnak veszi őket. Azonban van egy terület, ahol a két elmélet teljesen átfedi egymást. A mozgás-, és anyagcentrikus hadikultúra, éppúgy mint az első három hadviselési generáció, az államok közötti, hagyományos háború megvívásának különböző módszereit elemzi, míg a gerilla hadikultúra, illetve a negyedik generációs hadviselés, Rupert Smith szavaival a népen belüli háború, az aszimmetrikus küzdelmek hátterét vizsgálja.

Az első generáció igazából egyik hadikultúrának sem feleltethető meg. Elméleteinek kiforratlansága, erősen korlátozott céljai, illetve társadalmi-gazdasági háttere miatt nem állítható párhuzamba egyetlen Forgács által bemutatott hadikultúrával sem, bár egyes elemek például a korlátozott, területek birtoklásáért vívott háború, mely a mozgáscentrikus hadikultúrára jellemző<sup>200</sup> már megtalálhatóak benne.

A második generációt nagy vonalakban megfeleltethetjük az anyagcentrikus hadikultúrának. Korlátozott céljai, kifárasztó, felőrlő jellege, valamint a védelem előtérbe helyezése<sup>201</sup> jelentős párhuzamot eredményez a két koncepció között. Mind a két elmélet kihangsúlyozza az ipari háttér, a nagy értékű eszközök alkalmazását.<sup>202</sup> Mégis, mint annyiszor az eszmetörténelemben, hasonló alapokról két teljesen eltérő következtetés kerül levonásra.

<sup>198</sup> Itt szeretném megköszönni Dr. Padányi József ezredesnek a kérdéskörben adott útmutatását

<sup>199</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 34. o.

<sup>200</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 43. o.

<sup>201</sup> HAMMES: The sling and the stone, 20. o.

<sup>202</sup> „E hadikultúra a fenti célt nagy anyagi értékű, vagy nagy anyagi ráfordítással járó eszközök alkalmazásával igyekszik megvalósítani.”, FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 69. o., és „Az európai, lakosonkénti GDP megháromszorozódása lehetővé tette [...] a szükséges fegyverek és az általuk felhasznált hatalmas mennyiségű lőszer tömeggyártását.”, HAMMES: The sling and the stone, 18.o.

Forgács érvelése szerint az anyagcentrikus hadikultúrában „a háborús erőszak nem elsősorban az ellenséges fegyveres erők megsemmisítését célozza, hanem az ellenség társadalmára irányul és annak ellenállását igyekszik megtörni.”<sup>203</sup> Ezzel szemben a második generációs hadviselés célja, az ellenséges hadsereg megsemmisítése, felőrlése, és ezáltal hadviselő képességének megszüntetése. Másik jelentős eltérés a két megközelítés között, a küzdelem nem-katonai síkon vívott területeinek megítélése. Forgács szerint „Sok esetben az akaratérvényesítés eszközei nem katonai természetűek: a gazdaság, a kultúra, az ideológia is akaratérvényesítési eszközként kerülhet felhasználásra a háborús cél érdekében.”<sup>204</sup> A modern hadviselés generációi ezzel szemben a háborúk egyéb aspektusainak felerősödését, a totális háború eljövételéhez, azaz a negyedik generációhoz köti.

A harmadik generációs, vagy manőverező hadviselés már nevében is jelentős párhuzamokat sejtet a mozgáscentrikus hadikultúrával. Azonban már az első, Kovács Jenő féle megközelítésében is jelentősek a különbségek. Ugyan Forgács kiemeli, hogy Kovács szovjet hadelméleti neveltetése miatt mást ért(het), a területek megszerzésének elsődlegességében, úgy vélem mind a Kovács-féle első, mind a Forgács féle sokkal alaposabban kibontott második megközelítés téved, amikor a „saját erők biztonságának megteremtése érdekében [...] az ellenség mélységébe való ütemes behatolás”-ról illetve az e célból birtokba vett területekről értekeznek.<sup>205</sup> A harmadik generációs hadviselésben az összefegyvernemi mélységi hadművelet<sup>206</sup> fő célja az ellenség összeköttetési vonalainak elvágása, vezetési pontjainak kiiktatása és ezáltal moráljának, harcképességének megszüntetése. A fentiek miatt magától értetődik az eltérés a két elmélet között. A modern hadviselés generációinak modelljében a műveletek célja elsősorban az ellenfél szellemi ellenállásának megtörése,<sup>207</sup> míg a mozgáscentrikus hadikultúra „a direkt hadviselés jellemzőit hordozza magában, azaz legfőbb célja az ellenséges fegyveres erők megsemmisítése.”<sup>208</sup> A két koncepció egyezik érvelésében, mely szerint magát a manőverező hadviselés kialakulását a belső égésű motorokból fakadó technológiai előrelépés, tette lehetővé, úgy a szárazföldi erők, mind a légi erők területén. Hasonló egyezés fedezhető fel a kommunikáció fejlődésének, azaz a megbízható rádiók megszületésének felismerésében is.<sup>209</sup>

---

<sup>203</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 69. o.

<sup>204</sup> U.o. 69. o.

<sup>205</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái 45. o.

<sup>206</sup> HAMMES: The sling and the stone, 27.o.

<sup>207</sup> Kitűnő példa erre a szirénázó Ju-87 zuhanóbombázók, a Stukák bevetése.

<sup>208</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái 45. o.

<sup>209</sup> U.o. 46.o.



Mielőtt rátérnék a gerilla hadikultúra és negyedik generációs hadviselés összehasonlítására, kiemelném Porkoláb Imre csoportosítását, mely jelentős mértékben közelíti a fentiekben összevetett két elképzelést. Porkoláb szerint az anyag- és a mozgáscentrikus hadikultúrák az ún. ortodox hadikultúrák, míg a gerilla hadikultúra egy teljesen külön csoportot képez.<sup>210</sup> A modern hadviselés generációinak modellje is pontosan így csoportosítja az első három, illetve a negyedik generációt.

A negyedik generációs hadviselés és a gerilla hadikultúra az a terület, ahol a két koncepció több közös, mint eltérő vonással rendelkezik. Kovács Jenő, Lindhez és Hammeshez hasonlóan elsősorban Mao Ce-tungtól<sup>211</sup> származtatja ezen új típusú hadviselési mód kialakulását. Véleményem szerint Forgácsnak igaza van azonban abban, hogy Vo Nguyen Giaptól kezdve Ernesto Che Guevarán át, Carlos Marighelláig, vagy T.E. Lawrence-ig sokan játszottak jelentős szerepet az elmélet kiteljesedésében.<sup>212</sup> Bár úgy gondolom Clausewitz nem járult hozzá a gerilla hadviselés elméletének létrejöttéhez, mindenképpen kihangsúlyoznám éleslátását., ugyanis már kezdeti formájában felismerte a „népi háború” jelentőségét, „*A felfegyverzett nép*” című fejezet szinte prófétikus meglátásait tartalmazza. Másrészt kiemelném, hogy az általa lefektetett alapelvek, szemben Lind és Van Creveld érvelésével, a gerilla hadviselés politikai-katonai érvrendszerében is teljesen megállják a helyüket. Véleményem szerint a negyedik generációs hadviselés több mint, egyfajta továbbfejlesztett gerilla háború, ezért a gerilla hadikultúra Forgács féle megközelítése kiegészítésekkel megfelel az elmélet globális felkelésnek nevezett részének. A fentiekben bemutatottak alapján úgy vélem a két elmélet hasonló jelenségeket ír le, annak ellenére, hogy következtetéseiben számos, jelentős eltérés mutatkozik. Egy ismeretlen szerzőtől származó mondás szerint: „*Minden történetnek van legalább kettő logikus magyarázata.*”

Végezetül az alábbiakkal szeretném kiegészíteni napjaink hadikultúráinak historiográfiáját. Kutatásaim szerint, a hadikultúrák léteire utaló felismerés magyar szakértő tollából először Nagybaczoni Nagy Vilmos: *Végezetes esztendő* című könyvében jelenik meg, ahol a merkantilista és a megsemmisítő heroikus hadviselésről így értekezik. „*Az angolszászok hagyományos hadászata, melynek lényege az, hogy az ellenséges ország harcoss akaratát akarja megtörni, és ezen át akarja az ellenséges haderőt fegyverletételre kényszeríteni és így a döntést kicsikarni [...] Az angolok [...] az éhség blokád eszközéhez nyúltak, mely éppen úgy mint az angol-búr háborúban győzelmüket nagyban előmozdította.*

---

<sup>210</sup> PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai. In.: *Hadtudomány*, 2005., 4. szám, 188-193. o.

<sup>211</sup> HAMMES: *The sling and the stone*, 5. fejezet, Mao és a negyedik generációs hadviselés születése, 44. o.

<sup>212</sup> FORGÁCS: *Napjaink hadikultúrái* 91. o.

*[...] Az a kereskedői elv, hogy kis befektetéssel minél nagyobb hasznot kell elérni a hadviselés területén is érvényesült. Ez a merkantil hadászat élesen szembefordul a tengelyhatalmak, nevezetesen a németek megsemmisítő heroikus hadászati elveivel, mely a maga részéről a győzelmet mindig nagy és megsemmisítő csaták alapján kereste, melybe milliós tömegeit kíméletlenül bevetette.[...] Ilyenbe [az angolok] csak akkor mentek bele, ha más, olcsóbb eszközökkel nem tudtak célt érni.”<sup>213</sup>*

Akár Nagy Vilmost olvasva jutott el Kovács Jenő a hadikultúrák megfogalmazásáig, akár a hasonló alapokon nyugvó porosz-német illetve szovjet-orosz elméleti iskola nyomán mindenképp érdekes a két gondolat közötti hasonlóság.

## ÖSSZEGZÉS

A fejezetben bemutatásra került a negyedik generációs hadviselés elmélete. Bár eredeti formájában számos túlzást és tévedést tartalmaz, mégis ez az elképzelés az, mely véleményem szerint a leginkább figyelembe veszi a XXI. század hadviselését befolyásoló hatásokat. Az elmélet historiográfiája után elemenként leírásra kerültek a generációk jellegzetességei, társadalmi, politikai és haditechnikai szempontjai. Az első három, államok közötti háborúkra vonatkozó generációtól elkülönítve részletesen bemutattam a negyedik generációs hadviselés jellegzetességeit, módszereit és célját. Miután az érdekérvényesítést és azonbelül a fegyveres konfliktusokat teljesen új megközelítésbe helyező koncepció számos éles kritikát is kiváltott ezeket részletesen bemutattam. Megvizsgáltam Kovács Jenő illetve az írásait interpretáló Forgács Balázs munkája nyomán a hadikultúrák és a generációk jellegzetességeit és megállapítottam, hogy számos ponton átfedik egymást. Mivel a két elmélet számos hasonló vonást mutat, a fejezet végén összehasonlított két megközelítés közös pontjai és jelentős eltérései is feltárásra kerültek.

A fejezetben igazoltam második hipotézisemet, mely szerint a technikai-gazdasági-információs fejlődés nyomán új, bárki által felhasználható, de a XX. század végéig csak nem-állami szereplők által igénybevett érdekérvényesítési lehetőségek nyíltak meg.

---

<sup>213</sup> NAGYBACZONI Nagy Vilmos: Végzetes esztendő, Gondolat Kiadó, Budapest, 1986, 209. o.

*„Jelenleg nehéz megjósolni, hogy ez a korszak mindössze katonák tömegeit fosztja-e meg állásától, vagy akár teljesen elűzi a háborút erről a bolygóról. Ezek még nem döntöttek el. Az egyetlen ami bizonyos, hogy mostantól a háború már nem az ami volt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az eljövendő napokban az emberiség nem vív háborút, csak annyit, hogy azt nem olyan módon fogja tenni, melyek ismerősek számunkra. Lehetetlen tagadni a gazdasági szabadság, az emberi jogok elmélete, a környezetvédelmi tudatosság hatását az emberi társadalomra és annak lelkére. Egyértelműen látható, hogy a hadviselés átalakulása egy bonyolult folyamat. Mindezek ellenére korai még kinyilatkoztatni és örülni, hogy a konfliktusok megoldására használt katonai erő halhatatlan madara elérte a nirvánát, még csak most kezdte hanyatlását. Bizonyos azonban, hogy amíg emberek más területek és országok feletti hatalom megszerzésén munkálkodnak új formában és új hadszíntereken fog megjelenni. [...] Soros György pénzügyi manőverei, [...] Oszama bin Ládin terrorista támadásai, és ifjabb Morris ügyetlensége által az Interneten okozott károk nem kisebbek egy háború okozta pusztításnál, így azok nem valami háborúfélét, kvázi-háborút képviselnek, hanem egy új hadviselési mód embrionális kezdeteit.”*

Csiao Liang és Vang Hsziangszui<sup>214</sup>

### **3. A negyedik generációs hadviselés módosított modellje**

A jogos kritikák miatt szükségessé vált kiegészíteni, illetve módosítani a modern hadviselés generációinak modelljét, ezen belül is elsősorban a negyedik generációs hadviselésre vonatkozó részeket. Ugyan a területet kutatók véleménye megoszlik a kérdésről, egyesek 5. generációt emlegetnek,<sup>215</sup> míg mások – jelen sorok szerzőjével együtt – úgy gondolják korai még újabb generációkról beszélni.<sup>216</sup> Az alábbiakban részletesen bemutatom mit értek a negyedik generációs hadviselés módosított modellje alatt, mely megközelítésnél figyelembe vettem a különböző észrevételeket, kritikákat, illetve számos olyan jelenséget, melyet véleményem szerint az elmélet megalkotói nem vizsgáltak meg vagy félreértelmeztek. Véleményem szerint az elméletet bíráló összes kritikával az a fő probléma, hogy figyelmen kívül hagyják Kilcullen már idézett cikkét, melyben az elismert szerző,<sup>217</sup> a paradigma váltás fontosságát hangsúlyozza.

---

<sup>214</sup> CSIAO Liang (Qiao Liang) és VANG Hsziangszui (Wang Xiangsui): Unrestricted Warfare, [www.c4i.org/unrestricted.pdf](http://www.c4i.org/unrestricted.pdf), letöltve 2010.08.08, 6. o.

<sup>215</sup> HAMMES, T.X.: Fourth generation evolves, fifth emerges, *Military Review*, 2007 május-június, 9-14 o.

<sup>216</sup> KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Are we there yet? A critique of 5GW, In.: *AARMS* 2009 évf. 2. sz. 263-274 o.

<sup>217</sup> Dr. David Kilcullen az ausztrál hadsereg nyugállományú alezredese, Condoleeza Rice külügyminiszter felkelés elleni műveletek területének különleges tanácsadója volt

A globális gerillaháború előretörését és sikeressé válását nagyrészt az emberi jogok kiterjesztése és a népiertástól való undor okozta, mivel a nyugati világ döntéshozói mereven ragaszkodnak a fegyveres konfliktusok rendezésével kapcsolatos jelenlegi paradigmákhoz.<sup>218</sup> Vannak területek, ahol azonban nem ilyen érzékenyek az emberi jogokra. Csecsenföld, az említett szíriai Hama példája, a 2008-as gázai Öntött Ólom hadművelet azt mutatja, hogy népi mozgalmakat igen is lehet erővel kezelni, mindössze megfelelő elszántság kell hozzá. Némi malíciával idesorolható a Szerbia elleni 1999-es Allied Force hadműveletet is. Irak és Afganisztán azért nem illik a fenti sorba, mert az egyes alkalmak során használt túlzott tüzérező kommunikációja nem szándékosságot, hanem bizonytalanságot illetve magyarázódást mutat.

Bár Lind nem említi, elkötelezett amerikai hazafiként talán nem is akarta észrevenni, új tendencia az Egyesült Államok relatív hatalmának érezhető csökkenése. Paul Kennedy történész 1989-ben megjelent könyve: a *Nagyhatalmak tündöklése és bukása* meglehetősen pontossággal jósolta meg az Egyesült Államok befolyásának csökkenését. „[...] *hosszú távon világos kapcsolat van az egyes nagyhatalmak gazdasági felemelkedése és hanyatlása, illetve jelentős katonai hatalommá (vagy világbirodalomná) növekedése és gyengülése között. [...] ami a nemzetközi rendszert illeti mindig viszonylagos mind a vagyon, mind a hatalom.*”<sup>219</sup> Ez a relatív hanyatlás nem valamilyen belső tényezők összhatása, hanem az eltérő gazdasági növekedési ráta<sup>220</sup> és véleményem szerint a Bush forradalom eredménye. Ez a csökkenés elsősorban hosszútávon, kifejezetten a hatalom illetve a befolyás percepciójának területén jelentős, különösen ha figyelembe vesszük az Egyesült Államok javára, a katonai erőben mutatkozó óriási aránytalanságokat. Ez az impozáns képesség ezzel egyidőben azonban súlyos veszélyeket hordoz magában. Kennedy ugyan a dátum okán még csak a Szovjetunióra koncentrált elsősorban, azonban az amerikai „birodalmi túlterjeszkedés” (imperial overreach) jelei már akkor is mutatkoztak.<sup>221</sup>

Ezt a folyamatot Fareed Zakaria húsz évvel később már egyenesen egy posztamerikai világot mutatja be. „*Még mindig úgy gondolunk a világra, mint ahol a felemelkedő hatalmaknak két meghatározott választási lehetőségük van: vagy besimulnak a nyugati rendbe, vagy azt elutasítva latorállamokká válnak és elviselik az ezért járó büntetést, a kiátkozást. Valójában ezek a felemelkedőben lévő hatalmak egy harmadik utat választanak: csatlakoznak a nyugati rendhez, de a saját feltételeikkel és ezzel átalakítják a rendszert magát*

---

<sup>218</sup> Michael Scheuert többen támadták, amikor könyvében az infrastruktúra, sőt a lakosság ellen irányuló totális háború megfontolását vetette fel, SCHEUER: *Imperial Hubris*, 238-260. o.

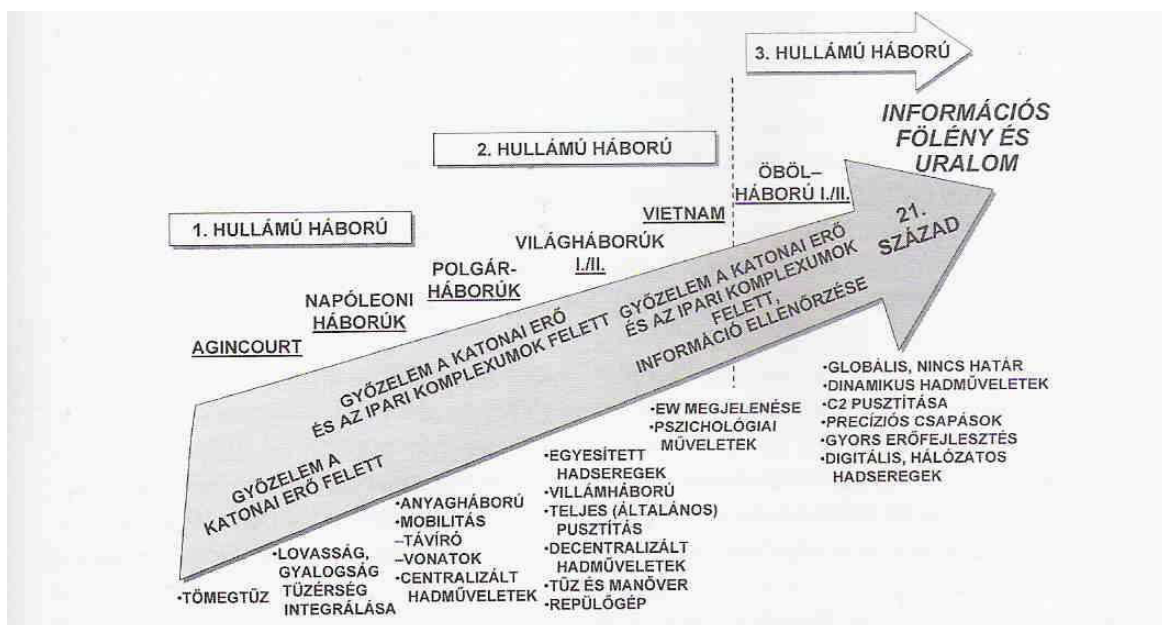
<sup>219</sup> KENNEDY, Paul: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, XIX. o.

<sup>220</sup> KENNEDY, 412. o.

<sup>221</sup> KENNEDY, 483. o.

[...] A posztamerikai világ valósága, hogy az új hatalmak erőteljesebben adnak hangot érdekeiknek. [...] Olvasták a Goldman Sachs BRIC (Brazília, Oroszország, India és Kína) jelentését.”<sup>222</sup> A nemzetközi szervezetek (international organisations - IO), mint pl. a G20, és az olyan befolyásos nem-kormányzati szervezetek (non-governmental organisations - NGO) mint a Greepeace, vagy az Amnesty International az elmúlt néhány évre tehető érezhető megerősödése elkerülhetetlenül jelentős változásokat okoz. Ez a folyamat nemcsak a vesztfáliaiainak is nevezett nemzetközi rendszert érinti, hanem ezáltal az érdekérvényesítés bevett módszereit is.

Meglepő, hogy a modern hadviselés generációi modell elméleti alátámasztására eddig senki sem alkalmazta Alvin Toffler a társadalmi fejlődést leíró hullám-elméletét, különösen annak fényében, hogy az az 1980-as évek elején jelent meg és hamarosan széles körben ismertté vált.<sup>223</sup> Mindenesetre a régi igazságra támaszkodva, mely szerint minden hadsereg az azt kiállító társadalom tükörképe, nem nehéz belátni, hogy amennyiben a Toffler által leírt társadalmak megfeleltethetőek a modern hadviselés generációinak úgy azok elméleti megalapozottsága jelentősen megnő. Mivel Toffler elsősorban társadalomtudós volt, ráadásul könyve 1980-ban jelent meg először, hullám-modelljének Haig-Várhegyi által tovább fejlesztett változatát használtam, mely az alábbiakban bemutatottak szerint megfelel a modern hadviselés generációinak.



8. ábra A hadviselés változásai<sup>224</sup>

<sup>222</sup> ZAKARIA, Fared: A posztamerikai világ, Gondolat, Budapest, 2009, 67. o.

<sup>223</sup> TOFFLER, Alvin: The third wave, Bantam Books, Toronto, 1980 magyarul 2001-ben jelent meg a Harmadik Hullám címmel.

<sup>224</sup> HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi, Budapest, 2005, 133. o.

Toffler több helyen is kiemeli, hogy a változások nem egyszerre történtek és bekövetkeztek földrajzilag is jelentős szóródást mutat ezért a korszakhatárokat meglehetősen szabadon kezeli. Hullám-modellje szerint az első hullámot a mezőgazdaság teljesítőképessége határozta meg, mely a világ egészén az iparosodás kezdetéig tartott (nagyjából 1650 és 1850 közötti időszak).<sup>225</sup> Erre a korra elsődlegesen a katonai erő feletti győzelem iránti törekvés a jellemző. A második hullám az ipar dominanciájára alapult és nagyjából az 1950-es évekre a Föld fejlett országainak többségében már konfliktusba is került a következő hullámmal. A harmadik hullámot Toffler szerint a következőkben jelképeznek: a sugárhajtású gépek térnyerése a légitözlekedésben, a szolgáltatásban dolgozók létszáma először haladja meg a fizikai munkásokét, a fogamzásgátló tabletták megjelenése és a számítógépek elterjedése. Ez az információ kora.<sup>226</sup> Véleményem szerint egyszerű az első hullámot az élőerő koncentrációjában megfogalmazódó első generációval megfeleltetni, míg az ipari termelésre összpontosító második hullámot a tüzerőre koncentráló második generációval. A harmadik hullám információ központú megközelítése is kínálja magát, azzal a kiegészítéssel, hogy a 80-as években kezdődő információrobbanást, a pénzügyi rendszer túlfejlődését, a gerilla hadviselés módszertanának elterjedését illetve a másodlagos identitások súlyának növekedését Toffler nem látta, nem láthatta előre. Ezért úgy vélem a negyedik generációs hadviselés leginkább a harmadik hullám második szakaszának nevezhető.

Az eredeti, modern hadviselés generációi elméletet sokszor érte az a vád, hogy egy régi jelenséget próbál teljesen új felfedezésként eladni. Ez abban az esetben igaz is lenne, ha a negyedik generációs hadviselés alatt egy új, globális, és nemzetek feletti ideológián alapuló felkelést értenénk, mely például Oszama bin Ládín deklarált célja volt. Véleményem szerint a negyedik generációs hadviselés sokkal több ennél. Ugyanúgy alkalmazható államok érdekérvényesítése során, mint nem-állami szereplők küzdelmeiben. Az eredeti cikkek, illetve Hammes könyvében lefektetett alapokból kiindulva a negyedik generációs hadviselés, a XXI. század társadalmi, gazdasági és ideológiai körülményeinek összességén alapuló **új érdekérvényesítési típus**. Olyan hadviselés, mely a modern, információs társadalom összes, elsősorban nem katonai eszközét, valamint ezek egymást erősítő hatásait felhasználva éri el célját. És háború, mert tartalmaz szervezett erőszakot, és célja a politika folytatását más eszközökkel.<sup>227</sup> Úgy vélem a **negyedik generációs hadviselés módosított modellje maga a**

---

<sup>225</sup> TOFFLER, 14. o.

<sup>226</sup> TOFFLER, 15. o.

<sup>227</sup> GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok, 114. o.

**modern nagystratégia.** Olyan közvetett megközelítést alkalmazó koncepció, mely a modern katonai elméleteket kiegészítve képes a kor követelményei szerinti érdekérvényesítésre.

Basil H. Liddel-Hart *Stratégia* című művének második, bővített kiadásában bemutatja a nagystratégia fogalmát, azaz a háború politikáját. Ezalatt, szemben a szintiszta katonai szempontokat magába foglaló stratégiával, a politika által meghatározott célok háború utáni érvényesülését, a katonai győzelem bővebb környezetét, azaz a béke megnyerését érti.<sup>228</sup> Szavaival: „*A nagystratégia szerepe ugyanis az, hogy koordinálja a nemzet, vagy az ország csoport minden erőforrását a háború politikai célkitűzésének elérésére. [...] Ideértendők a morális erőforrások is, mert a nép harci szellemének fenntartása gyakran ugyanolyan fontos. [...] Mi több a harcoló erő csupán egyik eszköze a nagystratégiának, mert az utóbbi számba veszi és alkalmazza a diplomáciai, kereskedelmi, és, nem utolsósorban, az etikai nyomás eszközeit is az ellenfél akaratának gyengítése érdekében.*”<sup>229</sup>

Véleményem szerint a negyedik generációs hadviselés a nagystratégia logikus továbbfejlődése, a hidegháború utáni időszak, a globalizáció által meghatározott keretek közötti érvényesülése. Liddel-Hart szerint a katonai szempontokat csak kiegészítő társadalmi és pszichológiai tényezők, úgy vélem a XXI. század elejére döntővé váltak. Éppen ezért, bár nem nélkülözi, a negyedik generációs hadviselés, mint nagystratégia elsősorban nem a katonai eszközökre helyezi a fő hangsúlyt. A fentiek ellenére egyetlen állam sem mondhat le katonai erejéről anélkül, hogy diplomáciai súlyát ne kockáztassa, mint azt a 2011-ben elfogadott új NATO koncepciót megelőző tanulmány is kihangsúlyozza.<sup>230</sup> Ezen felül kisebb fontossággal ugyan, de a katonai eszközök továbbra is szerepet kapnak a negyedik generációs hadviselésben, mint nagystratégiában, egyrészt mint az állam szuverenitásának és belső rendjének végső letéteményesei, másrészt, mint az állam érdekeinek védelmét és érvényesítését távoli színtereken, nem-háborús műveletekben végrehajtó eszközei.

Ezek a tényezők természetesen minden hadviselési generációra hatást gyakoroltak, illetve az adott korszakok hadviselésének módja is ezen tényezők eredőjeként jött létre. A fentiek miatt véleményem szerint a negyedik generációs hadviselést az alábbi részterületek képezik:

- globális gerillahadviselés, ideértve a kritikus infrastruktúra elleni és terrortámadásokat
- információs hadviselés, ezen belül kiberhadviselés
- gazdasági manipuláció, pénzügyi manőverek
- ideológiai, emberi jogi illetve egyéb percepción alapuló médiaműveletek

---

<sup>228</sup> LIDDEL-HART: *Stratégia*: 534. és 539-549. o.

<sup>229</sup> LIDDEL-HART: *Stratégia*: 494. o.

<sup>230</sup> WITTMANN, Klaus: *Towards a new Strategic Concept for NATO*, NATO Defence College – Research Division, Róma, 2009, 41 és 89. o.

- valamint ezek egyesítése államok és nem-állami szereplők részéről

Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy ezek a szempontok és eszközök korábban is szerepeltek az államok érdekérvényesítési lehetőségei között, mégis két ok miatt úgy vélem ezen formák immár olyan hatással bírnak, melyek a nemzetállamok létét fenyegetik és mint ilyen az adott állam fegyveres erői számára is szempontokká kell válniuk, pontosabban nem hagyhatják figyelmen kívül őket. Az egyik a modern társadalmak kiszolgáltatottsága a globalizáció mellékhatásaként,<sup>231</sup> a másik nem-állami szereplők hozzáférése olyan eszközökhöz akár szellemi akár anyagi téren, melyekhez eddig csak államok voltak képesek, és melyet a nemzetközi rendszer kezelni tudott.

A média megnövekedett befolyása, bár megemlítésre kerül, nem kapott hangsúlyt sem Hammesnél, sem Lindnél. Pedig a hagyományos felfogás megváltozását egy német írói közösség által jegyzett hadtörténelmi gyűjtemény így jellemzi: *„Jellemző a második világháború utáni időkre, hogy nem harckocsik és repülőgépek, hanem a média által rajzolt kép, a gazdasági erő és a nagyhatalmak politikája dönt végső soron egy konfliktus kimeneteléről.”*<sup>232</sup> Rupert Smith is kiemeli a média megváltozott szerepét: *„a katonai erő hasznossága továbbra is létezik. Fontos azonban hogy megfelelően kerüljön alkalmazásra, azaz az akaratok küzdelmének támogatójaként.”*<sup>233</sup> Arquilla azzal egészíti ki a fenti gondolatmenetet, hogy *„a kinetikus műveletek helyét egyre inkább átveszik a kombinált műveletek, melyeknél a médiáé a főszerep és a katonai műveleteké a támogató.”*<sup>234</sup> Szenes Zoltán szerint: *„Katonai aspektusból a technológia elmúlt másfél évtizedes fejlődésének talán legfontosabb jellemzője a tér és az idő oly mértékben történő összesűrűsödése (kiemelés a szerzőtől), amelynek következtében a távoli akciók helyi hatásokat fejtenek ki, és fordítva. Az interdependencia világában formálódó nemzetközi rendszer egy olyan összekapcsolódott világregdet alkot, amelyben a regionális és helyi katonai fejlemények potenciálisan akár globális hatású jelenséggé is válhatnak. A szakértők hamar rájöttek, hogy a világon bárhol keletkező „rendetlenség”, konfliktus gyorsan, bárhová közvetíthető a mindent átható globális kommunikációs médiával (CNN-effektus).”*<sup>235</sup>

Mint azt már a bevezetőben leszögeztem, a hadviselés fogalmát a katonai aspektusnál tágabban értelmezem. A hadviselést, a Forgács Balázs által bemutatott, a stratégia fogalmának

---

<sup>231</sup> Id. John Robb idézett műve és BARABASI, Albert Laszlo: *Linked, How Everything is connected with anything*, Penguin, London, 2002

<sup>232</sup> FÖRSTER et al. (szerk.): *A világtörténelem nagy csatái*, Szalamisztól Sínaiig, 300. o.

<sup>233</sup> Idézi ARQUILLA: *Worst enemy*, 153. o.

<sup>234</sup> U.o. 153.o.

<sup>235</sup> SZENES Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején*, In: *Hadtudomány 2005/4*, [http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005\\_4\\_5.html](http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html), letöltve 2011-08-09



prolifrációjához hasonló<sup>236</sup> módon **kiterjesztett** értelemben használom: előre meghatározott célok elérésére szolgáló érdekérvényesítést értek alatta, mely részletesen kidolgozott stratégia és előzetes tervezés útján kerül megvalósításra. Forgács szavaival „A II. világháború és a hidegháború újabb változásokat idézett elő a hadügyben. Az erőszak útján történő akaratérvényesítés eszközrendszere kiszélesedett [...] A haditechnikai eszközök, azaz **a kényszerítő eszközök (kiemelés S.B.)** megsokasodása együtt járt a stratégia fogalmának kibővülésével is: az eddig csupán katonai értelmezés kiszélesedett.”<sup>237</sup>

Waltz, az általa információs hadviselésnek nevezett érdekérvényesítés négy kategóriáját különbözteti meg. Azonban a kategorizálás 1998-ban született meg amikor, az információtechnológiai robbanás hatásai még nem voltak teljesen egyértelműek, így számos kifejezés később teljesen új tartalmat nyert. Véleményem szerint az alábbi táblázat a negyedik generációs hadviselés módosított modelljének előfutára.

Hadviselés formája	Elérendő cél	Eszközök	Célpontok
Hálózati hadviselés	A megcélzott lakosság percepciójának befolyásolása, a kívánt viselkedés elérésére	A teljes szociális rendszer percepciójának irányítása a kommunikációs hálózatok, és az információ áramlás ellenőrzésével	Általában a társadalom
Politikai hadviselés <sup>238</sup>	A nemzeti kormányzat döntéseinek és elképzeléseinek befolyásolása	Lépések, melyek a nemzeti politikai rendszereket és a kormányzat szerveit érintik	Politikai rendszerek, döntéshozók
Gazdasági hadviselés	A nemzeti kormányzat döntéseinek és elképzeléseinek befolyásolása	A nemzetgazdaság befolyásolása tőke, termékek és szolgáltatások előállításának és áramlásának manipulálásával	Gazdasági rendszerek
Kommunikációs hadviselés	Katonai célok elérése katonai célpontok elleni műveletekkel	Információ alapú katonai műveletek, melyek az információs fölényen alapulnak. PSYOPS, megtévesztés, és elektronikus hadviselés	Katonai rendszerek

1. táblázat Információs hadviselés ágai<sup>239</sup>

<sup>236</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 29 o.

<sup>237</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái, 28. o.

<sup>238</sup> Már a bevezetőben rögzítettem, hogy érvényesnek tartom Clausewitz megfogalmazását, mely szerint „a háború a politika folytatása más eszközökkel”, ezért nem fogadom el a politikai hadviselés létét. Véleményem szerint az a fajta információs művelet is a média hadviselés kategóriába tartozik és mindössze célközönségében tér el a másik koncepciótól.

<sup>239</sup> WALTZ, Edward: Information warfare, Artech House, London, 1998, 16.o. alapján

### *3.1 A modern háborúk generációinak jellemzői a negyedik generációs hadviselés módosított modellje szerint*

A tagadhatatlanul jogos, elsősorban hadtörténelmi hiányosságokra visszavezethető kritikák miatt szükségessé vált kiegészíteni, illetve módosítani a modern hadviselés generációinak modelljét. Az alábbiakban az elmélet első három generációjának kutatásaim alapján módosított jellegzetességei kerülnek bemutatásra. Itt tartom fontosnak újból leszögezni, hogy elsősorban a nyugati, zsidó-kereszténynek nevezett kultúrkör szempontjából vizsgálom a hadviselés változásait. Szintén itt szeretném kiemelni, hogy a generációk közötti határvonalak nem éles váltásokban jelentkeznek, ráadásul országonként eltérő időpontban került rájuk sor, sokszor nem is lehet egyértelműen meghatározni pontosan mikor került sor a változásra.

#### *3.1.1 Első generációs hadviselés*

Az első generáció esetében nincs jelentős eltérés az eredeti és a módosított modell között. A hadelmélet, a társadalom és természettudományok alapjainak lefektetése során nem alakultak ki jelentős elméleti, vagy gyakorlati eltérések, legfeljebb egy-egy monarchia, vagy ritkábban köztársaság sajátosságainak megfelelően bizonyos területek korábban kerültek az érdeklődés homlokterébe.

#### *3.1.2 Második generációs hadviselés*

A számos részterület együttes összehatásaként létrejött jelentős technikai fejlődést már nem elemezték részletesebben az eredeti elmélet létrehozói. Az újkori hadelmélet során először a korszakban elkülönül a hadászat és a harcászat. Egész hadszíntereken kialakul a korábban csak a csatamezőkön alkalmazott folyamatos frontvonal, sorra megalakulnak az állandó vezérkarok és létrejön a tüzérő koncentrációja, valamint az ezek maximális kihasználására irányuló részletes, ám merev tervek (tűzhenger). Már a sok szempontból korszakhatárnak tekinthető amerikai polgárháborúban feltűnnek olyan elemek, melyek az első világháborúban válnak széles körben használttá. Ilyen például a totális háború megjelenése, az állásrendszerek kiépülése, vagy a vasúti szállítás. A nacionalizmus megjelenésével és széles körű elterjedésével olyan, a hadviseléshez nem közvetlenül köthető területeken is jelentős változások zajlanak, mint az államelmélet.

#### *3.1.3 Harmadik generációs hadviselés*

Ahogy közeledünk napjainkhoz a két modell közötti eltérések száma egyre nő.

Érdekes, hogy az eredeti elmélet létrehozója William S. Lind a manőverközpontú hadviselés szakértőjeként mennyire nem dolgozta ki a harmadik generációs hadviselés jellegzetességeit elméletében.<sup>240</sup> Véleményem szerint a harmadik generációs hadviselésre nemcsak a Blitzkrieg, és az ellenfél úgy katonai, mind civil moráljának megtörésére irányuló erőfeszítés elsősorban a jellemző, hanem legalább annyira az összefegyvernemi hadviselés, és ezzel összefüggésben a hadműveleti szint megjelenése is. A modern hadviselés generációinak modellje sajnos elhanyagolta az totalitáriánus ideológiák szerepét, illetve a II. világháború ipari népiértésainak kérdését is. Mindkettő azért fontos, mert a negyedik generáció minden előírását, szabályt felrúgó magva ezen a jelenségek megjelenésétől eredeztethető.

<b>Generáció</b>	<b>Terület</b>	<b>Jellegzetesség</b>
<b>1. generáció</b>	<i>Hadelmélet</i>	Hadelmélet kezdetei, hadászat és harcászat még ritkán különül el, állandó hadseregek, korlátozott háborúk, ellenfél seregeinek meghátrálásra kényszerítése, Clausewitzi háromság maximális tisztelete
	<i>Haditechnika</i>	Elöltöltős muskéta, közvetlen irányzású elöltöltős ágyú, szállítás évszázados eszközökkel (vitorlás hajó, szekér)
	<i>Elérendő cél</i>	Területek, tartományok megszerzése
	<i>Háború elsődleges aspektusai</i>	Katonai, politikai
	<i>Egyéb jellemzők</i>	Abszolút monarchiák, kabinet háborúk, hadüzenet-hadműveletek-békekötés, multipoláris világrend sok szereplővel
	<i>Ideológia</i>	Abszolutizmus, (kényszer) sorozott katonák
<b>2. generáció</b>	<i>Hadelmélet</i>	Hadászat és harcászat elkülönül, merev tervek (tűzhenger), folyamatos frontvonal, centralizált vezetés, tüzerő koncentrációja, első lépések a totális háború felé
	<i>Haditechnika</i>	Nehéztüzérség, közvetett irányzás, géppuska, tömeggyártás, szállítás modern formái (vasút, gőzhajó)
	<i>Elérendő cél</i>	Nemzeti célok, ellenfél háborús potenciáljának felőrlése, ipari erőforrások megszerzése.
	<i>Háború elsődleges aspektusai</i>	Katonai, politikai, gazdasági
	<i>Egyéb jellemzők</i>	Nemzetállamok, nacionalizmus, ipari társadalom, két megmerevedő blokk (központi, antant).

<sup>240</sup> 1985-ös könyvét a Manőverező Hadviselés Kézikönyvét (Maneuver Warfare Handbook, Westview Press, Boulder - Colorado, 1985) sokan a mozgáscentrikus hadviselés egyik alapműveként tartják nyilván

	<i>Ideológia</i>	Nacionalizmus, önkéntesek
<b>3. generáció</b>	<i>Hadelmélet</i>	Blitzkrieg, csapás az ellenfél moráljára, összefegyvernemi hadviselés, decentralizált vezetés, Douhetizmus, totális háború, hadműveleti szint megjelenése
	<i>Haditechnika</i>	Harcokocsik, megbízható rádiók, önálló légierő, gépesített magasabb egységek
	<i>Háború elsődleges aspektusai</i>	Katonai, politikai, gazdasági, erkölcsi, társadalmi
	<i>Elérendő cél</i>	Ellenség akaratának (morál) felőrlése, akár katonai akár politikai síkon
	<i>Egyéb jellemzők</i>	Két élesen szemben álló hatalmi tömb, totális háború, szélsőséges ideológiák, ipari népirtások
	<i>Ideológia</i>	Totalitáriánus
<b>4. generáció</b>	<i>Hadelmélet</i>	Elsősorban civil (puha) célpontok, teljes totalitás (minden célpont), holisztikus megközelítés, Clausewitzi hármass felosztás megszűnik, hadviselés szabályai megszűnnek
	<i>Haditechnika</i>	Atomfegyverek, Internet, globális gazdaság – interdependencia, propaganda eszközök
	<i>Háború elsődleges aspektusai</i>	Katonai, politikai, gazdasági, erkölcsi, társadalmi, és média
	<i>Elérendő cél</i>	Politikai – gazdasági – társadalmi – párt – etnikai célok, egyéni előnyök, illetve állami célkitűzések
	<i>Egyéb jellemzők</i>	Több szintű lojalitás, egyetemes emberi jogok, globális gazdaság, nemzetközi szervezetek és nem-állami szereplők megerősödése, információ robbanás, információs társadalom, nincs hadüzenet, sem békekötés
	<i>Ideológia</i>	Individualizmus és kollektívizmus küzdelme

2. táblázat A modern hadviselés generációinak összefoglaló táblázata, szerkesztette Somkuti Bálint

### 3.1.4 Negyedik generációs hadviselés

Végezetül szeretném röviden bemutatni a fő eltéréseket az eredeti és a módosított modell között, melyek közül a legfontosabbak a későbbiekben részletesen is kifejtésre kerülnek. Első és talán a legfontosabb ezek közül a Clausewitz által írtak elfogadása és nem elvetése. A porosz teoretikus észrevételei, mindenféle hadviselésre vonatkoztatva megállják a helyüket,

helytől és időtől függetlenül.<sup>241</sup> Talán az egyik legszilárdabb érv abban a kérdésben, hogy mitől hadviselés az elsősorban nem-katonai eszközöket felvonultató negyedik generációs hadviselés, az hogy Clausewitz elvei érvényesek rá. Az új generációban csak a clausewitzzi „szentháromság” azaz a harcolók, az állam és a polgári lakosság közötti felosztás szűnik csak meg, nem a teljes elmélet válik idejétmúlttá.

A következő itt megemlítésre kerülő különbség a tömegpusztító fegyverek kezelése. Az eredeti elmélet szemérmesen hallgat róluk, véleményem szerint azonban többé-kevésbé korszakhatárnak tekinthető a második világháború végén megjelenő eszközök legalább akkora változást hoztak a hagyományos hadviselésbe, mint az összes egyéb tényező.

A negyedik generációs hadviselés módosított modellje szerint a hadviselés összetevői a következők:



9. ábra A negyedik generációs hadviselés részterületei, szerkesztette Somkuti Bálint

<sup>241</sup> GRAY: Another Bloody Century, 327.o. például a kiberhadviselést hangsúlyozza ki

„Az információs hadviselés a hadviselés egy új formája, amikor [...] támadások az információ, illetve az információs rendszerek ellen a hadviselés eszközeivé válnak.” – Thomas P. Rona (Róna P. Tamás) Reagan elnök magyar származású tanácsadója<sup>242</sup>

### 3.2 Az információ technológiai robbanás következményei

2007-ben az Internetre és az online kapcsolatra épített észt közigazgatás és bankrendszer rövid idő alatt összeomlott az ún. elosztott szolgáltatásmegtagadással járó támadás (DDoS - Distributed Denial of Service) támadás sorozat nyomán. A támadás oka egy szimbolikus esemény, a Tallinn főterén található szovjet emlékmű áthelyezése volt. Bár az áthelyezésre megfelelő külsőségek között került sor, az észt kormány egyoldalú lépésére érkezett válasz meglepő erejű volt. Az orosz-észt kiberháború néven elhíresült esetet valószínűleg a Nási (Mieink) orosz ifjúsági szervezet indította az észt kormányzati, párt és bank honlapok ellen napokra megbénítva az ország működését.<sup>243</sup>

Korunkban, a XXI. században elképzelhetetlen hogy távközlési és informatikai rendszerek ne legyenek egymással összeköttetésben. Ez a helyzet azonban jelentős mértékű sebezhetőséget is eredményez. Anders Fogh Rasmussen főtitkár, az új NATO stratégia vitájában kihangsúlyozta: „egy kibertámadás manapság már úgy tud romba dönteni egy országot, hogy egyetlen ellenséges katona sem lépte át a határt, és egy lövés sem dördült el.”<sup>244</sup>

A korábbi összehangolt kémakciókat, és jelentős befektetést valamint magas kockázatokat jelentő adatgyűjtés helyett mostanra elég betörni egy-egy számítógépes rendszerbe. Az amerikai katonai hálózatok ellen számos összehangolt támadás történt. A leghíresebbek a Moonlight Maze, a Titan Rain, és az Operation Buckshot Yankee fedőnevűek. 1998-ban kezdődött az első nagyobb szabású ilyen művelet, a Moonlight Maze.<sup>245</sup> Közel két éven keresztül olyan szervezeteket ért támadás, mint a Pentagon, a NASA, az USA Energiaügyi Minisztériuma és számos kutató laboratórium. A behatolók egyértelműen katonai információkra utaztak. Harci eszközök tervrajzait, alakulatok elhelyezkedéséről és pontos szervezetéről szóló információkat, illetve katonai létesítmények tervrajzait tulajdonították el. A szálak Oroszországba vezettek, ám a kibertér sajátosságai miatt nem lehet egyértelmű

---

<sup>242</sup> WALTZ, Edward: Information warfare, Artech House, London, 1998, 45. o.

<sup>243</sup> Estonia hit by 'Moscow cyber war', <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>, letöltve 2008-03-07

<sup>244</sup> NATO-fókuszban a kiberhadviselés, Magyar Nemzet Online, <http://www.mno.hu/portal/714245>, letöltve 2011-02-03

<sup>245</sup> ARQUILLA: Worst enemy, 123. o.

felelőst megnevezni.<sup>246</sup> A Titan Rain során elsősorban űrkutatással, űrhadviseléssel foglalkozó, valamint az amerikai szárazföldi erők légi és rakéta programjaiban résztvevő szervezetekhez törtek be 2003-ban.<sup>247</sup> Az érintettek között olyan nagy nevek szerepeltek, mint a Lockheed, a NASA, és a Redstone Arsenal, az amerikai hadsereg rakéta fejlesztési programjainak központja. A támadás kiinduló pontjaként egy kínai Internet címet sikerült meghatározni.<sup>248</sup> 2008-ban került sor az Operation Buckshot Yankee fedőnevű műveletre, melyet hatalmas visszhangja miatt rendszeresen úgy emlegetnek, mint az Amerikai Kiberparancsnokság létrejöttéhez vezető lépést. A jól beazonosíthatóan, egy „elvesztett” USB meghajtóval induló támadás során ellopott adatok mérete még nem megállapítható, de a fenyegetést jól jellemzi, hogy közel két évig tilos volt a pendrivehoz hasonló háttér tárolók használata a Pentagon irányítása alá tartozó szervezeteknél. Itt is orosz hackerek által használt kód volt a támadás eszköze, de egyes szakértők szerint nem idegen titkos szolgálatok követték el a behatolást.<sup>249</sup> A célpontok katonai jellege és a támadások mérete miatt felmerül a kérdés, hogy ki volt az elkövető. Ugyan egyértelműen nem lehet bebizonyítani, de a támadások mögött jó eséllyel kínai és/vagy orosz állami szervezetek álltak.

A 2008-as kiber támadás következményeként létrehozott Kiber Parancsnokság 2010 májusában érte teljes bevetetőségi szintjét.<sup>250</sup> A terület fontosságát jellemzi, hogy az új szervezet a tömegpusztító fegyverek és az űrhadviselés felett rendelkező Stratégiai Parancsnokság alárendeltségében került felállításra. A kiber hadviselés katonai fontosságának elismerésével, a 4. generációs hadviselés újabb területe került be a fegyveres erők feladatai közé. A NATO új, 2010. november végén Lisszabonban elfogadott stratégiai koncepciója is kiemelt helyen foglalkozik az internetes támadások kivédésére szolgáló képesség megteremtésével.<sup>251</sup> Az aláírást számítógépes rendszerek elleni támadás elhárításának gyakorlata előzte meg. A belgiumi Monsban található NATO-főhadiszállásról irányított, Cyber Coalition 2010 fedőnevű művelet a szövetség harmadik kibernetikai hadviselési

---

<sup>246</sup> Cyberwar, the warnings?, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/cyberwar/warnings/>, letöltve 2010-11-25, és Cyberattack Reveals Cracks in U.S. Defense,

[http://www.peworld.com/article/49563/cyberattack\\_reveals\\_cracks\\_in\\_us\\_defense.html](http://www.peworld.com/article/49563/cyberattack_reveals_cracks_in_us_defense.html), letöltve 2008-01-08

<sup>247</sup> ARQUILLA: Worst enemy, 124. o.

<sup>248</sup> GRAHAM, Bradley: Hackers Attack Via Chinese Web Sites, U.S. Agencies' Networks Are Among Targets, Washington Post, 2005-08-24, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/24/AR2005082402318.html>, letöltve 2009-12-18

<sup>249</sup> Operation Buckshot Yankee, Insiders doubt 2008 Pentagon hack was foreign spy attack, <http://www.wired.com/dangerroom/tag/operation-buckshot-yankee>, letöltve 2009-12-08

<sup>250</sup> Az USA felderítése visszacsapna a kibertámadóknak, [http://hvg.hu/vilag/20100414\\_usa\\_kibertamdas\\_keith\\_alexander](http://hvg.hu/vilag/20100414_usa_kibertamdas_keith_alexander), letöltve 2010-08-07

<sup>251</sup> Strategic concept for the defence and security of the members of the North Atlantic Treaty Organisation, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, letöltve 2011-05-08

gyakorlata.<sup>252</sup> A esemény során, a hipotetikus alaphelyzet szerint egyszerre több NATO-tagállam, illetve a NATO számítógépes rendszerei ellen indult összehangolt támadás. Ezt kellett elhárítania az illetékes nemzeti, illetve szövetségi hatóságoknak és intézményeknek. Mindez azt a felismerést tükrözi, visszhangozva Rasmussen szavait, melyet egy 2010 novemberében megjelent Chatham House elemzés így ír le: „A kiberhadviselés által politikai és stratégiai célok egyaránt elérhetővé válnak fegyveres konfliktus kockázata nélkül is.”<sup>253</sup> Jól mutatja a terület gyors fejlődését, hogy Haig Zsolt és Várhegyi István 2005-ös könyvében az információs műveletek közé – kibővített értelemben használva az információt – már az alábbiakat sorolja. „műveleti biztonság, katonai megtévesztés, pszichológiai műveletek, fizikai pusztítás, elektronikai hadviselés, számítógép hálózati hadviselés, polgári katonai együttműködés (CIMIC), tömegtájékoztatás.”<sup>254</sup>

A fentiek jól illusztrálják, hogy az internet szabályozatlansága számos lehetőséget kínál úgy az állami, mind a nem-állami szereplőknek. Itt érdemes megemlíteni, hogy szükség esetén olyan extrém lépések megtétele is felmerülhet, mint a közelmúlt egyiptomi zavargásai miatt, a legutóbb Mubarak egyiptomi elnök által megvalósított (korábban Nepálban és Myanmarban is kipróbált) megoldás, az Internet szolgáltatás megszüntetése az ország egész területén.<sup>255</sup> Kihagyni a terület elképzelhetetlenül hatalmas lehetőségeit bármilyen hadviselési, vagy érdekérvényesítési számvetésből eleve vesztesre ítéli a képviselt ügyet.

Összefoglalva elmondható, hogy az amerikai, és az utána sorban létrehozott angol és német kibervédelmi szervezetek,<sup>256</sup> azaz a kiber hadviselés fontosságának felismerésével, a 4. generációs hadviselés újabb része került be a fegyveres erők feladatai közé. Így a gerilla-hadviselés után már a második olyan szempont válik hivatalosan is katonáivá, mely eddig nem tartozott a katonai stratégia által vizsgált területek közé.

### 3.2 A globalizáció gazdasági kísérő jelenségei, globális pénzügyi műveletek és hitelminősítők

Jelen sorok szerzője nem gazdasági szakember, ezért ezekről a módszerekről csak érintőlegesen esik szó. A fejezet elején található idézetet a két kínai ezredes nem véletlenül kezdte Soros Györggyel. Bár nyilván nem egyetlen személyről, hanem sokkal inkább egy

---

<sup>252</sup> „Cyber Coalition 2010” to exercise collaboration in cyber defence, [http://www.nato.int/cps/en/natolive/news\\_68205.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68205.htm?selectedLocale=en), letöltve 2011-02-03

<sup>253</sup> CORNISH et al: VII. o.

<sup>254</sup> HAIG – VÁRHEGYI: Hadviselés az információs hadszíntéren, 199. o.

<sup>255</sup> Faxokkal és morzéval próbálják kijátszani az egyiptomi netblokádot, <http://www.origo.hu/techbazis/20110131-a-betarcasozos-net-koraba-loktek-vissza-egyiptomot-a-lekapcsolással.html>, letöltve 2012-02-02

<sup>256</sup> Kiberháború fenyeget? – magyar kiberhadsereg alakulhat, [http://infovilag.hu/hir-21238-kiberhaboru\\_fenyeget\\_magyar\\_kiberhadsere.html](http://infovilag.hu/hir-21238-kiberhaboru_fenyeget_magyar_kiberhadsere.html), letöltve 2011-08-08



jelenségről van szó, ugyanannyira ikonikus alakja ő a befektetési alapoknak, mint amennyire az utána megjelölt Bin Ládin a terroristáknak. Az alig vagy egyáltalán nem szabályozott nemzetközi tőke mozgások, pontosabban a spekulatív alapok (hedge funds) ügyletei olyan mennyiségű pénzt mozgatnak, melyek jelentősen meghaladják a legtöbb állam lehetőségeit. Példának okáért az 1998-as orosz pénzügyi krízis 2 milliárd dolláros vesztesége meg sem kottyant Soros Quantum Fundjának, mely abban az évben 19,3%-os hozamot ért el az orosz tőzsde 80%-os zuhanása ellenére.<sup>257</sup>

A kínai ezredesek az általuk pénzügyi háborúnak hívott hadviselési mód hatását így írják le: „Már egyetlen menetnyi küzdelem után, számos ország gazdasága tíz évet zuhant vissza. Ami még ennél is aggasztóbb, hogy a gazdasági fronton elszenvedett vereség könnyen a társadalmi és politikai rend összeomlásához vezethet. Az ebből származó tartós fejetlenség veszteségei pedig nem kisebbek, mint egy helyi háborúéi, sőt a társadalom élő szövetének okozott károk meg is haladják azt. Nem-állami szervezetek, ebben a történelem során először katonai erő alkalmazása nélkül vívott háborúban, nem katonai eszközökkel szálltak szembe független nemzetekkel.”<sup>258</sup> A hitelminősítők szerepét, melyek indirekt módon vesznek részt ebben a szavaik szerinti „habzsolásban”, már tíz évvel az intézetek ért első jelentős nyugati bírálatok előtt is létfontosságúnak ítélték meg a gazdasági hadviselésben.<sup>259</sup>

Az előzőek ismeretében különösen érdekes, hogy Alan Greenspan, az amerikai jegybank szerepét betöltő FED elnöke önéletrajzában egyetlen egy szót sem ejt a hitelminősítőkről. Még a 2008-as válságról szóló, kibővített 2. kiadásban sem szerepelnek, akár egyetlen említés erejéig sem! A három legbefolyásosabb, ráadásul amerikai magánkézben lévő szervezettel<sup>260</sup> kapcsolatban talán nem túlzás kijelenteni, hogy a hidegháború utáni világ „tömegpusztító fegyverei”. Ráadásul ezeket a fegyvereket, az igaziakkal ellentétben rendszeresen használják is! Mi sem jellemzi jobban ezen szervezetek finoman szólva is áldatlan tevékenységét, hogy két, ideológiailag egymástól meglehetősen távol álló újság is egyértelműen károsnak ítéli meg szerepüket.<sup>261</sup>

---

<sup>257</sup> MORGENSON, Gretchen: Soros's Quantum Fund Losses in Russia Put at \$2 Billion, <http://www.nytimes.com/1998/08/27/business/international-business-soros-s-quantum-fund-losses-in-russia-put-at-2-billion.html>, letöltve 2008-08-08

<sup>258</sup> CSIAO - VANG: Korlátlan háború, 51. o.

<sup>259</sup> U.o. 52.o. Érdeemes hozzátenni, hogy egy Christian Science Monitorban írt cikk nyomán jutottak erre a következtetésre, mely 1998-ban nagyrészt visszhang nélkül maradt. A New York Firm That Shakes Economies, <http://www.csmonitor.com/1998/0729/072998.us.us.2.html>, letöltve 2011-02-03

<sup>260</sup> Moody's, Standard and Poor's és a Fitch Rating,

<sup>261</sup> hvg.hu: Ők lennének, akik romba döntötték Európát?,

[http://hvg.hu/gazdasag/20110818\\_hitelminositok\\_vilaga\\_spiegel](http://hvg.hu/gazdasag/20110818_hitelminositok_vilaga_spiegel), és hetivalasz.hu: Az elemzőintézetek vihetik csődbe a görög gazdaságot <http://hetivalasz.hu/uzlet/az-elemzo-intezetek-vihetik-csodbe-a-gazdasagot-39186>, letöltve 2011-09-01

Érdekes, hogy voltak, akik már a korszak kezdetén felismerték a kialakuló pénzügyi rendszer veszélyeit és felhívták rájuk a figyelmet. Almási Miklós filozófus már 1995-ben bemutatta *Napóra a Times Square-en* című művében milyen kockázatokat, és lehetőségeket jelent a globális pénzpiac és a spekulatív tőke tömeges megjelenése.<sup>262</sup> Az árutermelés csökkenésével a pénztermelés egyéb módjai kerültek elő, ez azonban nem ment „*a multinacionális vállalatok összefonódása, a csendes kereskedelmi háborúk és a nagy sorozatgyártó győzelme, valamint a vagyonok újraelosztása*” nélkül.<sup>263</sup> Észrevételeit alátámasztja jelen sorok írójának személyes tapasztalata is. Különös formája volt a globalizáció beszűrődésének, amikor egy közepes méretű kizárólag magyar tulajdonban lévő, szövetkezeti formában működő cég nyereségének jelentős része tőzsdei manőverekből képződött és nem az elsődleges termelő tevékenységből, mindez ráadásul 1998-ban történt.

A fentieket összefoglalva fontosnak tartom kiemelni, hogy a globális piac által lehetővé tett, gazdasági manőverek által végzett érdekérvényesítés, illetve a nem-állami szereplők gyakran állami szereplőket meghaladó képességei jelentősen korlátozzák a nemzetállamok, sőt az Európai Unióhoz hasonló szervezetek érdekérvényesítését. De nemcsak pénzügyi befektetők élhetnek vissza a rendszer hiányosságaival. Bin Ládin például többször utalt rá ráadásul egy Clausewitztól vett kifejezéssel, hogy „*az Egyesületlen Államokat [szójáték az eredeti üzenetben! – S.B.] számos nemzetiség, etnikum és rassz alkotja, ezért kizárólag az „Amerikai Álom” tartja össze. Súlypontját a mindenható dollár, azaz a pénz imádata képezi. Éppen ezért nem lehetetlen összedönteni az egészet.*”<sup>264</sup>

Van még egy területe a gazdasági hadviselésnek, melyről kevés információ nyilvános. Ez az akvizíciók azaz a felvásárlások területe. A neoliberais dogma, azaz az állam gazdasági szerepvállalásának és szabályozásának minimálisra csökkentése nyomán megnyílt a lehetőség, ha nem is egész országok felvásárlására, de a kritikus vállalatokban döntő befolyás megszerzésére. Itt érdemes felidézni a OMV és/vagy a Szurgutnyeftegaz MOL-ban történő tulajdonszerzése körüli herce-hurcát, mely lehet akár pénzmosás, ellenséges felvásárlás, vagy bármi más is.<sup>265</sup> Ebbe a koncepcióba illik a kínai kormány lépése, melyben kiterjedt

---

<sup>262</sup> ALMÁSI Miklós: *Hová tűnt az a rengeteg pénz?*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2009, 62. és 84. o.

<sup>263</sup> ALMÁSI, 64.o.

<sup>264</sup> SCHEUER: *Imperial Hubris*, 102.o.

<sup>265</sup> Oroszok a Molban: megszólaltak a vészcsengők Brüsszelben, [http://www.mfor.hu/cikkek/Oroszok\\_a\\_Molban\\_megszolaltak\\_a\\_veszcsengok\\_Brusszelben.html](http://www.mfor.hu/cikkek/Oroszok_a_Molban_megszolaltak_a_veszcsengok_Brusszelben.html) és Pénzmosás lehet a Mol részvények eladása?, [http://www.mfor.hu/cikkek/Penzmosas\\_lehet\\_a\\_Mol\\_reszvenyek\\_eladasa\\_.html](http://www.mfor.hu/cikkek/Penzmosas_lehet_a_Mol_reszvenyek_eladasa_.html), letöltve 2011-01-09

vizsgálatot rendelt el a stratégiai ágazatokban szerzett külföldi tulajdonrészek eredetével kapcsolatban.<sup>266</sup>

### 3.4 Globális gerillahadviselés

Az előző fejezetekben már érintett gerilla hadviselés egy új dimenzióval bővül ki a negyedik generációs hadviselésben, ez pedig a globális megközelítés. Legyen szó elméletekről, pénzügyi háttérrel, technológiáról, módszerekről, vagy akár harcosokról, a földrajzilag eddig viszonylag könnyen elszigetelhető gerillák képesek globális erőforrásokhoz jutni. Nézzük meg részletesebben, milyen előnyöket jelentenek a negyedik generáció globális gerilláinak a fenti lehetőségek.

Al Kaidához és Oszama bin Ládínhez köthető források több hivatkozásában is felemlítették Mao Ce-tungot, a negyedik generációs hadviselést és az Internetet.<sup>267</sup> Az Internet által lehetővé tett információ megosztás lehetővé tette, hogy a bevált módszerek, gyakorlatilag bárki számára elérhetőek legyenek. Jól példázza ezt a jelenséget az a 2009-es hír is, melyben egy Pakisztánban felszámolt kiképző táborban laptopot találtak, melyet oktatási célokra használtak.<sup>268</sup> Miután az amerikai, később szövetséges fegyveres erők Afganisztánban és Irakban is növekvő mértékben koncentráltak a kiképző táborok felszámolására, megjelent és letölthetővé vált az Interneten a „Dzsihád enciklopédiája”. Az egyértelműen oktatási céllal készült írás *„alegység harcászatot, robbanóeszközök készítését, fegyver alapismereteket, mérgek és mérgező anyagok gyártását, hírszerzési fogásokat, kézitűsát, [...] valamint a védelmi dzsihádhoz elengedhetetlen vallási utasításokat tartalmaz.”*<sup>269</sup> Nem lehet elégszer kihangsúlyozni az információáramlás felgyorsulásának szerepét. Amíg Mao Ce-tung, vagy Vo Nguyen Giap gerillái szó szerint vérrel és verejtéssel fizettek minden hibájukért, addig mára teljes elméletük elérhető úgy az Interneten, mind nyomtatott formában.

Új ötleteiket, és módszereiket egymás között is kicserélik a kábítószer kereskedelemről és egyéb illegális tevékenységből élő bűnszervezetek, valamint az ideológiai alapon működő

---

<sup>266</sup> Nemzetbiztonsági szempontból vizsgálják a külföldi beruházásokat Kínában,

[http://hvg.hu/gazdasag/20110213\\_kina\\_kulfoldi\\_beruhazas\\_nemzetbiztonsag](http://hvg.hu/gazdasag/20110213_kina_kulfoldi_beruhazas_nemzetbiztonsag), letöltve 2011-02-13

<sup>267</sup> „Eljött az idő, hogy az iszlám mozgalmak szembeszálljanak a keresztes hadjáratokkal és megkezdjék negyedik generációs küzdelmüket ellenük.” Idézi ROBB: Brave New war, 20. o., és „Egyre nő Oszama bin Laden és az Al Kaida értelmezőinek a száma. Ezek az elsősorban szaúdi, jemeni és egyiptomi tudósok és értelmiségiek számtalan on-line újságban és honlapon magyarázták bin Ládinnak és szervezetének korlátozott számú üzeneteit [...] Bár sok nyugati pszichológiai hadviselésnek tartja ezeket az írásokat, a jelenség mértékét nem szabad alábecsülni.” Idézi SCHEUER: Imperial Hubris, 80.o.

<sup>268</sup> Training camp for suicide bombers destroyed, [http://www.msnbc.msn.com/id/32607331/ns/world\\_news-south\\_and\\_central\\_asia/](http://www.msnbc.msn.com/id/32607331/ns/world_news-south_and_central_asia/) letöltve 2010-11-22

<sup>269</sup> SCHEUER: Imperial Hubris, 81.o.



megcsapoló illegális megoldások is képezhetnek pénzforrást. Napoleoni szerint a boszniai háború idején, a boszniai horvátok az össznépeségre vetített arányuknak megfelelő, azaz 27%-os „adót” vetettek ki, minden a bosnyák államnak érkező államközi adományra. Napjainkra a legjelentősebb bevételi forrássá a bűnözés vált, elsősorban is a kábítószer kereskedelem, a csempészet és az emberrablások. Bár hivatalosan tagadják, számos esetben került sor a váltságdíj kifizetésére, Napoleoni például Kirgizisztánban elrabolt japán geológusokról is ír. Az ő esetükben a váltságdíj mértéke is ismertté vált, 2 és 6 millió amerikai dollár közötti összegről szólnak a hírek.<sup>277</sup> Aggasztó tényező a globális fekete gazdaság növekedése, melyről még a szakértőknek is csak becsléseik vannak, ezért mindössze különböző közvetett számítások révén tudnak csak a méretére következtetni. Az egyik ilyen mérőszám a tartósan külföldön tartott amerikai fizetőeszköz aránya, mely 1965 és 1998 között folyamatosan nőtt, és ezt a folyamatot az euró mint alternatív valuta megjelenése sem lassította le.<sup>278</sup>

A John Robb által „gerillavállalkozóknak” hívott jelenség feltűnése,<sup>279</sup> vagy a már említett Al Kaida által használt kiszervezés jelentősen megnehezítette az állami szervek felderítő munkáját. Robb az első ilyen vállalkozónak T.E Lawrence-t tartja, aki vallási okok és az I. világháború egyéb hadszíntereinek emberigénye miatt mindössze kenőpénz és ékesszólása segítségével robbantotta ki a törökellenes lázadást Arábiában 1916-ban. A 2003 nyarán, a katonai műveletek lezárulása és a Husszein-rendszer összeomlása után kirobbant iraki felkelés számos új jelenséggel gazdagította az elméletet. Az a első katonai magán vállalatok (Private Military Companies), közismertebb és pejoratívabb nevükön zsoldos cégek széleskörű alkalmazása volt. Közülük a legismertebb, a Blackwater honlapján így hirdette magát 2006-ban: „*Mi nemcsak egy magán biztonsági cég vagyunk. A negyedik generációs hadviselés minden problémájára azonnali megoldást kínálunk.*”<sup>280</sup> Számos iraki visszaélés miatt a cég később Xe Services-re módosította a nevét, de azóta is működik, jelenleg is a legnagyobb vállalkozás, melyet az amerikai Külügyminisztérium biztonsági feladatok ellátására alkalmaz.<sup>281</sup> A második, de legalább ennyire fontos jelenség az improvizált robbanóeszközök gyártására szakosodott üzemek létrejötte. Ez a kiszervezés vagy ismertebb, angol nevén outsourcing a munkamegosztás révén alacsonyabb kockázatot jelent a résztvevők számára, kisebb a felkelők és terroristák elleni hagyományos módszerekkel történő felderítés esélye. A

<sup>277</sup> NAPOLEONI: New economy of terror: how terrorism is financed, 6. o.

<sup>278</sup> NAPOLEONI: New economy of terror: how terrorism is financed 11. o.

<sup>279</sup> ROBB: Brave new war, 133-151. o.

<sup>280</sup> U.o. 89.o.

<sup>281</sup> SCAHILL, Jeremy: Blackwater's new sugar daddy: the Obama administration, <http://www.thenation.com/blog/36756/blackwaters-new-sugar-daddy-obama-administration>, letöltve 2010-08-08

megrendelő, gyártó, telepítő és robbantó felosztásban működő lánc tovább csökkenti az ellenálló sejtek méreteit. A már említett gyors információ áramlás egyik idevágó példája az EFP, azaz explosive formed penetrator – egyszerű kumulatív robbanóeszköz, megjelenése Afganisztánban. Az Irakban jelentős veszteségeket okozó eszköz, 2007-ben már Afganisztánban is feltűnt.<sup>282</sup>

Újfent szeretném kiemelni, hogy szakadár mozgalmak, terroristák, gerillák/partizánok és egyéb ellenállók pénzügyi, elméleti és gyakorlati támogatása nem ismeretlen a világtörténelemben. Szomszéd, vagy egyéb ellenséges szándékú államok rendszeresen fordultak ehhez az eszközhöz. Ami a valódi újdonsága ennek a jelenségnek, az a globalizáció mellékhatásaként megjelenő függetlenség. Napjainkra gyakorlatilag önjáróvá váltak a nem-állami szereplők, hiszen a fentiekben bemutatottak miatt nem szorulnak rá semmilyen külső támogatásra ügyük képviselőiben. Természetesen ha van „szponzor” az csak megkönnyíti a helyzetüket, de tényleges függőségre nincs igazából szükségük.

Már Liddel-Hart is felismerte, hogy a gerillahadviselés nemcsak védekezésre, hanem támadásra is alkalmas. *„A múltban a gerillaharc a gyengébb fél, s így elsődlegesen a védelem eszköze volt, az atomkorban azonban fokozatosan az agresszió egyik formájává válhat, amely a nukleáris patthelyzet kihasználására épít.”*<sup>283</sup> Szavai napjainkban ugyanannyira érvényesek, mint megszületésük pillanatában. Bár a nukleáris patthelyzet továbbra is fennáll, napjainkban sokkal inkább a globalizáció számtalan területet átszövő hálójá, a nemzetközi és nem állami szervezetek súlya, valamint a háborút elfogadhatatlannak tartó közvélemény akadályozza egy fegyveres konfliktus kirobbanását. Legalábbis az általam vizsgált NATO államok esetében.

### 3.5 A társadalom mint csatamező: ideológia, média és az emberi jogok

A második világháború tömeges esetenként iparinak nevezhető népirtásai után megszületett az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, mely összefoglalja az ENSZ álláspontját a minden embert megillető alapvető jogokról, és a Föld minden lakójára kiterjeszti ezeket. Az 1948. december 10-én elfogadott Nyilatkozat egy bevezetőből és 30 cikkből áll. Ebben a 30 cikkben az emberi polgári, kulturális, gazdasági, politikai és szociális jogok részletes felsorolásra kerülnek, melyek megilletnek minden embert, fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra vagy politikai meggyőződésre való tekintet nélkül. A deklaráció nem

---

<sup>282</sup> Iraq-Style Bomb Found In Afghanistan, [http://www.cbsnews.com/stories/2007/06/02/world/main2878128.shtml?source=RSSAttr=World\\_2878128](http://www.cbsnews.com/stories/2007/06/02/world/main2878128.shtml?source=RSSAttr=World_2878128), letöltve, 2010-08-15

<sup>283</sup> LIDDEL-HART: Stratégia, 559. o.

törvényerejű és így nem kötelez, de hatásosan lehet vele diplomáciai és erkölcsi nyomást gyakorolni kormányzatokra, és gyakran hivatkoznak is rá.<sup>284</sup> Ezzel a lépéssel az ENSZ hivatalosan is megszűntnek nyilvánította a régi típusú imperializmust. Ennek a lépésnek egyes következményeként minden ember élete pontosan ugyanannyit ér. A deklarációnak azonban nem várt következménye lett korunkra. Mára tarthatatlan lett a katonai szaknyelv eufemizmusa: a járulékos veszteség, azaz az ártatlan áldozat. Erre nemrégiben a NATO vezetése is felfigyelt, így például Afganisztánban jelentősen megszigorították az ilyen szempontból kockázatos közvetett irányzású fegyverek használatát.

Ezt a helyzetet felismerve és kihasználva a mai gerilláknak ahhoz, hogy harcoljanak, vagy legalábbis fenntartsák a küzdelem látszatát elég néhány látványos akciót végrehajtaniuk, legyen szó akár improvizált robbanó eszközökről, egy orvlövész legendájáról, vagy merész rajtaütésekről.<sup>285</sup> Néhány ritka ám látványos akcióval és ezek megfelelő kommunikációjával fent tudják tartani azt a látszatot, hogy ők ténylegesen harcolnak.

A globális tömeg média (Internet és non-stop hírcsatornák) az ízlése szerinti tálalásban közvetíti az eseményeket, erejét jól illusztrálja a 2004-es fallúdzsai eset, ahol az al-Dzsazíra riporterek kivonása a városból részét képezte a fegyverszüneti megállapodásnak.<sup>286</sup> A technológia azonban nemcsak ezen a területen hozott változásokat. A kisméretű video-felvevők illetve mozgógép rögzítésre képes telefonok világában nem nagyon maradhat semmi rejtve. A hazai és a nemzetközi közvélemény befolyásolására különösen alkalmasak ezek a felvételek. Ősrégi megfigyelés, hogy a katonai küzdelem nem az ellenséges erők fizikai összecsapása elsősorban, hanem vezetőik elszántságának próbája, a győzelem és vereség közti különbség elsősorban érzelmi benyomásokon múlik, és csak másodsorban a valóságos eseményeken.<sup>287</sup>

Első pillantásra ezek a felfedezések rendkívül újak és innovatívnak tűnnek. Ám nincs új a nap alatt. Adrian Goldsworthy, A római hadsereg története című könyvében a hagyományos katonai, helyőrségi kötelelességeiken túl, az alábbi tevékenységeket sorolja fel, melyből a Kr.u. I. századtól kezdve, úgy a legionáriusok, mind az auxiliárisok kivették a részüket. Építkezések, hivatalnoki feladatok, országúti járőrözés, egyéb rendfenntartás illetve iparos és kézműves tevékenység.<sup>288</sup> Ezek a tevékenységek, Joseph S. Nye fogalomrendszerében a soft

---

<sup>284</sup> FISCHER 79. o.

<sup>285</sup> IED támadás: [http://www.indavideo.hu/video/Iraki\\_ied\\_robbantasok](http://www.indavideo.hu/video/Iraki_ied_robbantasok), letöltve 2010-04-02, Juba: <http://www.juba-online.blogspot.com/> letöltve 2010-04-02

<sup>286</sup> SOMKUTI: Falludzsa a felkelés ellenes műveletek antitézise, 27. o.

<sup>287</sup> LIDDEL-HART: Stratégia, 322. o.

<sup>288</sup> GOLDSWORTHY, Adrian: A római hadsereg története, Alexandra, Pécs, 2004 142-151. o.

power,<sup>289</sup> a puha erő egyértelmű létezése volt az, mely hosszú távra biztosította a Római Birodalom hatalmának fennmaradását, ideológiai fölényének egyértelmű, látható jelei által.

A nyugati világ és elsősorban vezető államának vonzereje azonban egyre csökken. A hidegháború lezárulta utáni euforikus hangulatot csalódottság, majd elutasítás váltotta fel.<sup>290</sup> Miért fontos ez? John Robb könyvének írásakor számos szakértőt interjúvolt meg és egyikük, egy hírszerző, az alábbi szavakkal magyarázta milyen hatásokkal jár a jelenleg dúló „eszmék háborúja” *„A hidegháború alatt [mindenki számára] egyértelmű volt, hogy mienk a morális előny. Számos jelölt magától jelentkezett, mert hitt az ügyben. Ez a tény jócskán megkönnyítette a helyzetünket. Ma nem ez a helyzet. Az Egyesült Államoknak vissza kell nyernie morális fölényét, ehhez azonban fel kell hagynia bizonyos káros gyakorlataival.”*<sup>291</sup> Magyarics Tamás, a Magyar Külügyi Intézet volt igazgatója abban látja a csökkenő elfogadottság okát, hogy *„szükséges a szövetségesek, („alávetettek”) egyetértő támogatása, valamint az, hogy hegemon a saját maga alkotta rendszer szabályaival összhangban cselekedjen és kerülje az unilateralista megoldásokat. Az amerikai adminisztrációk azonban, amikor az érdekük úgy kívánta, megszegték ezeket az íratlan szabályokat.”*<sup>292</sup>

Természetesen nem csak a technológia okoz jelentős változásokat. A nemzetközi szervezetek (Non Governmental Organizations - NGO), segélyszolgálatok, emberjogi esetleg környezetvédő szervezetek világszerte komoly befolyásra tettek. A már említett másodlagos identitásokat képviselve határokon átnyúló érdekközösségek jöttek létre. Ugyan a folyamat már korábban elkezdődött (például a Vöröskereszt tevékenységével), ám napjainkra ezen szervezetek száma szinte kezelhetlenné nőtt, tevékenységük pedig ismeretlen érdekeket is szolgál, szolgálhat. Ráadásul például Magyarországon több esetben (pl. Levegő Munkacsoport Cora áruház ellenes fellépése, vagy a Négy Mancs libatömés ellenes akciója) komoly gazdasági károkkal jártak, melyek egyértelműen külföldi versenytársak érdekeit szolgálták.<sup>293</sup> Másik példa a Greenpeace agresszív fellépése. Bár személy szerint egyetértek a környezet fokozódó pusztulása miatti aggodalmakkal, a több tévécsatornán is bemutatott *Bálnák háborúja – Whale wars* sorozatban részletesen bemutatott események szerint a szereplők szándékosan szegték meg a nemzetközi előírásokat és bizonyos országok törvényeit. Ez már önmagában is elítélendő, de az, hogy erre még büszke is legyen valaki,

---

<sup>289</sup> NYE, Joseph, S. Jr.: Benefits of soft power, <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>, letöltve 2012.03.18

<sup>290</sup> World View of US Role Goes From Bad to Worse, [http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/23\\_01\\_07\\_us\\_poll.pdf](http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/23_01_07_us_poll.pdf), letöltve 2010-04-02

<sup>291</sup> ROBB: Brave new war, VI. o.

<sup>292</sup> MAGYARICS: Az unipoláris rend menedzselése 3. o.

<sup>293</sup> Libatömés: a Négy Mancs nem tartotta be az ígértét?, <http://www.fidesz.hu/index.php/wwwjfszhu/eng/nyomtathato.php?Cikk=121209>, letöltve 2009-10-15



ráadásul mindezt büntetlenül dokumentálhassa, komoly hiányosságokat mutat a jogrendszerben, mellyel jó eséllyel nemcsak többé-kevésbé ártalmatlan környezetvédők fognak visszaélni. További lehetőséget jelent egy negyedik generációs hadviselést folytató fél számára a polgári engedetlenség, a tüntetések és sztrájkok. Vélt vagy valós sérelmek hangoztatásával és felnagyításával kiobbantott civil megmozdulásokat kiegészítheti, vagy előkészítheti egy média kampány vagy egy rossz közhangulatot eredményező pénzügyi támadás. Poole szerint a Hezbollah iráni mintára rendszeresen használja stratégiája részeként, sőt a libanoni állammal szemben fegyverként, a társadalmi elégedetlenséget és az ebből származó tüntetéseket.<sup>294</sup>

### 3.6 Ötödik generáció?

Az hadviselés generációiról szóló eredeti cikk megjelenése óta, több mint húsz év telt el. A kortárs nyugati tudományos életre jellemző "publish or perish" azaz 'publikálj vagy pusztulj' felfogásban ez igen hosszú idő. Ugyan a már említett cikkekben a szerzők kibővítették elméletüket, T. X. Hammes ezredes még ennél is tovább tekintett. Már 2004-ben megjelent könyvében felmerült az ötödik generációs hadviselés felbukkanása, de ötletét egy későbbi cikkében fejtette ki részletesen. Véleménye szerint eljött a „mindenható” egyének ideje, az alábbi tényezők egy teljesen új korszak eljövételét hirdetik:<sup>295</sup>

1. Stratégiai változás: az információs műveletekkel támogatott katonai hadjáratok helyét, stratégiai kommunikációs kampányok veszik át, melyeket gerilla és terrorista támadások egészítenek ki.

2. Szervezeti átalakulás: hierarchiából hálózattá. A negyedik generációs hadviselést folytató szervezetek is tükrözik a társadalmakat, melyekből kifejlődtek. Mao és Ho Si Minh a hierarchikus ázsiai társadalmakra építettek. Korunk felkelői jellemzően muszlimok és közel-keletiek, az ő szervezeteik az anarchisztikus közel keleti iszlám társadalmakat tükrözik.

3. Új típusú résztvevők– reakciós, opportunisták, ideológiai, bűnöző, hibrid, zsoldos. A harcoló alakulatok egyre kisebbek.

4. Tömegpusztító és egyéb csúcstechnológiájú fegyverek a felkelők kezében.

Hammes megfogalmazásában: „Az ötödik generációs hadviselés a tovább gyengülő nemzetállamok nyomán fog létrejönni. A politikai és társadalmi lojalitások esetében ideológiák váltják fel a nemzet iránti elkötelezettséget. Jellemző lesz az egyre csökkenő méretű entitások egyre növekvő méretű befolyása és a biotechnológia gyorsuló ütemű elterjedése. Az

<sup>294</sup> POOLE: Tactics of the crescent moon, 189. o.

<sup>295</sup> HAMMES: Fourth generation warfare evolves, fifth emerges, 14.-23 o.

ötödik generációs hadviselés lesz az igazi csúcstechnológiájú háború: a hálózatok által megosztott kulcsfontosságú információk szolgáltatják a szükséges felszerelést és anyagi háttérrel és ezeken a hálózatokon keresztül kerül sor a toborzásra éppúgy, mint a jutalmak kifizetésére. [...] egy kicsi, de “mindenható” csoport fejlett technológia segítségével, bármilyen másik társadalomra, vagy csoportra képes lesz csapást mérni. Ezeket a változásokat nem tudjuk visszatartani, úgy ahogy a háború fejlődését sem tudjuk megakadályozni. [...] Itt az ideje, hogy elkezdjünk gondolkozni hogyan fogunk szembeszállni ezzel a legújabb típusú hadviseléssel.”<sup>296</sup> Bár tagadhatatlan tény, hogy a negyedik generációs hadviselés jelentős változásokon ment keresztül azóta, hogy Mao belekezdett gerillaháborújába 1927-ben, azonban Martin van Creveldet idézve, a negyedik generációs hadviselés újdonságát nemcsak a harc formájában beállt változás jelenti, hanem a harcolók személyének és motivációjának drasztikus megváltozása is.<sup>297</sup> Lind az alábbiakat fűzte az ötödik generációs hadviselés ötletéhez: „Az általam olvasottakból úgy érzem, az ötödik generációt felfedezni vélők nem igazán mérték fel mekkora változást jelent a negyedik generáció megjelenése. Az állami erőszak monopólium megszűnése [...] a nem-állami szereplők és a másodlagos identitások megerősödése mindent megváltoztat. Még csak most kezdjük megérteni mit is jelent ez számunkra, és hogyan fogja megváltoztatni életünket és felfogásunkat.”<sup>298</sup> Egyetértek Linddel abban, hogy a későbbi generációk ideje még nem jött el. Egyelőre még nem látszanak a társadalmi, elméleti és technikai körvonalai annak a változásnak, mely “leválthatná” a negyedik generációs hadviselést. Ráadásul ez a módszer még mindig fejlődésének elején tart, ugyanis eddig elsősorban védekezésre használták, nagy léptékű, tartós offenzívára nem. Legalábbis még nem. Másrészt a negyedik generáció olyan elemeket foglal magába, melyeket Clausewitz még ismerhetett: a gerilla hadviselést éppúgy, mint a globalizációt, vagy a nemzetállam eszméjének hanyatlását. Természetesen nem lehet kizárni, hogy a modern hadviselés generációinak modelljében megfogalmazott szempontrendszer alapján eljön egyszer az ötödik generációs hadviselés, mindössze innen nem lehet még látni milyen is lesz az.<sup>299</sup>

---

<sup>296</sup> HAMMES: Fourth generation warfare evolves, fifth emerges, 23. o.

<sup>297</sup> VAN CREVELD: The transformation of war, 193-227. o.

<sup>298</sup> 5GW Theory Timeline, [http://www.scribd.com/doc/33606470/5GW-Theory-Timeline#outer\\_page\\_15](http://www.scribd.com/doc/33606470/5GW-Theory-Timeline#outer_page_15), letöltve 2012.01.21

<sup>299</sup> Ugyan Várhegyi István: Az információs hadviselés második hulláma, In.:Hadtudomány 2011/1-2, 49-64. o. című írásában a spirituális és intuitív úton történő döntéshozatalról értekezik, egy transzcendentális háború lehetőségét még nem veti fel.

## ÖSSZEGZÉS

Az FBIS, a CIA nyílt forrásokat felhasználó hírszerző ügynöksége által<sup>300</sup> lefordított *Korlátlan Háború* előszavában a szerkesztő idézi Csiao ezredest, aki egy kínai napilapnak adott interjúja szerint: „*a korlátlan háború legfőbb szabálya, hogy nincsenek szabályok, semmi sem tilos. Azonban az erős országok általában nem használják ezt a megoldást, mert ők állítják fel a szabályokat, míg a felemelkedő országoknak meg kell szegniük őket, vagy ki kell használniuk a kiskapukat.*”<sup>301</sup>

A negyedik generációs hadviselés módosított modellje alatt a fenti idézet által bemutatott jelenséget értem, azzal a kitételrel, hogy néha az „erős országoknak” is meg kell szegniük a szabályokat. Erre egyrészt azért kerülhet sor, mert a stabilitás mindent felülíró kényszere miatt érdekeiket nem érvényesíthetik nyíltan, másrészt azért mert titokban akarják tartani kilétüket, harmadrészt sokkal kisebb ráfordítással érhető el ugyanazon cél. Ebben a módosított modellben a globális gerillahadviselés, az információ technológiai hadviselés, a gazdasági manipuláció- pénzügyi manőverek és az ideológiai, emberi jogi illetve egyéb percepción alapuló műveletek alkotják az eszközöket, természetesen fenntartva a hagyományos katonai képességeket is. Így a negyedik generációs hadviselés elsősorban nem-katonai elemeinek felhasználásával, valamint ezek egyesítése révén kialakul az a minőségi fölény, mely a modern hadviselés modellje szerint a következő generáció sajátja. Bár vannak akik vitatják véleményem szerint a XXI. századra nemcsak a stratégia fogalma, hanem a hadviseléshez köthető egyéb jellemzők és fogalmak is (tervezés, logisztika, szervezettség, fegyelem stb.) olyan mértékben elterjedtek a hétköznapi élet területein, hogy nem túlzás gazdasági illetve egyéb vonatkozású hadviselésről beszélni. Itt szeretném ismét kihangsúlyozni, hogy a modern hadviselés generációi modelljének megalkotóival szemben úgy vélem Clausewitz megállapításai és észrevételei továbbra is érvényesek. Sem negyedik generációs elméletet támogató híres izraeli hadtörténész Martin Van Creveld, sem korunk egyik legelismertebb történésze John Keegan nem járt sikerrel cáfolatában.

A fentiek fényében a 2.3.1 pontban megfogalmazott definíciót az alábbiak szerint egészítem ki:

**A negyedik generációs hadviselés pontosan meghatározott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségén alapuló általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott műveletek eredményképpen fejti**

<sup>300</sup> FBIS - Foreign Broadcast Information Service, jelenleg Open Source Center

<sup>301</sup> CSIAO - VANG: Korlátlan háború 1. o.

**ki. Létrejöttéhez elengedhetetlenek voltak a következő tényezők: az egyetemes emberi jogok deklarációja, a nemzetközi szervezetek megerősödése, a globalizáció és kísérő jelenségei, valamint az információtechnológiai robbanás.**

**Részterületei:**

- globális gerillahadviselés
- információs hadviselés, ezen belül kiberhadviselés
- gazdasági manipuláció, pénzügyi manőverek
- ideológiai, emberi jogi illetve egyéb percepción alapuló médiaműveletek
- valamint ezek egyesítése államok és nem-állami szereplők részéről

„A 21. századi elejének fenyegetése nem a Sivatagi Vihar fia lesz, hanem Csecsenföld mostohagyermeké.”

Charles Krulak tábornok, az amerikai tengerészgyalogság volt parancsnoka<sup>302</sup>

#### 4. Az állam lehetőségei és korlátai a negyedik generációs hadviselésben

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy a negyedik generációs hadviselésben minden előny a kicsi, és kreatív nem állami szereplők oldalán áll, ez azonban nincs teljesen így. Minden eszköz, amit a nem-állami szereplők, vagy a felkelők felhasználhatnak a nemzetállamok számára is elérhető. Sőt a hagyományos eszközök területén (diplomácia, titkos szolgálatok) az államok kifejezett előnyben vannak. Szemben az eredeti elmélet megalkotóival úgy vélem **a negyedik generációs hadviselés számos lehetőséget nyújt a nemzetállamok számára is.** Alkalmazásukhoz azonban szakítani kell az elmúlt évtizedek rossz beidegződéseivel. Fel kell ismerni a katonai eszközök sajátosságait és tanulva az elmúlt évek műveleteiből újra kell fogalmazni az irányukba támasztott elvárásokat. A leghatékonyabb, ha nem is a legkifinomultabb eszköze az érdekérvényesítésnek a fegyveres erők. Emellett a kormányzati munka hatékonyságának növelésével, a good governance alkalmazásával visszafordítható a civil fegyelem eróziója. Természetesen a nemzetközi szervezetek illetve a gazdasági kapcsolatok és a társadalmi sajátosságok számos területen korlátozzák az állam lehetőségeit. Ezek a korlátok leginkább azokban az expedíciós, missziós műveletekben látszanak meg, melyek korunk egyetlen elfogadott és jogosnak ítélt katonai műveletei.

##### 4.1 A nemzetállam lehetőségei

Különösen a negyedik generáció elméletét kutatók között sok a nemzetállam hanyatlásáról, sőt bukásáról értekezők száma. Úgy Hammes, mind Lind rendszeresen értekezik az állampolgári fegyelem fellazulásáról, sőt **megszűnéséről** illetve ebből fakadóan az erőszak monopólium megszűnéséről. Tagadhatatlan hogy számos, korábban felsorolt jelenség csökkenti a nemzetállamok mozgásterét azonban a történelmi múlt, a jogfolytonosság, illetve a jelen nemzetközi rendszer szinte kizárólagosan őket támogatja. Koszovó illetve a Palesztin állam,<sup>303</sup> ékesszólóan bizonyítja, hogy a nemzetközi elismerés, még nem jelent automatikusan működő államot. Ellenpéldaként felhozható több olyan,

---

<sup>302</sup> Charles C. Krulak, az Egyesült Államok Tengerészgyalogságának parancsnoka által tett nyilatkozat a Szenátus Fegyveres Erők bizottsága előtt, 1998. szeptember 29.,

<http://www.fas.org/man/congress/1998/980929ck.htm>, letöltve 2011-02-09

<sup>303</sup> Chile elismerte a független palesztin államot,

[http://index.hu/kulfold/2011/01/08/chile\\_elismerte\\_a\\_fuggetlen\\_palesztin\\_allamot/](http://index.hu/kulfold/2011/01/08/chile_elismerte_a_fuggetlen_palesztin_allamot/), letöltve 2011-01-12

egyoldalúan függetlenné kikiáltott, de működő „ország”, mely minimális nemzetközi támogatással (sem) rendelkezik.<sup>304</sup> A nemzetállam mint eszme, és mint identitásképző tényező, akkor szerezheti vissza első helyét, ha betölti a tőle elvárt szerepet, azaz jól működik. Az OECD által megfogalmazott „good governance” (a.m. jó kormányzás) bevezetése, az átlátható, korrupciómentes és felelősségteljes vezetés megvalósítása új életet lehelhet az individualizmus és a másodlagos identitások előretörése miatt valóban csökkenő jelentőségű nemzetállami eszmébe.<sup>305</sup>

#### 4.1.1 Fegyveres erők szerepe a negyedik generációs hadviselésben

Napóleon egyik gyakran idézett mondása szerint a morális és a fizikai tényezők aránya három az egyhez. Liddel-Hart is külön kiemeli *„egy hadsereg vagy egy ország ereje látszólag emberi és gazdasági erőforrásainak mennyiségén múlik, valójában ezek döntő mértékben függenek a hatalom szilárdságától, a moráltól és az ellátástól. [...] A legtöbb hadjáratban az ellenség pszichológiai és fizikai egyensúlyának megingatása bizonyult a győzelem létfontosságú előfeltételének.”*<sup>306</sup> Korunk fegyveres konfliktusaiban nem is annyira a katonai morál megingása jelenti a problémát, hanem a társadalom hozzáállása, támogatása. Egy elhúzódó konfliktusban a társadalom elveszítheti lelkesedését, és számtalan módon kifejezheti nemtetszését, ezért a kinetikusnak nevezett katonai műveletek kommunikálása ugyanolyan fontos, mint a tényleges katonai sikerek elérése. Éppen ezért akár expedíciós műveletekben vesznek részt a fegyveres erők, akár belső konfliktusban a folyamatos, tényszerű és érthető kommunikáció elengedhetetlen.

Kifejezetten katonai eszközként, negyedik generációs hadviselésben a leginkább felhasználható fegyverneme a könnyűgyalogság. Terület megtartására, ellenőrzésére kizárólag a gyalogság alkalmas, és ez a szempont különösen fontos felkelések, illetve expedíciós műveletek esetén. Kitűnő példa a számos etnikai problémával küzdő Indiában felállított félkatonai gyalogos egységek (Paramilitary Forces), mint pl. a felkelés-ellenes feladatokkal megbízott Rashtriya vagy Assam Rifles, mely alakulatok rendelkeznek ugyan nehézfegyverzettel, de külföldről érkező támadást kivéve nem használhatják őket.<sup>307</sup> Érdekes párhuzamot kínál a hidegháború harcászati atomfegyvereinek fenyegetése és növekvő

<sup>304</sup> Ilyen például Somaliland, Szomália egyik szakadár tartománya, ld. bővebben BESENYŐ János – KISS Álmos Péter: Kelet-Afrika Tengeri Farkasai. In.: Afrika Tanulmányok. III. évf. 2009., 3-4. szám 111-127. o.

<sup>305</sup> What is good governance, <http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp>, letölve 2012.01.19

<sup>306</sup> LIDDEL-HART: Stratégia, 25. o.

<sup>307</sup> Rashtriya Rifles, [http://www.enotes.com/topic/Rashtriya\\_Rifles](http://www.enotes.com/topic/Rashtriya_Rifles) és Assam Rifles honlap, <http://www.assamrifles.gov.in/formation.aspx>, letölve 2012-01-09

költségek hatására, a hetvenes évek elején az akkori Német Szövetségi Köztársaságban megjelent tanulmány, *A könnyű gyalogság az atomkorszakban*.<sup>308</sup> A szerző szerint a gyalogsági fegyvernem mozgékonyságának, védelmének és tűzerejének folyamatos növelése nem várt hatásokhoz vezetett. Véleménye szerint a tömegpusztító fegyverek, a gépesítettségéből fakadó kötöttségek, és a jelentős, sőt néha túlzott tűzerő miatt a gépesített gyalogság az akkori NSZK területének 50%-án nehezen képes ellátni feladatát (lakott területeken, erdőkben, ipari területeken, és középhegységekben).<sup>309</sup> A felsorolt területi jellegzetességek nem meglepő módon a gerilla hadviseléshez is ideális környezetet biztosítanak. Uhle-Wettler tanulmánya elérte hatását. A szovjet szerzők által írt *Idegen hadseregek harcászata* című könyv szerint az 1980-as évekre a nyugatnémet páncélgránátos hadosztály már két hadosztály-közvetlen gyalogos zászlóaljjal rendelkezik, melyek rendeltetése: „a helységekben és a nehezen leküzdhető terepen vívott harctevékenység.”<sup>310</sup> Jason Lyall és Isaiah Wilson ugyanezen következtetésekre jutnak tanulmányukban, melyben részletesen ábrázolják milyen negatív hatásokkal jár gépesített alakulatok alkalmazása felkelés ellenes műveletekben.<sup>311</sup>

Viszonylag új feladatokat jelent a kibervédelem biztosítása a már említett állami, sőt katonai kibervédelmi szervezetek létrehozásával, melyek lehetőségei egy 2011. novemberi cikk szerint nemrégiben tovább bővültek. Napjaink háború, sőt konfliktus-ellenes közhangulatában kifejezetten támadó célú eszközökről, még az Egyesült Államokban sem lehet nyíltan beszélni, legalábbis hivatásos katonák nem nagyon nyilatkozhatnak ilyen eszközökről. Mégis a cikkben bemutatott eszköz egy elsősorban kibertámadásokra és csak másodlagosan azok elhárítására kifejlesztett felszerelés.<sup>312</sup> Ez a ritka bepillantás számos lehetőséget tesz lehetővé, melyeket az információs fölény eléréseért folytatott küzdelemben kitűnően fel lehet használni, ezért egy későbbi kutatásban célszerű lenne részletesen megvizsgálni felhasználásának esetleges módszereit.

Összefoglalva elmondható, hogy a nemzetállamok fegyveres erőit nagyobb, vagy költségesebb átszervezések nélkül is fel lehet készíteni egy negyedik generációs hadviselés jellegzetességeit hordozó küzdelem katonai eszközökkel megoldható problémáinak kezelésére.

---

<sup>308</sup> UHLE-WETTLER, Franz: *Könnyű gyalogság az atomkorszakban*, ZMKA, Budapest, 1974

<sup>309</sup> UHLE-WETTLER: 118. o.

<sup>310</sup> GRISIN, Sz. - CAPENKO Ny. Ny.: *Idegen hadseregek harcászata : Egységek, magasabbegységek*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987, 58-62 o.

<sup>311</sup> LYALL, Jason – WILSON, Isaiah: *Rage Against the Machines: Explaining Outcomes in Counterinsurgency Wars*, In: *International Organization*, 63 , Winter 2009, 67-106 o.

<sup>312</sup> FRYER-BIGGS, Zachary: *Document offer a rare glimpse of U.S. cyber weaponry*, In: *DefenseNews*, 2011. november 7., Vol. 26., No 41. 1. és 9.o.

#### 4.1.2 Helyettesítő háborúk

Vietnam, Angola, Mozambik, Nicaragua. Az úgynevezett „helyettesítő háborúk” a hidegháború fontos eseményei voltak. A két világhatalom folyamatosan próbálta saját befolyási övezetét kiterjeszteni, de a kettejük közötti katonai konfliktus veszélye csak egyszer, az 1962-es kubai rakétaválság idején fenyegetett. Fischer Ferenc a korszak hazai szakértője véleménye szerint: *„A rakétaválság idején valóban egymással szkanderezott a két nagyhatalom. Ez tipikus patthelyzet volt, de mindkét oldalt sokkolta. A fő tanulsággá az vált, hogy egymás létfontosságú térségeit ne próbálják a másik kezéből kiragadni. Elég a 68-as prágai tavaszra gondolni az egyik oldalon, vagy a Pinochet-puccsra 1973-ban Chilében a másikon. Miután a Varsói Szerződés "baráti segítséget nyújtott" Gustav Husakéknek, igen nagy lett a felzúdulás a Nyugat részéről, de az Egyesült Államok, vagy a NATO meg sem kísérelt lépni. Chile esetében ugyanez a helyzet. Megvolt rá az esély 1970-73 között, hogy egy kubai típusú rendszer jöjjön létre, ehhez képest szinte elenyésző volt az a segítség, amit Salvador Allende elnök a szovjet vezetéstől kapott, pedig akkor Moszkva még megengedhette volna magának ezt. De ez az Egyesült Államok létfontosságú érdekét sértette volna. Így hiába voltak a szolidaritási tüntetések (nálunk is), valójában nem történt semmi.”*<sup>313</sup>

A helyettesítők használata jelentős mértékben hozzájárult a bipoláris nemzetközi rend kialakításához: a szovjet–amerikai versengés a befolyás növeléséért így valósult meg közvetlen összecsapás nélkül. A helyettesítő háborúk sorába tartozik az USA belesodródása a vietnami háborúba, vagy a Szovjetunió afganisztáni kalandja. A jelenség nem várt mellékhatása a regionális viszályok kontroll alatt tartása lett.

A „war by proxy”, azaz a helyettesítőkön keresztül vívott háború fogalma a hidegháború után is fennmaradt. Talán a legjellemzőbb példa rá a magyarul tévesen Hezbollah-nak nevezett libanoni Hizb'Álláh. Az 1982-es izraeli bevonulás ellen létrehozott síita milíciából, hathatós iráni segítséggel, az új évezredre TV-adóval rendelkező parlamenti párt, szociális és egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó csoport lett.<sup>314</sup> Sikerét jelzi, hogy 2006-ra elég erősnek érezte magát, hogy ujjat húzzon Izraellel. Hatalmas veszteségei ellenére egyértelmű propaganda győzelmet aratott azzal, hogy a háború utolsó napjáig képes volt rakétával lőni a

---

<sup>313</sup> Amire senki sem számított húsz évvel ezelőtt, Kósa András interjúja Fischer Ferencsel, 2009-03-08 [http://hirszerzo.hu/rendszervaltas/99837\\_amire\\_senki\\_sem\\_szamitott\\_husz\\_evvel\\_ezelot](http://hirszerzo.hu/rendszervaltas/99837_amire_senki_sem_szamitott_husz_evvel_ezelot), letöltve 2010-08-07

<sup>314</sup> Who are Hezbollah?, [http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle\\_east/4314423.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4314423.stm), letöltve 2011-02-04



zsidó államot. Ugyan vezetője később elismerte hiba volt kikezdeni Izraellel, a percepcióért vívott küzdelemben mégis sikerült győzelmet aratnia.<sup>315</sup>

Irakban a síita pártok hasonló befolyásra tettek szert, elsősorban azért, mert a Szaddám Husszein által üldözött vezetőiket Irán fogadta be. Ugyan felszerelés, fegyver, sőt kiképzők is érkeztek Iránból, azt nehéz bizonyítani, hogy ez az iráni kormány beleegyezésével, vagy akár tudtával történt.<sup>316</sup> Az iráni forradalmi gárda (Iranian Revolutionary Guards Corps -Szepah-e Paszdaran-e Engelábi-e Iszlámi) állam az államban, ráadásul a keleti társadalmak, de sokszor még a nyugati módon szervezett katonaság is nyugati szemmel értelmezhetetlen módon működik. Valószínű, hogy ezek a szállítmányok a gárda egyes tagjainak egyéni kezdeményezésére érkeztek Irakba, ugyanis az iráni vezetés elemi érdeke, hogy a hozzájuk közel álló síita többségű kormány, ezen belül a Legfelsőbb Iraki Iszlám Tanács (SIIC - Supreme Islamic Iraqi Council) párt hatalmon maradjon. Mindezekon felül, a déli területeken eszközölt jelentős befektetéseknek is ártana az újból fellángoló erőszak. Ahmedinezsád 2008-as látogatása során számos együttműködési egyezményt írtak alá, sőt Irán vállalta Bászra áramellátásának biztosítását is.<sup>317</sup> A fentiek miatt a nukleáris programjuk miatt jelentős nemzetközi nyomás alatt álló, pragmatikus perzsáknak nem érdekük, hogy az amúgy sem jó amerikai-iráni viszony tovább romoljon. Bár túlzás lenne kizárólag a római katolikus egyházéhoz hasonló, szigorú hierarchikus felépítéssel rendelkező síita iszlámot okolni ezen összefonódásokért, az ilyen jellegű szervezeteknél rendkívül fontos az ideológiai és/vagy etnikai kötődés.

Azonban nem csak Irán használ helyettesítőket, bár tagadhatatlan, hogy az iszlám köztársaság használja őket a legsikeresebb és leglátványosabb módon. Indiával vívott négy vesztés hagyományos háborúja, valamint a két ország atomhatalommá válása után nem meglepő, hogy Pakisztán is a helyettesítőket használja fel érdekeinek előmozdítására. India szerint a pandzsábi Laskar-e Taiba felelős a 2008-as mumbai terrortámadásokért és az iszlamista szervezet áll több India ellenes afganisztáni akció mögött is.<sup>318</sup> A vitatott indiai-pakisztáni határterületeken élő, archaikus társadalmi keretek között számtalan lehetőség kínálkozik helyettesítők használatára.

---

<sup>315</sup> HOFFMANN: Conflict in the 21<sup>st</sup> century, 28. o.

<sup>316</sup> General says U.S. has proof Iran arming Iraqi militias, USA TODAY, 2007-01-31

[http://www.usatoday.com/news/washington/2007-01-30-iraq-iran\\_x.htm](http://www.usatoday.com/news/washington/2007-01-30-iraq-iran_x.htm), letöltve 2008-04-08

<sup>317</sup> Iran starts supplying electricity to Basra, <http://www.payvand.com/news/08/mar/1253.html>, letöltve 2008-04-09

<sup>318</sup> TISDALL, Simon: India and Pakistan's proxy war puts Afghanistan exit at risk, In Guardian 2010-05-07, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/may/06/india-pakistan-afghanistan-exit>, letöltve 2011-01-18

A helyettesítő használata általában feltételezi valamilyen társadalmi (vallási, etnikai vagy ideológiai) közösség meglétét. John H. Poole felvetése, mely szerint a Kínai Népköztársaság Dél-Amerikában baloldali gerilla mozgalmakat támogat, első pillantásra meglepőnek tűnik. Valószínű, hogy a mostanra fejlett ipari hatalommá vált gyarmattartó múlt nélküli, harmadik világbeli nagyhatalom, baloldalinak mondott vezetése könnyen megtalálja a hangot a társadalmi sérelmek orvoslásáért küzdő gerillaszervezetekkel. Poole szerint a kábítószertermelés és az ebből élő szervezetek támogatásával Kína indirekt módszerekkel kívánja megszerezni a világelsőséget az Egyesült Államoktól, mintegy megelőző csapásként, mielőtt ő is a Szovjetunió sorsára jut.<sup>319</sup> A kiváltó okban jó eséllyel téved Poole, de Kína már többször sikeresen érvényesítette akaratát közvetett módon, így nem lenne meglepő, ha gazdasági érdekeit kihasználva jelentős befolyásra tett volna szert Dél és Közép-Amerikában, anélkül, hogy az nagyobb figyelmet keltett volna.

A zsoldosok, azaz a **magán katonai vállalatok testesítik meg leginkább azt az eszközt**, melyet a **NATO államai leginkább felhasználhatnak érdekeik közvetett érvényesítésére**, mint a katonai magán vállalatokál bemutatott katangai példa is mutatja. Münkler azonban egy lépéssel tovább megy. *„Jobban megvizsgálva a kérdést kitűnik, hogy az új háborúk egy gazdasági racionalitáson is alapulnak. [...] A zsoldos cégek egyre nagyobb fokú jelenléte, illetve a hadurak újbóli megjelenése (vállalkozó, politikus és katona egy személyben) arra utal, hogy a háború újra megéri gazdaságilag. Legalábbis amíg könnyű fegyverekkel, olcsó harcosokkal és a globális üzleti világ támogatásával vívható meg.”*<sup>320</sup>

#### 4.2 Állami korlátok egy negyedik generációs konfliktusban

A nemzetállamok hagyományos érdekérvényesítésének leghatékonyabb eszközét, azaz a katonai erőt, valamint a használatával való fenyegetést jelentősen korlátozza az ENSZ alapokmánya.<sup>321</sup> Az államok kénytelenek betartani a szabályokat, a stigmatizáció, azaz kirekesztés, tehetetlenségük, illetve alapvető és funkcionális értékek miatt.<sup>322</sup> Mégis Colin S. Gray felidézi Edward E. Luttwak egyik írását, mely John Lennon híres számát parafrálja eképp: „Give War a Chance!”, azaz „Adj egy esélyt a háborúnak!”. Arról ugyanis szinte már megfeledezett a nyugati világ, hogy a korábbi korok korlátozott, ideológiától mentes háborúi milyen szinten oldották meg a feszültségeket, hány problémára hoztak megoldást.<sup>323</sup> Az

<sup>319</sup> POOLE: Tequila Junction, 106. o.

<sup>320</sup> MÜNKLER: 91 o.

<sup>321</sup> MORRIS - MCCOUBREY: Jog, politika és az erő alkalmazása, 75. o.

<sup>322</sup> U.o., 72. o.

<sup>323</sup> GRAY: Another bloody century, 338. o.

előbbi szavak kegyetlennek, sőt barbárnak hangozhatnak, ráadásul minden hadtörténész számos olyan esetet tud felsorolni, amikor egy háború egy sokkal súlyosabb konfliktus magját vetette el. Azonban felmerül a kérdés, érdemes félszívvel, nemzetközi nyomásra végrehajtott beavatkozásokba, békeműveletekbe kezdeni, melyek ráadásul a politika jelentős korlátozásai miatt első pillantásra kudarcra vannak ítélve? Idevágó példa egy több missziót megjárta, névtelenséget kérő magyar tiszt története, aki szerint még a fegyvertelen küldetéseknél is, logikus módon a katonák első dolga önvédelmi fegyvert venni a helyi feketepiacon. Éppen ezért katonai műveletek tervezésekor visszatérni az alapokhoz, és csak olyan missziókhöz csatlakozni, melyek nem mondanak ellent az alapvető katonai logikának, illetve a katonai és politikai végállapotok egyértelműen meg vannak határozva.

Mindez kiegészítve Liddel-Hart észrevételével, miszerint a történelem során szinte kizárólag a közvetett nagystratégia alkalmazása hozott hosszán tartó eredményeket, ugyanis ez a megoldás megkíméli a saját erőforrásokat vonzóvá teszi az összhatások kihasználásán alapuló negyedik generációs hadviselést.<sup>324</sup>

#### *4.3 Békeműveletek tapasztalatainak felhasználása*

A béketámogató eljárásokat 1992-ben az ENSZ Capstone Doktrínája az alábbiakban fogalmazza meg: megelőző diplomácia, béketeremtés, békefenntartás, békekikényszerítés, békeépítés, humanitárius segélynyújtás.<sup>325</sup> Az ENSZ létrejötte óta számos alkalommal került sor hasonló műveletekre és a jelenleg fennálló nemzetközi rendszerben ezek a műveletek képezik a nemzetállamok egyik leghatékonyabb módszerét az események katonai erővel történő befolyásolására. Mostanra összegyűlt annyi tapasztalat, hogy érdemes legyen újragondolni ezen műveletek megindításának és lefolytatásának módját. A már sokszor említett liberális, humánus vagy annak vélt megoldások itt sem működnek. A közel 13 éve tartó koszovói és a több mint tíz éve tartó afganisztáni küldetéseket érdemes alaposabban is szemügyre venni, illetve megvizsgálni két igazán sikeres nemzetépítést: a II. világháború utáni Japán és Németország sorsát.

Nemzetállami szempontból a negyedik generációs hadviselés leggyakoribb formáját az amerikai terminológia szerint nem háborús katonai műveletek (military operations other than

---

<sup>324</sup> LIDDEL-HART: Stratégia: 239. o.

<sup>325</sup> United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines, Department of Peacekeeping Operations, New York, 2008, 18-20 o.

war – MOOTW), brit terminológiában béketámogató műveletek (Peace Support Operations) jelentik,<sup>326</sup> melyek legtöbbször az ENSZ égisze alatt lezajlott műveletek

#### 4.3.1 V. és nem V. cikkely szerinti műveletek – Afganisztán és Bosznia

A NATO-t létrehozó Washingtoni Szerződés kollektív védelemről szóló V. cikkelyének<sup>327</sup> első alkalmazására Afganisztánban került sor. Ezen egyértelmű jogi alapon és széles körű nemzetközi támogatáson alapulva indult meg a NATO afganisztáni küldetése. Az új, miniatürizált hírközlési technológiát és a teljes légi uralmat felhasználva az amerikai különleges erők, valamint a légierő összehangolt támogatásával az Északi Szövetség gyorsan legyőzte a tálibokat. 2001 decemberére a Talibán szervezett ellenállása megtört, ám a legfontosabb célt, Oszama bin Ládin elfogását nem sikerült elérni. Az elvesztegetett másfél év történelmi lehetőségének elmúltával újra fellobbant a felkelés lángja, sőt 2003 nyarára a tálibok újjáépítették úgy katonai, mind közigazgatási struktúrájukat.<sup>328</sup> A 2002-ben csak néhány ezernyi specialista által ellenőrzött országban jelenleg 10 év elteltével százharmincezer ISAF katona<sup>329</sup> ugyanazokkal a nehézségekkel néz szembe, mint szovjet sorstársaik húsz évvel korábban.

Az 1992 márciusában fellángolt a polgárháború Bosznia-Hercegovinában. A több éven keresztül folyó kegyetlen és véres küzdelmekbe a markalei mészárlás után végül a NATO is beavatkozott. Az Operation Deliberate Force 1995 augusztusi megindulása után közel egy hónapos bombázás után a Szerb Köztársaság Hadserege végül beszüntette Szarajevó blokádját és a politikai vezetés asztalhoz ült a nemzetközi közösség prominenseivel. Az ellenségeskedéseket lezáró békeszerződés Daytoni Megállapodás néven került aláírásra. Egyértelműen megfogalmazott és elérhető politikai célokat kizárólag légi erő felhasználásával nem sokszor valósítottak meg a történelemben.<sup>330</sup> A stabilizáció, a megállapodás betartatására, az országba telepített nemzetközi erők (IFOR-SFOR) feladata volt. 2004-ben NATO erőket felváltó európai EUFOR Althea az Európai Unió első jelentős szerepvállalásaként vonult be a történelembe. Egyre csökkenő létszáma ellenére 15 év eltelte

---

<sup>326</sup> GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok, 110. o.

<sup>327</sup> Washingtoni Szerződés, Külügyminisztérium honlapja, 2010-04-14

[http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO\\_dokumentumok/](http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/)

<sup>328</sup> PAPP Tamás: Afganisztán, 2001, In.: Haditechnika 2005/2, 16. o.

<sup>329</sup> International Security Assistance Force Key Facts and Figures, NATO honlap,

<http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/Placemats>, letöltve 2012-01-14

<sup>330</sup> Operation Deliberate Force, [http://www.globalsecurity.org/military/ops/deliberate\\_force.htm](http://www.globalsecurity.org/military/ops/deliberate_force.htm), letöltve 2010-04-14

után is nélkülözhetetlen a biztonság fenntartásában.<sup>331</sup> Érthető és nehezen megmagyarázható okokból szinte lehetetlen meghatározni egy stabilizációs művelet, akárcsak megközelítőleg pontos költségeit. Mégis megéri megpróbálni, hiszen a fent bemutatott hosszú ideig elhúzódó műveletek bármelyik ország hadseregének leterheltségét képesek az elviselhetetlenségig fokozni.<sup>332</sup>

Alan S. Milward angol kutató szerint az Egyesült Államok 316 milliárd dollárt költött fegyverkezésre 1940 júniusa és 1945 augusztusa között.<sup>333</sup> Az összegben benne foglaltatnak olyan területek is, mint a háborús építkezések illetve a katonák zsoldja, valamint a kapcsolódó területek civil bérei is. Ebből a minden szempontból hatalmas összegből közel 200 000 harci repülőgép (és további 100 000 egyéb katonai) 8,5 millió tonnányi hadi és 51,4 millió tonnányi kereskedelmi hajó, valamint 86 700 harckocsi és három atombomba legyártása is fért bele, a kézifegyvereket, tüzérségi és egyéb hadi eszközöket nem is számolva. A felszerelés felhasználásával az Egyesült Államok nagyobb területre terjesztette ki befolyását, mint bármelyik hatalom a világtörténelemben. A műveletek során 11 millió ellenséges katona és civil vesztette életét. Ezzel szemben a 2001 végén indult terrorizmus-ellenes Globális Háború (Global War On Terror) 2010 közepére közel 1 billiárd (1 000 milliárd!) dollárba került és akkor nem is említettük az elvesztett koalíciós életeteket.<sup>334</sup> És az eredmény? Oszáma Bin Ládint csak 2011-ben sikerült likvidálni, a Talibán még mindig jelentős részét ellenőrzi Afganisztánnak, Irakból 7 évig szinte ingyen szállították el az olajat, közel 10 000 fegyveres ellenálló és a legvisszafogottabb számítások szerint is több százezer civil halála, valamint a már említett drasztikusan csökkenő amerikai népszerűség a világban. A fentiek miatt kötelező feltenni a kérdést. Nyilvános (azaz bárki által hozzáférhető) adatok alapján megéri ennyi erőfeszítés ilyen kevés sikerért?

#### 4.3.2 Sikeres stabilitási műveletek – Németország és Japán

Igazán kevés példát lehet találni a történelemben, ahol sikerült győzni korlátozott erőszakkal vagy erőszak nélkül fegyveres erő ellenében, Mahatma Gandhi megoldása úgy tűnik, a maga nemében páratlan, egyszeri eset volt. Harry Summers szavaival, „A háború, az

---

<sup>331</sup> Az Európai Parlament 2009. április 24-i állásfoglalása a bosznia-hercegovinai helyzetről, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0332+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltve 2010-04-14

<sup>332</sup> KORB, Lawrence J. - OGDEN, Peter – KAGAN Frederick: Jets or GIs? How Best to Address the Military's Manpower Shortage, Foreign Policy <http://www.foreignaffairs.com/articles/62102/lawrence-j-korb-peter-ogden-and-frederick-w-kagan/jets-or-gis-how-best-to-address-the-militarys-manpower-shortage>, letöltve 2010-04-14

<sup>333</sup> MILWARD, Alan S.: Háború, gazdaság, társadalom, 1939-1945, Aquila, Debrecen 1999, 84-95. o.

<sup>334</sup> Notes and Sources: Cost of War Counter, [http://www.nationalpriorities.org/cost\\_of\\_war\\_counter\\_notes](http://www.nationalpriorities.org/cost_of_war_counter_notes), letöltve 2010-04-14

*háború és kész. - A war is a war is a war*".<sup>335</sup> Háborút követő stabilitási műveletben (igaz soha nem hívták így) igazi sikerről Németország és Japán II. világháború utáni újjáépítése esetében beszélhetünk. Stabilizációs műveleteknél a kiinduló pont talán az egyik legfontosabb paraméter. A két szó szerint porig bombázott országba jelentős létszámú megszálló erők érkeztek. Németország nyugati részén 1945 közepére közel 285 ezer szövetséges katona állomásozott, mely 15 főt jelent 1000 lakosra vetítve. Ez az arány Japánban csak 5 fő volt, azonban a világtörténelemben először (és reméljük utoljára) bevetett atomfegyverek hatása ezt nyilvánvalóan megsokszorozta.

A történelemtudomány a mai napig adós a két ország háború utáni időszakának békeműveletek szempontjából végrehajtott elemzésével. Mindezekén túl felmerül a kérdés alkalmazható-e az innen származó információ, hiszen a két újjáépítésre egy hagyományos, sőt a Harmincéves háború óta, legkegyetlenebb hagyományos (ld. Drezda, Nagaszaki, Hiroshima) háborút követően került sor. Ráadásul az azóta eltelt időben részben az Egyetemes Emberi Jogok megjelenése, részben maga a II. világháború, és nagyrészt az atomfegyverek megjelenése a hagyományos nagyhatalmakat (ide sorolva a Szovjetuniót is) a háború fogalmának újragondolására készítette. Mégsem lehet kikerülni azonban azt a kellemetlen következtetést, hogy a két, szó szerint alapjairól újjáépített társadalom sikerességében, illetve az erre irányuló erőfeszítésekben meghatározó szerepet játszott a katonai erő **korlátlan** alkalmazása. A lerombolt városok és az egyértelmű, megállíthatatlan erőfölény minden lakosban tudatosították a tényt, hogy vesztek. Ezt Japánban, mivel a főbb szigeteken nem folytak hadműveletek, még egy katonai közigazgatással kiegészítették, mely egészen 1952-ig fennállt. 1945-1948 között Douglas MacArthur tábornok (a Gaidzsín Sógun – a.m. Külföldi Király) de facto Japán vezetője volt.

Létezik egy Rand tanulmány, mely a „*A háború után, nemzetépítés FDR-től George W. Bush-ig*” címet viseli,<sup>336</sup> a fő tengelyhatalmak háború utáni újjáépítésével azonban elsősorban az iraki és afganisztáni lépések tükrében foglalkozik. Ugyan meglehetősen felszínesen kezeli a témát, mégis számos hasznos és eddig fel nem használt tapasztalatra mutat rá. Az első, hogy mind a japán, mind a német **erősen homogenizált, fejlett ipari nemzet** volt, melynek szinte minden tagja elsöprő erejű túlerővel találkozott. Japán esetében a császár személye és a tradíciók miatt a belülről történő reformálás, Németország esetében a náci rendszer bűnei miatt a teljes lebontás és alapoktól történő építkezés módszerével került sor a **társadalom**

---

<sup>335</sup> NAGL, John. A.: Learning to eat soup with a knife, Counterinsurgency from Malaya to Vietnam, University of Chicago, Chicago, 2005 27. o.

<sup>336</sup> DOBBINS, James: After the War, Nation building from FDR to George W. Bush, RAND, Santa Monica, 2008

**intézményeinek újjáépítésére.** Az egyik oldalon a lakosság számára létfontosságú folytonosság, míg a másik oldalon a hangsúlyozottan teljesen új alapokra helyezett intézmények és felfogás képezte az alapokat.<sup>337</sup> A tanulmány szerzői felhívják a figyelmet, hogy mindkét esetben az érintett szervezetek (Külügyminisztérium, Pénzügyminisztérium és a fegyveres erők) részéről **alapos tervezés és kalkuláció** előzte meg a tényleges lépéseket. Ugyan Rooseveltnél mereven elzárkózott bármilyen háború utáni időszakra vonatkozó döntéstől a harcok ideje alatt, a különböző szervezetek alapos, bár koordinálatlan tervekkel rendelkeztek, a felkészülés már jóval 1945. májusa előtt megkezdődött. Arról a tényről sem szabad elfelejtenünk, hogy Rooseveltnél és Truman elnököknél a rendelkezésére állt egy megfelelő eszköz szándékaik végrehajtásához: a 9 millió főnyi amerikai fegyveres erő.<sup>338</sup>

#### 4.3.3 Az elmúlt évtizedek stabilitási műveleteinek jellegzetességei

Ugyan vannak arra utaló információk, hogy valamilyen tervezés Irak és Afganisztán esetében is volt a konfliktus utáni időszakra vonatkozóan, az azonban már nagy bizonyossággal megállapítható, hogy az Egyesült Államok nem rendelt a feladatokhoz, azok méretéhez mért erőforrásokat. A már hivatkozott, egyértelműen neokonzervatív íróktól származó<sup>339</sup> tanulmányból kiderül, hogy Afganisztánban a hadművelet utáni periódussal kapcsolatban nemhogy egységes terv, de még elképzelés sem volt. *„A működő intézményrendszer, vagy egy konfliktus utáni újjáépítéssel kapcsolatos doktrína hiánya nem érződött azonnal. Nem volt idő alapos tervezésre, nem mintha a kormánzatnak lett volna bármilyen szándéka egy jelentős méretű nemzetépítésben résztvenni (kiemelés S.B.). Azonban miután kiderült, hogy pontosan egy ilyen helyzetbe keveredett (kiemelés S.B.) a tervek és a távolabbi célokkal kapcsolatos konszenzus hiánya egyre inkább kezdte éreztetni hiányát.*”<sup>340</sup>

Az erőszakos környezetben végrehajtott békefenntartás általános arányszámaként elfogadott és sokszor idézett 50 lakosonként 1 rendfenntartó (katona, rendőr, milicista) rendkívül magas műveleti létszámot követel.<sup>341</sup> Ráadásul ezen rendfenntartók minél magasabb lojalitással és hatékonysággal, kell hogy rendelkezzenek. Bár a szerző a változók hatalmas száma miatt alapvetően ellenzi olyan összetett és sokszor ismeretlen rendszerek matematikai-statisztikai megközelítését, mint a harmadik világbeli társadalmak, sokszor

---

<sup>337</sup> U.o. 14. o.

<sup>338</sup> U.o. 15. o.

<sup>339</sup> Idősebb és fiatalabb Bush többszörös összehasonlítása Clintonnal, „természetesen” mindig az utóbbi kárára történt, U.o. 17-19 o.

<sup>340</sup> U.o. 24.o.

<sup>341</sup> QUINLIVAN, James T.: Force Requirements in Stability Operations, In.: Parameters Winter 1995.

szükség van a közmondásos kályhára. Ugyan a fent említett számtól jelentősen eltérő adatok is napvilágot láttak,<sup>342</sup> mégis a legtöbb publikáció ezeket az arányokat veszi alapul.

A fentiek miatt kénytelen-kelletlen vissza kell térni az alapokhoz. Miért indítok el egy műveletet? Milyen erővel? Mi az exit strategy? Mi az elérni kívánt katonai és politikai végállapot? Itt az ideje leszámolni a liberális ál-elvekkkel. Egy beavatkozás eldöntésekor komolyan figyelembe kell venni azt a lehetőséget, is hogy ha kell, akkor – Harris tábornok szavaival – az ellenfelet „visszabombázzuk a kőkorba”. A kialakult, a tapasztalatok alapján tévesnek bizonyult, koncepció alapján, azonban ez a megoldás fel sem szokott merülni. John „Jacky” Fisher angol admirálist idézve „*A háború lényege az erőszak, ezért az önmegtartóztatás a háborúban ostobaság.*”<sup>343</sup>

Természetesen ilyen kérdések megfogalmazásakor nem hagyható figyelmen kívül Szabó Dezső publicista sorsa,<sup>344</sup> aki korának minden jelentős szellemi irányzatával szembeszállt és végül szellemi karanténban fejezte be hányatott életét. Michael Scheuer a nagy sikerű és sokat támadott „*Imperial Hubris*” (Birodalmi Gög)<sup>345</sup> című könyv szerzője (nem mellesleg a CIA bin Ládin csoportjának vezetője 2000-2004 között) hasonló következtetésekre jutott teljesen más alapokról indulva. Könyvének fő irányvonala a GWOT – Global War On Terror bírálata. Véleménye szerint bin Ládint már sokkal korábban meg lehetett, sőt meg kellett volna állítani, de erre politikai okokból nem került sor. Sokat elmond a könyvről, hogy támadták muszlim ellenessége és barátsága, háborúpártisága és/vagy embertelen megközelítése miatt. Ám a leírtak valóságtartalmában senki sem kételkedett ezért valószínű, hogy a heves támadások oka az ezekkel való kellemetlen szembesülés volt. Scheuer több helyen kiemeli, hogy ha az iszlám fundamentalista terrorizmus ténylegesen olyan komoly veszély, mint beállítják, akkor sokkal erélyesebb lépésekre lenne szükség, amennyiben nem jelent olyan komoly kihívást, akkor nem célszerű így beállítani. Az általa javasolt megoldás: vagy a helyén kezelni a problémát: titkosszolgálati szinten, vagy alkalmazni kell W.T. Sherman,<sup>346</sup> az amerikai polgárháború északi tábornokának koncepcióját, azaz a teljes infrastruktúra (mezőgazdaság ipar,

---

<sup>342</sup> Bővebben MCGRATH, John J.: Boots on the Ground: Troop Density in Contingency Operations, Global War on Terrorism Occasional Paper 16, és KRAUSE, Peter J. P.: Troop Levels in Stability Operations: What We Don't Know, MIT Center for International Studies, February 2007, valamint GOODE, Steven M.: A Historical Basis for Force Requirements in Counterinsurgency, Parameters Winter 2009

<sup>343</sup> Admiral of the Fleet Sir John Fisher, 1st Baron Fisher of Kilverstone 1841-1920, <http://www.royalnavy.mod.uk/history/naval-leaders/john-fisher/>, letöltve 2011-05-08

<sup>344</sup> Magyar Életrajzi Lexikon online,

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/eletrajz/html/ABC14240/14276.htm>, letöltve 2010-04-09

<sup>345</sup> SCHEUER: Imperial Hubris, Washington, 2005, i-ix. o.

<sup>346</sup> Sherman tábornok, a későbbi II. világháborús harckocsi névadója, híres volt velős mondásairól. „A háború kegyetlenség, és nem kell megváltoztatni.” „Minél kegyetlenebb annál hamarabb lesz vége.”, „A háború maga a pokol.” Forrás: <http://www.military-quotes.com/william-sherman.htm>, letöltve 2011-08-07



közigazgatás) pusztítását, a lakosság átköltöztetését stb. Az ellenállók hátszágának felszámolása már a búr háborúban is bevált, mostanra össze kellett gyűlnie annyi tapasztalatnak, hogy a félmegoldások nem működnek. A cinkos félrenézések: pl. egy esküvői menet lebombázása, majd a félszívű magyarázkodás és a komolytalan bocsánatkérés (legalábbis helyi szempontból, ugyanis még csak célzás sem történt vérdíjra vagy kompenzációra), csak ront a helyzeten.

A harcérintkezés szabályai és kommunikálásuk létfontosságú. 2010. április elején a médiában sokszor látható volt az amerikai hadsereg harci helikoptereinek felvétele egy iraki ellenálló csoportnak vélt 8 fős csoport felszámolásáról. A környezetet és a helyzetet nem ismerő számára számos megválaszolatlan kérdés merül fel. Véleményem szerint a sajtónak hozzánemértése miatt sikerült csak félig felfedni a valóságot. A videó nem a rossz helyen rosszkor tartózkodó újságírók halála miatt érdemel figyelmet, hanem a viszkető ujjú (trigger happy) pilóták későbbi tevékenysége nyomán. A hadsereg sokkal inkább az épületet ért indokolatlan támadást igyekezhetett eltussolni és nem az érvényes szabályok szerint végrehajtott támadást, mely a két újságíró halálával járt.<sup>347</sup>

Összefoglalva elmondható, hogy egy jelentősen megváltozott világban, a XXI. századi nemzetközi környezet sajátosságait és az elmúlt évtizedek tapasztalatait figyelembe véve újra kell gondolni a békeműveletek megindításának döntési mechanizmusát. A nem háborús katonai műveletek a közvélekedés szerint humánusabbnak vagy emberközelibbek, mindazonáltal a modern fegyveres konfliktus, legyen szó akár magas vagy alacsony intenzitású küzdelemről, ugyanolyan véres és veszélyes, mint amilyen mindig is volt. Figyelembe véve a **felgyülemlett tapasztalatokat** célszerű lenne **leszámolni** a maximum **önáltatásra alkalmas, liberálisnak mondott elvekkkel** és szembenézni a kegyetlen valósággal. Vagy **teljes erővel a feladat megoldására** összpontosulnak az erőfeszítések és kizárólag a célt elérését célozzák, vagy tovább fenntartva azt a II. világháború véres valóságából kinőtt, **műveleti és harcászati szabadságot korlátozó tévhitet**, hogy emberibbé vált a háború **újabb, mindössze részeredményekkel járó műveletekre kerül sor**. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy mindenhol be kell avatkozni, ahol erre lehetőség nyílik. Épp ellenkezőleg. **Kevesebb beavatkozás, jobban felkészített, a feladat jellegének megfelelően felszerelt, egyértelmű utasításokkal és széles döntési jogkörrel ellátott fegyveres erőkkel, valamint az ehhez társuló civil háttérrel és gazdasági támogatással.** Véleményem szerint így lehet elkerülni az elhúzódozó és nehezen meghatározható eredménnyel

---

<sup>347</sup> Bővebben WHITTEL, Giles: Leaked video footage shows Iraq journalists killed by US gunships, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/iraq/article7088548.ece>, letöltve 2010-12-19

járó stabilizációs műveleteket. John Arquilla, tovább fejlesztve 1993-as információs háborús elképzeléseit 2008-as könyvében már így ír: „A pszichológiai műveleteken és dezinformáción túl, katonai feladattá kell tenni a közigazgatást és az újjáépítést is.”<sup>348</sup>

„Az aszimmetrikus hadviselést az USA abszolút katonai fölénye kényszeríti ki, amely a kemény (katonai) tényezők területén meglévő, behozhatatlannak tűnő előnyéből ered. Ez a behozhatatlannak tűnő fölény elkényelmesíti birtokosát és arra csábítja hogy lebecsülje, figyelmen kívül hagyja a puha faktorok nehezebben követhető, áttételesen érvényesülő hatását.” – Rácz Lajos<sup>349</sup>

#### 4.4 Kína és a negyedik generáció

Egy feltörekvő hatalomnak mindenképpen alternatív megoldásokat kell keresnie, hogy érvényesülni tudjon, ráadásul egy olyan, katonai hatalmára féltékeny szuperhatalommal szemben, mint az Egyesült Államok.

„Egy bizonyos Kína nem akar reménytelen fegyverkezési versenybe bocsátkozni az Egyesült Államokkal, de úgy véli a puha erő tényezőjének kihasználásával behozhatja az USA előnyét és egyenrangú pozíciót vívhat ki magának a nemzetközi porondon.”<sup>350</sup> Megfogadva Teng Hsziao-Ping 24 írásjeles útmutatását<sup>351</sup> Peking mindig is ügyelt arra, hogy szándékai titokban maradjanak. Egy 2006-os Pentagon jelentés rávilágít a kérdés vizsgálatának nehézségeire: „A Kína biztonságával kapcsolatos ügyek legtöbb aspektusát titok övezi. A külvilág nagyon keveset tud a kínai célokról, döntésekről és a kínai. haderő korszerűsödését alátámasztó kulcstényezőkről.”<sup>352</sup>

Az első kezdeményezés, melyben fény derült a jelentős történelmi hagyományokkal rendelkező kínai aszimmetrikus megközelítésre egy **1996-os amerikai-kínai csereprogram volt, melynek során hosszú idő óta először kerültek nyilvánosságra kínai teoretikusok elképzelései.** Az amerikai Nemzetvédelmi Egyetem által kiadott *Kínai nézetek a jövő hadviseléséről* című kiadványban<sup>353</sup> számos cikk került lefordításra, melyek a címben

<sup>348</sup> ARQUILLA: Worst enemy, 124. o.

<sup>349</sup> RÁ CZ Lajos: A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire, PhD értekezés, ZMNE HDI, Budapest, 2008 62. o.

<sup>350</sup> RÁ CZ: A kínai össznemzeti erő, 63. o.

<sup>351</sup> „Vizsgálódj tárgyilagosan, vesd meg a lábad, kezeld az ügyeket nyugodtan, rejtse el képességeidet, várd ki a sorodat, ne tűnj ki és sohase törj az élre.” – idézi RÁ CZ: A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire, 87. o.

<sup>352</sup> Department of Defense, Annual report to the congress, Military Power of the People's Republic of China 2006, 7.o. <http://www.defense.gov/pubs/pdfs/china%20report%202006.pdf>, letöltve 2010-12-12

<sup>353</sup> Chinese Views of Future Warfare, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/chinacont.html>, letöltve 2008-08-08

szereplő témával foglalkoztak. Az akkori cikkek elsősorban a hadviselés technológiai oldaláról értekeztek és alig néhány interpretálta Mao Ce-tung illetve Szun Ce megállapításait a hidegháború utáni környezetbe. 1999-ben jelent meg a már említett *Korlátlan háború* (Unrestricted warfare), melyben a szerzők, a két hivatásos katona, már elsősorban nem-katonai eszközöket vizsgált egy Kína és egy nála technológiailag fejlettebb ellenfél közötti konfliktusban.<sup>354</sup> Érdekessége a műnek, hogy az 1999-es hivatalos amerikai fordítástól jelentősen eltér a Panamában kiadott könyv szövege. Ez a tény már a borítón is szembeötlő, melyen az égő Ikertornyok láthatóak és a nem hivatalos alcím: Kína terve az USA megsemmisítésére. Sokan kapcsolatot keresnek a könyv és a 2000-es évek elején feltűnt „orgyilkos buzogány” azaz sasú-dzsian koncepció között. Ez a gondolat azonban két eltérő elképzelés téves összekapcsolásán alapszik. Csiao és Vang ezredesek elsősorban nem-katonai érdekérvényesítési módszerek állami felhasználhatóságáról értekeztek, olyan példákat hozva mint Pablo Escobar és drogpenzen alapuló társadalmi-gazdasági hatalma, vagy Soros György pénzügyi manővereinek hatása, illetve Bin Ládin ideológián alapuló mozgalma. Ezzel szemben a sasú-dzsian teljesen katonai eszközökkel, igaz erősen aszimmetrikus katonai eszközökkel, igyekszik előnyt elérni egy technológiailag fejlettebb ellenféllel szemben. Ez kimondva-kimondatlanul az Egyesült Államok és repülőgép harccsoportjai elleni küzdelmet jelent különösen, ha figyelembe vesszük a koncepcióhoz tartozó műhold elhárító, illetve hajó elleni ballisztikus rakétákból,<sup>355</sup> valamint kiberhadviselésből álló kombinált elképzelést, melynek célja a Tajvani-szoros biztosítása a Tajvan elleni támadás idejére.<sup>356</sup>

---

<sup>354</sup> CSIAO Liang (Qiao Liang) - VANG Hsziangszui (Wang Xiangsui): Unrestricted Warfare, [www.c4i.org/unrestricted.pdf](http://www.c4i.org/unrestricted.pdf), letöltve 2010-08-08

<sup>355</sup> Dong Feng – 21D, hajózás elleni ballisztikus rakéta (ASBM)

<sup>356</sup> Az orgyilkos buzogánya egy olyan, harcművészetből származó elterjedt köznyelvi kifejezés, melyet akár sportkommentátorok is alkalmaznak egy meglepő húzás, vagy trükkös megoldás láttán. Jelenleg elsősorban a Tajvani szoros kapcsán felmerülő fogalom, melyet a Kínai Néphadsereg használ terület zárási illetve megközelítés ellenes (anti-access/area-denial - A2/AD) komplex elképzeléseire. Az elképzelés fő célja az Egyesült Államok erőketvitési képességeinek jelentős mértékű korlátozása vagy akár megszüntetése egy kínai felségvizekhez közeli területen. Jelenleg idesorolják a már említett hajózás elleni ballisztikus rakétán kívül a műhold elleni fegyvereket, az elektronikus hadviselést, a különböző tengeri aknák és egyéb haditengerészeti fegyverek kombinált alkalmazását, illetve az elektromagnetikus és kiber hadviselés fegyvereit. Forrás: VAN Tol, JAN et al.: AirSea Battle: A Point-of-Departure Operational Concept <http://www.csbaonline.org/wp-content/uploads/2010/05/2010.05.18-AirSea-Battle.pdf>, letöltve 2010-08-14



10. ábra Tajvan térképe<sup>357</sup>

Timothy Walton cikkében egy meglehetősen új koncepcióról, ír mely 2008-ban került nyilvánosságra: ez az úgynevezett „Három hadviselés” (“Three Warfares” - szan zsong zsanfa). „Az Öböl-háború, a Jugoszlávia elleni NATO-légicsapás, az afganisztáni és az iraki műveletek tapasztalatai ráébresztették Kínát, hogy tovább kell korszerűsítene a hadviselés elméletét és gyakorlatát. Be kell kapcsolódnia a „hadügy forradalmába” (RMA), és azt Kína sajátosságaihoz kell igazítania, különös tekintettel a **nem hagyományos, az aszimmetrikus, az információs, a gazdasági, a pszichológiai és az űrhadviselésre** (kiemelés a szerzőtől).”<sup>358</sup>

Ugyan az elmélet elsősorban Tajvan ellen irányul,<sup>359</sup> azonban nincs akadálya más környezetben történő alkalmazásának. Alkotó elemei a pszichológiai, média és jogi hadviselés. A pszichológiai hadviselésnek nemcsak a politikai akarat befolyásolását kell hogy célozza, hanem részét kell hogy képezze a meglévő katonai képességek bemutatása is. Ezt a hagyományos elrettentést ki kell egészíteni gazdasági és diplomáciai komponensekkel is. A klasszikus kínai felfogásban, mindig is benne volt a pszichológiai elem, a Három hadviselés újdonságát tudományos megközelítése jelenti. Hatásos üzenetek megfogalmazásával és kommunikálásával a rendszer kritikus pontjaira mérne csapást egy ilyen jellegű hadművelet, mely a szembenálló fél politikai vezetésének ellehetetlenítésétől kezdve, nemzetközi

<sup>357</sup> Forrás: CIA world Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tw.html>

<sup>358</sup> RÁCZ Lajos: A kínai biztonságpolitika régi és új elemei, ZMNE, Nemzetbiztonsági tanszék, 2009

<sup>359</sup> WALTON, Timothy: Treble Spyglass, Treble Spear: China's "Three Warfares", In: Defense Concepts 2010 winter, 49-65 o., 60-62 o.

kapcsolatrendszerének és gazdasági életének szétzilálásán át, belső feszültségek mesterséges gerjesztéséig terjed.

A második elem a média hadviselés, melyet idézett cikkében Walton így definiál: *„A bel és külföldi közvélemény befolyásolásának eszköze, melyek célja támogatásuk és jóváhagyásuk megszerzése Kína lépéseihez, illetve a lehetséges ellenfelek elbátortalanítása Kína érdekeivel ellentétes tevékenység végzésétől.”*<sup>360</sup> A média szerepe kulcsfontosságú a koncepció másik két elemének, a pszichológiai és jogi hadviselés konkrét lépéseinek kommunikálásában. Amennyiben a szükség úgy hozná, ebbe a folyamatba „tengerentúli kínaiakat” is bevonnák, akik mintegy hídként szolgálva Kína és az őket befogadó ország között közvetítenék és magyaráznák az ország lépéseit, motivációit.

A harmadik terület a jogi hadviselés. Szerepe annak a képnek a fenntartása, mely szerint Kína nem avatkozik bele más államok belügyeibe, és mindig jog szerint jár el. Nemzetközi műveletekben a Népi Felszabadító Hadsereg kizárólag ENSZ mandátum alapján vesz részt, minden külföldi lépésénél a nemzetközi jogra hivatkozik és jogilag pontosan körülhatárolt módon jár el. Az elmúlt évek, kis számú közvetlen kínai-amerikai katonai konfrontációját mindig a nemzetközi jog illetve az esetleg abban fennálló hézag szempontjából magyarázta a hivatalos kínai kommunikáció.<sup>361</sup>

#### 4.5 Irán

Az Iráni Iszlám köztársaság döntéshozóinak figyelmét sem kerülte el Szaddám Huszein rendszerének gyors összeomlása. A viszonylag kisszámú célpont megsemmisítésével, az ország irányítását kiiktató, „lefejező csapások” nyomán megszűnő közigazgatás rémére a Forradalmi Gárda népi szárnya a Baszidsz évekig tartó kutatás után 2006-ban a „Passzív Védelem” koncepciójával állt elő. Egy amerikai és/vagy izraeli támadás elleni elrettentés eszközeit, az ország nagy hatótávolságú ballisztikus rakétákból és aszimmetrikus hadviselésből álló doktrínáját kiegészítették a „passzív védelem” koncepciójával. Ez a megoldás a civilekből álló Passzív Védelmi Bizottságok és a népi Baszidsz gárda együttműködésén alapul.<sup>362</sup> A Közel-Keleti Sajtókutató Intézet (MEMRI) így foglalja össze a Passzív Védelem lényegét: *„azon nem-katonai intézkedések összessége, melyek*

---

<sup>360</sup> WALTON: Treble Spyglass, Treble Spear: China's "Three Warfares" 55.o.

<sup>361</sup> WALTON: Treble Spyglass, Treble Spear: China's "Three Warfares", 60. o.

<sup>362</sup> MANSHAROF, Y. - SAVYON A.: Iran in Preparations, Deployment to Withstand Possible Attack by West [http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/2743.htm#\\_ednref10](http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/2743.htm#_ednref10), letöltve 2008-12-19

*minimalizálják az iráni intézmények és szállítási kapacitás veszélyeztetettségét egy katonai konfliktusban.*”<sup>363</sup>

Golam Reza Dzsallali, a Passzív Védelmi Szervezetek elnöke által elmondottak alapján, az elképzelés célja az összes nem-katonai eszköz felhasználása a rendszert és stabilitását fenyegető veszélyek minimalizálására. Ez a fontos és érzékeny létesítmények védelmén túl, leginkább ország irányíthatóságának és a közigazgatásnak a fenntartását jelenti krízisek idején. *„Ilyenkor kiemelten fontos a vezetés és a lakosság közötti kapcsolat fenntartása, a lakosság számára létfontosságú állami szolgáltatások folyamatos biztosítása, illetve az információk továbbítása valamint a közvélemény kezelése (Kiemelés S.B.).*”<sup>364</sup>

Egy másik interjúban, melyet a Köztársasági Gárda és a Baszidsz népi milícia újságjának, a *Szobh-e Szadeknek* adott részletesebben is kifejtette a rezsim álláspontját. *„Napjainkra a hadviselés jellege megváltozott. Mostanra nem az ellenség területének elfoglalása a hadműveletek elsődleges célja, hanem az azt irányító rendszer megbuktatása. A modern háborúkat négy generációba lehet sorolni. A hazánk és Irak között dúlt háború a harmadik generációba tartozott, melyet hagyományos csatamezőkön, hagyományos fegyverek felhasználásával vívtak. Ezután jelentős változások történtek. Például 1991-ben Irak ellen Amerika 85%-ban irányítatlan fegyvereket vetett be és csak 15% volt a precíziós fegyverek aránya. Ezzel ellentétben az arány pontosan megfordult és 15% hagyományos fegyverre 85% irányított jutott. A jövő negyedik generációs hadviselésében csak irányított és precíziós (smart) fegyverek kerülnek bevetésre, a támadás jellegétől függően.*”<sup>365</sup>

Dzsallali szemlátomást keveri a hadügyi forradalom, a hatás alapú műveletek, és a negyedik generációs hadviselés elképzeléseit, mégis a megfelelő következtetéseket vonta le. Kifejezetten érdekes, hogy a Passzív Védelmi Terv által felállított sorrend, melyet minden jel szerint jelentős kutatás előzött meg, hogyan rangsorolja a kormányzati minisztériumokat és intézményeket, ideértve az olaj, földgáz és nukleáris létesítményeket. A létfontosságú, érzékeny és fontos kategóriákba sorolt létesítmények sorrendjének meghatározásnál figyelembe vették az intézmények célponttá válásának esélyeit is. Nemcsak az irániak, hanem az Európai Unió is nagy fontosságot tulajdonít a koncepciónak. Ennek egyértelmű jele, hogy az elképzelés teljes körű életbe lépése, azaz az ország egész területét behálózó passzív védelmi tanácsok létrejötte után nem sokkal már EU szankciók alá esett az egész szervezet.<sup>366</sup>

---

<sup>363</sup> MANSHAROF - SAVYON: Iran in Preparations, Deployment to Withstand Possible Attack by West 2. o.

<sup>364</sup> U.o. 3. o.

<sup>365</sup> U.o. 4. o.

<sup>366</sup> A TANÁCS 668/2010/EU VÉGREHAJTÁSI RENDELETE, (2010. július 26.), az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről szóló 423/2007/EK rendelet 7. cikke (2) bekezdésének végrehajtásáról. „Passive

Hogy mennyire összefonódik a Passzív Védelem Szervezete a jelenlegi iráni vezetéssel arra jó példa, hogy alelnöke Davúd Ahmedinzsád, Mahmúd Ahmedinezsád elnök bátyja.<sup>367</sup>

## ÖSSZEFOGLALÓ

A XXI. század körülményei az állami szereplők számára is tartogatnak lehetőségeket. Korai lenne leírni a nacionalizmust, mint a nemzetállamok összetartó erejét éppúgy, mint a katonai beavatkozásokat. Az erőszak szerepét és a beavatkozások kommunikációját újragondolva, a katonai erő új szerepet kaphat a nemzetközi környezetben. Helyettesítőket sem csak etnikai és/vagy vallási alapon lehet szervezni. A kevésbé fejlett, vagy diktatórikus államokban a nyugati típusú demokráciák szabadsága és a velük járó jólét vonzereje nem lebecsülendő. Orosz szempontból Soros György Nyílt Társadalom Alapítványának közreműködése az ukrán és grúz „színes” forradalmakban, illetve számos közélkülföldi országban pontosan egy ilyen helyettesítőnek felel meg.<sup>368</sup> Kína példája jól mutatja, hogyan lehet a nemzetközi közösség érzékelési küszöbe alatt lassan, de biztosan terjeszkedni. Az elsősorban Tajvan ellen létrehozott a Három hadviselés módszertana alkalmas lehet bármely más ellenfél politikai ellenállásának felmorzsolására, ezzel olyan komplex eszközt adva az államok kezére, mellyel erőszak nélkül tudják céljaikat elérni. A Passzív Védelem koncepcióban a Baszidsz nevű iráni félkatonai szervezet jelentős erőfeszítéseket tett és tesz, hogy a központi közigazgatás, valamint a hírközlés megszűnése esetén is fent tudja tartani az irányítást és az központi hatalom működését. Ez a megoldás, bár jelentős mértékű decentralizációt követel, természetesen nemcsak egy teokráciában jelent járható utat. Mint az a fentiekből is látszik, a nemzetállamok számára is tartogat bőven lehetőséget a XXI. század világa.

A fejezetben bizonyított harmadik hipotézisem szerint a negyedik generációs hadviselés teljességét még nem alkalmazták offenzív módon, a nyugati országokban az elemzők kisebb csoportján kívül kevesen ismerték fel. Elemeit azonban a világ számos országában már tudatosan alkalmazzák.

---

Defense Organization. Stratégiai létesítmények kiválasztásáért és megépítéséért felelős, így egyebek mellett - iráni állítások szerint - a Fordowban (Qom) található urándúsító telepnek a megépítéséért is, amelyet Irán ez irányú (és a NAÜ kormányzótanácsának határozatában megerősített) kötelezettségvállalása ellenére nem jelentettek be a NAÜ-nek. Gholam-Reza Jalali dandártábornok, az Iszlám Forradalmi Gárda korábbi tagja a PDO elnöke. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:195:0025:0036:HU:PDF>, letöltve 2011-01-18

<sup>367</sup> Ahmadinejad's brother targets Mashaei, <http://droi.wordpress.com/2010/02/04/ahmadinejads-brother-targets-mashaei/> - letöltve 2010-11-19

<sup>368</sup> "Soros" institute was involved in revolutions in Ukraine, Georgia", <http://rt.com/usa/news/soros-institute-was-involved-in-revolutions-in-ukraine-georgia-expert/>, letöltve 2011-02-03

## 4.6 Koszovó, a fekete hattyú?

Van egy konfliktus, melynek következményei komoly hatást gyakorolnak a jövő nemzetközi környezetére. Talán nem túlzás Koszovó esetében Nassim Nicholas Taleb: Fekete Hattyújára<sup>369</sup> utalni. A fogalom az aránytalanul nagyhatású, előre nem látható történelmi eseményeket jelent, melyekről utólag egyértelműen megállapítható, hogy korszakhatárt jelentenek.<sup>370</sup> Jelen sorok szerzőjének véleménye szerint Koszovó közelmúltbéli története a negyedik generációs hadviselés fejlődésének egyik jelentős eseménye, és mint ilyen rendkívül tanulságos részletes bemutatása.

### 4.6.1 A konfliktus gyökerei

A középkor és a korai újkor idején a hullámzó háborúkat rendkívül vegyes etnikai összetételű csapatok hozták létre a Balkánon. Az őslakosok sok helyen kihaltak, elvándoroltak helyükre szerbek, horvátok, és egyéb nemzetiségek költöztek sokszor a területet éppen uraló állam céljai szerint. Ezen mozgások összhatásaként elmondható, hogy a szerbek lakóhelye jelentősen északabbra toldott, helyükre albánok költöztek,<sup>371</sup> így kerülhettek többségbe olyan korábban színszerb területeken is, mint Koszovó, melynek területén a középkori szerb állam bukásának szimbóluma az 1389-es koszovó-mezei (Koszovó Polje) ütközet is lezajlott. Az elvándorolt szerbek jelentős része a Magyar Királyság, később a Habsburg-birodalom területére költöztek.

### 4.6.2 Jugoszlávia felbomlása és Koszovó

Az 1960-as évektől kezdődően Koszovó egyre nagyobb problémát jelentett Jugoszláviában. Tito helyi embere, Rankovic, 1966-as halálával megszűnt az erős kéz. A felborult etnikai egyensúly,<sup>372</sup> az albánok késői nemzeti ébredése, a terület elmaradottsága az 1980-as évekre súlyos szövetségi problémává duzzasztotta Koszovó ügyét. Anton Beber szlovén politológus szerint: „*Koszovó szerepe Jugoszlávia felbomlásában Boszniának az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlásában játszott szerepéhez hasonlítható. Mindkettő*

---

<sup>369</sup> TALEB, Nassim Nicholas: Black swan, The impact of the highly improbable, Random House, New York, 2007

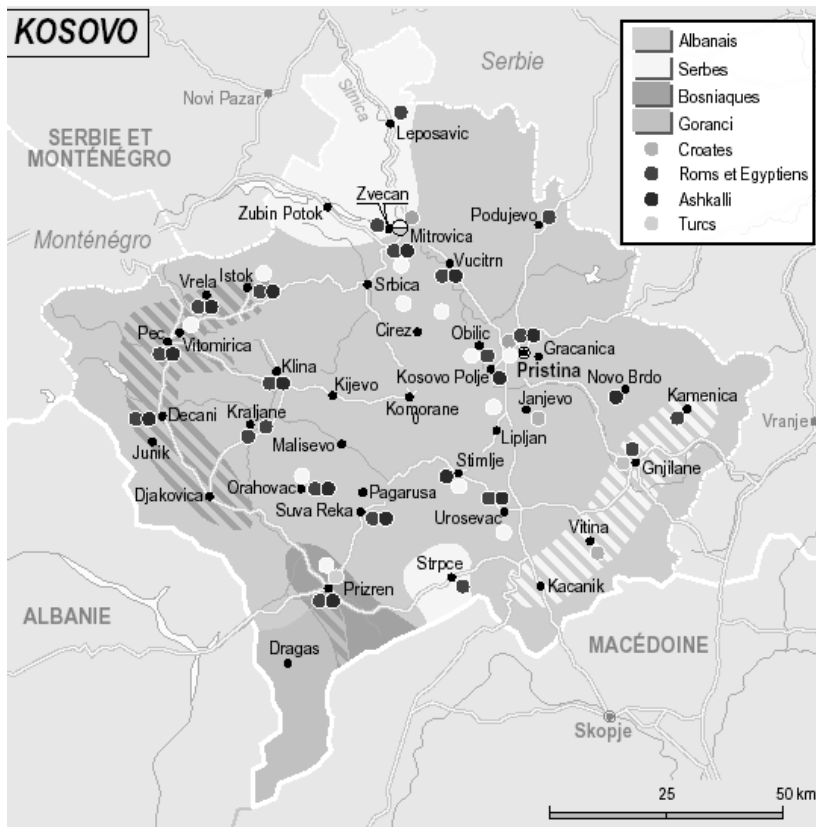
<sup>370</sup> A XVIII. századig fekete hattyú a lehetetlen szinonimája volt, egészen addig amíg az 1700-as években Ausztráliában fel nem fedeztek egy fekete tollú hattyú fajt. Vö. ritka, mint a fehér holló.

<sup>371</sup> JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula Kiadó, Budapest, 1999 15. old.

<sup>372</sup> A szerb elvándorlás és a több gyermeket nevelő albán családok miatt a tartományban 1991-re 85%-nyira nőtt az albánok aránya.



*elviselhetetlen feszültségeket gerjesztve destabilizált mindent és ez okozta végül a központi hatalom összeomlását.*<sup>373</sup>



11. ábra Koszovó etnikai összetétele<sup>374</sup>

A jogilag a Vajdasággal megegyező státuszú Koszovóban (autonóm terület, és nem szövetségi köztársaság) viszonylag nyugodtan teltek a korábbi tagköztársaságok kiválásának évei. A szerb nacionalizmus fokozatosan csökkentette, majd megszüntette ugyan a tartomány autonómiáját, ám az albánok legfeljebb tüntetés sorozatokkal válaszoltak a szinte kizárólag szerbekből álló vezetés túlkapásaira. Az 1989-ben alapított Koszovói Demokratikus Liga vezetését 1990-re átvevő Ibrahim Rugova vezetésével az albánok évekig csak passzív ellenállást tanúsítottak az egyre fokozódó szerb központosítás ellen. Ennek legjobb példája az az árnyékállam volt, mely párhuzamosan működött az albánok által csak legvégső esetben igénybe vett, Belgrádból irányított centralizált közigazgatással. Jól jellemzi a fonák helyzetet, hogy a virtuális koszovói albán államnak saját tévéje és rádiója is volt.<sup>375</sup>

Az 1991. szeptemberében megtartott szavazáson a lakosság 87%-a, azaz az albán nemzetiségűek több mint 99,8%-a a tartomány függetlenségére szavazott, ám Rugova nem tett lépéseket a döntés megvalósítására. Erről 1992-ben így írt: *„Nem tudjuk pontosan mennyire*

<sup>373</sup> Idézi Juhász 192. p.

<sup>374</sup> Forrás: <http://voyages.ideoz.fr/forum-kosovo/>

<sup>375</sup> JUDAH, Tim: *Koszovo, War and Revenge*, Yale Nota Bene, London, 2002, 61. o.

*erős a szerb katonai jelenlét, de abban biztosak vagyunk, hogy a hadsereg jelentős túlerőben van. Mi semmit sem tudunk a szerbek tankjaival és egyéb modern fegyvereivel szembeállítani. Amúgyis csak az indokra várnak, hogy kiirtsanak minket. Abban hiszek, hogy jobb semmit sem tenni és életben maradni, mint lemészároltatni magunkat.*<sup>376</sup> Szerb részről a passzivitás oka az volt, hogy a vezetés a Szlovéniában, Horvátországban, majd Boszniában fellángoló háborúk mellett nem akart újabb frontot nyitni. Így kénytelen-kelletlen elfogadták a milosevici centralizációval szemben kialakult koszovói árnyékállamot.

Tovább erősítették a patthelyzetet az 1988-90-es tüntetések kemény kezű leverése nyomán Albániába menekült, majd onnan visszatért menekültek negatív tapasztalatai, valamint az a tény hogy a kilencvenes évek elején elképzelt Nagy-Albánia létrejöttét a koszovóiakon kívül nem kívánta senki, még maga az albán politikai elit sem.<sup>377</sup> A boszniai háború lezárultával, illetve az 1996-os albán gazdasági összeomlással, egy fiatal generáció megjelenésével azonban alaposan megváltozott a koszovóiak hozzáállása.

#### 4.6.3. Az UCK színrelép

A 1995-ös Daytoni-konferencia után rövidesen újból előkerült az addig meglehetősen háttérbe szorított Koszovó problémája. A nagy-szerb eszméhez ragaszkodó belgrádi vezetés természetesen hallani sem akart a tartomány függetlenségéről. Ugyan a kilencvenes évek elején még mereven elutasított autonómiáról már hajlandóak lettek volna tárgyalni, ám az események már túlléptek rajtuk és a passzív ellenállás atyján Ibrahim Rugován is. Az első és talán a legfontosabb az a tény, hogy a nemzetközi határok megváltoztathatatlanságát hangsúlyozó daytoni megállapodásban szó sincs Koszovóról. A szlovén és a horvát függetlenség valamint a vegyes etnikumú Bosznia fegyveres küzdelmeinek sikere után a felnövekvő fiatal generáció úgy érezte Rugova többé-kevésbé erőszakmentes módszere nem vezet eredményre. Ők már nem emlékeztek sem az 1981-es, sem az 1990-es tüntetések brutális leverésére, és látva a többi volt jugoszláv tagköztársaság fegyverrel kivívott függetlenségét nem akarták kevesebbel beérni. Az albán piramisjáték 1996-os összeomlása, a Ponzi-rendszernek is nevezett megoldás, egyes vélemények szerint az UCK egyik pénzszerzési forrása volt,<sup>378</sup> nyomán bekövetkező események, melynek során az Albánia, mint állam egy időre megszűnt létezni, mélyreható folyamatokat indított el. Mivel Albániában

---

<sup>376</sup> Idézi JUDAH: Kosovo, War and Revenge, 62. o.

<sup>377</sup> JUHÁSZ 290. o. és JUDAH 96. o.

<sup>378</sup> JUHÁSZ 291. o.

hónapokra megszűnt a központi hatalom létezni megdöbbentő mennyiségű fegyver került magánkézbe.<sup>379</sup>

A környezet és a hangulat megváltozása után, az eszközök, azaz a fegyverek, megjelenésével gyakorlatilag megkezdődött a függetlenségért vívott fegyveres harc. Az 1992-93 környékén alakult ám 1996-ig kizárólag kisebb rajtaütéseket végrehajtó UCK azaz a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (albánul Ushtria Çlirimtare e Kosovës, angolul: Kosovo Liberation Army – KLA) állt a küzdelem élére.<sup>380</sup> Az eleinte radikális elemek, bűnözői csoportok és klánok laza szövetségként működő csoport nagyjából egy év alatt (1998 őszére) a tartomány közel felére kiterjesztette fennhatóságát. Ehhez jelentős részben hozzájárult önfinanszírozó volta, mely máig meghatározatlan mértékben épült a külföldön (USA és EU) dolgozó albánok részben önkéntes hozzájárulására, és a szervezett bűnözésből (csempészet, kábítószer kereskedelem, prostitúció) szerzett jövedelemre. A harcok közel 1000 (a NATO honlapja szerint 2000) halottat és közel 250.000 menekültet eredményeztek, ám ezek jelentős része még a tartományon belül keresett menedéket. A küzdelemnek a NATO bombázásokkal való fenyegetése után az 1998. októberi Holbrooke-Milosevic megállapodás vetett átmenetileg véget.<sup>381</sup>

#### 4.6.4 A Rambouillet-konferencia és a Racak-i mészárlás

Az eredetileg EBESZ erők bevetését és a menekültek visszatérését tartalmazó keret-megállapodás tartalommal való megtöltése azonban nehézségekbe ütközött. Noam Chomsky szerint a NATO eleve olyan megállapodást terjesztett Milosevic elé (SOFA - Status of Forces Agreement) mely egyértelműen elfogadhatatlan volt számára ugyanis többek között teljes mozgásszabadságot és jogi immunitást biztosított volna a már akkor KFOR-nak nevezett erőnek kis-Jugoszlávia teljes területén.<sup>382</sup> Ide kapcsolódó kérdés, hogy azok, a térség történelmét minden kétséget kizáróan jól ismerő szakértők, akik ezeket a feltételeket összeállították felismerték-e az 1919-es Magyarországnak átadott Vyx jegyzékkel való hasonlóságát, azaz teljesíthetetlenségét. Amennyiben igen, úgy igazat kell adnom Chomskynak. A Koszovó ügyének tisztázására, a Párizs melletti kis Rambouillet kastélyba 1999. februárjában összehívott megbeszélés Judah szerint „...nem igazán [volt] egy Bécsi

---

<sup>379</sup> Juhász 750.000 kézfegyvert és jelentős számú nehézfegyverzetet említ, melynek jelentős részét ugyan később megtalálták, de a kézigranátok és az automata fegyverek nagy része soha nem került elő.

<sup>380</sup> JUDAH 115. o.

<sup>381</sup> JUHÁSZ 145 o.

<sup>382</sup> ALI, Tariq (szerk.): *Masters of the Universe?, NATO's Balkan crusade*, Verso, London, 2000, 391-393. p.

*Konferencia*".<sup>383</sup> Ezen megjegyzésével egyszerre utalt előkészítetlenségére (a teljes koszovói politikai spektrumot felölelő küldöttséget a szerbek heves tiltakozása kíséretében az utolsó pillanatban hívták csak meg, ráadásul mindössze megfigyelőnek), előrelátható kudarcára (egyetlen jelentős szerb politikus sem vett rajta részt), illetve hiábavalóságára (ugyanis az UCK-nak esze ágában sem volt betartani a fegyverszünetet és azonnal beszivárogtott a szerbek által kiürített területre). Ebbe a feszült légkörbe robbant bele a januári racaki incidens híre.

A racaki mészárlásról számos ellentmondó információ jelent meg, sőt egy 2002-es német film, melyet az ARD vetített le „*Es begann mit einer Lüge*” (Egy hazugsággal kezdődött) címet viseli. A körülményeket a mai napig sem sikerült megnyugtató bizonyossággal tisztázni. A film szerint a zűrzavarhoz hozzájárult a NATO nyomása a finn orvos szakértőre éppúgy, mint a szerb hatóságok titkolózása és kétértelmű lépései. Egy dolog azonban bizonyos. Valakik olyan koszovóiakat is lelőttek, akik majdnem bizonyosan nem voltak sem UCK tagok, sem aktív harcosok: két nőt és legalább egy fiatal fiút. Racak éppúgy az utolsó csepp volt a pohárban, ahogy Vukovár és Srebrenica.<sup>384</sup> Így a megbeszélés „természetesen” eredménytelenül zárult.

#### 4.6.5 Alapvetések a konfliktusról

A földrajzi környezet nem egyértelműen a felkelőknek kedvezett. Koszovó területének jelentős része 400-500 méter magas dombságokból áll, melyek a terület peremén elhelyezkedő magas hegyekkel szemben meglehetősen kevés búvóhelyet kínálnak. A tartomány elmaradott volta miatt (Koszovó volt Jugoszlávia legelmaradottabb területe) a lakosság nagyrészt falvakban és kisvárosokban élt. A humán terep azonban annál több lehetőséget kínált. Az évszázadok alatt fokozatosan a szerbek hátrányára romló etnikai arány 1998-ra már elérte a 90 százalékos albán többséget. A már említett szerb elnyomás, és a helyzet romlása egyre csökkentette Rugova erőszakmentes ellenállásának támogatottságát. A daytoni megállapodás, azaz Bosznia függetlennél válása, valamint az UCK fokozódó tevékenysége, mely szép szót és erőszakot egyaránt alkalmazva fokozatosan magába olvasztotta a kisebb ellenálló csoportokat, egyaránt a gerillák támogatóivá tette a Rugova lassú módszereivel elégedetlen albánokat. A nemzetközi környezet pedig egyértelműen az albánok mellett állt. A szerb (jugoszláv) katonaság, illetve a szabadcsapatok által elkövetett etnikai tisztogatások ekkorra már széles körben ismertek voltak. Ugyan a fennálló, vesztfáliainak is nevezett nemzetközi rendszer a határok sérthetlenségén és a szuverenitáson

---

<sup>383</sup> JUDAH 201. p.

<sup>384</sup> JUHÁSZ 295. p.

is alapszik, egy újabb tömegmészárlásba torkolló etnikai tisztogatást a nemzetközi közvélemény nem tűrt volna el.<sup>385</sup>

A hagyományos katonai logika szerint a koszovói ellenállásnak nem sok esélye lett volna. A jugoszláv hadsereg (Vojska Jugoslavije, VJ) priština-i 52. hadteste öt dandárral, egy katonai rendész és három határőr zászlóaljjal rendelkezett, egy repülőezreddel és szakcsapatokkal kiegészítve 1998 nyarán 12 000 főt jelentett. Ez a konfliktus végére 20 000 főre nőtt. A szerb rendőrség létszáma 1998 nyarán 11 000 fő volt, 1999 tavaszra 16 000 főt ért el. Az állambiztonsági erők létszámáról nincs pontos adat, de valószínűleg több ezer főre tehető. Ezen kívül megemlítendő az önkéntes milíciák alkalmazása körülbelül 5 000 fővel. A paramilitáris csapatok különlegessége ebben az esetben származási helyük volt, ugyanis a felkelések esetén általános megoldással szemben nem helyben toborzott, helyi önvédelemre és rendfenntartásra használt erők voltak, hanem tagjai a tartományon kívülről jöttek, és egységes, központi irányítás alatt, a többi fegyveres erő részeként rohamcsapatként alkalmazták őket. Így a biztonsági erők összlétszáma elérte a békefenntartáshoz minimálisan szükségesnek ítélt, a lakosság létszámára vetített 1/50 arányt, mely a harcok alatt az albánok elmenekülésével tovább javult. A gerilla háború sajátosságai miatt az UCK harcosainak létszámával kapcsolatban csak találgatások vannak több száztól több ezerig terjedő becslések láttak napvilágot. Jellemző, hogy a kifejezetten a szervezetről íródott könyv is csak hozzávetőleges számokat közöl.<sup>386</sup> Végezetül fontos megjegyezni, hogy katonai szempontból nem a felkelők győzelmei hozták el a műveletek befejezését, hiszen erre az adott nemzetközi feltételek és támogatás mellett is minimum évekre lett volna szükség, hanem a három hónapig tartó NATO légitámadások kényszerítették végül megadásra Szlobodan Milosevicset.<sup>387</sup>

Az időfaktor ebben az esetben nem volt jelentős, hiszen Koszovó gyakorlatilag kisebb vagy nagyobb mértékben addigra már közel egy évtizede forrongott. Egy felkelésnél fontos az első jeleknél gyorsan reagálni, de talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a kilencvenes évek elején a jugoszláv vezetés kisebb dolga is nagyobb volt annál, hogy a Rugova vezette békésen ellenálló koszovói albánokkal foglalkozzon. Egy felkelés évekig, sőt évtizedekig elhúzódhat, így ebben az esetben, az idő mindenképpen a felkelőknek dolgozik, hiszen egy államnak látható működésével kell igazolnia fennhatóságát egy adott terület felett.

Információ területén egyértelmű volt az albánok fölénye. Az UCK több egymással rokoni kapcsolatban álló emberekből állt, így számíthatott a helyi lakosság túlnyomó többségének

---

<sup>385</sup> PERRITT, 136-137. o.

<sup>386</sup> PERRIT, Henry H. Jr.: Kosovo Liberation Army – the Inside Story of an Insurgency, Chicago IL, University of Illinois Press, 2008. 48-49. o.

<sup>387</sup> JUDAH, 261. o.

támogatására is, ráadásul a *besa*, a hűségeskü is kötötte őket, őket, egy olyan fogalom, ami Európában szinte ismeretlen.

#### 4.6.6 Koszovó 1999, célkitűzések

Tartva attól, hogy a valószínűsíthető eszkaláció az egész Balkánt lángba boríthatja, illetve a rambouillet-i egyezmény kikényszerítésére, valamint a humanitárius katasztrófát elkerüléséért a NATO 1999. március 24.-én megkezdte a szerb célpontok bombázását.<sup>388</sup> Bármennyire is tiszteletre méltóak a fenti célok, hasonló konfliktusokat tucatjával lehetett volna korábban is találni. Jelen sorok szerzőjének véleménye szerint túlzóak a Tariq Ali által szerkesztett könyv értelmiségijeinek morális imperializmusról, IMF hódításról és öncélú erőfitogtatásáról szóló sorai,<sup>389</sup> mindazonáltal egyet kell értenem Chomskyval és Juhász Józseffel, akik a posztbipoláris, új, nemzetközi rendszerben határait és kereteit kereső és feszegető NATO-ról írnak, mely egyúttal versenytársainak Oroszországnak és Kínának is üzent.<sup>390</sup>

Milosevic mindent az orosz segítségre tett fel – melyet azonban Jelcin Oroszországa nem volt képes megadni neki – és a NATO általa képzelt megosztottságára tett fel. Bár a koszovóiak autonómia követelésébe Rambouilletben már belegyezett volna, addigra az események túlléptek rajta. Így olyan helyzetbe került melyben rossz (az eddig megtagadott koszovói autonómia és idegen erők az országban) illetve a még rosszabb (NATO légicsapások<sup>391</sup> és Koszovó *de facto*, ha nem is *de jure* függetlensége) közül választhatott, ám a NATO is hasonló helyzetben volt. Úgy tűnik a NATO-forgatókönyvek az 1995-ös boszniai bombázások tapasztalatai alapján azzal számoltak, hogy a Milošević-rezim hamar meghátrál, vagy még azelőtt elüldözi a népharag, hogy komolyabb etnikai tisztogatásba kezdhetne. A konferencia után egy amerikai tiszt Lorenzo Dow, XIX. századi tiszteletes szavait parafrázálva azt mondta: „*Átkozni fognak minket, ha bombázunk és átkozni fognak minket, ha nem.*”<sup>392</sup>

#### 4.6.7 Operation Allied Force

A konferencia kudarca után március 20-ával kivonásra került a helyzet tisztázására a tartományba küldött EBESZ szervezet, így mindenki számára egyértelművé vált, hogy a

---

<sup>388</sup> NATO's role in relation to the conflict in Kosovo, <http://www.nato.int/kosovo/history.htm#A>, letöltve 2009-06-02

<sup>389</sup> ALI: Masters 177., 289.-296., 327. o.

<sup>390</sup> ALI: Masters 387-390. és JUHÁSZ 296. oldalak

<sup>391</sup> Clinton elnök elkövette azt a hibát, hogy a légitámadások elején kijelentette, nem áll szándékában amerikai szárazföldi csapatokat küldeni Koszovóba.

<sup>392</sup> JUDAH 203. o.

légitámadások hamarosan megindulnak. Március 24-én valóban megindult a hadművelet, mely a június 10-i megállapodásig tartott.<sup>393</sup>

A NATO 35 ezer bevetésben katonai és kettős felhasználású célpontokat támadott, mely utóbbiak célponttá nyilvánításával kapcsolatban jogi problémák merültek fel, még olyan egyértelmű esetekben is, mint a kormány propagandát sugárzó belgrádi TV-adó. Elsősorban a nagy magasságból végrehajtott támadások miatt ért számos polgári célpontot is találat.<sup>394</sup> 1999. május 8-án került sor a konfliktus egyik legismertebb epizódjára. Rakétatalálat érte a belgrádi kínai nagykövetséget. Ugyan a NATO azonnal elnézést kért a tévedésért szinte azonnal különböző elképzelések láttak napvilágot. Egyes vélemények szerint a támadásnak Milosevic volt a célpontja, mások szerint a NATO az elektronikus hírszerzés ellen lépett fel, megint más – már idézett – vélemények szerint a támadás egyfajta üzenet volt a világnak. Amennyiben ez a feltételezés igaznak bizonyulna érdekes párhuzam lenne az elnöksége elején jelentős katonai kiadáscsökkentést végrehajtó Carter pálfordulásával, aki elnöksége végén meghirdette az amerikai érdekek akár katonai erővel történő megvédését kimondó Carter-doktrínát, melyet Reagan is következetesen betartott.

Jugoszláv oldalról ötezer katona és rendőr halálát ismerték el, emellett a szerb infrastruktúra nagyobb része gyakorlatilag megsemmisült vagy megrongálódott. Az okozott kárt 30 és 130 milliárd USD közé teszik. Ehhez képest a NATO meglehetősen alacsony árat fizetett. Ennek okaként a nagy magasságból (a csöves légvédelmi eszközök lőtávolságán kívülről azaz minimum háromezer méterről) végrehajtott támadásokat lehet megnevezni. Mégis a gyakorlatilag önellátásra berendezkedett szerbek ki tudja meddig tartottak volna ki,<sup>395</sup> ám Jelcin új különmegbízottja Viktor Csernomirgyin egyértelművé tette, hogy Oroszország nem fordul szembe létfontosságú partnereivel Koszovó miatt, így a már Montenegró által sem támogatott Milosevic kénytelen volt meghátrálni.

A koszovói albánok számára a támadás szinte katasztrófát jelentett. Május végére közel másfél millió menekült, azaz a tartomány lakosságának 90%-a menekült el lakhelyéről, nagyrészt a környező országokba, elsősorban Albániába. Közülük közel ötezer férfit bizonyíthatóan a szerbek végeztek ki.<sup>396</sup> Mindezek ellenére a június 10-ével véget ért küzdelem végén a NATO és az UCK is joggal érezte magát győztesnek, a szerbek pedig átélhették saját Trianonjuk utolsó fejezetét.

---

<sup>393</sup> Operation Allied Force, <http://www.nato.int/kosovo/all-frce.htm>, letöltve 2012.01.09

<sup>394</sup> A NATO honlap szemérmesen hallgat ezekről, a globalsecurity.org szerint 16 ilyen eset történt, melyben szerb források szerint 400 civil vesztette életét. [http://www.globalsecurity.org/military/ops/allied\\_force.htm](http://www.globalsecurity.org/military/ops/allied_force.htm), letöltve 2009-06-02, érdekes módon Judah 500 és 2 000 közé teszi a számukat. JUDAH, 207. o.

<sup>395</sup> JUDAH 261. o.

<sup>396</sup> Koszovó, <http://www.nato.int/kosovo/history.htm#D>, letöltve 2009-06-02

#### 4.6.8 A Koszovói háború újdonságai, azaz kinek akarunk hinni?

Koszovó előtt is után is számos konfliktusba beavatkozhatott volna a NATO. A felhasznált források egyetértenek abban, hogy az addig példa nélküli egyoldalú döntésnek több oka volt, az ötven éves szervezet szerep keresésén túl olyan banálisak is, mint Milosevic szemtelenül nyílt ellenállása.<sup>397</sup> Az 1999-es háború újdonsága, a népiirtás ősi hadviselési módszerének újramegjelenésén túl, a média szerepének immár érezhető növekedése volt. Régis Debray cikke<sup>398</sup> talán a legjobb példa a propaganda szerepének felértékelődésére. A *Le Monde* címlapján megjelent olvasói levelében azzal a médiában gyakran használt eszközzel él, mely véleményem szerint a legtöbb kárt okozta, okozza tömegtájékoztatás hitelességének. Ez a szalmabáb-érvelés. Véleményével ellentétes általános megállapítás esetén kisszámú (olykor egyetlen) esetet hoz ellenpéldaként, kiszíneze, általánosítva azt, konkrét példákkal általános alapelveket állít szembe. Nem megfelelően felkészült, vagy nem eléggé kritikus hallgatóság, olvasóközönség esetén ezzel a módszerrel sikeresen lehet bármilyen érvelést megcáfolni, bármilyen ügyet nevetségessé tenni. Minden próbálkozás ellenére a nyugati közvélemény egyértelműen szerbellenes volt és még a hagyományosan szerbbarát Franciaországban is a lakosság többsége egyetértett a NATO akciójával, nem kis mértékben a médiában látható menekülő koszovóiak miatt.<sup>399</sup>

A konfliktusban először került tömeges bevetésre két új fegyvertípus. Az azóta szinte elfelejtett BLU-114/B közismertebb nevén a grafitbomba, mely nem halálos fegyverként kiemelkedően sikeresnek bizonyult a szerb elektromos rendszer ellen.<sup>400</sup> A másik az MQ-1 Predator pilóta nélküli repülőgép – vagy közismertebb nevén UAV – volt. Bár a fenti eszközök bevetése haditechnikai szempontból jelentősnek mondható, a majdnem három hónapos bombázásoknak végeredményben a szerbeknek adott határozott orosz nem vetett véget.

---

<sup>397</sup> JUHÁSZ József: A koszovói válság történelmi háttere, <http://www.balkancenter.hu/pdf/koszovo02.pdf>, letöltve 2009-06-02, 17. o.

<sup>398</sup> ALI: Masters, 319-326. o.

<sup>399</sup> World: Europe Fleeing Kosovo: Images of the refugee crisis, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/309165.stm>, letöltve 2009-06-02

<sup>400</sup> CBU-94 "Blackout Bomb", BLU-114/B "Soft-Bomb" <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/dumb/blu-114.htm>, letöltve 2009-06-02



#### 4.6.9 A Koszovói háború meglepő oldala, szervezett bűnözés, nacionalizmus, felkelés és a civilizációk összecsapásának hiánya

A XX. század utolsó nemzeti felszabadítási háborúja és Jugoszlávia szétesése, már előrevetítették az afganisztáni-iraki eseményeket. A nem-állami szereplők újbóli megjelenése, úgy harcolóként, mind támogatóként, az etnikai motívum újbóli feltűnése,<sup>401</sup> a lakosság elűzése, likvidálása mint katonai cél,<sup>402</sup> a szervezett bűnözés és a politikai küzdelmek összekapcsolódása, mind egy olyan kor képét vetítették előre, melyet 1999-ig a szakértők többsége meghaladottnak vélt. Azok számára, akik a Huntington-féle civilizációs összecsapás elmélet kiteljesedését várták a konfliktustól kijózanító lehetett az UCK tevékenysége. Ugyan mértékletességről egy etnikai alapú küzdelemben nem beszélhetünk, de ahogy Xhabir Zarku, a vendégmunkás háttérrel rendelkező, újoncokat koordináló UCK parancsnok mondta: *”Nekünk nincs szükségünk iszlamistákra. Onnantól kezdve, hogy elfogadod a segítségüket, az ő szabályaik szerint kell játszani. Mi ebből nem kérünk. Ráadásul vannak közöttünk katolikusok is és ez nem egy vallásháború.”*<sup>403</sup> Így a boszniai háború tapasztalatai és az elvárások ellenére a küzdelemben sem a fundamentalisták, sem a vallás nem játszott szerepet, alátámasztva ezzel azt a véleményt, **mely szerint a háborúknak elsősorban összetett társadalmi-gazdasági okaik vannak és csak szerfelett ritkán okozzák kizárólag vallási, vagy egyéb ellentétek azokat.**

#### 4.6.10 Precedens értékű döntés - 2008. február 17.

Ugyan nem kapcsolódik szorosan az 1999-es eseményekhez, azonban nem hagyhatjuk szó nélkül azt a **nemzetközi jogi szempontból veszélyes precedenst, melyet Koszovó függetlenségének egyoldalú kinyilvánítása** és az ezt hamarosan követő diplomáciai elismerések jelentettek.<sup>404</sup> A konfliktus lezárásaként elfogadott 1244-es számú ENSZ BT határozat hivatkozik a nemzetközi határok sérthetlenségére. Korábban Horvátország valamint Bosznia-Hercegovina is ezeken a XIX. századi határokon belül került elismerésre, mégis a Szerb Köztársaság autonóm tartományának egyoldalúan kikiáltott függetlensége és az EU illetve a NATO legtöbb tagállama által történt elismerése olyan folyamatokat indíthat el, melyek alááshatják a konfliktusok békés módon történő elintézésén alapuló nemzetközi

<sup>401</sup> SZABÓ A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006, 187. o. az alábbiakban nevezi meg a nacionalizmus újbóli fellángolásának okait: a nyugati kultúra válsága, a nagy nemzetközi szervezetek hitelvesztése, a gazdaság egyenlőtlen fejlődése, a kisebbségek lakta régiók szándékos elhanyagolása, a nemzetállam válsága, a média felelőtlen viselkedése.

<sup>402</sup> U.o. 188. o.

<sup>403</sup> Idézi Judah 175. old.

<sup>404</sup> Nem egységes az EU Koszovó elismerésében, [http://hvg.hu/vilag/20080218\\_eu\\_koszovo\\_elismeres.aspx](http://hvg.hu/vilag/20080218_eu_koszovo_elismeres.aspx) letöltve, 2009-06-02

rendszert. Talán nem túlzás azt állítani, hogy ezzel a precedenssel kiszabadult a szellem a palackból, mint azt az Oroszország által elismert független Dél-Oszétia példája is mutatja. Ugyan a szuverén állami lét nem annyira a külsőségektől (mint pl. hány állam ismeri el az új államalakulatot), hanem attól függ mennyire képes egy adott adminisztráció ellátni az állami feladatokat (pl. Palesztin Hatóság hiányosságai, melyek különösen jelentősek összehasonlítva az 1990-1998 között fennálló koszovói albán árnyék hatalom sikeres működésével).<sup>405</sup>

Összefoglalóan elmondható, hogy a Koszovói-háború újra felszínre hozott számos elfeledettnek hitt elemet a hadviselésben és a politikában, ezért a hadviselések generációi közötti átmenet végének is felfogható Jugoszlávia szétesésének záró akkordja. Átmenetnek vagy akár visszatérésnek is felfogható egy kegyetlenebb, embertelenebb és nyugati gondolkodás számára idegen hadviselési forma felé. Ez a küzdelem, mégha nem is viseli magán egy negyedik generációs konfliktus összes jegyét, komoly tanulságokat hordoz magában az elmélet kutatói számára. A szakadár tartomány széleskörű nemzetközi elismerése független államként, egy olyan veszélyes precedenst teremtett meg, melynek hatásait – a címben idézett fekete hattyúhoz hasonlóan – most még sejteni is alig lehet. A média által befolyásolt nemzetközi és hazai közvélemény, az etnikai felkelés valamint a szárazföldi alakulatok nélkül végrehajtott katonai művelet együttese, kiegészítve a diplomáciai támogatással, jelentős hatású folyamatokat indított el.

---

<sup>405</sup> JUDAH: Kosovo, 61. o.

## 5. fejezet Összegzett következtetések

### *Hipotézisek, célkitűzések*

A bevezetőben feltett kérdésekre válaszolva doktori értekezésemben sorra vettem az elmúlt hetven év fontosabb eseményeit, melyek drasztikusan megváltoztatták a fegyveres konfliktusok körülményeit és megvívásuknak feltételeit. Megvizsgáltam azokat a gazdasági és politikai szempontokat, melyek napjainkra a katonai tényezőknél is jobban befolyásolják a konfliktusok kimenetelét és igazoltam a hipotézisemet, mely szerint **a jelen nemzetközi környezetben a konfliktusok hagyományos katonai úton történő rendezése egyre kevésbé lehetséges.**

Bemutattam több, a tapasztalatok feldolgozása után megszületett elméletet, illetve részletesen ismertettem a modern hadviselés generációit. Megvizsgáltam, hogy az elméletben szereplő hadviselési generációk és a hadikultúrák között milyen hasonlóságok és eltérések vannak, valamint bemutattam a negyedik generációs hadviselés módosított modelljét, mely több fontos területen eltér az elmélet létrehozóinak eredeti elképzelésétől. Megállapítottam, hogy érvényes a második hipotézisem: **a tapasztalatok alapján alátámasztható egy olyan az érdekérvényesítési forma létezése, melyet negyedik generációs hadviselésnek neveznek.**

Végezetül ismertettem olyan államok által alkalmazott, negyedik generációs hadviselési módszereket, melyekkel képesek ellenfeleik előnyét megkerülve érdekeik érvényesítésére, tehát **a harmadik hipotézist is igazoltam, mely szerint ezek az eszközök az eredeti elképzeléssel szemben nemcsak nem-állami szereplők számára elérhetőek.**

Fontosnak tartom azonban leszögezni, **nem lehet azt állítani, hogy a hagyományos háborúk ideje lejárt.** Bár értekezésemben elsősorban aszimmetrikus és/vagy nem-katonai eszközöket vettem számba, a 2008-as orosz-grúz háború megmutatta, nem lehet kizárni egy magas intenzitású konfliktus esélyét. Az a tény, hogy összefegyvernemi hadviselés alkalmazásával az orosz fegyveres erők nagyjából egy hét alatt teljesítették feladatukat és ezzel több célt is megvalósítottak,<sup>406</sup> minden döntéshozót el kell gondolkottasson. Ki merné azt állítani, hogy nem jöhet egy Slotánál is szélsőségesebb politikus, aki kihasználva a

---

<sup>406</sup> Oroszország nemcsak Szaakasvili elnöknek „koppintott” az orrára, hanem megszerezte az érdekeiket sértő csővezeték feletti ellenőrzést és további geopolitikailag fontos területet csatolt a hozzá hű szakadár államokhoz. Ráadásul Dél Oszétiát és Abháziát, kihasználva a Koszovó elismerése által teremtett precedenst, független államként ismerte el, ezzel a lépéssel nemzetközi konfliktussá emelt bármely visszacsatolásukra irányuló törekvést. DEÁK János – SZTERNÁK György: Grúzia, elektronikus jegyzet, ZMNE HDI - [http://portal.zmne.hu/portal/page?\\_pageid=34,17704,34\\_112973,34\\_112961&\\_dad=portal&\\_schema=PORTAL](http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,17704,34_112973,34_112961&_dad=portal&_schema=PORTAL), letöltve 2010-12-19

nemzetközi diplomácia nagyjából hét-nyolc napos reakció idejét, megkísérli, hogy kész tények elé állítsa a világot? Éppen ezért egyetlen hadsereg sem nélkülözhet, egy hiteles elrettentő képességgel rendelkező, összefegyvernemi erőt, melyet alkalomadtán egy gerillahadviselésre felkészített, felfegyverzett népfelkelés egészít ki. Ezt a kettős módszert többek között az osztrák Spanocchi tábornok nevéhez lehet kötni.<sup>407</sup>

### *Tudományos eredmények*

Az alábbiakat tekintem új tudományos eredménynek

1. Azonosítottam az első három generáció és a Kovács Jenő által megfogalmazott hadikultúrák közötti azonosságokat és különbségeket.
2. Részletesen bemutattam a negyedik generációs hadviselés módosított modelljének összetevőit (globális gerillahadviselés, információs hadviselés, ezen belül kiberhadviselés, gazdasági manipuláció és pénzügyi manőverek, valamint ideológiai, emberi jogi illetve egyéb percepción alapuló médiaműveletek), mely ellen a hagyományos katonai megoldások nem alkalmazhatóak ezért a komplex kezelés lehetősége jelentősen megnőtt.
3. Igazoltam, hogy a nem-hagyományos, vagy nem-katonai megoldások egységes tervbe foglalva úgy védelmi, mint támadó célokra is alkalmazhatóak katonai elvek szerint. Ezeket az eszközöket úgy nem-állami szereplők, mind államok már sikerrel használták politikai céljaik érdekében, részben kiváltva ezzel a katonai erő alkalmazásának szükségességét.

### *További kutatási területek*

Kihangsúlyozva, hogy a NATO, azaz a katonai erőfölénnyel rendelkező oldal szempontjából vizsgálom a negyedik generációs hadviselést, fontosnak tartom az **erőszak, mint érdekérvényesítési eszköz szerepének átgondolását, újragondolását**. Amikor számos ellenfél különböző módokon törekszik az egyértelmű erőfölény kijátszására, megkerülésére felmerül a kérdés, miért fosztanak meg saját magunkat leghatékonyabb eszközünktől? Ez alatt természetesen nem eltúlzott arányú, kardcsörtetés jellegű választ értek, hanem annak rögzítését, hogy bizonyos feltételek nem teljesülése esetén a katonai erő igenis felhasználható, sőt felhasználandó, anélkül hogy nem-katonai szempontok állandóan módosítanák a célkitűzéseket. Ide tartozik a békeműveletekben való részvétel eldöntése, és a nemzeti

---

<sup>407</sup> FORGÁCS: Napjaink hadikultúrái: 122-123. o.

korlátozások kérdése is. Amennyiben a beavatkozás kérdése eldőlt, a politikusok meghozták a döntést, nem célszerű átengedni a terepet a szakértőknek, azaz a katonáknak?

Hogy jelentős változások vannak folyamatban, azt Magyarországon is többen felismerték. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban bemutatok néhány olyan gondolatot, melyek közvetlenül nem említik ugyan, de a negyedik generáció alapját jelentő paradigmaváltást boncolgatják. A Honvédségi Szemle 2010. márciusi és szeptemberi számában a **könnyűgyalogságról** folytatott eszmecsere jól mutatja, hogy a várható fenyegetésekre adható katonai válaszok kidolgozása itthon is megkezdődött. Egy negyedik generációs konfliktusban a legjobban alkalmazható fegyvernem a gyorsan reagáló, nehézfegyverekkel nem terhelt, de a gerillák/lázadók jelentette fenyegetéssel szemben a megvédendő terület ellenőrzésére leginkább alkalmas, részben rendfenntartási feladatokra is kiképzett könnyűgyalogság.<sup>408</sup> Érdeemes lenne haderőtervezési és doktrinális szinten is megvizsgálni az Önkéntes Tartalékos Rendszerben felállítandó **Honvédelmi Dandár** területi elven szerveződő zászlóaljainak létrehozásakor az **esetleges könnyűgyalogos fegyvernem** kialakítását.. A legfeljebb kerekes szállítóeszközökkel és közvetlen irányzású fegyverekkel felszerelt egységek esetében egyrészt jelentős költségmegtakarítás érhető el, másrészt területvédelmi szerepük miatt a tartalékosok mozgósítása nem jelent diplomáciai problémát, harmadrészt, végső esetben, az Alaptörvényben szabályozott módon, a katasztrófavédelmi szerepen túl lázongások, lázadások esetén a belső rend helyre állításában is szerepet kaphatnak a könnyűgyalogos egységek.

Ide kapcsolódnak a **globális gerilla hadviselés** esetleges európai következményei is. A 2005-ös francia, vagy párizsi intifádának nevezett zavargások, illetve a 2004-es kelet-szlovákiai események nyomán mindenképpen célszerű legalább gyakorlat szintjén tervezni a felkelések, lázongások nyomán létrejött bizonytalan helyzet felszámolását katonai erők alkalmazásával. Emellett további kutatásokat igényel a gerilla hadviselés tanulságainak missziós környezetben és az arra történő felkészülésben történő felhasználása, valamint az irreguláris hadviselés katonai jellegzetességei elleni felkészülés.

Az **információs hadviselés** percepció oldalának illetve az egész társadalomra kiterjedő totális hadviselésnek Haig Zsolt és Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren című könyvében történő bemutatása is arra utal a folyamatban lévő jelentős változások jeleit

---

<sup>408</sup> MEZŐ András: A könnyűlövész fegyvernem történetéről és perspektíváiról, In. Honvédelmi Szemle, 2012/2.-3. szám, és SZLOSZJÁR Balázs: Néhány gondolat Mező András a könnyűlövész fegyvernem történetéről és perspektíváiról című cikkéről, In. Honvédelmi Szemle, 2012/4. szám 55. o.

másoknak is feltűntek.<sup>409</sup> Szintén a konfliktus átfogó megközelítését vizsgálja Birher Nándor: *Gondolatok a posztmodern hadviselés alapkérdéseiről* című írása, mely a XXI. század konfliktusainak kognitív és szellemi oldalát veszi górcső alá.<sup>410</sup> Külön érdekességet képvisel Várhegyi István már idézett cikke, melyben az információs fölényből származó döntési fölény mentális vagy transzcendentális lehetőségeiről értekezik.<sup>411</sup> Ha lesz egyszer ötödik generációs hadviselés, véleményem szerint ilyen területe(ke)t fog felölelni.<sup>412</sup>

Mivel az értekezés szerzője nem gazdasági szakember a **negyedik generációs hadviselés gazdasági vonatkozásai** mindenképpen további kutatásokat igényelnek. Figyelembe véve az 1998-as délkelet-ázsiai valutaválság által okozott kárt, melyek Vang és Csiao ezredesek szerint egy regionális háború pusztításához foghatóak, és így akár egy évtizeddel is visszavetették az érintett országokat.<sup>413</sup> A gazdasági biztonság ugyan nem tartozik a kifejezetten a katonai feladatok közé, azonban a XXI. század elmosódó határai miatt érdemes lenne további kutatásokat végezni a lehetséges összefüggések feltárására.

Nemcsak katonai, hanem a médiában folytatott percepciós küzdelmek során is elengedhetetlen a küzdelem és eredményeinek megfelelő kommunikálása. Ezért **az ideológiai, emberi jogi, illetve egyéb percepción alapuló médiaműveletek** területén is további fejlesztések szükségesek a negyedik generációs hadviselés megállapításainak alkalmazásához. Kiemelten fontos lenne az elmélet összevetése, CIMIC és pszichológiai hadviselési képességek terén, a Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveletek Központjának tapasztalataival, illetve konkrét lépésekre történő lefordítása szakembereinek segítségével.

Végezetül fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy jelen értekezés a műszaki tudományok kutatás-fejlesztési módszertanát alapul véve alapkutatásnak tekinthető. Az elmélet gyakorlati felhasználására a fenti területeken számos ún. alkalmazott kutatás elvégzése, és a már meglévő tapasztalatok felhasználása után kerülhet sor véleményem szerint. Kiemelten fontos lenne a részterületek egymásra hatásának modellezése, és ezáltal az erősokszorozó hatás

---

<sup>409</sup> HAIG – VÁRHEGYI: 139. o. „Kimondható, hogy a háború e fajtája nem csak a katonák dolga, az egész polgári társadalomnak szerepet kell vállalnia benne, vagyis a közös küzdelem az osztársadalmi védelmi háború jellegét ölti magára.”

<sup>410</sup> BIRHER Nándor: *Gondolatok a posztmodern hadviselés alapkérdéseiről*, In: *Seregszemle*, 2011 április-június, 7-15. o.

<sup>411</sup> VÁRHEGYI István: *Az információs hadviselés második hulláma*, In.: *Hadtudomány* 2011/1-2, 61-63. o.

<sup>412</sup> Számítalan tudományos-fantasztikus műben szerepelnek transzcendentális, vagy mentális képességekkel rendelkező egyének, vagy csoportok, melyek sok esetben katonai célokra is használják erejüket. Talán a legismertebbek a Csillagok Háborúja világának Jedi lovagjai, de Frank Herbert *Düne* ciklusában a Bene Gesserit boszorkányok, valamint J. Michael Straczynski *Babylon 5* című filmsorozatában a Pszi Hadtest tagjai is rendelkeznek mentális extra képességekkel.

<sup>413</sup> CSIAO - VANG: *Unrestricted Warfare*, 51. o.

lehetséges módjainak felismerése és definiálása, a hatásalapú műveletek módszertanára alapozva.

### *Ajánlások*

Az eddig bemutatottak felvetik a kérdést: mi hasznosítható e fentiekben bemutatott elméleti fejtegetésekből a Magyar Honvédség számára? Semmiképpen sem az, amit a korunkra sajnálatosan jellemző éles szélsőségeket használó gondolkodás sugallna. Nem szükséges, sőt kifejezetten káros lenne egy kizárólag a negyedik generációs hadviselés katonai vonatkozásaira felkészített erő létrehozása. Magyarország fegyveres erőinek elsődleges feladata az ország területi integritásának a védelme. Ezt pedig az ország fizikai adottságai és geopolitikai környezete miatt egy kizárólag könnyűfegyverzetű gyalogságból és a modern hadviselés kiegészítő területeire<sup>414</sup> koncentráló hadsereg nem, vagy csak aránytalanul nagy ráfordításokkal tudná elérni. Egy hagyományos, második vagy harmadik generációs hadviselési elvek szerint lezajló háború lehetőségét nem lehet teljesen kizárni. Éppen azért **elengedhetetlen egy kiegyensúlyozott arányokkal rendelkező, összefegyvernemi, modern eszközökkel felszerelt, jól kiképzett és magasan motivált fegyveres erő** létrehozása, mely képes **elrettenteni** bármilyen hagyományos katonai támadástól az esetleges agresszorokat. Ennek az erőnek azonban mindenképpen tartalmaznia kell olyan összetevőket is, melyeket eddig nem soroltak a fegyveres erők kötelekébe. Ide nemcsak a kritikus infrastruktúra védelméhez elengedhetetlen területi, vagy tartalékos erők tartoznak, hanem kiberhadviselési és egyéb újonnan megszerzendő képességek is az alábbiak szerint.

*1. Gerilla hadviselésre felkészített tartalékos, vagy csak minősített időszakban feltöltött, könnyűgyalogos alakulatokból álló egységek.*

Sokoldalú felhasználhatóságukon túl, a könnyűgyalogos egységek létrehozása mellett szól az ilyen alakulatok felállításának relatív alacsony költség igénye. Mindez kiegészítve a környéket és az ott lakókat jól ismerő helyiek katonaként történő alkalmazásával, az Önkéntes Tartalékos Rendszer felállításra kerülő, területi elven szerveződő zászlóaljai kitűnően alkalmasak lennének a könnyűgyalogos feladatok ellátására.

*2. Kiberhadviselési képesség.*

---

<sup>414</sup> Információs hadviselés, média hadviselés, számítógépes rendszerek elleni támadások, pénzügyi manőverek stb.

Az új NATO stratégiai koncepcióban foglaltak alapján, valamint a Magyarország alapvető képességeit megalapozó kibervédelmi stratégia kidolgozása és elfogadása után, célszerű lenne kiemelt hangsúlyt fektetni az esetleges haderő bővítések során az információs hadviselési képességre.

### *3. Passzív védelem (alternatív közigazgatás)*

A már bemutatott iráni példa alapján akár jelentős méretű természeti katasztrófa, akár nagy erejű, vagy lefejező támadás esetén biztosítani kell a közigazgatás működését megakadályozva ezzel az államszervezet összeomlását.

### *4. Oktatási segédanyag*

A disszertáció hasznos segédanyag, úgy a fegyveres erők tagjai, mind a biztonságpolitikát és hadelméletet oktatók számára korunk globális biztonsági környezetéről és kialakulásáról, valamint az ezt leíró elméletekről.



## ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

### *Ábrák*

1. ábra	Az atompatt	14
2. ábra	Mao Ce-tung, a karizmatikus vezető	19
3. ábra	A Sivatagi Vihar hadművelet	26
4. ábra	Porosz gyalogság vonal alakzatban az 1745-ös Hohefrienbergi csatában	43
5. ábra	Skoda gyártmányú 30,5 centiméteres M11 mintájú tarack	44
6. ábra	A blitzkrieg jelképe, a német Panzer IV harckocsi	47
7. ábra	Afgán törzsi felkelők, mudzsahedek	50
8. ábra	A hadviselés változásai	70
9. ábra	A negyedik generációs hadviselés összetevői	90
10. ábra	Tajvan térképe	104
11. ábra	Koszovó etnikai összetétele	109

### *Táblázatok*

1. táblázat	Információs hadviselés ágai	74
2. táblázat	A modern hadviselés generációinak összefoglaló táblázata	90

## PUBLIKÁCIÓS LISTA

Somkuti, Bálint – Kiss, Álmos Péter (2009): Are we there yet? A critique of 5GW. Academic and Applied Research in Military Sciences 8, 2009/2 263-274 pp.

SOMKUTI Bálint: Falludzsa, 2004, In: Honvédségi Szemle 2010 március, 64. évf. 2. szám, 56-74 pp.

Somkuti Bálint: Győzelem vagy vereség?, In: Hadtudományi Szemle 2. évf. 2.szám, 2010/2, 1-6 pp.

Somkuti Bálint: A 4. generációs hadviselés, In: Hadtudományi Szemle 1. évf. 2.szám, 2009/2, 42-52 pp.

Somkuti Bálint: Groznij két ostroma, Biztonságpolitika.hu honlap,  
[http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1336342971\\_SOMKUTI\\_Balint\\_Groznij\\_ket\\_ostroma\\_-\\_biztonsagpolitika.hu.pdf](http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1336342971_SOMKUTI_Balint_Groznij_ket_ostroma_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

Somkuti Bálint: Egy modern városi felkelés és leverésének katonai-politikai tanulságai, Budapest, 1956, Biztonságpolitika.hu honlap,  
[http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1336342667\\_SOMKUTI\\_Balint\\_egy\\_modern\\_varosi\\_felkeles\\_leveresenek\\_tanulsagai\\_Budapest\\_1956\\_-\\_biztonsagpolitika.hu.pdf](http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1336342667_SOMKUTI_Balint_egy_modern_varosi_felkeles_leveresenek_tanulsagai_Budapest_1956_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

Somkuti Bálint: A Római Birodalom hatalomgyakorlásának puha és kemény eszközei, Biztonságpolitika.hu honlap,  
[http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1276888063\\_somkuti\\_balint\\_a\\_romai\\_birodalom\\_puha\\_es\\_kemeny\\_eszkozei\\_-\\_biztonsagpolitika.hu.pdf](http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1276888063_somkuti_balint_a_romai_birodalom_puha_es_kemeny_eszkozei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

Somkuti Bálint: Az 1663-1664. évi nagy török háború, Biztonságpolitika.hu honlap,  
[http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277413666\\_somkuti\\_balint\\_az\\_1663-1664\\_evi\\_nagy\\_torok\\_haboru\\_-\\_biztonsagpolitika.hu.pdf](http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277413666_somkuti_balint_az_1663-1664_evi_nagy_torok_haboru_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

Somkuti Bálint: A francia hadiflotta a XVIII. Században, Biztonságpolitika.hu honlap

[http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277413606\\_somkuti\\_balint\\_a\\_francia\\_hadiflott\\_a\\_a\\_18\\_szazadban\\_-\\_biztonsagpolitika.hu.pdf](http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1277413606_somkuti_balint_a_francia_hadiflott_a_a_18_szazadban_-_biztonsagpolitika.hu.pdf)

4GW és a Csillagok háborúja, Biztonságpolitika.hu honlap,

[http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=712&title=4GW\\_%C3%A9s\\_a\\_Csillagok\\_H%C3%A1bor%C3%BAja](http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=16&aid=712&title=4GW_%C3%A9s_a_Csillagok_H%C3%A1bor%C3%BAja)

## Felhasznált irodalom

1. ARCHER, Christon I. – FERRIS, John R., – HERWIG, Holger H., – TRAVERS, Timothy H.E.: World History of Warfare, University of Nebraska Press, Lincoln, 2002
2. ÁGH Attila: Konfliktusok, háborúk, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989
3. ALI, Tariq (szerk.): Masters of the Universe?, NATO's Balkan crusade, Verso, London, 2000
4. ALMÁSI Miklós: Hová tűnt az a rengeteg pénz?, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2009
5. ARQUILLA, John: Worst Enemy, Ivan R. Dee, Chicago, 2008
6. BARABASI, Albert Laszlo: Linked, How Everything is connected with anything, Penguin, London, 2002
7. BEAN, Mark: Fourth Generation Warfare?, In: Marine Corps Gazette, 1995 március, 47-58 o.
8. BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei, PhD értekezés, ZMNE HDI, Budapest, 2008
9. BESENYŐ János – KISS Álmos Péter: Kelet-Afrika Tengeri Farkasai. In: Afrika Tanulmányok. III. évf. 2009., 3-4. szám 46-58 o.
10. BIDDLE, Stephen: Szárazföldi hadviselés: elmélet és gyakorlat. In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005
11. BIRHER Nándor: Gondolatok a posztmodern hadviselés alapkérdéseiről, In: Seregszemle, 2011 április-június, 7-15. o.
12. BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: Nemzetközi jog, Aula Kiadó, Budapest, 1997
13. CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, CD KJK KERSZÖV, reprint kiadás, Veszprém, 1999
14. COHEN, Eliot: Technológia és hadviselés, In: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban. Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Bp., 2005
15. CORNISH, Paul – LIVINGSTONE, David – CLEMENTE , Dave – YORKE, Claire: On Cyber Warfare, Chatham House, London, 2010
16. CSÉFALVAY Zoltán: Globalizáció 1.0, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004
17. DAVIDOV, Denisz Vasziljevics: A partizánháborúról. In: Kocsi Bernát (szerk.) Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985
18. DAVIS, Malcolm R. és GRAY, Colin S.: Tömegpusztító fegyverek, In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005

19. DEÁK János – SZTERNÁK György: Grúzia ,elektronikus jegyzet, ZMNE HDI, Budapest, 2008
20. DOBBINS, James Dobbins: After the War, Nationabuilding from FDR to George W. Bush, RAND, Santa Monica, 2008
21. ECHEVARRIA, Antulio J.: Fourth-generation war and other myths, STRATEGIC STUDIES INSTITUTE, Washington, 2004
22. FISCHER Ferenc: A kétpólusú világ, /1945-1989 /, Dialóg-Campus, Pécs, 2006
23. FORGÁCS Balázs: Napjaink hadikultúrái, PhD értekezés, ZMNE HDI, Budapest, 2008
24. FÖRSTER, Stig - POHLMANN, Markus - WALTER, Dierk: A világtörténelem nagy csatái, Szalamisztól Sínaiig, Corvina Kiadó, Gyoma, 2003
25. FREEDMAN, Michael: The invisible bankers, financing terror, In.: George C. Marshall European Center for Security Studies, Program on Terrorism and Security Studies, Module 3: Financing terrorism, 3202-E
26. FRYER-BIGGS, Zachary: Document offer a rare glimpse of U.S. cyber weaponry, In: DefenseNews, 2011. november 7., Vol. 26., No 41. 1. és 9.o.
27. FUKUYAMA, Francis: End of History? In.: The National Interest, 1989 november 34-58 o.
28. GAZDAG Ferenc (szerk.): Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011
29. GIBSON, William: Neurománc, WALHALLA, Budapest, 1992
30. GOLDSWORTHY, Adrian: A római hadsereg története, Alexandra, Pécs, 2004
31. GOODE, Steven M.: A Historical Basis for Force Requirements in Counterinsurgency, Parameters, 2009 winter 45-57 o.
32. GOSZTONYI, Peter: Hitlers fremde Heere, Bastei-Lübbe Düsseldorf, 1976
33. GRAY, Colin S.: Another bloody century, Orion House, London, 2005
34. GRISIN, Sz. - CAPENKO Ny. Ny.: Idegen hadseregek harcászata : Egységek, magasabbegységek, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987
35. GROEHLER, Olaf: A légi háborúk története 1910-1980, Zínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980
36. HAIG Zsolt – VÁRHEGYI István: Hadviselés az információs hadszíntéren, Zrínyi, Budapest, 2005
37. HAMMES, T.X.: Fourth generation evolves, fifth emerges, Military Review, 2007 május-június, 9-14 o.

38. HAMMES, T.X.: The sling and the stone, Zenith Press, St.Paul, 2004
39. HOFFMANN, Frank: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, Center for Emerging Threats and Opportunities, Arlington, 2007 december
40. HOLMES, Richard (szerk.): A háborúk világtörténete: katonai újítások, amelyek megváltoztatták a történelem menetét, Corvina, Budapest, 1992
41. HOWARD, WM Louis, et al (szerk.): Oxford, Világ történet a XX. században, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002
42. JORGENSEN, Christer és MANN Chris: Harckocsi-hadviselés, a harckocsik szerepe a háborúkban, 1914-2000, Hajja és fiai, Debrecen, 2001
43. JUDAH, Tim: Kosovo: War and revenge, Yale Nota Bene, London, 2002
44. JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, Aula Kiadó, Budapest, 1999
45. JUNIO, Timothy J.: Military History and Fourth Generation Warfare, In.: The Journal of Strategic Studies, 2009 április, 243-269 o.
46. KEEGAN, John: A hadviselés története, Corvina, Szekszárd, 2004
47. KENNEDY, Paul: A nagyhatalmak tündöklése és bukása, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992
48. KIS-BENEDEK József: A palesztin intifáda biztonságpolitikai és katonai összefüggései, PhD értekezés, ZMNE HDI, Budapest, 2005
49. KOSZTOLÁNYI Dezső: Nyelvművelés, Válasz Schöpflin Aladárnak, Azok az idegen szavak, Nyugat 1933. 9. sz.
50. KRAUSE, Peter J. P.: Troop Levels in Stability Operations: What We Don't Know, MIT Center for International Studies, 2007 február
51. KÜHNRICH Heinz: Partizánháború Európában 1939-1945, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1973
52. LAWRENCE, Arábiai: Lázadás a sivatagban, Új Génius, Budapest, é.n.
53. LIDDEL-HART, Basil H.: Stratégia, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002
54. MACKENZIE, Kenneth P.: Elegant Irrelevance: Fourth Generation Warfare, In.: Parameters, 1993 fall, 211-219 o
55. MACKSEY, Kenneth: A II. világháború katonai tévedései, Alexandra, Debrecen, 1996
56. MAGYARICS Tamás: Az unipoláris rend menedzselése, Az Egyesült Államok hegemoniája a hidegháború után, Magyar Külügyi Intézet, MKI Tanulmányok, Budapest, 2010
57. MAO Tse-Tung: On the protracted war, k.n., Peking 1954

58. MCGRATH, John J.: Boots on the Ground: Troop Density in Contingency Operations, Global War on Terrorism Occasional Paper 16
59. METZ, Steven: The Next Twist of the RMA, In.: Parameters, 2000 fall, 40-53. o.
60. MILWARD, Alan S.: Háború, gazdaság, társadalom, 1939-1945, Aquila, Debrecen 1999
61. MORAN, Daniel: A stratégiaelmélet és a hadviselés története: In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban, Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005
62. MORRIS, Justin és MCCOURBEY, Hilaire: Jog, politika és az erő alkalmazása, In.: Baylis, John et al. (szerk.): Stratégia a modern korban, Bevezetés a stratégiai tanulmányokba, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005
63. MÜNKLER, Herfried: The new wars, Polity Books, Cambridge, 2005
64. NAGL, John. A.: Learning to eat soup with a knife, Counterinsurgency from Malaya to Vietnam, University of Chicago, Chicago, 2005
65. NAGYBACZONI Nagy Vilmos: Végzetes esztendők, Gondolat Kiadó, Budapest, 1986
66. NAPOLEONI, Loretta: New economy of terror: how terrorism is financed, In: George C. Marshall European Center for Security Studies, Program on Terrorism and Security Studies, Module 3: Financing terrorism, 3383-E
67. NYEKRICS, A.- HELLER, M.: Orosz történelem II. (A Szovjetunió története), Osiris Budapest, 1996
68. O'CONNELL, Robert: A kard lelke, A fegyverek és a hadviselés illusztrált története az őskortól napjainkig, Gold Book, Debrecen, é.n.
69. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Szent István Társulat, Budapest, 1987
70. PAPP Tamás: Afganisztán, 2001, In: Haditechnika 2005. 2 sz., 34-39 o.
71. PARET, Peter, et al. (szerk.): Makers of modern strategy, Princeton University Press, Princeton, 1986
72. PATAKY Iván, ROZSOS László, SÁRHIDAI Gyula: Légi háború Magyarország felett, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992
73. POOLE, John H.: Tactics of the crescent moon, Militant muslim combat methods Posterity Press, Emerald Isle, 2007
74. POOLE, H. John: Tequila junction, 4th generation counterinsurgency, Posterity Press, Emerald Isle, 2008

75. PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés: az ortodox és a gerilla hadikultúra összecsapásai. In.: *Hadtudomány*, 2005., 4. szám
76. QUINLIVAN, James T.: Force Requirements in Stability Operations, In: *Parameters* 1995 winter, 59-69 o
77. PERRIT, Henry H. Jr.: *Kosovo Liberation Army – the Inside Story of an Insurgency*, Chicago IL, University of Illinois Press, 2008.
78. RÁCZ Lajos: A kínai biztonságpolitika régi és új elemei, ZMNE, Nemzetbiztonsági tanszék, tanszéki jegyzet, Budapest, 2009
79. RÁCZ Lajos: A kínai össznemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire, PhD értekezés, ZMNE HDI, Budapest, 2007
80. REGAN, Geoffrey: *Történelmi Baklövések*, Alexandra, Pécs, 2004
81. RESPERGER István alezredes: Az „Iraki Szabadság Hadművelet” 2003 (Operation Iraqi Freedom), ZMNE, Budapest-Hamburg, 2003
82. RESPERGER István: Villámháború az Öbölben, In *Új Honvédségi Szemle* 2006. 2. sz., 28-53 o.
83. RICHARDS, Chet: *Neither shall the sword*, Center For Defense Transformation, Washington, 2005
84. ROBB, John: *Brave new war*, John Wiley and Sons, Hoboken, 2007
85. ROMMEL, Erwin: *Háború gyűlölet nélkül*, Co-nexus, Budapest, 1992
86. SCHEUER, Michael: *Imperial Hubris*, Brassey's, New York, 2004
87. SILBER, Laura - LITTLE, Alan: *Jugoszlávia halála*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1995
88. SMITH, Rupert: *The utility of force*, Allen and Lane, London, 2005
89. SOMKUTI Bálint: Falludzsa, 2004, In.: *Honvédségi Szemle* 2010/2, 56-74 o.
90. SOMKUTI Bálint – KISS Álmos Péter: Are we there yet? A critique of 5GW, In: *AARMS* 2009/2 263-274 o.
91. SZABÓ A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006
92. SZTERNÁK György: Gondolatok a hatásalapú és a hálózatközpontú katonai műveletekről, In: *Hadtudományi Szemle*, 2008. 3 sz. 1-6. o.
93. SZUN Ce: *A hadviselés művészete*, Cartaphilus, Budapest, 2006
94. TALEB, Nassim Nicholas: *Black swan, The impact of the highly improbable*, Random House, New York, 2007



95. TISDALL, Simon: India and Pakistan's proxy war puts Afghanistan exit at risk, Guardian, 2010-05-07, 3 o.
96. TURCO R. P., et al: Nuclear Winter: Global Consequences of Multiple Nuclear Explosions, In.: Science, 1983. december 13.
97. VAN CREVELD, Martin: The transformation of war, Simon - Schuster, New, York, 1991, New York
98. VÁRHEGYI István: Az információs hadviselés második hulláma, In.:Hadtudomány 2011/1-2, 49-64. o
99. VICKERS, Michael G. Vickers és MARTINAGE, Robert C.: The Revolution In War, Center for Strategic and Budgetary Assessments, Washington 2004
100. WALTON, Timothy: Treble Spyglass, Treble Spear: China's "Three Warfares", In.: Defense Concepts, 2010 winter, 25.-32. o.
101. WALTZ, Edward: Information warfare, Artech House, London, 1998
102. UHLE-WETTLER, Franz: Könnyű gyalogság az atomkorzakban, ZMKA, Budapest, 1974
103. WITTMANN, Klaus: Towards a new Strategic Concept for NATO, NATO Defence College – Research Division, Rome, 2009
104. ZAKARIA, Fareed: A posztamerikai világ, Gondolat, Budapest, 2009

#### **Internetes források - magyar**

1. A hererok pusztulása, <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=6691>, letöltve 2008.12.12
2. Amire senki sem számított húsz évvel ezelőtt, Kósa András interjúja Fischer Ferencsel, 2009.03.08  
[http://hirszerzo.hu/rendszervaltasi/99837\\_amire\\_senki\\_sem\\_szamitott\\_husz\\_evvel\\_ezelott](http://hirszerzo.hu/rendszervaltasi/99837_amire_senki_sem_szamitott_husz_evvel_ezelott), letöltve 2010.08.07
3. Az Európai Parlament 2009. április 24-i állásfoglalása a bosznia-hercegovinai helyzetről, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0332+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltve 2010.04.14
4. Az USA felderítése visszacsapna a kibertámadóknak, [http://hvg.hu/vilag/20100414\\_usa\\_kibertamdas\\_keith\\_alexander](http://hvg.hu/vilag/20100414_usa_kibertamdas_keith_alexander), letöltve 2010.08.08
5. Chile elismerte a független palesztin államot, [http://index.hu/kulfold/2011/01/08/chile\\_elismerte\\_a\\_fuggetlen\\_palesztin\\_allamot/](http://index.hu/kulfold/2011/01/08/chile_elismerte_a_fuggetlen_palesztin_allamot/), letöltve 2011.01.12

6. DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja,  
[http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005\\_1\\_3.html](http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html), letöltve 2008.08.25
7. Dubai bankrendszere: Hawala, <http://www.kulfoldibankszamla.info/eu-n-kivuli-bankok/dubai-bankrendszere-hawala.kulfoldibankszamla>, letöltve 2011.02.02
8. Faxokkal és morzéval próbálják kijátszani az egyiptomi netblokádot,  
<http://www.origo.hu/techbazis/20110131-a-betarczasos-net-koraba-loktek-vissza-egyiptomot-a-lekapcsolással.html>, letöltve 2012.02.02
9. Genfi I. Jegyzőkönyv (1949), IV. rész Polgári Lakosság, 51. cikk A polgári lakosság védelme, 4. pont., [http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/0427E059-2A14-450A-8022-A52525A1357B/0/Prot1\\_hu.pdf](http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/0427E059-2A14-450A-8022-A52525A1357B/0/Prot1_hu.pdf), letöltve 2012.02.24
10. Kiberháború fenyeget? – magyar kiberhadsereg alakulhat, [http://infovilag.hu/hir-21238-kiberhaboru\\_fenyeget\\_magyar\\_kiberhadsere.html](http://infovilag.hu/hir-21238-kiberhaboru_fenyeget_magyar_kiberhadsere.html), letöltve 2011-08-08
11. Nyugaton a helyzet változatlan? <http://www.monde-diplomatique.hu/spip.php?article224>, letöltve 2010.12.15
12. Libatömés: a Négy Mancs nem tartotta be az ígérését?,  
<http://www.fidesz.hu/index.php/wwwjfszhu/eng/nyomtathato.php?Cikk=121209>,  
letöltve 2009.10.15
13. Los Alamos National Laboratories honlap, a Trinity teszt története  
[http://www.lanl.gov/history/story.php?story\\_id=13](http://www.lanl.gov/history/story.php?story_id=13), letöltve 2010.08.08
14. Magyar Életrajzi Lexikon online,  
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/eletrajz/html/ABC14240/14276.htm>,  
letöltve 2010.04.09
15. Nem egységes az EU Koszovó elismerésében,  
[http://hvg.hu/vilag/20080218\\_eu\\_koszovo\\_elismeres.aspx](http://hvg.hu/vilag/20080218_eu_koszovo_elismeres.aspx) letöltve, 2009.06.02
16. Nemzetbiztonsági szempontból vizsgálják a külföldi beruházásokat Kínában,  
[http://hvg.hu/gazdasag/20110213\\_kina\\_kulfoldi\\_beruhazas\\_nemzetbiztonsag](http://hvg.hu/gazdasag/20110213_kina_kulfoldi_beruhazas_nemzetbiztonsag), letöltve 2011.02.13
17. Obama a bankok szigorúbb felügyeletét sürgeti majd a G20-találkozáson,  
<http://www.inforadio.hu/hir/kulfold/hir-303807>, letöltve 2009.09.29
18. Orosz-kínai szervezkedés az USA ellen, Moszkvától Hágáig [http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2009/04/03/orosz-kinai\\_szervezkes\\_az\\_usa\\_ellen](http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2009/04/03/orosz-kinai_szervezkes_az_usa_ellen), letöltve 2009.10.10

19. Oroszok a Molban: megszólaltak a vészcsengők Brüsszelben,  
[http://www.mfor.hu/cikkek/Oroszok\\_a\\_Molban\\_\\_megszolaltak\\_a\\_veszcsengok\\_Brusszelben.html](http://www.mfor.hu/cikkek/Oroszok_a_Molban__megszolaltak_a_veszcsengok_Brusszelben.html), letöltve 2012-01-29
20. Összeomlott a tálib uralom Afganisztán nagy részén, 2001. november 14,  
<http://index.hu/politika/kulfold/tamadas/talibok1114/?print>, letöltve 2009-05-08
21. Pénzmosás lehet a Mol részvények eladása?,  
[http://www.mfor.hu/cikkek/Penzmosas\\_lehet\\_a\\_Mol\\_reszvenyek\\_eladasa\\_.html](http://www.mfor.hu/cikkek/Penzmosas_lehet_a_Mol_reszvenyek_eladasa_.html),  
letöltve 2011-01-09
22. SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején,  
[http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005\\_4\\_5.html](http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html), letöltve 2011-08-09
23. TREMBECZKI István: A vesztfáliai rendszer vége?, In: Valóság, 2006. június,  
<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=614&lap=0>, letöltve 2010-12-22

#### **Internetes források - angol**

24. 5GW Theory Timeline, [http://www.scribd.com/doc/33606470/5GW-Theory-Timeline#outer\\_page\\_15](http://www.scribd.com/doc/33606470/5GW-Theory-Timeline#outer_page_15), letöltve 2012.01.21
25. A New York Firm That Shakes Economies,  
<http://www.csmonitor.com/1998/0729/072998.us.us.2.html>, letöltve 2011.02.03
26. About G-20, [http://www.g20.org/about\\_what\\_is\\_g20.aspx](http://www.g20.org/about_what_is_g20.aspx), letöltve 2009.09.29
27. Ahmadinejad's brother targets Mashaei,  
<http://droi.wordpress.com/2010/02/04/ahmadinejads-brother-targets-mashaei/> -  
letöltve 2010.11.19
28. Attack on USS Cole,  
[http://usinfo.state.gov/is/international\\_security/terrorism/uss\\_cole.html](http://usinfo.state.gov/is/international_security/terrorism/uss_cole.html), letöltve 2008.07.18
29. Bombing of the Beirut barracks, <http://www.arlingtoncemetery.net/terror.htm>, letöltve 2008.07.18
30. Bhopal Medical Appeal, <http://www.bhopal.org/>, letöltve 2010.08.08
31. BRYCE, Robert: Surge of danger for U.S. troops,  
<http://www.salon.com/2007/01/22/ieds/>, letöltve 2008.05.05
32. CBU-94 "Blackout Bomb", BLU-114/B "Soft-Bomb"  
<http://www.fas.org/man/dod-101/sys/dumb/blu-114.htm>, letöltve 2009.06.02

33. CSIAO Liang (Qiao Liang) - VANG Hsziangszui (Wang Xiangsui): Unrestricted Warfare, [www.c4i.org/unrestricted.pdf](http://www.c4i.org/unrestricted.pdf), letöltve 2010.08.08
34. Chinese Views of Future Warfare,  
<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1998/chinacont.html>, letöltve 2008.08.08
35. Colonel John R. Boyd and Contemporary Strategic Thought - Roundtable on Military History and Contemporary Strategy”, [http://dnipogo.org/wp-content/uploads/2008/06/boyd\\_conference\\_estonia.pdf](http://dnipogo.org/wp-content/uploads/2008/06/boyd_conference_estonia.pdf), letöltve 2010.01.24
36. Cost of war honlap, Notes and Sources: Cost of War Counter, 2010.04.14  
[http://www.nationalpriorities.org/cost\\_of\\_war\\_counter\\_notes](http://www.nationalpriorities.org/cost_of_war_counter_notes)
37. Cyber Coalition 2010 to exercise collaboration in cyber defence,  
[http://www.nato.int/cps/en/natolive/news\\_68205.htm?selectedLocale=en](http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68205.htm?selectedLocale=en), letöltve 2011.02.03
38. Cyberattack Reveals Cracks in U.S. Defense,  
[http://www.pcworld.com/article/49563/cyberattack\\_reveals\\_cracks\\_in\\_us\\_defense.html](http://www.pcworld.com/article/49563/cyberattack_reveals_cracks_in_us_defense.html), letöltve 2008.01.08
39. Cyberwar, the warnings?,  
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/cyberwar/warnings/>, letöltve 2010.11.25
40. Department of Defense, Annual report to the congress, Military Power of the People’s Republic of China, 2006  
Office,<http://www.defense.gov/pubs/pdfs/china%20report%202006.pdf>, letöltve 2010.12.12
41. ECHEVARRIA, Antulio: Toward an american way of war, Strategic Studies Institute, 2004, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=374>, letöltve 2008.09.09
42. Estonia hit by 'Moscow cyber war', <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>, letöltve 2011.01.18
43. EUFOR Mission, 2010.04.14  
[http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com\\_content&task=view&id=12&Itemid=28](http://www.euforbih.org/eufor/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=28), letöltve 2011.08.08
44. FRIEDMAN Thomas L.: Foreign Affairs Big Mac I, in New York Times, 1996.12.08.  
letöltve 2010.08.09

45. FISK, Robert: The demise of the dollar, In.: The Independent, 2009.10.06,  
<http://www.independent.co.uk/news/business/news/the-demise-of-the-dollar-1798175.html>, letöltve 2009.11.13
46. General says U.S. has proof Iran arming Iraqi militias, USA TODAY, 2007.01.31  
[http://www.usatoday.com/news/washington/2007-01-30-iraq-iran\\_x.htm](http://www.usatoday.com/news/washington/2007-01-30-iraq-iran_x.htm), letöltve 2008.04.08
47. GRAHAM, Bradley: Hackers Attack Via Chinese Web Sites, U.S. Agencies' Networks Are Among Targets, Washington Post, 2005.08.24,  
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/24/AR2005082402318.html>, letöltve 2009.12.18
48. HAMMES, Thomas X.: The Evolution of War: The Fourth Generation,  
[http://dde.carlisle.army.mil/documents/courses\\_09/readings/2200\\_hammes.pdf](http://dde.carlisle.army.mil/documents/courses_09/readings/2200_hammes.pdf)  
letöltve 2011.01.23
49. HOFFMAN, Frank: 4GW as a Model of Future Conflict,  
<http://smallwarsjournal.com/blog/4gw-as-a-model-of-future-conflict>, letöltve 2010.08.08
50. IBRÜGGER, Lothar: The Revolution in Military Affairs, Special Report,  
<http://www.iwar.org.uk/rma/resources/nato/ar299stc-e.html>, letöltve 2011-01-08
51. IED támadás: [http://www.indavideo.hu/video/Iraki\\_ied\\_robbantasok](http://www.indavideo.hu/video/Iraki_ied_robbantasok), letöltve 2010-04-02
52. Insurgents Used Cell Phone Geotags to Destroy AH-64s in Iraq,  
<http://defensetech.org/2012/03/15/insurgents-used-cell-phone-geotags-to-destroy-ah-64s-in-iraq/>, letöltve 2012-02-02
53. International Security Assistance Force Key Facts and Figures, NATO honlap,  
<http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/Placemats/20100303%20Placemat.pdf>,  
letöltve 2010.04.14
54. Iran starts supplying electricity to Basra,  
<http://www.payvand.com/news/08/mar/1253.html>, letöltve 2008.04.09
55. Iraq-Style Bomb Found In Afghanistan,  
[http://www.cbsnews.com/stories/2007/06/02/world/main2878128.shtml?source=RSS&attr=World\\_2878128](http://www.cbsnews.com/stories/2007/06/02/world/main2878128.shtml?source=RSS&attr=World_2878128), letöltve, 2010.08.15
56. ISAF Troop numbers and contributions <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>, letöltve 2011.11.29

57. Jets or GIs? How Best to Address the Military's Manpower Shortage, Foreign Policy  
<http://www.foreignaffairs.com/articles/62102/lawrence-j-korb-peter-ogden-and-frederick-w-kagan/jets-or-gis-how-best-to-address-the-militarys-manpower-shortage>,  
letöltve 2010.04.14
58. Juba: <http://www.juba-online.blogspot.com/> letöltve 2010.04.02
59. KAPLAN, Fred: Force Majeure, Slate 2003. ápr. 10.  
<http://www.slate.com/id/2081388/>, letöltve 2011.01.18
60. KILCULLEN, David J.: New Paradigms for 21st Century Conflict,  
<http://www.america.gov/st/peacesec-english/2007/May/20080522172835SrenoD0.8730585.html>, letöltve 2010.09.08
61. LIND, William S et al.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation,  
<http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html>, letöltve 2011.01.23
62. LIND, William S. Lind, SCHMITT, John F. Schmitt örgy., és WILSON, Gary I. ezr.:  
4GW: Another look, In: Marine Corps Gazette, 1994 december,  
[http://www.dnipogo.org/fcs/4GW\\_another\\_look.htm](http://www.dnipogo.org/fcs/4GW_another_look.htm) letöltve 2011.01.23
63. LIND, William S.: Is 4GW Simply Using Military Force in New Ways?,  
<http://dnipogo.org/strategy-and-force-employment/fourth-generation-warfare-articles/>  
letöltve 2011.01.18
64. LYALL, Jason – WILSON, Isaiah: Rage Against the Machines: Explaining Outcomes  
in Counterinsurgency Wars, In: International Organization, 63 , Winter 2009, 67-106  
o.
65. MANSHAROF, Y. és SAVYON A.: Iran in Preparations, Deployment to Withstand  
Possible Attack by West  
[http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/2743.htm#\\_ednref10](http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/2743.htm#_ednref10), letöltve 2008.12.19
66. MAO Tse-Tung: Three main rules of discipline and the eight points for attention,  
[http://www.etext.org/Politics/MIM/classics/mao/sw4/mswv4\\_23.html](http://www.etext.org/Politics/MIM/classics/mao/sw4/mswv4_23.html), letöltve  
2010.11.11
67. MAO Tse Tung: On guerilla warfare,  
<http://www.marxists.org/reference/archive/mao/works/1937/guerrilla-warfare/ch07.htm>, letöltve 2011.08.09
68. MORGENSON, Gretchen: Soros's Quantum Fund Losses in Russia Put at \$2 Billion,  
<http://www.nytimes.com/1998/08/27/business/international-business-soros-s-quantum-fund-losses-in-russia-put-at-2-billion.html>, letöltve 2008.08.08

69. NATO's role in relation to the conflict in Kosovo,  
<http://www.nato.int/kosovo/history.htm#A>, letöltve 2009.06.02
70. NÉNYEI Judit: Civilek a harcmezőn – katonai magánvállalatok,  
<http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/rendezvenyek/2009/2009-04-16/eloadas.pdf>,  
letöltve 2012.03.05
71. NYE, Joseph, S. Jr.: Benefits of soft power, <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>,  
letöltve 2012.03.18
72. Officer questions Petraeus's strategy, Wall Street Journal 2008. április 7.  
[http://online.wsj.com/article/SB120753402909694027.html?mod=googlenews\\_wsj](http://online.wsj.com/article/SB120753402909694027.html?mod=googlenews_wsj)  
letöltve 2009.03.17.
73. Operation Allied Force, <http://www.nato.int/kosovo/all-fce.htm>, letöltve 2012.01.09
74. Operation Cast Lead, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/operation-cast-lead.htm>, letöltve 2012.03.08
75. Operation Deliberate Force,  
[http://www.globalsecurity.org/military/ops/deliberate\\_force.htm](http://www.globalsecurity.org/military/ops/deliberate_force.htm), letölt 2010.04.14
76. Operation Provide Comfort,  
[http://www.globalsecurity.org/military/ops/provide\\_comfort.htm](http://www.globalsecurity.org/military/ops/provide_comfort.htm), letöltve 2009.09.21
77. Putin: SCO different from NATO,  
[http://news.xinhuanet.com/english/2007.08/18/content\\_6555462.htm](http://news.xinhuanet.com/english/2007.08/18/content_6555462.htm), letöltve  
2008.08.22
78. Soros' institute was involved in revolutions in Ukraine, Georgia,  
<http://rt.com/usa/news/soros-institute-was-involved-in-revolutions-in-ukraine-georgia-expert/>, letöltve 2011.02.03
79. SCAHILL, Jeremy: Blackwater's new sugar daddy: the Obama administration,  
<http://www.thenation.com/blog/36756/blackwaters-new-sugar-daddy-obama-administration>, letöltve 2010.08.08
80. Strategic concept for the defence and security of the members of the North Atlantic Treaty Organisation, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>,  
letöltve 2011.05.08
81. The RMA Debate, <http://www.comw.org/rma/fulltext/overview.html>, letöltve  
2011.01.18
82. TISDALL, Simon: India and Pakistan's proxy war puts Afghanistan exit at risk, In Guardian 2010-05-07, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/may/06/india-pakistan-afghanistan-exit>, letöltve 2011.01.18

83. Toward a new world order, Gerorge Bush elnök beszéde a Kongresszushoz, 1990. szeptember 11. [http://findarticles.com/p/articles/mi\\_m1584/is\\_n3\\_v1/ai\\_9079574/1.old](http://findarticles.com/p/articles/mi_m1584/is_n3_v1/ai_9079574/1.old). letöltve 2008.03.05
84. Training camp for suicide bombers destroyed, [http://www.msnbc.msn.com/id/32607331/ns/world\\_news-south\\_and\\_central\\_asia/](http://www.msnbc.msn.com/id/32607331/ns/world_news-south_and_central_asia/) letöltve 2010.11.22
85. VAN CREVELD, Martin: The State: Its Rise and Decline, <http://mises.org/daily/527>, letöltve 2011.01.05
86. VAN Tol, Jan et al.: AirSea Battle: A Point-of-Departure Operational Concept <http://www.csbaonline.org/wp-content/uploads/2010/05/2010.05.18-AirSea-Battle.pdf>, letöltve 2010.08.14
87. What is good governance, <http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp>, letölve 2012.01.19
88. WHITTEL, Giles: Leaked video footage shows Iraq journalists killed by US gunships, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/iraq/article7088548.ece>, letöltve 2010.12.19
89. Who are Hezbollah?, [http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle\\_east/4314423.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4314423.stm), letöltve 2011.02.04
90. William T. Sherman quotes, <http://www.military-quotes.com/william-sherman.htm>, letöltve 2011.08.07
91. World View of US Role Goes From Bad to Worse, [http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/23\\_01\\_07\\_us\\_poll.pdf](http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/23_01_07_us_poll.pdf), letöltve 2010.04.02

### **Szerző nélkül**

FM 3-24/MCWP 3-33.5. - Counterinsurgency, 2006

Global Trends 2025: A Transformed World, National Intelligence Council, Washington, 2008